

provincie ■ Utrecht

Gebiedskatern Groene Hart

Samen maken we Utrecht mooier

KWALITEITSGIDS UTRECHTSE LANDSCHAPPEN

GEBIEDSKATERN GROENE HART

IN OPDRACHT VAN:
PROVINCIE UTRECHT

OKRA LANDSCHAPSARCHITECTEN BV

OUDEGRACHT 23 | 3511 AB UTRECHT

T. +31 (0)30 273 42 49 | F. +31 (0)30 273 51 28

MAIL@OKRA.NL | WWW.OKRA.NL

INHOUD

1	Lezen is begrijpen	6	DEEL II WAARDERING	
1.1	Kernkwaliteiten uitwerken	6	5	Kernkwaliteiten in hoofdlijnen 82
1.2	Leeswijzer	10		
DEEL I OBSERVATIES				
2	Feitelijk landschap	18	6	Zichtbaar landschap 86
3	Verhalend landschap	28	6.1	Essenties uit de verhalen 88
3.1	Economische assen	30	6.2	Ruimtelijke essenties zones en velden 92
3.2	Ontginning van het veen	42	6.3	Typen zones en velden 96
3.3	Strijd om de macht	54	6.4	Samenhang 104
3.4	Stedeling in het landschap	62	6.5	Relatie met de kernkwaliteiten 106
4	Dynamiek	72	7	Ambities 110
			7.1	Openheid en intimiteit 113
			7.2	Rust en reuring 116
			7.3	Oude en nieuwe overgangen 118
			8	Verdieping deelgebieden 120
				Zones
			8.1	Rivierlint 122
			8.2	Oude stroomrug 128
			8.3	Lekzone 138
				Velden
			8.4	Open polder 144
			8.5	Blokontginning 150
			8.6	Opstreckende ontginning 156
			8.7	Droogmakerij 166
			8.8	Waard 174
				Bronvermelding
				Colofon

1. LEZEN IS BEGRIJPEN

1.1 KERNCWALITEITEN UITWERKEN

Nederland heeft een rijke diversiteit aan landschappen. Veel van deze landschappen zijn uniek, niet alleen binnen ons eigen land, maar ook buiten onze grenzen. In de Nota Ruimte heeft het Ministerie van VROM (tegenwoordig Ministerie van Infrastructuur en Milieu) aangegeven welke twintig landschappen in ons land zó uniek zijn, dat we extra aandacht moeten besteden aan het behoud, beheer en de ontwikkeling ervan. Met het benoemen van de 'kernkwaliteiten' van de Nationale Landschappen heeft VROM invulling gegeven aan datgene wat die landschappen van alle andere gebieden in ons land onderscheidt.

Het is de taak van de provincies om de Nationale Landschappen exact te begrenzen en de kernkwaliteiten uit te werken. In de provincie Utrechts is de begrenzing van de Nationale Landschappen vastgelegd in de Streekplanuitwerking Nationale Landschappen van april 2008. Alleen voor het Groene Hart heeft het Rijk zelf de begrenzing vastgesteld. Uit de begrenzing blijkt dat Utrecht voor het grootste deel in een Nationaal Landschap ligt. Dit is voor de provincie aanleiding geweest om ook de landschappen zonder deze 'status', de Utrechtse Heuvelrug en Gelderse Vallei, in deze kwaliteitsgids op te nemen.

DOEL VAN DE KWALITEITSGIDS

Met het uitwerken van de kernkwaliteiten in deze kwaliteitsgids geeft de provincie Utrecht antwoord op een aantal vragen. Wat betekenen bijvoorbeeld 'openheid', '(veen)weidekarakter'

of 'samenhangend stelsel' eigenlijk? Welke aspecten in het landschap zorgen ervoor dat je de kernkwaliteiten beleeft? Daarbij beperkt de gids zich niet tot wat feitelijk in het landschap zichtbaar is. De kernkwaliteiten zijn in de loop van de tijd in de landschappen ontstaan. Daarom gaat de gids ook in op de gebeurtenissen en menselijke verhalen achter de kernkwaliteiten. Dit geeft meerwaarde aan de kernkwaliteiten en verdiept de beleving ervan.

Het doel van de kwaliteitsgids is het concreet maken van de kernkwaliteiten van de Utrechtse landschappen, zodat iedereen begrijpt over welke elementen het gaat.

De gids heeft nog een tweede doel. Een landschap is een levend geheel, dat door de jaren heen geleidelijk verandert. Zonder die veranderingen wordt het landschap een museumstuk. Het is absoluut niet de bedoeling dat de Nationale en andere landschappen 'op slot' gaan. Sterker nog: om het landschap vitaal te houden zijn nieuwe ontwikkelingen juist vaak nodig én ze geven kansen om de kernkwaliteiten te verstevigen. Ontwikkelingen kunnen echter vele vormen krijgen. Hoe kunnen ze zó worden geplaatst en vormgegeven dat ze voortbouwen op de landschappelijke kernkwaliteiten?

Het tweede doel van de kwaliteitsgids is het bieden van inspiratie en houvast voor het omgaan met ontwikkelingen zodat de kernkwaliteiten voor de toekomst zijn zekergestellt en zelfs beter beleefbaar worden.

DOELGROEPEN

De kwaliteitsgids is in eerste instantie bedoeld voor alle mensen van de provincie Utrecht met een bestuurlijke en ambtelijke functie. Daarnaast is de gids ook bruikbaar voor betrokken partijen uit de landschappen, zoals gebiedscommissies, gemeenten, waterbeheerders, natuurterreinbeheerders, maatschappelijk middenveld, landschapsorganisaties, grondeigenaren, burgers en bedrijven. De gids is beeldend gemaakt en zó opgezet dat ze toegankelijk is voor zowel mensen die professioneel met landschap en ruimtelijke ordening bezig zijn, als mensen die daar niet dagelijks mee te maken hebben.

KATERNEN

De kwaliteitsgids bestaat in totaal uit één koepelkatern en zes gebiedskaternen:

- Groene Hart
- Waterlinies (Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam)
- Rivierengebied
- Eemland
- Utrechtse Heuvelrug
- Gelderse Vallei

Het koepelkatern gaat onder andere in op de status van de kwaliteitsgids en bestaande provinciale beleidskaders. De eerste vier gebiedskaternen behandelen door het Rijk aangewezen Nationale Landschappen. Soms zijn ze aangevuld met gebieden die net buiten de begrenzing vallen, maar wel dezelfde landschappelijke kenmerken hebben. De Utrechtse Heuvelrug is door de provincie

aangewezen als Provinciaal Landschap en daarom aan de kwaliteitsgids toegevoegd. De Gelderse Vallei, het enige landschap 'zonder status', is toegevoegd omdat de provincie dit ook een waardevol landschap vindt. Bovendien zijn zo alle landschappen binnen de provincie volgens eenzelfde systematiek beschreven.

PLANGEBIEDEN

Alle landschappen uit de gebiedskaternen lopen door in de aangrenzende provincies. In deze kwaliteitsgids wordt echter alleen het Utrechtse deel uitgewerkt. Dit vormt de basis voor afstemming met de andere provincies over de uitwerking van de kernkwaliteiten. Ook de uitwerking van de kernkwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart in dit katern gaat alleen over het Utrechtse deel. Het katern vormt de basis voor afstemming met de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland.

Overlap tussen de gebiedskaternen onderling is zoveel mogelijk vermeden. Nationaal Landschap Groene Hart heeft alleen een kleine overlap met het plangebied van de Utrechtse Heuvelrug. Grote uitzondering zijn echter de waterlinies. De Nationale Landschappen Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie overlappen geheel met de katernen Groene Hart en Rivierengebied. De kernkwaliteit 'samenhangend stelsel' wordt uitgewerkt in het katern Waterlinies. De andere

kernkwaliteiten hebben meer betrekking op het onderliggend landschap en worden uitgewerkt in de katernen Groene Hart en Rivierengebied. In het katern Waterlinies worden de specifieke kenmerken en de samenhang van de linies met die landschappen uitgewerkt.

RUIMTELIJK ACTIE PROGRAMMA

De uitwerking van de kernkwaliteiten maakt deel uit van het Ruimtelijk Actie Programma (RAP) 2009 – 2011 van de provincie Utrecht. Het RAP is het uitvoeringsprogramma van de provinciale ruimtelijke structuurvisie en bereidt de nieuwe provinciale ruimtelijke structuurvisie (2012) voor. De kwaliteitsgids zal voor de structuurvisie 2012 worden gehanteerd als een belangrijke onderlegger. Op basis van de provinciale ruimtelijke structuurvisie past de provincie het belangrijkste wettelijke borgingsinstrument, de Provinciale Ruimtelijke Verordening aan. Daarmee zal ook de wettelijke borging van de kernkwaliteiten plaatsvinden.

VOORTBOUWEN OP BESTAANDE PLANNEN

Deze Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen bouwt voort op plannen en ideeën van gemeenten, samenwerkingsverbanden en provincie. Deze plannen stellen wij niet ter discussie. Integendeel: we doen een voorzet voor het verder invullen van deze plannen, steeds vanuit het kader van de landschappelijke kernkwaliteiten. In het geval van dit katern (zie ook de achterin opgenomen literatuurlijst) gaat het met name om de volgende stukken:

- Voorloper Groene Hart 2009 – 2020 (2008)
- Diverse Voortgangsrapportages en Uitvoeringsprogramma's van de Stuurgroep Groene Hart
- Kwaliteitsatlas Groene Hart (2009) en documenten die daaraan ten grondslag liggen
- Zicht op Mooi Nederland, Structuurvisie voor de snelwegomgeving, Min. VROM (2008)
- Herijkt Plan De Venen (2007)
- Diverse meer lokale publicaties, zoals Linten in de Leegte (2008)
- LOP's van diverse gemeenten

1.2 LEESWIJZER

Het voor u liggende katern van de kwaliteitsgids geeft een uitwerking van de kernkwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart. Het katern bestaat uit twee delen. Deel I gaat over de bestaande situatie en is een min of meer objectieve observatie: een feitelijke kijk op het huidige landschap. Dit gebeurt aan de hand van kaartbeelden (hoofdstuk 2) en verhalen (hoofdstuk 3). Hoofdstuk 4 brengt de ontwikkelingen die in dit landschap spelen in beeld.

Deel II geeft de uitwerking van de kernkwaliteiten. Het beschrijft de kernkwaliteiten zelf (hoofdstuk 5), de essenties van de verhalen en de ruimtelijke essenties (hoofdstuk 6). Dit resulteert in ontwikkelprincipes gebaseerd op de dynamiek uit deel I (hoofdstuk 8). Ook laat dit deel zien hoe de provincie wil voortbouwen op de kernkwaliteiten. Is het goed zoals het is, of valt vanuit het oogpunt van de kernkwaliteiten het een en ander te verbeteren? En welke aspecten vragen daarbij bijzondere aandacht? De ambities vormen het kader om de kernkwaliteiten voor de toekomst te waarborgen en te ontwikkelen (hoofdstuk 7).

BENT U VOORAL GEÏNTERESSEERD IN:

- hoe dit landschap is ontwikkeld en waarom dat zo is gegaan?

Lees dan vooral hoofdstuk 3 Verhalend landschap;

- hoe de kernkwaliteiten van het landschap tot uitdrukking komen?

Lees dan hoofdstuk 6 Zichtbaar landschap;

- welke ambities de provincie heeft voor de ontwikkeling van de kernkwaliteiten?

Lees dan hoofdstuk 7 Ambities;

- het toepassen van de kernkwaliteiten in het maken of beoordelen van een plan?

Lees dan hoofdstuk 8 Verdieping deelgebieden.

DEEL I - OBSERVATIES - WAT IS ER?

HOOFDSTUK. 2: FEITELIJK LANDSCHAP

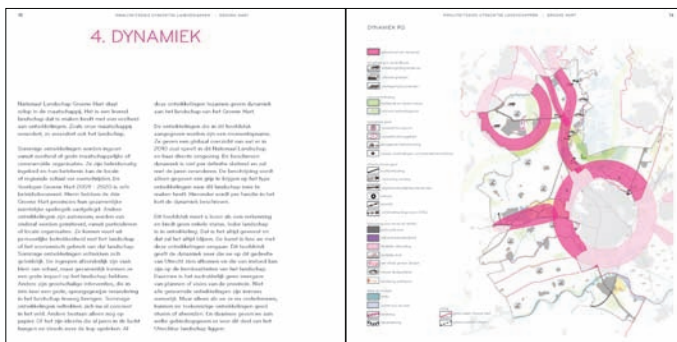
Als eerste geeft een serie thematische kaarten een indruk van de feitelijke situatie van het huidige landschap.

HOOFDSTUK. 3: VERHALEND LANDSCHAP

Vier karakteristieke verhaallijnen schetsen in vogelvlucht de ontwikkeling van het landschap. Waarom ziet het Nationaal Landschap er zo uit? Wat zijn de verhalen die in dit landschap te lezen zijn of verscholen liggen? Dit hoofdstuk gaat in op de specifieke cultuurhistorische context van het landschap. De verhalen vertellen de bijzondere gebeurtenissen die het landschap verklaren en de beleving verrijken.

HOOFDSTUK. 4: DYNAMIEK

Afsluitend wordt de dynamiek in het landschap anno 2010 in kaart gebracht. Welke ontwikkelingen spelen er allemaal? Sommige voltrekken zich concreet in het veld, andere bestaan alleen nog op papier, zijn volop in discussie, of 'hangen in de lucht'. De beschreven dynamiek is niet per definitie sluitend en zal met de jaren veranderen. De beschrijving wordt alleen gegeven om grip te krijgen op het scala aan ontwikkelingen waar dit landschap mee te maken heeft.

DEEL II - WAARDERING - WAT WILLEN WE?

HOOFDSTUK.5: KERNKWALITEITEN IN HOOFDLIJNEN

5. KERNKWALITEITEN IN HOOFDLIJNEN

In de Rode Ruimte van het centrale deel van de Groene Hart worden de kernkwaliteiten van de verschillende Landschappen benadrukt. Dit proces heeft de volgende gevolgen:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

Volgens de Rode Ruimte wordt het Nationaal Landschap Groene Hart uit drie delen samenhangende gebieden, met elk hun eigen kenmerken:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

HOOFDSTUK. 6: ZICHTBAAR LANDSCHAP

6. ZICHTBAAR LANDSCHAP

In het hoofdstuk worden de kernkwaliteiten van de verschillende Landschappen benadrukt. Dit proces heeft de volgende gevolgen:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

Volgens de Rode Ruimte wordt het Nationaal Landschap Groene Hart uit drie delen samenhangende gebieden, met elk hun eigen kenmerken:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

6.1: ESSENTIES UIT DE VERHALEN

6.1 ESSENTIES UIT DE VERHALEN

In het hoofdstuk worden de kernkwaliteiten van de verschillende Landschappen benadrukt. Dit proces heeft de volgende gevolgen:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

Volgens de Rode Ruimte wordt het Nationaal Landschap Groene Hart uit drie delen samenhangende gebieden, met elk hun eigen kenmerken:

- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.
- Het centrale deel van de Groene Hart wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

De Rode Ruimte wordt de kernkwaliteit van de Groene Hart.

Deel II begint met een weergave van de kernkwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart. Deze kernkwaliteiten vormen de basis voor de verdere analyse van het landschap.

Vervolgens analyseert Deel II de beleving van de kernkwaliteiten in het veld. Waardoor kun je ter plaatse de kernkwaliteiten concreet ervaren? Dit is nadrukkelijk een subjectieve analyse die alleen kijkt naar datgene waarmee de kernkwaliteiten beleefbaar zijn. Wat niet bij de kernkwaliteiten past, wordt bewust weggelaten. Deze analyse verloopt in zes stappen.

In een kort overzicht worden de belangrijkste systemen en mechanismen op een rij gezet die tot de vorming van dit landschap hebben geleid. Dit zijn wat betreft de kernkwaliteiten de essenties uit de verhalen van hoofdstuk 3.

6.2: RUIMTELIJK ESSENTIES ZONES EN VELDEN

Aan de hand van één karakteristieke foto wordt de ruimtelijke essentie van het landschap geïdentificeerd.

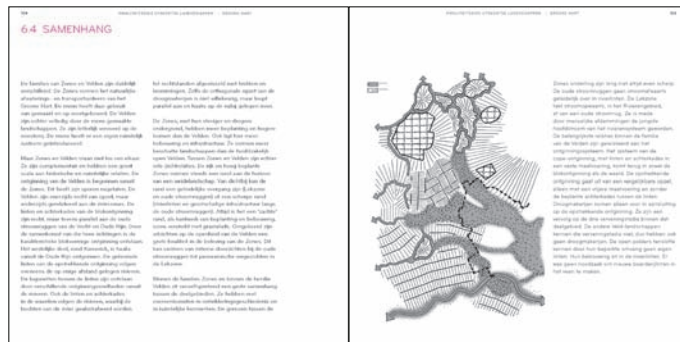
De essentie wordt vertaald naar vijf grafische weergaven ofwel 'iconen' van ruimtelijke karakteristieken.

6.3: TYPEN ZONES EN VELDEN

Deelgebieden binnen het landschap worden onderscheiden.

6.4: SAMENHANG

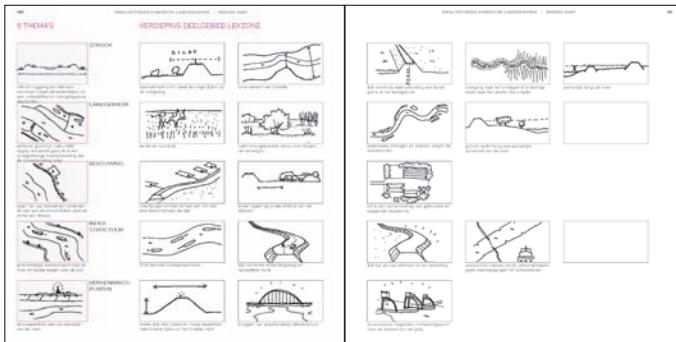
De samenhang tussen de deelgebieden wordt aangegeven.

STAP 1: ESSENTIES DEELGEBIED

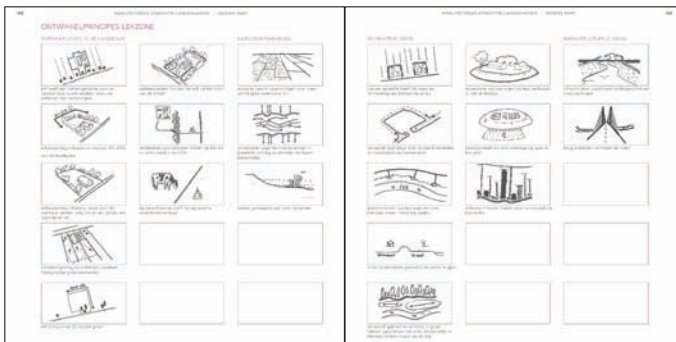
Eén overzicht geeft de karakteristiek van het deelgebied weer. Dit gebeurt aan de hand van een foto, een korte beschrijving in relatie tot de kernkwaliteiten, per deelgebied de iconen van ruimtelijke essenties en een ruimtelijke samenhang daartussen (isometrie).

STAP 2: VERDIEPING ESSENTIES

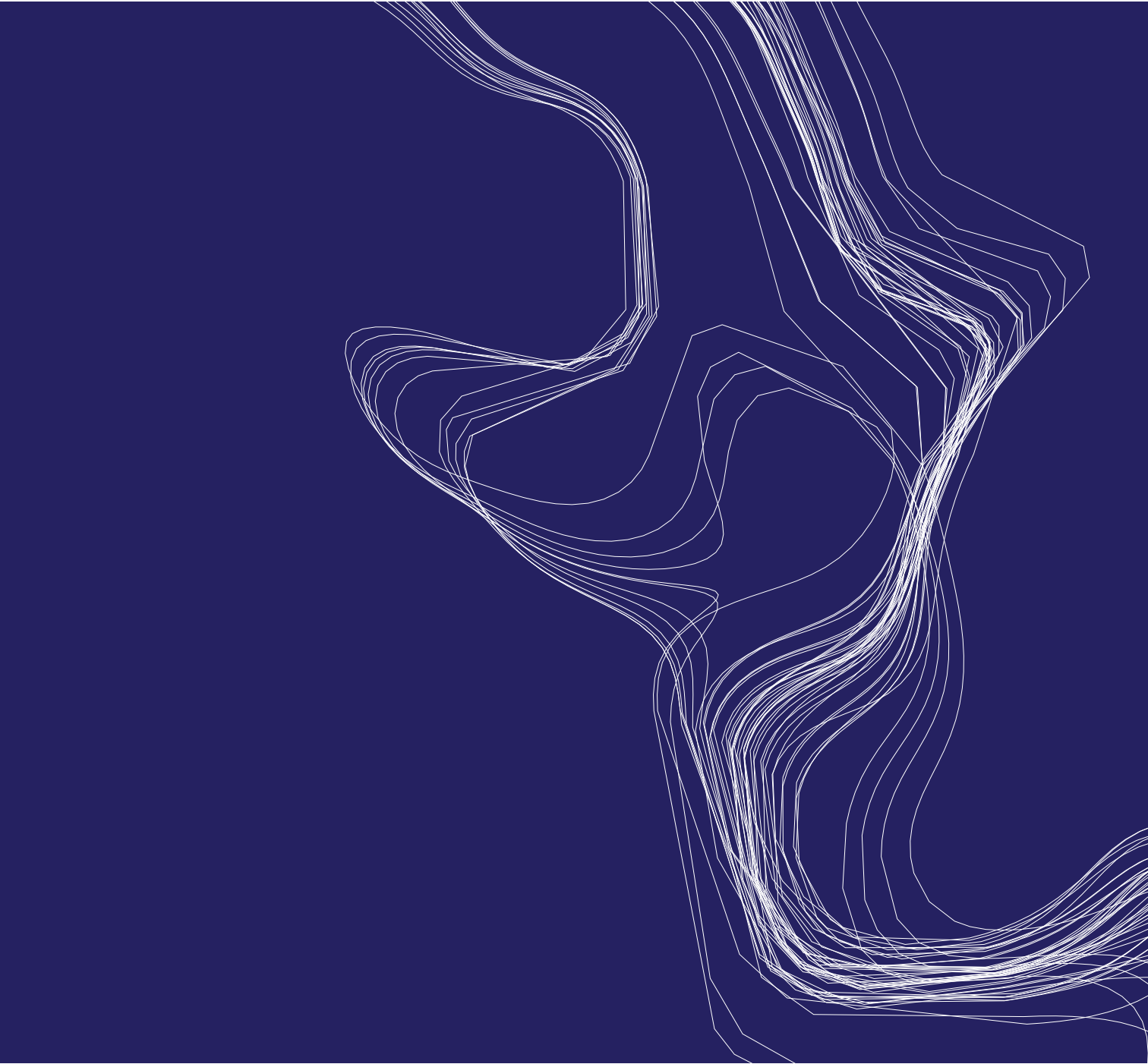

De vijf iconen worden verdiept. Series iconen geven aanvullende ruimtelijke karakteristieken per thema.

STAP 3: ONTWIKKELPRINCIPES

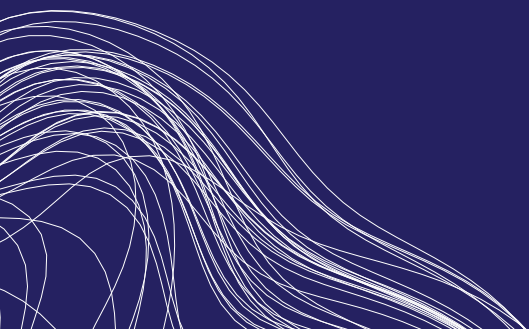
Series van ontwikkelprincipes geven inspiratie voor inpassing en vormgeving van diverse ontwikkelingen in dit landschap. Bij veel op hand zijnde ontwikkelingen (zie hoofdstuk 4) is het niet de vraag of ze in dit landschap kunnen worden ingepast, maar vooral h oe dat gebeurt. Locatie en vormgeving bepalen of ze de kernkwaliteiten ondersteunen of aantasten. Basis voor de inpassing zijn de vijf essentiële iconen en hun verdieping. Maar soms geeft dat niet voldoende houvast. De ontwikkelprincipes bouwen voort op deze iconen.

DEEL I.

OBSERVATIES

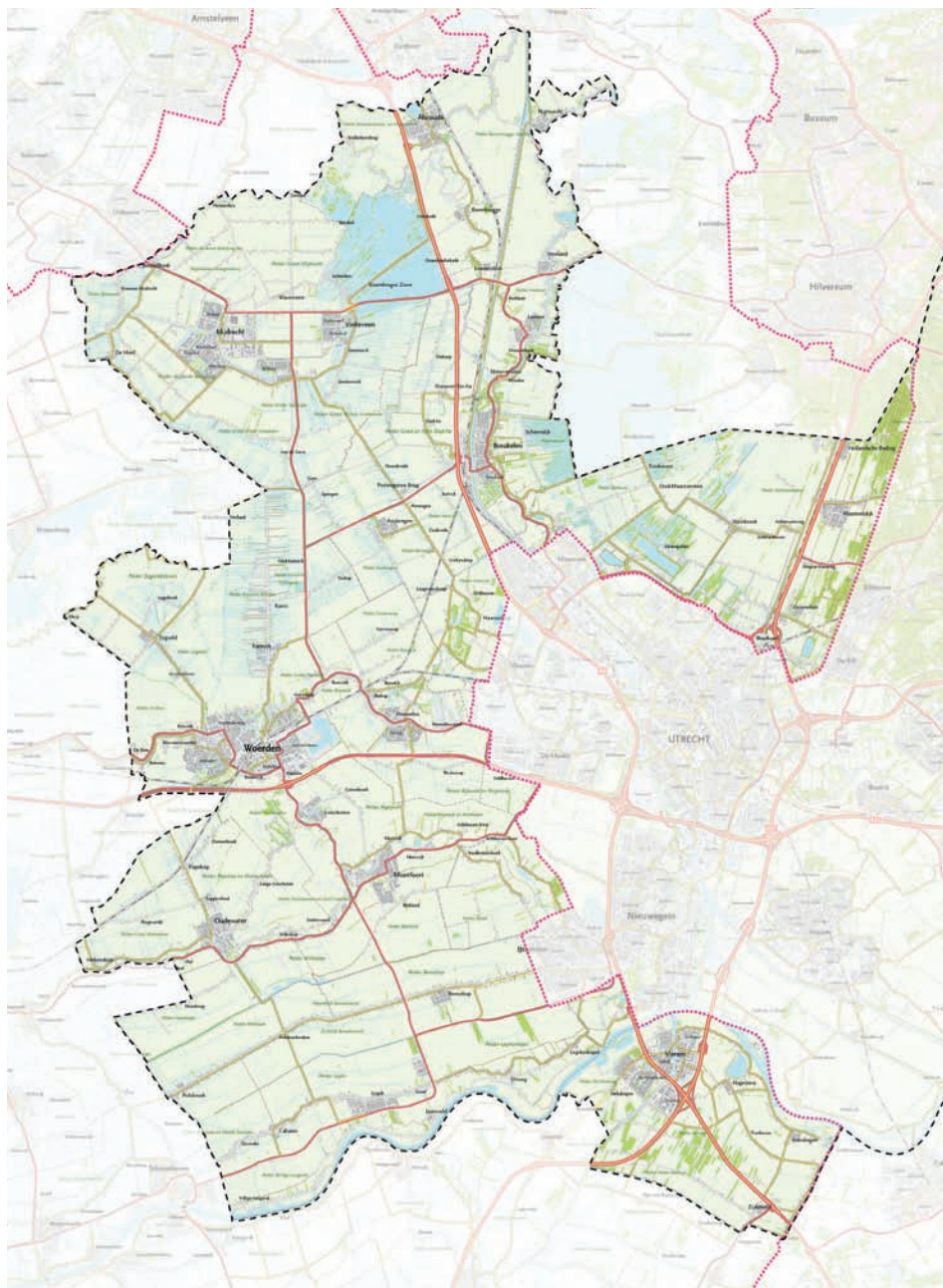
WAT IS ER?

2. FEITELIJK LANDSCHAP

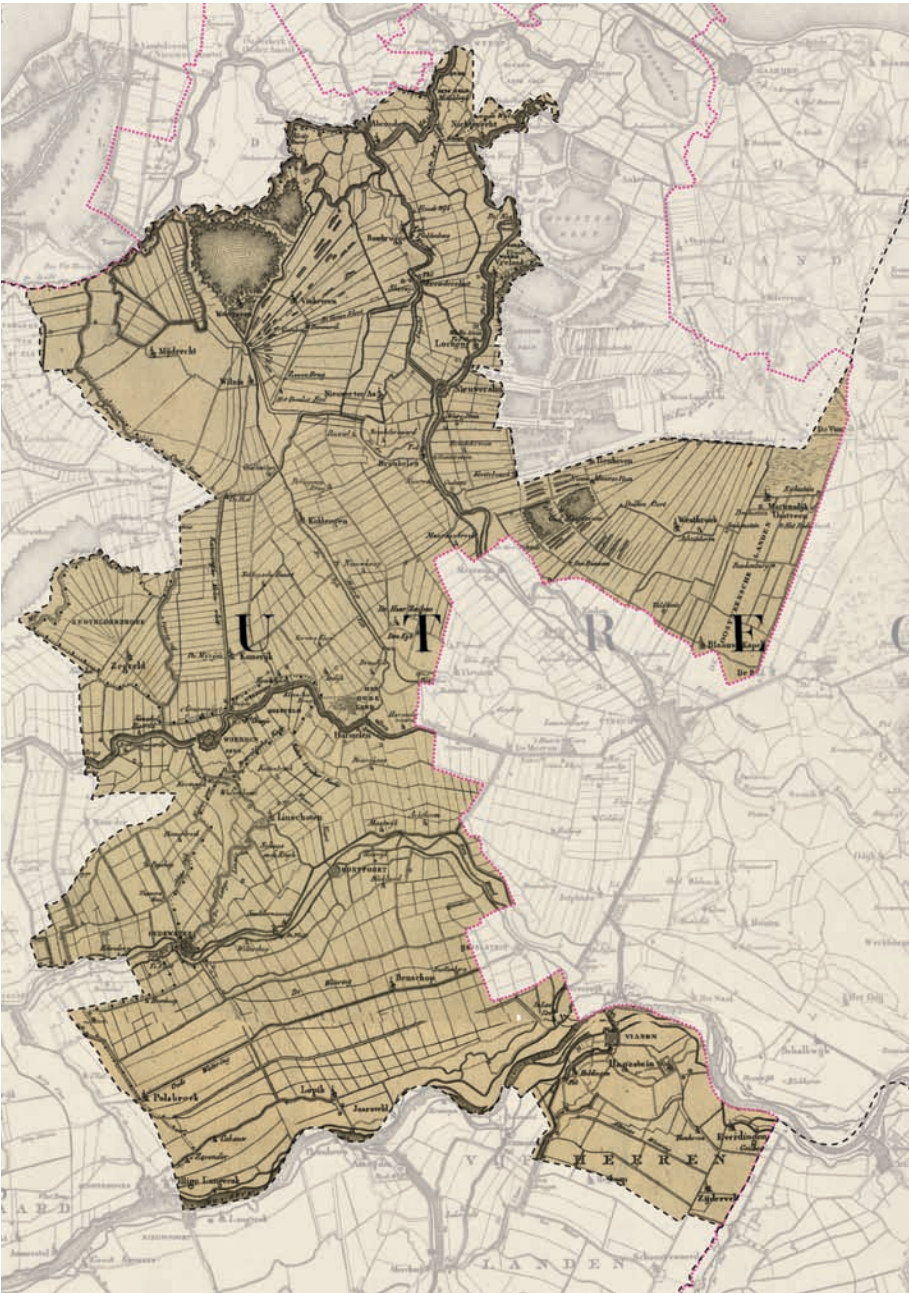
Voor een goed begrip van de huidige staat van het Nationaal Landschap wordt hier een aantal feitelijkheden op een rij gezet. Eerst ziet u drie topografische kaarten van 2000, 1820 en 1920. Gezamenlijk geven ze een impressie van de ontwikkeling die het landschap in de laatste honderdvijftig jaar heeft doorgemaakt. Daarna volgt een aantal thematische kaarten. De informatie op deze kaarten is afkomstig uit het GIS-systeem van de provincie Utrecht. Ze geven een beeld van de feitelijke situatie van het landschap op dit moment.

TOPOGRAFISCHE KAART 2000

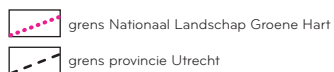
In de twintigste eeuw vindt een enorme uitbreiding van het stedelijk weefsel plaats. Niet alleen steden als Utrecht maar ook plaatsen als IJsselstein, Woerden en Mijdrecht nemen sterk in omvang toe. In de tweede helft van de twintigste eeuw worden de snelwegen A2, A12 en A27 aangelegd. De Vinkeveense Plassen zijn ontstaan. Oostelijk van de Vecht is een deel van de legakkers veranderd in open watervlakten.

TOPOGRAFISCHE KAART 1820

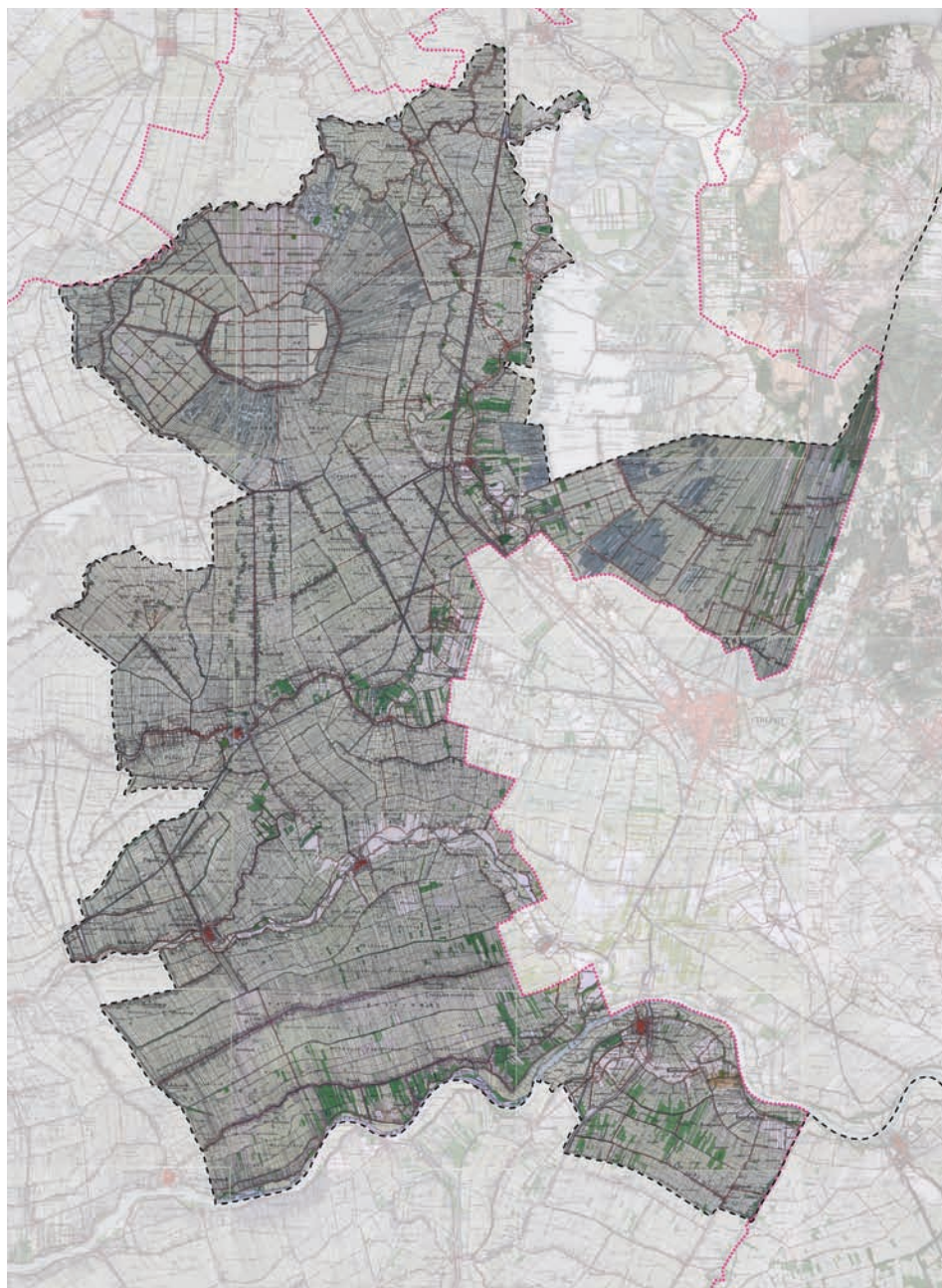

Anno 1820 staat het gebied bij Mijdrecht nog grotendeels onder water. Slechts een klein stuk van de plassen is drooggelegd. Vestingplaatsjes aan de rivieren, als Woerden, Oudewater, Montfoort, Nieuwersluis en Vianen zijn de enige plaatsen die zich aftekenen. De watergangen Heikop en Bijleveld zijn op deze kaart nog duidelijk zichtbaar als de verbinding van de Oude Rijn naar Mijdrecht en vervolgens naar de Amstel.

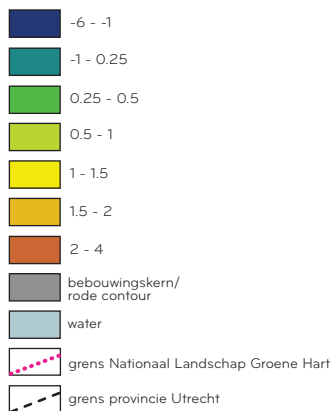
TOPOGRAFISCHE KAART 1920

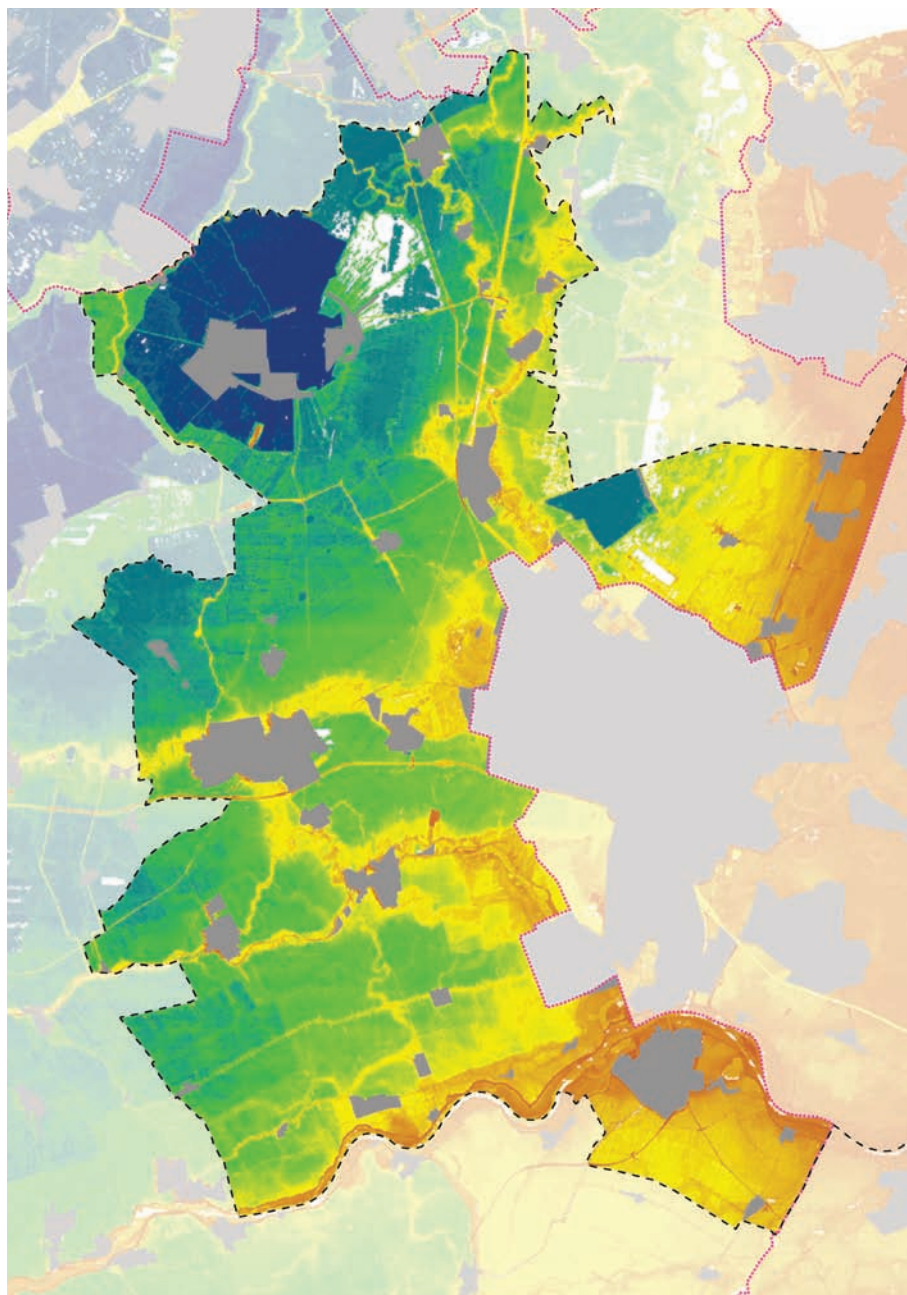
In 1920 zijn bijna alle plassen in Mijdrecht drooggelegd. Ook de Bethunepolder is aangelegd. Het Merwedekanaal is inmiddels gegraven. De spoorlijnen Amsterdam-Utrecht, Breukelen-Woerden en Utrecht-Leiden zijn aangelegd. Opvallend zijn de banden van akkers (wit) langs de rivieren Vecht, Oude Rijn en Hollandse IJssel, die een scherp contrast vormen met de uitgestrekte graslanden in de polders.

HOOGTEKAART

HOOGTES ZIJN INDICATIEF

De hoger gelegen Utrechtse Heuvelrug en oude stroomruggen lichten duidelijk op tegen de lagere veengebieden en de zeer diepe droogmakerijen. Ook de veenrivieren tekenen zich duidelijk af. Vele kleine stroomruggen dooraderen de Lopikerwaard.

BODEMKAART

veengronden

kleigronden

zandgronden

oude bewoningsplaatsen

bebouwingskern/
rode contour

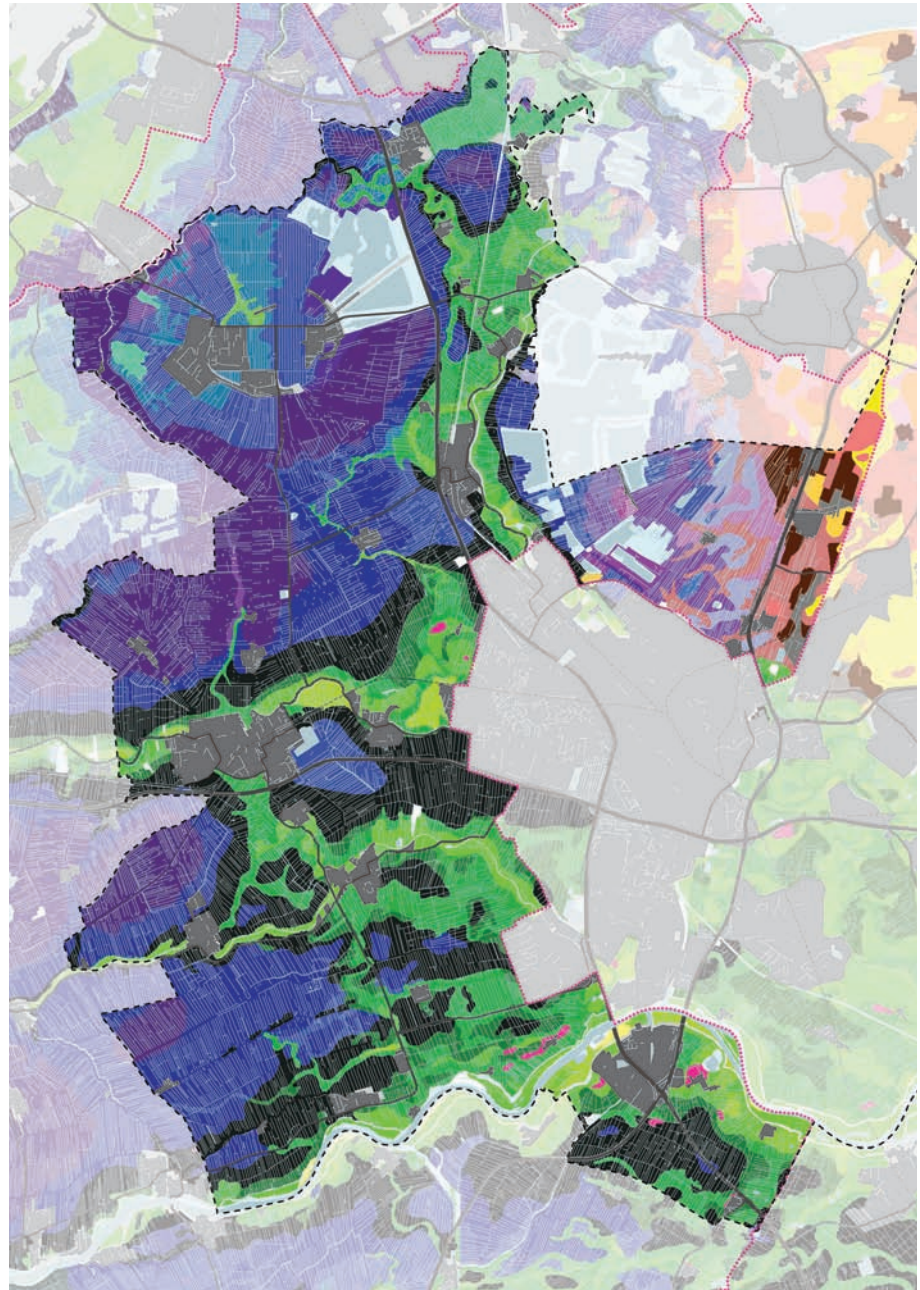
hoofdontsluiting

grens Nationaal Landschap Groene Hart

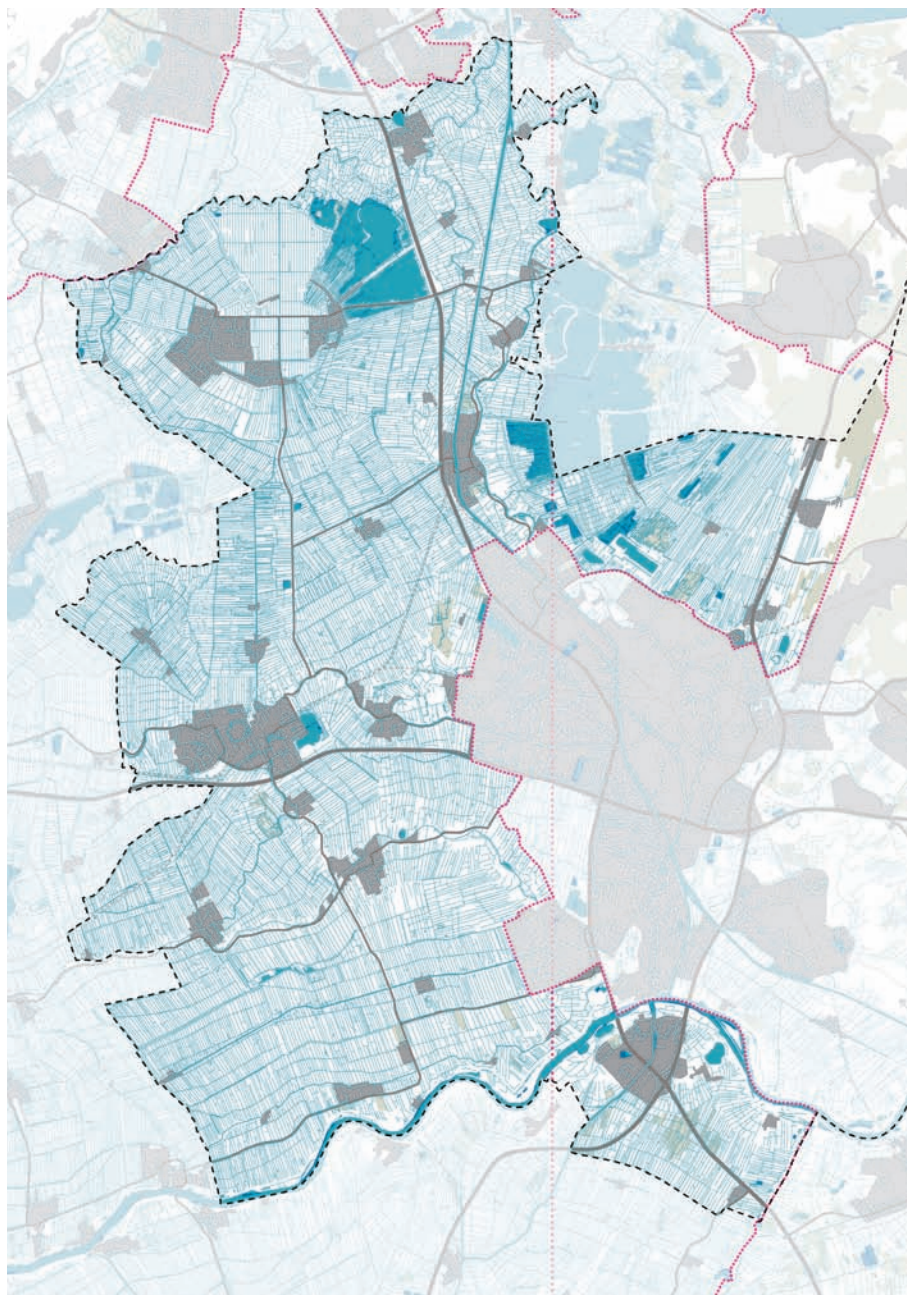

grens provincie Utrecht

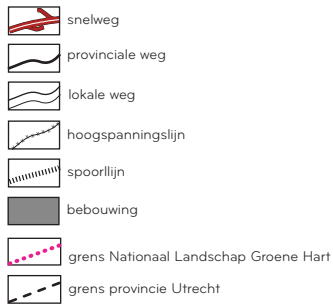
De zavelige gronden (groen) rond de rivieren tekenen zich duidelijk af tegen de aangrenzende kleigronden (zwart) en de veengronden (paars en blauw) van de polders en droogmakerijen. In het noordoosten is de overgang naar de zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug duidelijk zichtbaar (rood en geel). Het patroon van de bodemkaart toont een duidelijke overeenkomst met de hoogtekarte.

WATER

Opvallend zijn de uitgestrekte veenplassen en de vele sloten. Hoe verder van de Heuvelrug en de rivieren, hoe natter de gronden zijn. Ten zuiden van de Oude Rijn zorgen de rivieren en de parallel lopende lange weteringen voor een duidelijke oost-west richting in de waterstructuur.

INFRASTRUCTUUR

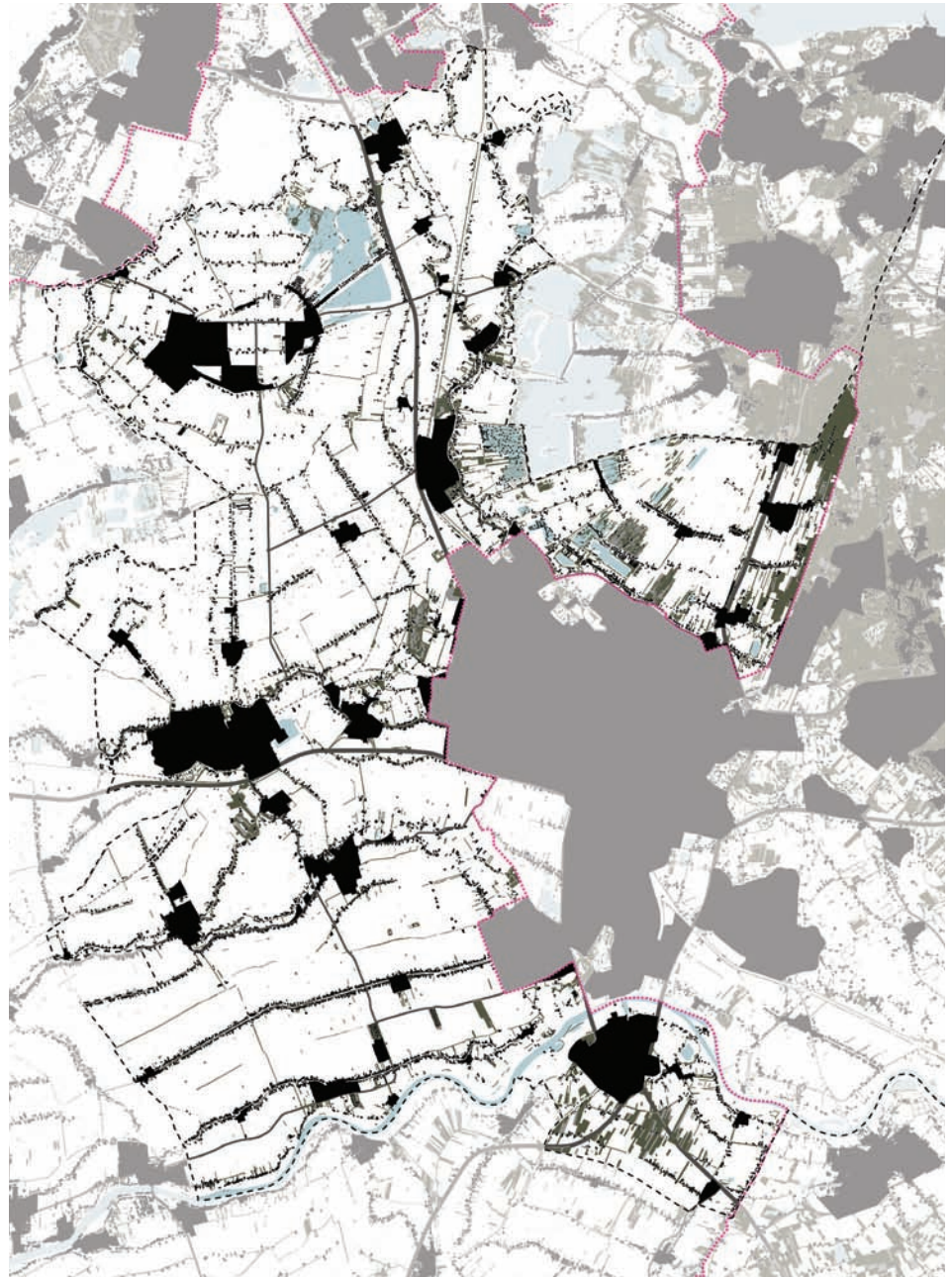
Snelwegen, spoorlijnen en hoogspanningslijnen met betekenis van nationaal niveau doorsnijden het landschap. Er loopt een infrastructuurbundel zowel in noord-zuid als oost-westrichting tot aan Utrecht, met een kortsluiting tussen Breukelen en Woerden. Ten oosten en ten zuiden van Utrecht waaiert het netwerk meer uit. Een uitgebreid wegennetwerk zorgt voor goede ontsluiting op een lager schaalniveau.

BEBOUWING

Vanuit de stad Utrecht dijt de bebouwing uit richting het noorden langs de Vecht, naar het westen langs de Oude Rijn en naar het zuiden richting de Lek. De kern Mijdrecht ligt als een eiland los in het veen. De overige bebouwing ligt over het algemeen in linten met her en der een verdikking van een dorp. In het noorden zijn de linten veel opener dan de langgerekte en sterk verdichte linten in het zuiden.

MASSA & OPENHEID

Het Groene Hart vormt een relatief open gebied. Naast enkele kernen is de massa duidelijk geconcentreerd in lijnen. In die lijnen zit een grote variatie: recht tot kronkelig, open tot zeer dicht. Samen zorgen zij voor een diversiteit in vorm en richting van de openheid. In zones langs de Vecht en Oude Rijn en aansluitend op de Heuvelrug (oost) en het Rivierengebied (zuid) komt meer massa voor. Hier zijn ook de enige bossen te vinden.

3. VERHALEND LANDSCHAP

Een landschap is een levend geheel. Door de jaren verandert het, soms geleidelijk soms met grote sprongen. Zo ook Nationaal Landschap Groene Hart. De kernkwaliteiten van het landschap dat wij zo waarderen zijn geleidelijk in de loop der eeuwen ontstaan. Dit hoofdstuk vertelt in thematische verhalen hoe het landschap van het Groene Hart zich ontwikkeld heeft. De verhalen verklaren waarom het huidige landschap eruit ziet zoals het eruit ziet. Ze vertellen de geschiedenis achter de kernkwaliteiten. Ze verrijken het begrip van de kernkwaliteiten en de beleving van het landschap. Bij elk verhaal is een kaart getekend met de belangrijkste elementen en structuren in dit landschap, die dit verhaal beleefbaar maken.

Het verhaal achter het landschap wordt verteld aan de hand van vier thema's. De thema's zijn zo gekozen dat ze karakteristiek zijn voor Nationaal Landschap Groene Hart.

Het verhaal van de 'Economische assen' vertelt het belang van de rivieren voor het Groene Hart. Het zijn eeuwenlang de levensaders geweest. Langs de rivieren vestigden zich de eerste mensen in het gebied. Hier ontstonden de belangrijkste dorpen en steden. Ook nu nog is er de meeste reuring en economische dynamiek. Oorspronkelijk waren de rivieren de belangrijkste

transportaders, later werden dit parallel lopende wegen en andere grootschalige infrastructuur. Het tweede verhaal vertelt over de 'Ontginning van het veen'. Vanuit de rivieren werden de uitgestrekte moerasgebieden ontgonnen en omgezet in vruchtbare landbouwgrond. Deze grootschalige omvorming begon in de middeleeuwen en werd in relatief korte tijd geklaard. Daarna is dit landschap, op enkele verbeteringen voor de landbouw na, niet veel meer veranderd.

In het Groene Hart is voortdurend strijd geleverd over het bezit van en zeggenschap over het land. Vijandschappen, verdedigingslinies, allianties en intriges hebben hun sporen achtergelaten. Over de invloed die dit gehad heeft op het landschap, vertelt het verhaal van de 'Strijd om de macht'. Tot slot is het landschap van het Groene Hart niet te begrijpen zonder de invloed van de steden als Utrecht en Amsterdam in beschouwing te nemen. Het vierde verhaal, 'Stedeling in het landschap', beschrijft hoe de stedeling in de loop van de eeuwen steeds meer gebruik van het landschap is gaan maken en er een steeds groter stempel op drukt.

3.1 ECONOMISCHE ASSEN

Tot ver in de negentiende eeuw vormden waterwegen de levensaders van ons land. Op de oeverwallen van de rivieren vestigden zich de eerste mensen, die van daaruit de venen begonnen te ontginnen. Langs de rivieren ontstonden de eerste handelsnederzettingen en steden. Ook de rivierlinten in het Groene Hart ontwikkelden zich tot de belangrijkste ontwikkelingszones, al zijn er tussen de linten grote verschillen. In de negentiende en twintigste eeuw zien we dat de betekenis van historische rivierlinten als ontwikkelingsassen afneemt. Dat komt door de aanleg van spoorwegen, kanalen en autowegen. Economische activiteiten verleggen zich naar deze nieuwe assen van infrastructuur.

Naast deze hoofdassen zijn er kleinere assen met een meer regionaal belang die geen grote ontwikkelingen hebben gegenereerd. Hieronder vallen kleinere veenrivieren als de Meije, Grecht, Kromme Mijdrecht, Winkel, Gein en Linschoten. Vanaf de middeleeuwen zijn diverse bestaande weteringen benut als transportvaarten. Ook zijn er nieuwe weteringen gegraven, vooral voor het vervoer richting Amsterdam. Een mooi voorbeeld is de Bijleveld (1413) tussen de Oude Rijn en de Amstel, die dwars door het veen loopt. Door de aanleg van de droogmakerijen is deze nu grotendeels verdwenen. In het westen werd de Grecht (1494) gekanaliseerd voor transport vanuit Woerden. Als verbinding tussen de Hollandse IJssel en de Oude Rijn kwam in 1613 de Montvoortsevaart tot stand. In

Hoogtepunten:

- *De Vecht als oude verbinding tussen Utrecht en Amsterdam met veel nieuwe infrastructuur parallel aan de rivier.*
- *De Oude Rijn als historisch centrum van kaas- en baksteenproductie en met veel nieuwe infrastructuur tussen Utrecht en de westelijke Randstad.*
- *Hollandse IJssel als historisch centrum van touw (VOC) en baksteenproductie.*
- *Lek met historisch grienden voor de meubelindustrie en moderne scheepvaart.*
- *Industriële enclave van Mijdrecht als uitzondering buiten de stroomruggen.*

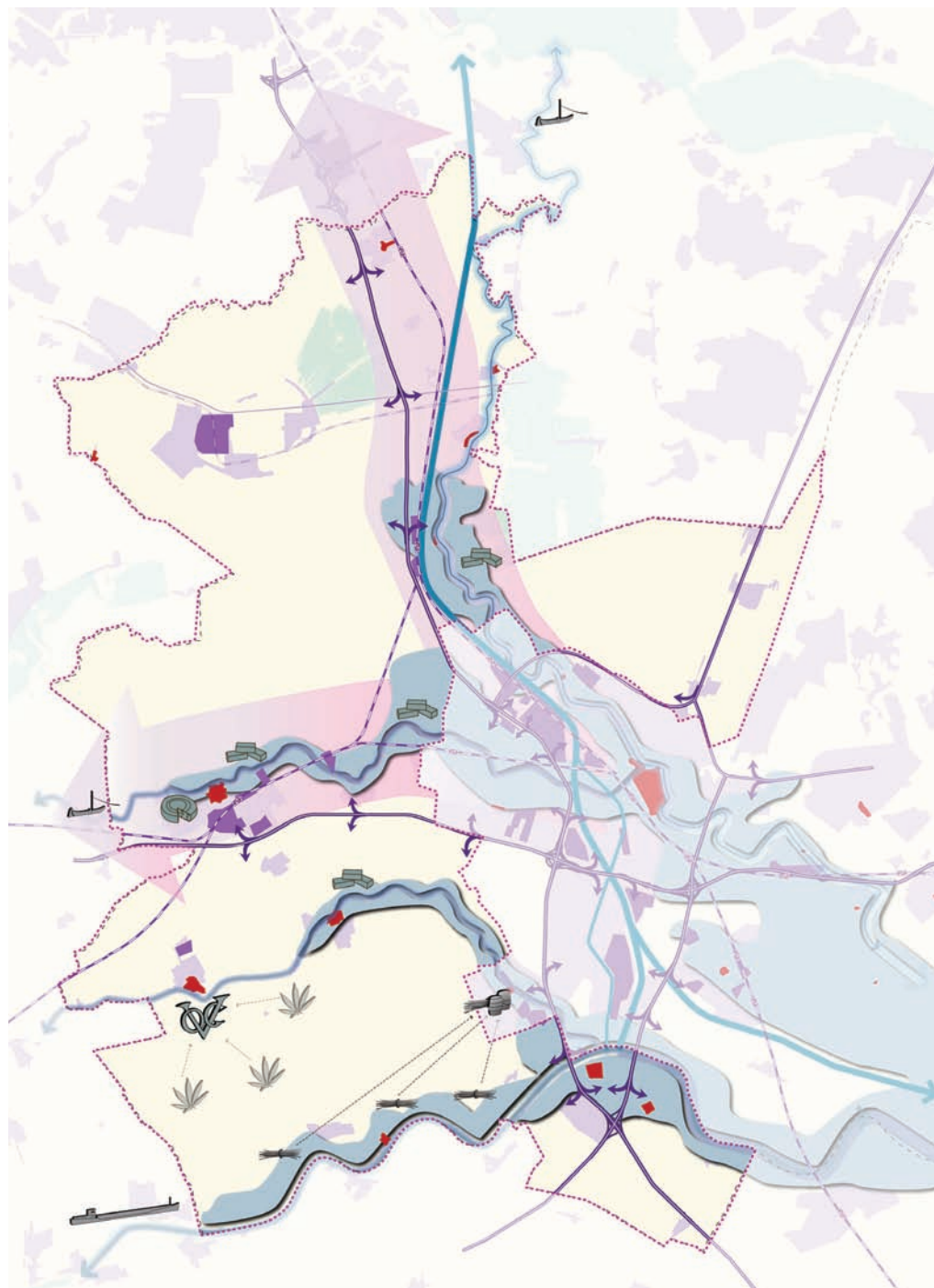
het oostelijke deel is eeuwenlang gezocht naar een betere verbinding tussen Utrecht (Vecht) en Amsterdam via de Eem. De Praamgracht-Maartensdijksevaart-Zwarte Water is de belangrijkste turfvaart geworden. Het Tienhovens Kanaal is het resultaat van een mislukte poging een kortere verbinding via Hilversum te maken.

Nieuwe infrastructuur kwam er in de twintigste eeuw in de vorm van lokaalspoorlijnen, zoals de spoorlijn Loenen-Uithoorn en nieuwe provinciale wegen, zoals de N201 (Mijdrecht-Hilversum), de N212 (Benschop-Woerden-Ronde Venen) en de N210 (Nieuwegein-Schoonhoven). Deze wegen vormen rechte strepen door het polderland. De nieuwste assen zijn de autosnelwegen. Deze genereren steeds meer economische

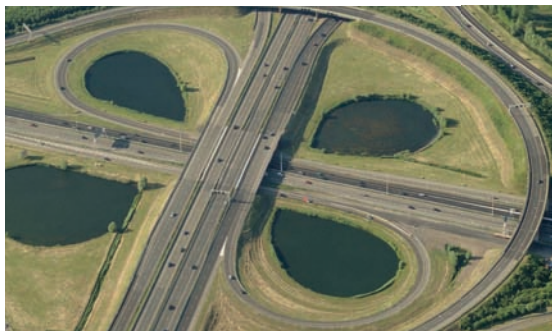
- kaasindustrie
- klei-industrie
- hennep-teelt
- VOC
- griendteelt
- griendverwerking
- trekschuit
- binnenvaart
- historische kernen
- rivier
- stroomrug

- kanaal
- snelweg met afslagen
- spoorlijn
- aanduiding bundel infrastructuur
- bedrijventerreinen
- verstedelijking

- grens katern Groene Hart
- grens provincie Utrecht

activiteiten, met name door de ontwikkeling van bedrijventerreinen op 'zichtlokaties'. De autosnelwegen en hun op- en afritten werden bewust buiten de bebouwde kom van de steden aangelegd. Dat geldt ook voor het oudste

Knooppunt Oudenrijn

Hoge brug over
Amsterdam-
Rijnkanaal

kruispunt van autosnelwegen in Nederland: het verkeersplein Oudenrijn (nu A12 met de A2), uit 1938. De grootste rotonde van Nederland, dat in de jaren zestig van de vorige eeuw werd omgebouwd tot klaverblad, lag middenin de groene open ruimte. Inmiddels zijn veel stedelijke uitbreidingen tot aan de autosnelweg opgerukt of er zelfs overheen gesprongen. Dit

Historische foto van
Station Vinkeveen

DE HAARLEMMERMEERLIJNEN

Een uitgebreid netwerk van lokaalspoorwegen, de zogenaamde 'Haarlemmermeerlijnen', kwam rond de eeuwwisseling in gebruik. Deze lijnen, waaronder de spoorlijn Loenen-Vinkeveen-Mijdrecht-Uithoorn, zijn inmiddels verdwenen. Wel hebben ze sporen in het landschap achtergelaten. Behalve het lokale personenverkeer diende het spoorweginet vooral voor de afvoer van land- en tuinbouwproducten uit de Ronde Venen naar de omringende steden. Het spoor moest het echter afleggen tegen het opkomende vrachtauto- en autobusvervoer. De spoorlijn naar Mijdrecht heeft nog tot 1986 gefunctioneerd als goederenlijn, om het industriegebied bij Mijdrecht en de chemische industrie in Uithoorn (Cindu) te bedienen. Het voormalige tracé, oude baan- en brugwachterswoningen en enkele oude stationnetjes herinneren nog aan de lokaalspoorlijn.

Kaart met
Merwedekanaal en
omgeving

is onder meer het geval bij de A2 en de A12, waar het zwaartepunt van de Vecht- en Oude Rijn-corridor is verschoven van de historische rivier richting de autosnelweg.

DE OUDE RIJN

In de eerste eeuwen van onze jaartelling maakte de Oude Rijn, net als de huidige Kromme Rijn, deel uit van de hoofd-Rijn, die vanaf het jaar 47 de noordgrens (Limes) vormde van het Romeinse Rijk. Deze grens was vooral een internationale handelszone naar de Noordzee bij Katwijk, die bewaakt moest worden. Op de zuidelijke oevers zijn talloze vondsten gedaan van Romeinse versterkingen (castella) en inheemse nederzettingen (vica) die in de buurt van de Romeinse versterkingen ontstonden. Een Romeinse weg, die tussen Utrecht en Harmelen is teruggevonden, was primair een militaire weg en bedoeld voor troepentransporten tussen de forten in Utrecht (Ultrajectum), De Meern (Hoge Woerd) en Woerden (Larium). Kenmerkend voor de Oude Rijn tussen Utrecht en Woerden is de brede stroomruggordel, die zeer geschikt

was voor vroegtijdige kolonisatie. Na het vertrek van de Romeinen in de vierde eeuw duurde het nog eeuwen voordat de stroomruggen definitief werden gekoloniseerd. Mogelijk had dit te maken met de stijgende zeespiegel, waardoor permanente bewoning lange tijd moeilijk was. De eerste kerken op de brede stroomrug

Vijverbos bij Harmelen met kleigaten

van de Oude Rijn werden in de achttiende eeuw gesticht. De oeverwallen vormden vanaf de tiende eeuw de basis voor de ontginning van de venen, waardoor langs de rivier boerderijstroken ontstonden. Langs de Rijn ontwikkelden zich naast de stad Woerden een aantal dorpen, zoals Vleuten en Harmelen.

Tussen de twaalfde en de zeventiende eeuw is de afwateringsfunctie van de Oude Rijn sterk gewijzigd. Door het graven van een aantal nieuwe afwateringen, waaronder de Vleutense Wetering (twaalfde eeuw) en de Leidse Rijn verviel de bochtige en al vroeg verzande Oude Rijn tussen Utrecht en Harmelen tot een smal stroompje. Een deel van de Oude Rijn werd in de veertiende eeuw opgenomen in de Bijleveld, waardoor de stroomrichting van het water

Trekvaart bij
Rupelmonde

Luchtfoto van
Woerden

veranderde. Ondanks de vele dammen en sluizen hadden de Leidse Rijn tussen Utrecht en Harmelen en de Oude Rijn tussen Harmelen en Woerden een belangrijke economische functie. De Rijn was niet alleen de grote verbinding tussen Utrecht en Leiden, maar diende ook voor de aan- en afvoer van lokale producten naar de stad. In 1664 werd de Leidse Rijn verbreed. Voor de trekvaart kwam langs het gehele traject tot Woerden een jaagpad.

In de negentiende en twintigste eeuw ontwikkelden zich bij Utrecht en Woerden industriezones langs het water. Rond Woerden lagen vooral veel pannen- en steenbakkerijen. Ook kaaspakhuizen waren (en zijn nog) rijkvertegenwoordigd. De aanleg van nieuwe infrastructuur had in de negentiende eeuw nog weinig invloed op de betekenis van het historische rivierlint. De dijkweg langs de Oude Rijn werd in het begin van de negentiende eeuw verbreed en verhard, waardoor het deel ging uitmaken van het rijksstraatwegennet. De straatweg versterkte de functie van de Oude Rijn

als ontwikkelingsas. De komst van de spoorweg Utrecht-Gouda (1853) betekende wel een klap voor het trekschuit- en diligenceverkeer, maar voor de beurtvaart en het lokale goederenvervoer (land- en tuinbouwproducten) bleef de Oude Rijn voorlopig van belang. Een stad als Woerden profiteerde wel van de spoorwegverbinding (industrie). De opkomst van de automobiel betekende de genadeklap voor de Oude Rijn als (verouderde) scheepvaartroute. In de jaren zestig van de vorige eeuw werd de Rijn als scheepvaartroute geschrapt. Het Oude Rijntracé door de binnenstad van Woerden werd enkele jaren later gedempt. In de jaren dertig van de vorige eeuw werd ten zuiden van Woerden de eerste autosnelweg van Nederland aangelegd, tussen Den Haag en Utrecht. Hierdoor nam het doorgaande verkeer langs de straatweg aanzienlijk af. De laatste jaren is het zwaartepunt van de ontwikkelingsas naar het zuiden verschoven, met sterke verstedelijking tussen de spoorlijn Utrecht-Gouda en de A12.

Een groot deel van de stroomruggordel tussen Utrecht en Harmelen is na 2000 in beslag genomen door de stedelijke uitbreiding Leidsche Rijn. De restanten van voormalige kastelen, boerderijlinten en boomgaarden zijn grotendeels in de uitbreidingen opgenomen, maar de meeste tuinbouwbedrijven, die typisch waren voor de brede stroomrug, zijn verdwenen. Het meest authentieke deel van het historische rivierlint is nog de noordelijke oever tussen Vleuten en Woerden, met fossiele lopen van de Oude Rijn, enkele landgoederen en de boerderijstrook langs de Oude Rijn.

De Vecht langs
Maarssen

DE VECHT

De Vecht vormde al in zeer oude tijden een belangrijke verbinding in de handelsroute tussen de Friese gebieden in het noorden en de Rijnlanden in het zuiden. De Vikingen zeilden over deze rivier ons land binnen en met de opkomst van Amsterdam werd de Vecht de belangrijkste schakel in de vaart op Keulen via

VECHTWENS

In 1829 dicht C. Loots over de trekvaart op de Vecht, varend langs de boomrijke buitenplaatsen waar de 'schimmen van de voorgeslachten' nog rondwaren:
'k Begeer dat schimmenrijk te ontsnellen,
En ijlings sta ik aan den stroom;
Ik ben herboren uit den droom;
Ik zie de blanke zeilen zwellen,
Of langs 't nimmer ledig pad,
Het schip gesleept door 't schuimend nat.
[...] Daar 't haast den hoogen Rijn begroet,
Of glijdend zich naar d'Amstel spoedt.'

de Nederrijn. Naast de Vecht speelden de veel kleinere Aa en Angstel een vergelijkbare rol. De Aa en de Angstel vormden van oorsprong een veenstroompje dat met de Winkel en de Gein bij Abcoude samenkomt. Al in de dertiende eeuw werden de Aa en de Vecht met elkaar verbonden door het graven van de Stadswetering, waarvan het restant nu ligt tussen de buitenplaatsen Over Holland en Sterreschans. Door een paar bochten af te snijden bij onder meer Nederhorst, de Nes en Vreeland trachtte men de bevaarbaarheid van de Vecht te verbeteren. In 1448 werd een nieuw verbindingskanaal gegraven tussen de Vecht en de Angstel. Deze Nieuwe Wetering kreeg een sluis bij de Vecht, waar zich vervolgens het dorp Nieuwersluis ontwikkelde. De route naar Amsterdam via de Angstel en Abcoude was aanmerkelijk korter dan over de Vecht via Weesp. Bovendien kon zo het door Holland beheerste deel van de Vecht vanaf de Hinderdam ontweken worden. Het 'Zandpad', het met zand veredelde zeventiende-eeuwse jaagpad langs deze route, was tegelijk de belangrijkste landverbinding

tussen Utrecht en Amsterdam. Het doorgaande rijtuigverkeer was aangewezen op de modderige Heerweg, de dijkweg aan de andere kant van de Vecht. Pas na 1811 werd deze Heerweg de hoofdweg, toen deze op last van Napoleon werd bestraat.

De oeverwallen langs de Vecht en de Angstel zijn vrij smal, maar waren toch een gewilde vestigingsplaats voor Amsterdammers die hier in de zeventiende en achttiende eeuw met hun buitenplaatsen neerstreken. Langs de Vecht en de Angstel ontwikkelden zich enkele economische centra (Maarssen, Breukelen, Loenen, Vreeland en Abcoude), die baat hadden bij het drukke personen- en handelsverkeer over de Vecht. Behalve een verzorgende functie kenden deze plaatsen een bescheiden nijverheid, gebaseerd op lokale grondstoffen (o.a. bierbrouwerijen, kaashandel). De redelijke welvarendheid uit die tijd is aan de bebouwing van de dorpskernen nu nog goed af te lezen.

Rond 1824 werd onder Koning Willem I de Keulse Vaart via de Vecht nog sterk verbeterd, met onder meer nieuwe sluiswerken in Utrecht en Vreeswijk. Een halve eeuw later was de vaarroute alweer sterk verouderd. Voor grote schepen en schroefstoomboten was de Vecht niet geschikt. De doorgangen in Breukelen en Maarssen waren veel te smal. Ondanks de komst van de spoorwegen bleef het vrachtvervoer over water van groot belang. Wel zou Nederland moeten investeren in een betere verbinding. Aanvankelijk dacht men aan een gedeeltelijke vervanging van de Vecht door een kanaal tussen Utrecht en Nigtevecht, waar weer op de Vecht aangesloten zou worden. Omdat hierdoor de

fraaie buitenplaatsen en de oude dorpjes aan de Vecht geweld zou worden aangedaan, besloot men uiteindelijk toch maar tot een geheel nieuw kanaal, dat een streep door alle historische verkavelingen zou trekken.

NIEUWE INFRASTRUCTUUR

De Vecht als historische ontwikkelingsas veranderde in de negentiende en twintigste eeuw van karakter door de komst van concurrerende transportnetwerken. De 'Vechtcorridor' verplaatste zich van het historische rivierlint naar de nieuwe infrastructuur ten westen van de Vecht. Een van de eerste spoorlijnen in Nederland was de spoorweg van Amsterdam-Utrecht (1843). Deze was toen primair als goederenlijn bedoeld naar het Duitse Ruhrgebied. De hoofdspoorlijn van Utrecht naar Gouda, Rotterdam en Den Haag werd in 1853 in gebruik genomen. Het doorgaande personen- en goederenvervoer via de Vecht nam hierdoor sterk af. Voor de lokale economie bleef de Vecht nog wel belangrijk. Dit veranderde na 1892, toen tussen Amsterdam, Utrecht, Vreeswijk en Vianen het Merwedekanaal werd geopend, ter vervanging van de verouderde Vechtroute. Over het tracé is veel te doen geweest, maar uiteindelijk heeft men ervoor gekozen om het nieuwe kanaal velig achter de Nieuwe Hollandse Waterlinie te leggen. Het kanaal doorsneed alle bestaande structuren, al waren er destijds redelijk veel draaibruggen en zelfs een viertal wagenveren om de barrièrewerking te verminderen. De draaibruggen en wagenveren verdwenen echter toen het kanaal in de jaren dertig van de vorige eeuw werd verbreed tot Amsterdam-Rijnkanaal met een aantal hoge bruggen.

Nederzetting
Montfoort langs de
Hollandse IJssel

De uitbreiding van het wegennet had tot in de jaren dertig van de vorige eeuw minder invloed op de ontwikkelingsassen. De instelling van een rijkswegennet beperkte zich vooral tot het upgraden van bestaande wegen tot straatwegen. Een speciaal geval is de Route Imperial no. 2, die op last van Napoleon in 1811 werd aangelegd tussen Parijs en Amsterdam. De weg volgde grotendeels de oude Heerweg langs de Vecht en de Angstel, maar kreeg een aantal afsnijdingen of 'coupures', onder meer bij Vianen, Utrecht en Baambrugge. De nieuwe straatweg trok veel activiteiten, maar meer impact had de aanleg van A2 tussen Amsterdam en Utrecht, die los van de bestaande infrastructuur en buiten de bebouwde kommen in 1952 werd geopend.

De spoorlijn, het Merwedekanaal en de autosnelweg lopen min of meer evenwijdig aan elkaar en vormen een van de drukste infrastructuurbundels van ons land. Verbeteringen en uitbreidingen van de capaciteit

van deze infrastructuur vinden tot op de dag van vandaag plaats. Met de verbreding van het Merwedekanaal tot het Amsterdam-Rijnkanaal werd al in de jaren dertig van de vorige eeuw begonnen. Daarna volgden nog diverse verbredingen. De spoorcapaciteit is diverse malen vergroot door technische verbeteringen (elektrificering, modernisering beveiliging) en door het viersporig maken van de gehele lijn. Momenteel is men bezig de capaciteit van de autosnelweg te vergroten door verdubbeling van het aantal rijstroken. Het gevolg is dat nieuwe economische activiteiten zijn verschoven naar deze nieuwe 'Vechtcorridor', terwijl het historische rivierlint zijn oorspronkelijke karakter grotendeels heeft kunnen bewaren.

DE HOLLANDSE IJSSEL

Tot 1285 stond de IJssel nog in open verbinding met de Lek, maar op last van de Graaf van Holland werd de bovenloop afgedamd. Hierdoor verlaagde de waterstand van de IJssel, zodat de Hollandse veengebieden beter konden worden ontwaterd.

De IJssel heeft nooit zo'n sterke corridorfunctie

Goejanwellesluis

DE GEELBUIKEN VAN OUDEWATER

In de Lopikerwaard werd op kleine akkertjes direct achter de boerderijen hennep geteeld voor de touwfabricage, die met de scheepsbouw voor de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) in de zeventiende eeuw haar hoogtepunt bereikte. De hennep liet men in brede sloten rotten. Vervolgens werden ze gedroogd en gebroken in braakhutten om bij de binnenste vezels te komen. Op drie tot vierhonderd meter lange touwbanen in stadjes als Montfoort en Oudewater werden meerdere strengen van deze vezels in elkaar gedraaid tot een stevig touw. Oudewater telde rond 1800 nog 69 touwbanen. Tegenwoordig nog maar één: de touwbaan van Van der Lee. De inwoners van Oudewater hadden de bijnaam 'geelbuiken' vanwege de strengen hennep, die ze bij het touwdraaien om hun middel bonden waarbij het een gele stof afgaf.

gehad als de Rijn of de Vecht. Stroomafwaarts van IJsselstein heeft zij nog alle kenmerken van een landelijke Hollandse rivier, die past bij het kleinschalige karakter van oude vestingstadjes als Montfoort en Oudewater en de sporen draagt van historische rivierdynamiek. Langs de rivier vestigde zich kleinschalige nijverheid, gebaseerd op lokale grondstoffen, zoals steen- en pannenbakkerijen, grienschuren en houtverwerking (IJsselstein), hennepkwekerijen en touwfabrieken (Montfoort en Oudewater) en riviergebonden industrie (Oudewater).

Door de afdamming konden de rivierdijken in het Utrechtse deel laag blijven. Na Montfoort verlaat de IJssel haar oorspronkelijke brede stroomrug. Hier is de rivier een stuk jonger met

Dijk bij IJsseldam

smalle oeverwallen en ligt zij een stuk hoger dan de ingeklonken veenweidegebieden aan weerszijden. Bij Hekendorp is het verschil goed te zien. Hier, aan de grens met Holland, komt de Dubbele Wiericke (hier Lange Weidsche Boezem geheten) uit in de IJssel. De sluis die de Wiericke met de IJssel verbindt, de historische Goejanverwellesluis, moet hier een hoogte van enkele meters overbruggen.

De Dubbele Wiericke werd in de veertiende eeuw om waterstaatkundige redenen gegraven. Ze diende om het overtollige water van de Oude Rijn naar de Hollandse IJssel te leiden. Tegelijk was het ook een belangrijke vaarroute. Een kilometer naar het westen ligt de Enkele Wiericke. Beide wateren vormden een belangrijke schakel in de Oude Hollandse Waterlinie. Tussen Enkele en Dubbele Wiericke ligt de Lange Weide, die onder water werd gezet. De Prinsendijk, opgeworpen in 1672, moest voorkomen dat het inundatiewater Holland binnenstroomde.

Dijk langs Kleine Lek bij Vianen

DE LEK

De Lek is een betrekkelijk jonge rivier, die zich rond het begin van onze jaartelling begon te ontwikkelen. Na de afdamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede (1121) en de IJssel bij Klaphek (1285) werd de Lek een echte grote rivier. De Lek heeft geen brede stroomrug kunnen ontwikkelen en was minder geschikt als vestigingsplaats. Daarentegen vormde de rivier wel een grote bedreiging voor de omliggende veenontginningen. Al snel

organiseerden de bewoners langs de Lek zich om zich tegen het water te beschermen door het opwerpen en onderhouden van dijken en afwateringssystemen. Deze samenwerking resulteerde in 1323 in de oprichting van twee van de oudste waterschappen van Nederland:

Boerderij onderaan de dijk

Jaarsveld

HET WATERSCHAPSHUIS

'...de schout, dees eerwaardige ouwe witkop, die strijk en zet in zijn geklede trouwjas van zwaar laken naar 't waterschapshuis gereden kwam, hielp hem zonder dat hij er om vragen moest. 't Gaat er niet om, onze ingelanden op kosten te jagen met boeten en poenen, en andere dwang, maar onze polders moeten waterkeerwaardig blijven en schoongehouden worden, de duikers en slakken moeten open en dicht kunnen, en als er te veel water is moeten de molens en 't maschien water draaien. Verstaan! De rest leer je door de praktijk. Tob niet Beijen, je vader is kalmaan diezelfde weg gegaan.'

Uit: Herman de Man, Het wassende water, 1924

Peilschaalhuis (links) en dijkpaal

Gravure van herstelwerkzaamheden aan een dijk

de hoogheemraadschappen Leckendijck Bovendams (van Amerongen tot de afgedamde IJssel) en Leckendijck Benedendams (van de IJssel tot Schoonhoven). Deze waterschappen hebben bestaan tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen ze door de fusiegolf werden opgeslokt in het tegenwoordige waterschap de Stichtse Rijnlanden.

Aan de voet van de dijk bij Jaarsveld staat nog het 'dijkhuis' van het Heemraadschap Leckendijck Benedendams, waar deftige heren samenkwamen om te waken over de veiligheid van de inwoners van de Lopikerwaard.

Tussen Vianen en Schoonhoven bestaat de Lekzone vooral uit een dijk die door de eeuwen heen voortdurend is verhoogd. Aan de ene kant biedt de dijk uitzicht over de cope-ontginningen van de Lopikerwaard. Aan de andere kant zijn de rivier en de uiterwaarden, die hier onlangs in het kader van 'Ruimte voor de rivier' weer hun natuurlijke karakter hebben teruggekregen. Oude geulen zijn hersteld, de buitendijkse weilanden maken weer plaats voor grienden, ooibossen en andere riviervegetatie.

Op Jaarsveld na, een dorpje dat zich heeft ontwikkeld naast het Huis te Jaarsveld, liggen er geen nederzettingen aan de dijk. Bruggen ontbreken, er zijn zelfs geen reguliere veren. Wel hebben oude veren hun sporen achtergelaten, zoals bij Jaarsveld, waar een oude herberg en het voormalige veerhuis de enige buitendijkse bebouwing aan de Lek vormen. Ook de oude veerstoept is nog goed te zien. Onderaan de dijk liggen de boerderijen op de kop van de ontginningspercelen. Er zitten enkele monumentale oude hoeven tussen. Bij Willige Langerak vormen zij een fraai lint met zogenaamde 'dijkstoepen' die de verbinding vormen met de steile dijk.

Beroepsvaart

Overall zijn de sporen te zien van de rivier- en waterschapsgeschiedenis. Er is de afdamming bij Klaphek, met de stenen palen die de grens tussen de waterschappen aangaven en het teruggelegde dijklichaam. Wielen of waaigaten zijn de bewijzen van vroegere dijkdoorbraken.

WATERSNOODRAMP BIJ LAANWIJK
'Nieuwe overstromingen vonden plaats in 1624, 1638 en het rampjaar 1672. In 1747 kon een dijkbreuk bij Schoonhoven door snel ingrijpen vermeden worden, maar in 1751 trof de waarden weder eene droevige ramp, doordien de dijk van den Lopikerwaard, den 23 Maart, met eene open rivier, bij het Huis Laanwijk, onder Jaarsveld doorbrak en alzoo de Krimpener- en Lopikerwaard onderliepen. De landlieden hadden nauwelijks den tijd om hun vee binnen Schoonhoven in veiligheid te brengen; terwijl de ellende nog vermeerderd werd door de sterfte onder het gevlugte vee, zoodat de landman zich bijna van alles beroofd zag.'

Uit: Van der Aa, Beschrijving van den Krimpenerwaard en den Lopikerwaard, 1847

Er is een oud stoomgemaal en er is het nieuwe elektrische gemaal De Koekoek. Er is het dijkhuis van het Heemraadschap. Oude verhoefslagpaaltjes geven aan welk deel van de dijk de achterliggende boer diende te onderhouden. Er zijn de hoge stenen palen bij de waakhuizen, waar de dijkwerkers zich bij hoogwater moesten verzamelen. En er zijn peilschaalhuisjes en enkele dijkmagazijnen waar het materiaal voor het dijkonderhoud lag opgeslagen. Een meer recent monument in de Lek is de stuw met sluis bij Hagestein; een van de drie stuwen die in de Lek zijn aangebracht om de waterhuishouding in Nederland te regelen. Ook deze stuw draagt bij aan de veiligheid van de Lopikerwaard.

De huidige Lek is altijd een belangrijke rivier geweest, met tot op de dag van vandaag veel beroepsvaart. Toch hebben zich geen belangrijke steden of havens aan de rivier ontwikkeld. In tegenstelling tot de IJssel, Rijn en Vecht, leefde men aan de Lek 'met de rug naar de rivier'. En zeker in het Utrechtse deel van de Lekzone - het Groene Hart-deel - is dat in al die eeuwen nauwelijks veranderd. Dit maakt de Lekzone tot een uniek landschap met een zeer hoge cultuurhistorische waarde, dat qua historie nauw aansluit op de Lopikerwaard.

Vaardij bij Vianen

3.2 ONTGINNING VAN HET VEEN

De stroomruggen en oeverwallen van de rivieren vormden de oudste bewoningslinten en ontwikkelingsassen in het Groene Hart. Tussen de rivieren lagen onherbergzame veenmoerassen. Vanaf de tiende eeuw begon men deze veenmoerassen vanuit de rivieren te ontginnen en geschikt te maken voor landbouw en bewoning. De veenmoerassen waren niet overal gelijk. De klei- op veengebieden in het zuiden waren makkelijker te ontwateren dan de sponzige veenkussens in het noorden. De ontginning gebeurde aanvankelijk spontaan vanuit de basis, in vrije opstrek. Later kwam de systematische en grootschalige cope-ontginning in zwang. Na de ontginning moest het systeem van ontwatering blijvend in stand worden gehouden om geen natte voeten te krijgen.

IN DEN BEGINNE

Voordat de mens het Groene Hart naar zijn hand zette, was het landschap te typeren als 'een uitgestrekt veen- en kleigebied, doorsneden door grote en kleine rivieren'. Zo'n drie tot vierduizend jaar geleden lag op de plaats waar nu het Hollands-Utrechts veengebied ligt een ondiepe binnenzee, waar de Maas- en de Rijndelta in uitmondden en een uitgestrekt deltagebied vormden. De rivieren zetten zand en klei af waarbij oeverwallen werden gevormd, die als kronkelende ruggen in het landschap lagen. Als de rivierloop dichtslabde zocht de rivier een nieuw bedding en vormde zij een nieuwe stroomrug. Zo ontstonden in die binnenzee gordels van 'stroomruggen', die op

Hoogtepunten:

- *Bebouwingslinten langs de rivieren van waaruit aansluitende randen veen zijn ontgonnen.*
- *Cope-ontginningen op klei-op-veen gronden met min of meer rechte bebouwingslinten en achterkaden parallel aan langslopende rivieren.*
- *Veenontginning in vrije opstrek met min of meer rechte bebouwingslinten parallel aan de rivieren en dwarskaden haaks op de rivieren.*

bodemkaarten goed te zien zijn.

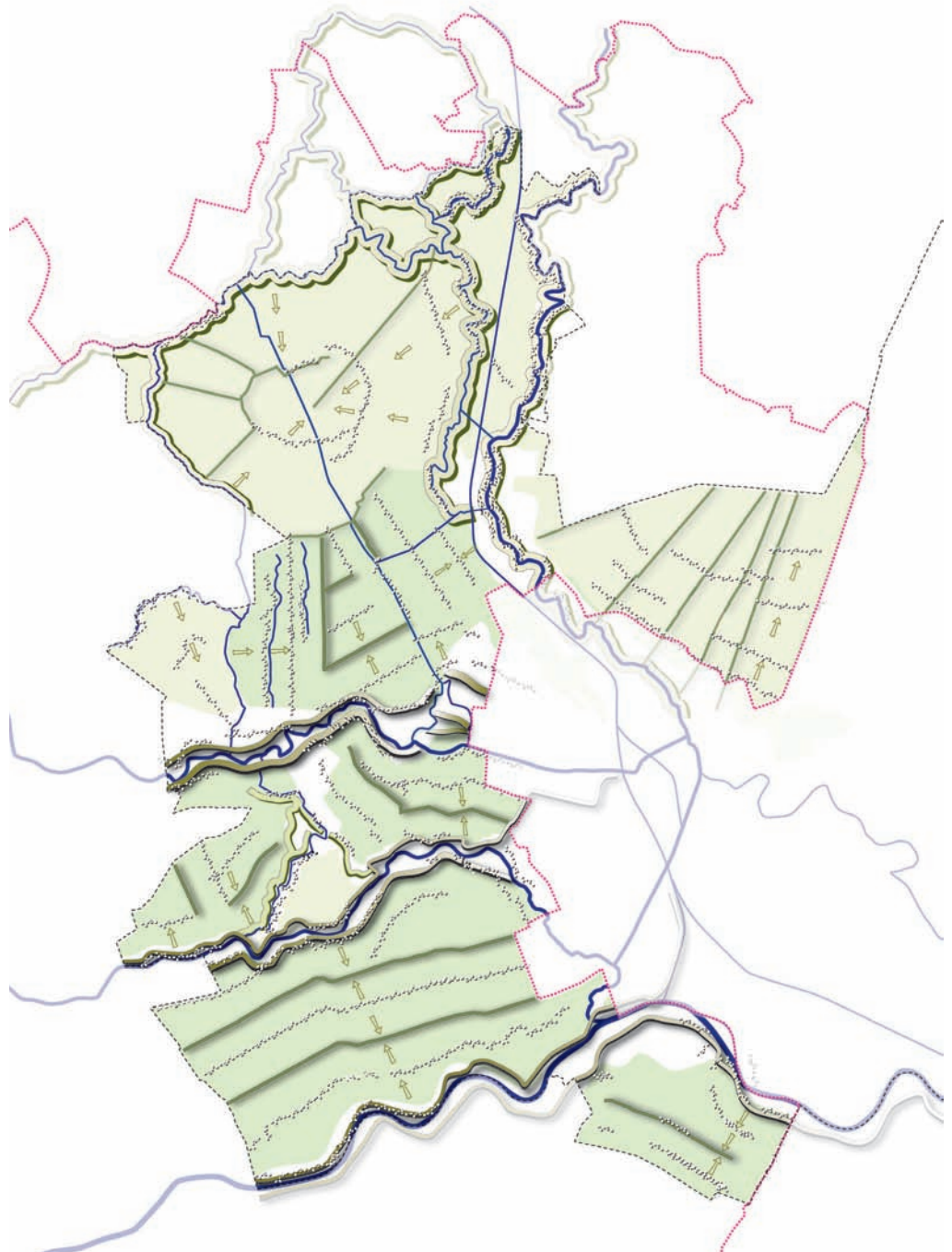
In Utrecht worden de hoofdstelsels gevormd door de Vecht, de Oude Rijn, de Hollandse IJssel en de Lek. Daarnaast lopen er nog enkele stroomruggen door het veen, die door de grote rivieren zijn verlaten, zoals de Linschotense stroomrug tussen Montfoort en Woerden. Daartussen lopen nog verschillende kleinere stroomruggen, gevormd door kleine veenstroompjes of relatief jonge rivierarmen.

Tussen de stroomruggordels lagen moerassige gebieden, waar zich dikke veenpakketten ontwikkelden. Dichtbij de rivieren werden deze venen bedekt met klei, of vermengd met kleimineralen. Hoe verder van de rivieren

- bedijking veenrivier
- bebouwingslint
- ontginningsrichting
- rivierdijk
- achterkade
- zijkade
- copenverkaveling
- opstreckende verkaveling

- gegraven watergang
- rivier

- grens Nationaal Landschap Groene Hart
- grens provincie Utrecht

af, hoe zuiverder deze veenpakketten waren. In het Groene Hart zijn de meest oostelijke venen bedekt met klei. Meer naar het westen en noorden liggen de meer zuivere venen. Hier groeiden in de kerngebieden dikke 'veenkussens,' die ver boven het waterpeil van de rivieren uitstaken.

VROEGSTE BEWONING

Zo'n vierduizend jaar geleden woonden er al mensen in dit gebied, vooral op de hogere en drogere delen van de oeverwallen. Naast vissen en jagen deden zij aan akkerbouw en veeteelt. In 47 na Chr. besloot de Romeinse keizer dat de rivier de Rijn de noordelijke grens van het Romeinse Rijk zou vormen. Langs de hele rivier verrezen Romeinse versterkingen. De komst van de Romeinen gaf een grote impuls aan de lokale landbouw en handel. Hiervan zijn veel

Overblijfselen van Romeinse wachttorens

archeologische sporen bewaard gebleven. In de vierde eeuw vertrokken de Romeinen en brak een tijd van stilstand aan.

In de achtste eeuw namen de tot het Christendom bekeerde Franken de macht in deze contreien over. Er vond herkolonisatie

van de oeverwallen plaats en rond de eerste kerkjes ontstonden kernen. De oudste landbouwgronden vinden we op de oeverwallen. Pas toen deze in cultuur waren gebracht begon men het veenmoeras vanaf de randen beetje bij beetje in cultuur te brengen. Op enkele brede stroomruggen, zoals die van de Oude Rijn en bij Linschoten, duidt een onregelmatige blokverkaveling op deze zeer oude cultuurgronden

Oeverwal bij Montfoort

OPSTREKKENDE VERKAVELING

Het zou tot de tiende eeuw duren voordat men tot ontginning van de uitgestrekte veenmoerassen zou overgaan. Aanvankelijk gebeurde dit door de bewoners vanuit de oeverwallen langs de rivieren. Omdat deze de basis vormden voor de ontginning van de naburige venen, ontstonden op de oeverwallen linten van boerderijen en hoeven. Om het veen te ontwateren werden sloten gegraven loodrecht op de rivier, steeds dieper het veen in. Soms ging dat zo ver, dat er nieuwe boerderijstroken

Opstrekend
ontginningslint

in het veen ontstonden, vanwaar de ontginning weer verder ging. Deze vorm van ontginning, waarbij men stapsgewijs steeds verder het veen introk, wordt opstrekende verkaveling genoemd. Door de bochtige loop van de rivieren, die de ontginningsbasis vormden, leidde dit soms tot ingewikkelde verkavelingspatronen, met

VAARBOEREN

De boerenerven en percelen land in het Veenweidegebied werden door brede sloten van elkaar gescheiden. Bij gebrek aan wegen vond transport van vee, mest, hooi en brandhout plaats over het water. Men voer met pramen (voor de mest), bokken (vee en hooi) en melkboten. In bijna elke dorp was wel een scheepswerfje. Draaibruggen ontsloten de boerenerven aan de voorzijde, zodat transport ongehinderd kon plaatsvinden. De bruggen stonden meestal open, Ze werden alleen dichtgedraaid als er iemand overheen moest. Tegenwoordig is dat precies omgekeerd.

veel 'gerende' kavels: kavels die in een punt bij elkaar komen. Voor een groot deel gaat het om overgangsgebieden tussen de klei-op-veen bodems en de afgegraven venen in het noorden. Het is een typisch 'Hollands', waterrijk veenweidelandschap, dat vrij goed bewaard is gebleven.

Voorbeelden van opstrekende verkaveling vinden we in de polder Zegveld, de Ronde Venen en de Westbroekse Venen. Ook het gebied tussen de Vecht en de Angstel - met de lange Indijk als achterkade - en kleine veenstromen als de Winkel en Gein kenden vrije opstrek. De kleine veenweidepolders tussen de veenstromen worden omringd door smalle dijken met boerderijlinten.

DE WAAIER VAN ZEGVELD

De ontginning Zegveld is grotendeels ontstaan door opstrekende ontginning vanuit de oeverwallen van de riviertjes de Grecht en de Meije. Vanwege de gebogen loop van de (Oude) Meije ontstond hier een afwijkende, waaivormige verkaveling met gerende percelen. Aan het al of niet helemaal doorlopen van de lange percelen valt nog goed het verschil in ontginningstempo af te lezen. Ter ontwatering werd evenwijdig aan de Meije de eveneens gebogen Slimmenwetering gegraven. Vanwege de grote lengte van de percelen is er zo'n anderhalf kilometer van de Meije een tweede, ringvormig lint van boerderijen gekomen. Pas in 1958 werd dit buurtschap van vaarboerderijen door een weg ontsloten. De polder Lagebroek is afgesloten door de Middenweg als zijkade en haaks daarop door de Haakwetering als achterbegrenzing. Tussen de Middenweg en Woerden werd vervolgens dwars door het veen

de ontginningsas van Zegveld getrokken, waar in 1312 een kerkje werd gesticht. Aan weerszijden van de Hoofdweg kwamen de boerderijen, waarbij de percelen in vrije opstrek evenwijdig aan de Haakwetering en de Broekerwetering werden uitgezet. Aan de Grechtzijde van Zegveld is de oude loop van de Grecht nog in de verkaveling te herkennen. Bij de kanalisering in 1494 zijn de afgesneden bochten van de Oude Meije niet ingepolderd en op boezemniveau gehandhaafd. Deze 'Kamerikse Nessen' zijn altijd als hooiland in gebruik geweest en vormen nu bijzondere gebiedjes met een hoge natuurwaarde.

Cope-ontginning bij Gerverscop / Kockengen

HET RAD VAN DE RONDE VENEN

Wat op de kaart onmiddellijk als een cirkelvormig gebied is te herkennen, was oorspronkelijk één grote veenmoskoepel dat bekendstaat als de Ronde Venen. Het gebied werd omsloten door de veenriviertjes Winkel, Waver, Drecht en Groot Mijdrecht. De ontginning gebeurde in vrije opstrek vanaf deze riviertjes, waarbij in het veen een tweede bewoningslint ontstond met de dorpen Vinkeveen, Demmerik, Wilnis, Mijdrecht, Waverveen. Het kapittel van St. Jan zwaaide hier de scepter die het gebied

in taartpunten verdeelde en uitgaf. Aan de bajonetachtige aansluitingen van de linten is hier goed het verschil in ontginningstempo te zien. Ook nog typerend en bewaard gebleven zijn de zuwes: de zijkadens van de taartpunten die nu als 'spaken van een rad' door de droogmakerijen en plassen lopen. De veenmoskoepel zou later voor een groot deel worden afgegraven. Van de oorspronkelijke ontginningen zijn nog enkele delen bewaard gebleven. Hieronder de zuidoosthoek van de Ronde Venen, het gebied rond de Botshol en een smalle strook 'bovenlanden' langs de Kromme Mijdrecht. Deze

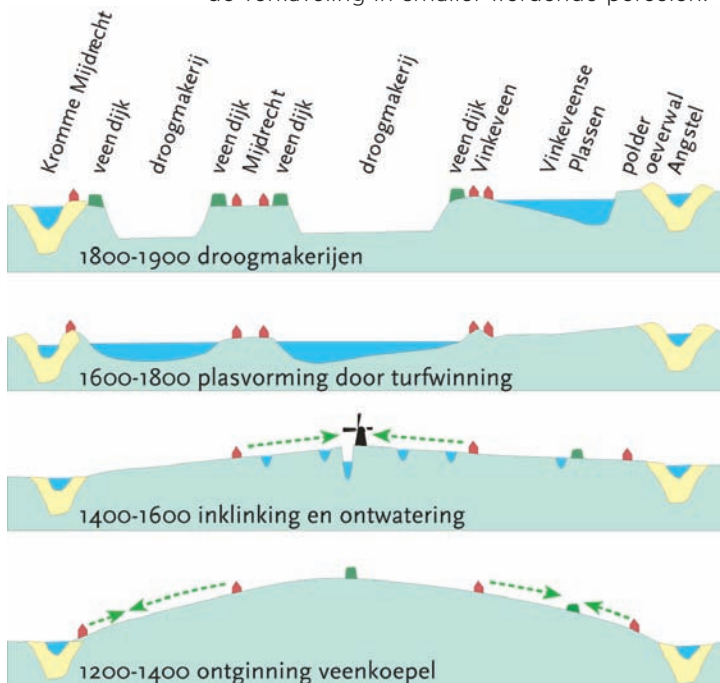
gebieden vallen op doordat ze zeer waterrijk zijn, met brede sloten, smalle akkers en graslandjes die alleen per schuit bereikbaar zijn.

Achterzijde ontginning begrenst door kade

HET VERRE EINDER VAN WESTBROEK

Typerend voor de venen ten oosten van de Vecht is de overgang naar de zandgronden van de Heuvelrug. Hier ontwikkelde zich een hoogwaardig veenpakket dat later voor een

groot deel werd afgegraven. De ontginning van het veen gebeurde in vrije opstrek vanuit Utrecht en de oeverwallen van de Vecht (Hoofddijk als basis). De activiteiten kwamen op gang na de afdamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede in 1121. De ontginning door de monniken van Oostbroek vorderde langzaam. Het duurde tot in de zestiende eeuw, toen 't Gooi werd bereikt met de Hollandse Rading als scherpe grens tussen het Sticht en Holland. De ontginningsbasis schoof steeds enkele kilometers naar het noorden op. Er ontstonden langgerekte kavels van zeven tot twaalf kilometer lengte, onderbroken door vier woonlinten. Waar ontginningsrichtingen elkaar ontmoeten eindigt de verkaveling in smaller wordende percelen.

Verandering in ontwatering van veen

Molen en gemaal

De meest oostelijke en hoogst liggende ontginningen met een zandige ondergrond, waren het gemakkelijkst in cultuur te brengen. Hier ontstonden de woonlinten Voordorp, Groenekan, Nieuwe Wetering en Maartensdijk. De langwerpige percelering zette zich voort tot in de zandige gronden van de voet van de Heuvelrug. De ontwatering was relatief eenvoudig en kon op natuurlijke wijze plaatsvinden. De smalle weteringen met de houten schutten en windwerken zijn nog steeds typerend voor dit gebied. Meer naar het westen is het veel natter. Ook hier schoof de ontginningsbasis een aantal malen het veen in. De oudste is die van Maarsseveen, gevolgd door Molenpolder. De jongste is die van Tienhoven, Oud Maarsseveen, Westbroek en Achttienhoven. De gefaseerde ontginning is te herkennen aan het verspringen van de woonlinten.

COPE-ONTGINNING

In de elfde eeuw begonnen de Graaf van Holland en de Bisschop van Utrecht zich met de ontginning te bemoeien. Zij hadden hier om meerdere redenen baat bij. Door het uitgeven van ontginningen aan derden versterkten zij niet alleen hun financiële positie, ook verzekerden zij zich hiermee van de diensten van de bewoners en bevestigden zij hun macht. Om de ontginningen te versnellen schonk de bisschop van Utrecht grote delen van de venen aan de vijf grote Utrechtse kapittelkerken. Deze namen de ontginning met veel elan ter hand.

Om de ontginningen mogelijk te maken was het noodzakelijk rivierlopen af te dammen en dijken aan te leggen. De belangrijkste ingrepen waren het afdammen van de benedenloop van de Rijn bij Wijk bij Duurstede in 1121 en het afdammen van de Hollandse IJssel onder Vreeswijk in 1285. De Lek werd hierna een belangrijke rivier, die moest worden voorzien van stevige dijken om de achterliggende ontginningen te beveiligen. De Lekdijk tussen Vreeswijk en Schoonhoven is onlosmakelijk verbonden met het ontginningslandschap daarachter.

Lopiker- en Benschopperwetering

De grootschalige, systematische ontginningen staan bekend als cope-ontginningen. Deze bereikten in de twaalfde en dertiende eeuw hun hoogtepunt. De 'copers' waren groepen kolonisten, die na de ontginning als vrije boer konden bestaan, zij het onder het gezag van hun 'heer', die meestal ook de 'vercoper' was. De uit te geven kavels hadden een vaste lengte (ca. 1250 meter) en breedte (ca. 110 meter). De boerderijen stonden op gelijke afstand van elkaar aan de kop van de kavel. Zo ontstond een zeer regelmatig verkavelingspatroon. Elke ontginning bestond uit meerdere kavels en vormde een polder met eigen afwatering. De achterzijde van deze polders werd begrensd door een kade, de zijkanten langs de percelen door zijkaden, ook wel zuwes genoemd. Als men dieper in het veen kwam, werden de achterkaden voorzien van weteringen, die als nieuwe ontginningsbasis dienden en waar nieuwe, langgerekte boerderijlinten ontstonden.

EXOTISCHE POLDERNAMEN

De grote middeleeuwse ontginningen van het woeste veen waren een megaklus, waarvoor veel werklieden van elders nodig waren. Om deze 'gastarbeiders' aan te trekken verzonnen de kapittels verleidelijke namen voor de nieuwe polders. De mooiste is wel Kockengen naar het denkbeeldige Pays de Cocagne, oftewel Luilekkerland. Vooral namen van verre landen waren in trek: Portengen verwijst naar Portugal, Spengen naar Spanje en Demmerik naar Denemarken. De tegenwoordige Utrechtse wijk Laag en Hoog Raven was ook zo'n ontginningseenheid, verwijzend naar het Italiaanse Ravenna.

Dit eeuwenoude cultuurlandschap ligt vooral in de klei-op-veengebieden. Het meest gaaf zijn ze in de Lopikerwaard, waar de ontginning vanaf de Lek en de IJssel plaatsvond en het gebied rond Kockengen, waar cope-ontginningen vanuit het zuiden (Oude Rijn) en het oosten (de Vecht) elkaar ontmoeten. De cope-ontginningen tussen IJssel en Oude Rijn (Reijerscop e.a.) en onder Vianen worden geconfronteerd met oprukkende verstedelijking vanuit Utrecht en haar randgemeenten.

DE LANGE LINTEN VAN DE LOPIKERWAARD

Deze ontginning vond plaats vanuit de Lek en de IJssel en twee parallel lopende ontginningsweteringen van vijftien kilometer lengte, die van oost naar west aflopen: de Lopiker en de Benschopper Wetering. Later werden enkele dwarsweteringen gegraven om op de Lek en de IJssel te lozen. De Lopiker wetering heeft een wat grilliger verloop, omdat deze is ontstaan uit een natuurlijke veenstroom,

Strak cope-patroon

ARM EN RIJK LANGS DE LOPIKERWETERING

'Het is een instelling van ouds, dat aan de rechterzijde van de Lopikerwetering gaande van Schoonhoven naar IJsselstein het arme volk woont. En dat laat zich goed verklaren. De Lopikerwetering, voormaals de Lobeke geheeten, gaat gelijk op met den Lekstroom, meest niet meer dan vierhonderd meter er achter, ja hier en daar nog minder. Daar liggen dan ook de ondiepe strooken bouwgrond tusschen de twee rivieren. Maar aan de overzijde van de wetering steken de landerijen tot achter de Polsbroeksche en Benschopsche kaai een half uur gaans diep. Daar hebben de grasboeren de ruimte voor maai- en weiland, aan deze zijde liggen dan ook de lage, breede hoeven, die zoo oud zijn als de polder oud is. De armoe van dan eenen kant – daggelders en griendwerkers, rietsnijders, biesenbinders én klein ambachtvolk – rijkdom van zware ingeërfde boeren aan de overzijde, dat geeft aan dit drie uren gaans gerekte buurtschap, waarin maar twee petieterige dorpskommen liggen, een gansch eigene gesteltenis.'

Uit: Herman de Man, De barre winter van negentig, 1936

de Lobeke. Stroomafwaarts, in het westen van de waard, zijn extra weteringen gegraven om de hoeveelheid water te verwerken. Langs de vier ontginningslijnen zijn enkele en dubbele boerderijlinten ontstaan. De scheiding tussen de ontginningsstroken werd gevormd door twee kaden: de Noord- en de Zuidzijdsekade. De ontginningen werden gerealiseerd volgens

de vaste afmetingen van het cope-systeem. Omdat de Lek en de IJssel vrijwel parallel lopen resulteerde dat in een zeer regelmatige verkaveling die tot op de dag van vandaag intact is gebleven. Helemaal geometrisch was de waard natuurlijk niet. Bij Hoenkoop en Blokland is een extra ontginningsbasis gecreëerd omdat hier meer land beschikbaar was. Maar er waren ook wel smalle reststroken waar de kleine boer zich over mocht ontfemen. Voor het drooghouden van de Lopikerwaard waren veertig windmolens nodig, die eind negentiende eeuw werden vervangen door zestien stoomgemalen. Inmiddels doen vier elektrische gemalen het werk. Er zijn nog maar enkele windwatermolens over. Het boezemgebied bij de stoomgemalen Benschop en Willeskop - onder Oudewater - is een voorbeeld van een tussenboezem waar vroeger getrapte bemaling door middel van windmolens plaatsvond, totdat deze door de genoemde stoomgemalen werden vervangen. Inmiddels zijn deze stoomgemalen zelf overbodig geworden.

DE BLOKPOLDERS BIJ KOCKENGEN

De oostelijke ontginningen in dit gebied vertonen een strak cope-patroon, waarbij interessant is hoe de ontginningen vanuit de Vecht en die vanuit de Rijn elkaar ontmoeten. Vanuit de Rijn zijn dat de ontginningsblokken Houtdijk, Laag Nieuwkoop, Gerverscop en Teckop. Dat het hier om oude cope-ontginningen gaat blijkt ook uit de namen. De achtergrens van deze ontginningen wordt onder meer gevormd door de Hollandse Kade, die in het verleden tegelijk de grens tussen Utrecht en Holland was. Vanuit de Vecht gaat het om de ontginningen Kortrijk, Portengen, Kockengen

en Spengen. Zowel vanuit de Vecht als de Rijn werd het cope-patroon tot diep in het veen herhaald. Langs elke ontginningsbasis vormden zich enkele of dubbele boerderijstroken, die de basis vormden voor de huidige lintdorpen. Zo ontstond hier een blokpatroon van zeer regelmatige, aaneengeschaalde cope-verkavelingen die zelfs op Europees niveau als uniek bestempeld kan worden

Vaarboerderij langs de Meije

DE LINTEN EN LANEN VAN KAMERIK

Kamerik is een cope-ontginning in het veen. Aan de basis ligt de twaalfde-eeuwse Kamerikse Wetering, die vanaf de Oude Rijn loodrecht noordwaarts het veen insteekt. Bijzonder zijn de boerderijlinten aan beide zijden van de wetering op enige honderden meters afstand in het veld. Oorspronkelijk waren dit zogenoemde vaarboerderijen, slechts over water te bereiken. Aan beide zijden zijn de vaarsloten nog te herkennen. Pas na 1600 werd langs

HET LINSCHOTENCOMPLEX: COPE-ONTGINNINGEN MET OUDE STROOMRUG

De cope-ontginningen tussen de Oude Rijn en de Hollandse IJssel worden tussen Woerden en Montfoort doorsneden door een brede, oude stroomrug. Hier ontspringen de veenriviertjes Korte en Lange Linschoten. De stroomrug steekt enkele meters boven het omringende landschap uit. Tussen Montfoort en het dorp Linschoten heet de stroomrug de Engh en heeft zij een onregelmatige blokverdeling. Dit wijst op een zeer oud akkerbouwgebied.

Tussen het landgoed Linschoten en het vestingstadje Oudewater takt de smalle stroomrug van het riviertje de Lange Linschoten zich van de centrale stroomrug af. Het riviertje slingert verder door een onaangestaste landelijke omgeving met aan beide zijden gave boerderijlinten, die op enkele plaatsen door hoge 'kwakelbruggetjes' met elkaar zijn verbonden.

de Kamerikse Wetering een weg aangelegd, waarna de lange oprijlanen naar de boerderijen verschenen. Sommige boerderijen zijn later naar de Wetering verplaatst. Over de oorsprong van de boerderijlinten in het veen is men het niet eens. Aan de Mijzijde valt het lint samen met een smalle stroomrug van een oude rivierloop, maar mogelijk zijn de boerderijlinten ontstaan vóór de grootschalige cope-ontginningen door opstreckende ontginning vanuit de Meije. Ter verbetering van de afwatering werd in de veertiende eeuw aan de Mijzijde de Middelwetering gegraven. Zowel de Kamerikse Wetering als de Middelwetering werden gebruikt voor de vaart op Amsterdam. Omdat dit overlast

opleverde voor de aanliggende boeren werd de vaarweg in 1494 verplaatst naar de Oude Meije, die daartoe werd gekanaliseerd. Dit is de huidige Grecht.

HET ONTWERPINGSLANDSCHAP

Het kenmerk van veen is dat het als een spons enorme hoeveelheden water in zich opneemt. De ontginning - lees: de ontwatering - van de venen was een waterstaatkundig werk van onvoorstelbare omvang. De klei-op-veengebieden zijn makkelijker te ontwateren dan de pure veengebieden. Dat is ook nu nog goed te zien: de venen zijn veel waterrijker en het waterpeil ligt er een stuk hoger. Aanvankelijk was de afwatering nog eenvoudig. Het maaiveld van de veenkussens lag immers boven het waterpeil van de rivieren. Na het graven van afwateringsloten en weteringen liep het overtollige water eenvoudig de rivier in. Maar door het onttrekken van het water begonnen de veenpakketten in te klinken en trad inversie op: omkering van het reliëf. Door de bodemdaling dreigden de rivieren boven het maaiveld uit te komen. De toenemende wateroverlast had ook gevolgen voor het grondgebruik: de veenontginningen waren eigenlijk alleen geschikt als weidegebied of voor het verbouwen van gewassen als riet en hennep. Al spoedig moest men overgaan tot het opwerpen van rivierdijken en het kunstmatig drooghouden van de polders door bemaling. Vanaf de vijftiende eeuw gebeurde dit door windmolens. Deze windwatermolens vormden tot diep in de negentiende eeuw een vertrouwd gezicht in het veenweidelandschap. Daarna werden ze vervangen door stoomgemalen en weer later door nog krachtiger diesel- en

Ontmoetende ontginningsrichtingen bij de Vechtplassen bij Maarssen

elektrogemalen.

Het water werd naar de molens en later naar de stoom- en dieselmolens geleid door een stelsel van sloten dat uitkwam op de centrale molenvliet of molentocht, later ook wel 'machinevliet' genoemd. Hoe meer water, hoe meer en hoe breder de sloten. Dit is heel goed te zien aan het slotenpatroon in de Lopikerwaard, dat in het zuidwesten veel dichter is dan in het noordoosten. De molen of het gemaal 'sloeg uit' (loosde het water) in de boezem, vanwaar het verder werd afgevoerd naar zee. Soms, bij grote hoogteverschillen of bij grote hoeveelheden te verwerken water, was er sprake van 'getrapte bemaling' en een tussenboezem. In de Lopikerwaard tussen Oudewater en Haastrecht waren diverse van deze boezems. Met de invoering van krachtige stoomgemalen verdween de noodzaak van een tussenboezem, maar de sporen ervan zijn nog vaak in het landschap te zien.

In al die eeuwen is het drooghouden van de voeten een van de belangrijkste activiteiten van de aanwonenden geweest. Daartoe organiseerden zij zich in waterschappen, de

oudste democratische samenwerkingsverbanden van ons land. Tot de dag van vandaag bepalen de waterstaatkundige werken voor een groot deel het gezicht van de veenweidegebieden in de vorm van sloten, sluisjes, vaarten, vlieten en kanalen, dijken, kaden, molens, gemalen en andere polderwerken.

RATIONALISERING VAN HET VEENLANDCHAP

Naast invloeden van buitenaf - zie paragraaf 3.4- is het veenontginningslandschap de laatste (halve) eeuw ook door zijn eigen dynamiek veranderd. De belangrijkste factor hiervoor is de rationalisatie van de landbouw. Om zich economisch te handhaven ontkomt de boer niet aan intensivering en schaalvergroting. Al met al leidt dit tot een verarming van het historische landschap. Door overbemesting en intensievere voedermethoden zijn de rijke weidegronden van weleer veranderd in eenvormige raaigrasakkers. Hooilanden zijn verdwenen en hooibergen zijn overbodig geworden. Door specialisatie, automatisering en productieverhoging verdwenen niet alleen de melkbussen, maar ook de zelfkazerij en de boenstoepen voor het schoonmaken van de melkbussen. Schaalvergroting ging gepaard met ruilverkavelingen, waardoor sloten werden gedempt of rechtgetrokken, veel kleinschalige landschapselementen verdwenen en de natuurwaarden sterk afnamen. Boerenwegen werden verhard om tractoren te kunnen dragen. Omdat het aantal boeren en boerderijen sterk afnam, kregen allerlei niet-agrarische functies de kans om zich en plek toe te eigenen in de boerderijlinten.

3.3 STRIJD OM DE MACHT

Een belangrijk element in de landschapsvorming is de verdeling van de macht, de conflicten die daaruit voortvloeien en de manieren om zich daartegen te wapenen. De oudste sporen in het Groene Hart dateren uit de Romeinse Tijd, toen de Oude Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk vormde. De sporen van Romeinse verdedigingswerken en woonplaatsen liggen vooral onder het maaiveld. Van de voormalige Limesweg zijn via opgravingen inmiddels kilometers getraceerd.

Wel zichtbaar zijn de sporen van de machtsverdeling en de conflicten die uit de ontginning van de venen voortvloeiden. Het feodale machtssysteem heeft zijn sporen achtergelaten in de vorm van ontginningseenheden, oude gerechten, grenspalen, kastelen en vestingstadjes. Water is altijd een bron van conflicten geweest. De regelingen omtrent wateroverlast en - afvoer zijn nog zichtbaar aan de opvallende loop van grenzen, kaden en weteringen. Het meest prominent zijn de grote verdedigingssystemen uit de negentiende eeuw: de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, die op ingenieuze wijze gebruikmaakten van de kenmerken van het waterrijke veenlandschap.

Hoogtepunten:

- *Strategische kastelen, plaatsen met stadsrechten en vestingsteden langs de rivieren.*
- *De oprukkende invloed van de graven van Holland binnen Utrechts gebied.*
- *Hollandse Kade en Hollandse Rading als fysieke overblijfselen van grensgeschillen.*
- *Heijcop en Bijleveld als fysieke restanten van watergeschillen tussen Utrecht en Holland.*
- *Drie waterlinies: de Oude Hollandse Waterlinie met enkele bijzondere schansen, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam (zie ook katern Waterlinies).*
- *Drie historische veldslagen tegen buitenlandse mogendheden: Spanjaarden (Oudewater), Fransen (Woerden) en Pruisen (Vreeswijk).*

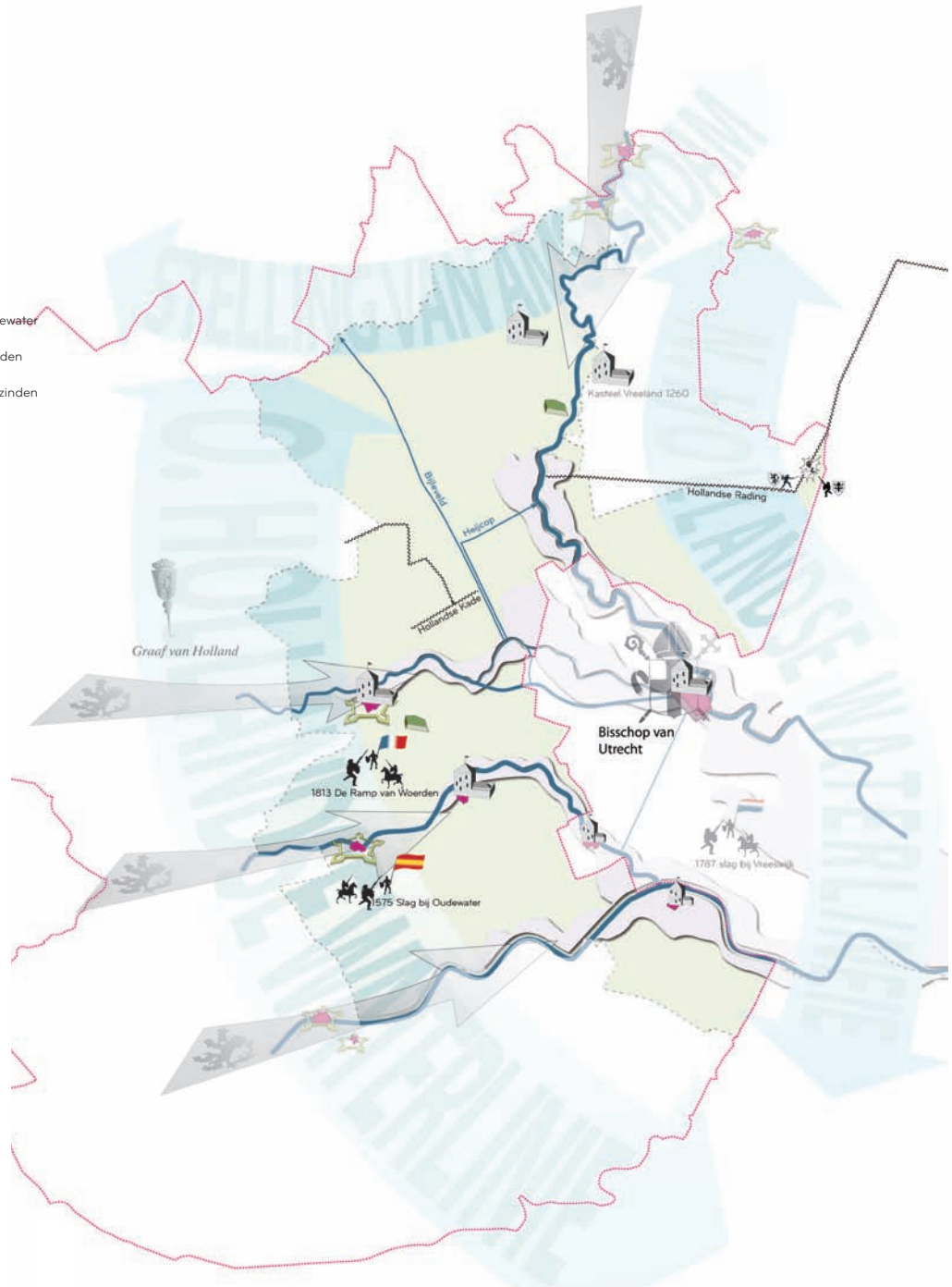
Limestoren

HET FEODALE LANDSCHAP

In de nieuwontgonnen gebieden gunde de landsheer - in Utrecht vooral de bisschop en namens hem de kapittelkerken - de lokale macht veelal aan bevriende 'edelen' of andere onderdanen die zich verdienstelijk hadden gemaakt. Deze 'ministerialen' of

'leenroerigen' mochten zich 'heer' noemen van een bepaald gebied, waarmee zij diverse privileges en 'heerlijke' rechten verwierven. In ruil daarvoor dienden zij de orde in het gebied te bewaren, belastingen te innen, recht te spreken en de Utrechtse bisschop of de Hollandse graaf in tijden van conflicten te

- bisdom Utrecht
- graafschap Holland
- grensgeschild
- aanvalsrichting
- bisschoppelijk kasteel
- strategisch kasteel
- Oudewaterse moord: Spanjaarden bij Oudewater
- Ramp van Woerden: 1813 Fransen in Woerden
- Slag om Vreeswijk: Patriotten en Oranjegezinden
- grensgeschillen
- grenslijn
- aardwerk Oude Hollandse Waterlinie
- historische kern
- vesting
- rivier
- gegraven kanaal
- grens katern Groene Hart
- grens provincie Utrecht

Donjontoren De Ham

Gunterstein

Kasteelterrein
bisschoppelijk kasteel
te Abcoude

steunen. Aanvankelijk waren de ministerialen een soort zaakwaarnemers, in dienst van de bisschop. Later werden zij steeds zelfstandiger en behielden zij door vererving hun leenroerig goed.

Zo ontstond een feodaal georganiseerde samenleving, waarbij zich een lokale landadel ontwikkelde. Deze 'heren' zwaaiden de scepter

ABCOUDE, HET LOT VAN EEN SLOT

Reeds in 1080 wordt ene Willem 'Heer van Abcoude' genoemd, die de scepter zwaaide over het slot en de heerlijkheid. Vijf jaar later schonk bisschop Koenraad aan het kapittel van St.Jan een moerassig stuk land in Mijdrecht dat de ingezetenen van Abcoude onder elkaar mochten verdelen. In de dertiende eeuw kwam het slot in bezit van het geslacht van Zuylen. Dit verklaart de drie zuiltjes in het huidige gemeentewapen van Abcoude. In 1268 werd het slot verwoest door Gijsbrecht van Aemstel, na 1328 werd het

weer opgebouwd. Het moet een machtig slot zijn geweest, met verschillende stenen torens. In 1449 werd het slot door de Staten van Utrecht geconfisqueerd. In 1672 ontsnapte het Abcouderslot door een goede verdediging als een van de weinige Utrechtse kastelen aan vernietiging door het Franse leger. Daarna stond het slot leeg en raakte het in verval. In 1715 kocht Th. de Leeuw, rijke kanunnik van St. Pieter het slot en de heerlijkheid. Hij liet het restaureren en een deel ervan tot landhuis verbouwen. Na zijn dood in 1744 bleef het slot bewoond, maar aan onderhoud werd niet veel meer gedaan. In 1820 werd het geheel onbewoonbaar en in 1860 werd het gesloopt en met de grond gelijkgemaakt. In de weilanden zijn de restanten van de slotgracht nog duidelijk zichtbaar.

Omwalling bij
Woerden

over allerlei grotere en kleinere gerechten. De meeste van hen verschansten zich in versterkte huizen en woontorens op de stevige oeverwallen van de rivieren. Deze stenen huizen, woontorens en bescheiden kastelen moeten niet worden verward met de grote bisschoppelijke kastelen of 'sloten', die een onderdeel vormden van de verdediging van de grenzen van het bisdom. Aan de westgrens van Utrecht waren dat de sloten Abcoude, Vreeland (vrede met Holland), Woerden (later bij Holland) en Montfoort (mijn fort). Veel van de middeleeuwse kastelen zijn verdwenen, anderen ontwikkelden zich tot landgoed of buitenplaats. In het Utrechtse deel van het Groene Hart zijn met name op de stroomruggen van de Oude Rijn en de Vecht en in mindere mate de IJssel nog (resten van) versterkte huizen en kastelen te vinden. Ook op de Linschotense stroomrug stonden in de middeleeuwen verscheidene woontorens, die echter allen zijn verdwenen.

Ondertussen ontwikkelden zich langs de vaarwegen nederzettingen op de stroomruggen, waarvan sommige uitgroeiden tot streekcentrum en handelscentrum. Graaf en bisschop probeerden ook deze nederzettingen aan zich te binden, door ze speciale rechten te verlenen. Zo ontstonden de 'stadsvrijheden', waarvan de versterkte, vaak ommuurde kernen belangrijke machtsbolwerken vormden. In het Utrechtse deel van het Groene Hart waren dat er overigens niet veel en over de meeste had de bisschop geen macht. Alleen Montfoort was een echte Utrechtse stad. Oudewater en Woerden raakten al in de dertiende eeuw in handen van Holland. Ook over Vianen en IJsselstein had de bisschop weinig te vertellen en Vreeland mislukte als

HOLLANDSE KADE: TUNNEL NAAR HET EINDE

'De Hollandse Kade is een streep door het weiland, kilometers lang en kaarsrecht. Een deel loopt oost-west, een deel noord-zuid. Ze is een meter of acht breed en wordt ontsierd, maar ook begaanbaar gemaakt, door een voetbreed asfalt. Op sommige plaatsen is de kade kaal, op andere aan weerszijden begroeid met els en wilg, die 's zomers het pas overhuiven met lichtend groen. Dit lijkt me de tunnel naar het einde, zoals hij beschreven wordt door mensen die hun sterfbed hebben overleefd.'

Uit: Koos van Zomeren, in NRC Handelsblad

stad. In Woerden stond een van de burchten van de bisschop van Utrecht om zijn territorium te verdediging. Stad en burcht vielen in 1288 definitief in Hollandse handen. In de zestiende eeuw werd de vesting gemoderniseerd met stervormige bastions en werd de stad een schakel in de (oude) Hollandse Waterlinie.

GESCHILLEN OM LAND EN WATER

Tot 1528 was de Utrechtse bisschop nog een min of meer soevereine vorst, die voortdurend conflicten uitvocht met zijn buurmannen; de graven van Holland en Gelre. Veel conflicten vloeiden voort uit de ontginningsactiviteiten in het Hollands-Utrechtse veengebied. Waar de Hollandse en de Utrechtse aanspraken op de veenmoerassen begonnen of eindigden was vaak onduidelijk.

Een tweede probleem vormde de afvoer van het water uit de ontgonnen gebieden. Holland zat niet te wachten op wateroverlast vanuit

Utrecht, dat daardoor zijn water niet via de Oude Rijn kwijt kon. In de cope-ontginningen bij Kockengen ligt over een grote afstand de Hollandse Kade, die destijds de grens vormde tussen de ontginningen en dus tevens de afwateringseenheden van Utrecht en Holland.

Bij de ontginning van de venen ten oosten van de Vecht ontstond een conflict over de grens tussen Utrecht en Holland. In 1280 werd bepaald dat de Weersloot bij Breukelen de grens zou vormen tussen de Oostvechtse (Utrechtse) en Loosdrechtse (Hollandse) ontginningen. Onduidelijkheid bleef bestaan over de grens tussen Utrecht en 't Gooi. Het conflict werd in 1352 definitief beslecht. Vanaf een punt voorbij Blaricum werd een rechte lijn getrokken gericht op de Utrechtse Dom. Tegelijk werd de 'Hollandse Rading' bij de Weersloot recht doorgetrokken tot deze lijn, waar ze elkaar iets ten westen van De Vuursche ontmoetten. In 1719 werd de grens gemarkeerd met 23 stenen

Waterloop
Kockengen Bijleveld

palen tussen Blaricum en Egelshoek. Deze grenspalen zijn - deels herplaatst en grotendeels vervangen - nog aanwezig. De overgang tussen de Utrechtse en de Hollandse verkaveling is bij Egelshoek duidelijk zichtbaar. De grens wordt nu voor een groot deel bepaald door het Tienhovens Kanaal.

Een bijzonder fenomeen vormden ook de waterlopen Heijcop en Bijleveld. Beide waterlopen dienden ter ontwatering van de gelijknamige cope-ontginningen ten zuiden van de Oude Rijn. Omdat de graven van Holland niets wilden weten van lozing op de Hollandse IJssel of de Oude Rijn, moesten aparte afwateringskanalen worden gegraven naar de

Fort behorende tot de Stelling van Amsterdam

Vecht (Heijcop, 1385) en de Amstel (Bijleveld, 1413). Beide kanalen liepen over grote afstand parallel, onder andere in Kockengen, maar zonder onderlinge verbinding. Om de Oude Rijn te passeren werd deze in Utrecht op diverse plaatsen afgedamd (later werden dit sluizen) en tussen Harmelen en Haarzuilens zelfs van stroomrichting veranderd. De Bijleveld werd daarna overigens een drukbevaren route naar

Historische kaart van de Waterlinies

Amsterdam.

WATERLINIES

Al in het begin van de Tachtigjarige Oorlog ontwikkelde Prins Maurits plannen voor een systeem om Holland te verdedigen door middel van het onder water zetten (inunderen) van laaggelegen polders. De kunst was het waterpeil zo laag te houden dat het niet mogelijk was om

EEN ONNEEMBARE LINIE

'De Fransen zijn met snelle marsen opgemarcheerd, 't was een zegetocht; maar voor de Hollandse Waterlinie moesten ze wel halt houden. Met schuiten en boten en schepen verder gaan?

't kon niet. Het water stond maar laag boven de velden. En doorwaden dan?

't kon niet: ze zouden in de ontelbare sloten en vaarten, die niet te zien waren, verdrinken. Langs de hogere dijken en wegen voorttrekken?

't kon niet; elke weg, elke dijk was voorzien van sterke schansen, waaruit de kanonnen hen aangrijnsden...!

Uit: W.G. van de Hulst en R. Huizinga, Toen en Nu. Groningen 1923.

er doorheen te varen en net hoog genoeg om het doorwaden te beletten. Omdat Utrecht niet wilde meewerken, werkten de Hollanders hun eigen linie uit tussen Schoonhoven, Oudewater, Nieuwersluis en vervolgens langs de Vecht naar Muiden. Voor de aanleg van de linie waren de

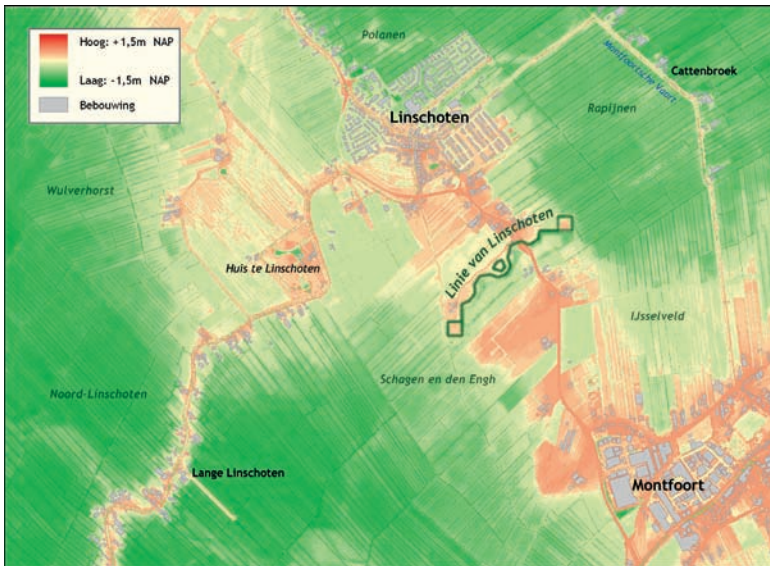

Fort Spion bij Utrecht behorende tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie

Onderdeel van Fort Ruigenhoek

stadsmuren van deze stadjes niet opgewassen tegen het oorlogsgeweld. Zo brandden de Spanjaarden in 1575 Oudewater bijna volledig plat en werd de bevolking uitgemoord. In 1672 was Woerden aan de beurt, ditmaal door de Franse troepen die de stad voor de helft in de as legden. Toch kon de inmiddels aangelegde waterlinie door uitgebreide inundaties het Franse leger tegenhouden. De linie werd in de achttiende eeuw diverse malen verbeterd. Zo werden zogenaamde 'accessen' - zoals belangrijke rivieren en wegen - extra beveiligd door de aanleg van aarden werken of schansen. In het Utrechtse landschap zijn maar weinig sporen van de Oude Waterlinie overgebleven. Een van de uitzonderingen is de Linie van Linschoten. Dit is een verdedigingswerk dwars op de Linschotense stroomrug, die niet geïnundeerd kon worden. Het werk werd in 1792 aangelegd en is nog goed herkenbaar. Kort daarvoor overrompelde in 1786 een Pruisisch leger Vianen en Vreeswijk. Aanleiding was de aanhouding van Wilhelmina van Pruisen bij Goeijenverwelle door de patriotten. Vervolgens trokken in 1794 de Franse troepen onder

Linie bij Linschoten

generaal Pichegru met gemak over de bevroren rivieren.

Tijdens de Franse overheersing werden plannen gemaakt om de oude waterlinie te vervangen door een Nieuwe Hollandse Waterlinie, die nu van Muiden naar Nieuwersluis, en daarna oostelijk om de stad Utrecht heen richting Culemborg liep. De linie kende verschillende bouwfasen. Tussen 1815 en 1940 is er voortdurend aan gewerkt.

Het hele complex bestaat uit een reeks inundatiestellingen en een vernuftig systeem van toevoerkanalen, inlaatsluisjes, dammen en kades. Op de accessen, doorgaande verbindingen en gebieden die niet onder water gezet konden worden, werden stenen forten en andere werken gebouwd. Rond de forten lagen fortgrachten en Verboden Kringen, die niet bebouwd mochten worden, of alleen met houten huizen. In de twintigste eeuw werd de linie versterkt met

betonnen kazematten en groepsschuilplaatsen. Na de Tweede Wereldoorlog werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie formeel opgeheven.

Eind negentiende eeuw ontwikkelde het Ministerie van Oorlog binnen de Hollandse Waterlinie een extra ring van inundaties rondom de hoofdstad: de Stelling van Amsterdam. Deze loopt voor een deel door de provincie Utrecht, door het noordelijke deel van de gemeenten Ronde Venen en Abcoude. Langs de Waver, de Winkel en de Gein liggen diverse werken (forten, schotbalkkeringen). De Stelling is nooit helemaal voltooid omdat het systeem rond 1900 als verouderd werd beschouwd.

Beide verdedigingssystemen zijn nog prominent in het landschap aanwezig. Vanwege hun oorspronkelijke aard om gebruik te maken van de bijzondere eigenschappen van het landschap, passen de militaire linies naadloos in hun omgeving. Door hun ouderdom en omdat ze - ook na hun buiten dienststelling - als militair terrein nog lang ontoegankelijk zijn gebleven, hebben de waterlinies en de forten naast een hoge cultuurwaarde ook een belangrijke natuurfunctie.

3.4 STEDELING IN HET LANDSCHAP

De termen Groene Hart en Randstad zijn ongeveer een halve eeuw oud. Ze zijn na de Tweede Wereldoorlog ontstaan, toen de ruimtelijke ordening opkwam en we ons bewust werden van de grote druk die de steden op het landelijk gebied uitoefenden. Het besef drong door dat we de ruimtelijke ontwikkelingen moesten bijsturen, als we de teloorgang van het landelijk gebied wilden voorkomen. De stad heeft altijd andere belangen gehad dan het machteloze platteland. Zo wisten de stedelijke gilden in de middeleeuwen al af te dwingen dat de meeste bedrijfstakken niet op het platteland mochten worden uitgeoefend. De exploitatie van het buitengebied door de stad wordt wel heel duidelijk geïllustreerd door de grootscheepse turfwinning, waarbij de veenpakketten systematisch werden afgegraven om de steden van brandstof te voorzien. Hierbij zijn complete dorpen verdwenen. Landbouwgebieden veranderden in waterplassen, die later deels weer werden drooggemaakt om opnieuw als landbouwgrond uit te geven. De strenge scheiding tussen stad en platteland

wordt in de zeventiende eeuw doorbroken als stedelingen zich in het buitengebied gaan vestigen en daar grote buitenplaatsen stichten. In feite zijn zij de voorlopers van de grote trek van de stad naar buiten die in de twintigste eeuw op gang komt, wat leidt tot suburbanisatie en massarecreatie.

Hoogtepunten:

- *Buitenplaatszone van rijke Amsterdammers en Utrechtenaren langs de Vecht.*
- *Turfwinning van opstrekking van veenontginningen met legakkers en trekgraten, leidend tot petgraten en veenplassen.*
- *Ontginning van veenplassen tot droogmakerijen voor de landbouw.*
- *Ontwikkeling van veenplassen tot belangrijke centra voor watersport en recreatie.*
- *Recreatieve uitloop vanuit Utrecht en Amsterdam langs de rivieren.*
- *Grootschalige recreatiegebieden in aansluiting op de agglomeratie Utrecht.*
- *Massale stads- en dorpsuitbreidingen in het landschap.*

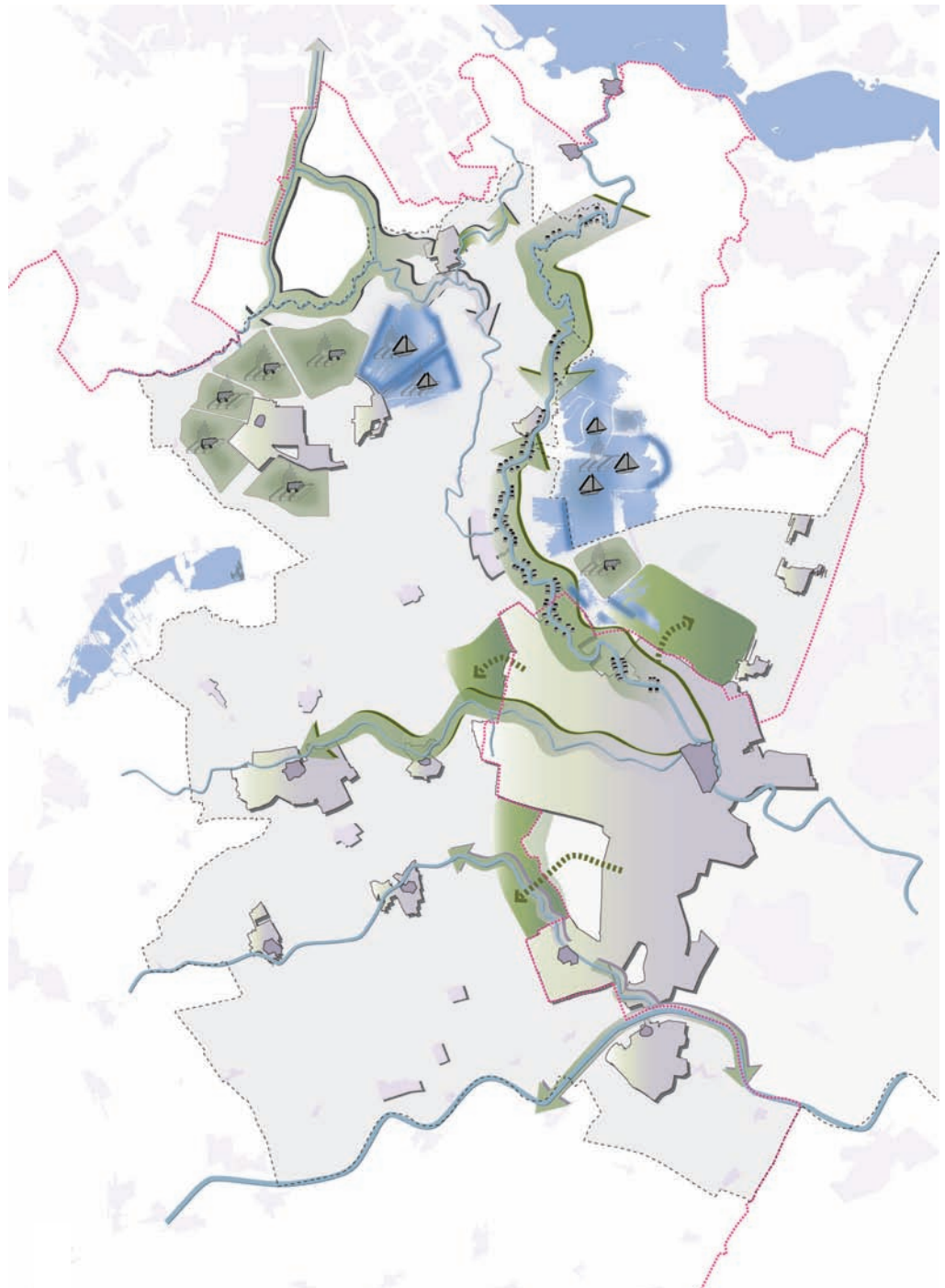
HET TURFWINNINGSLANDSCHAP: PLASSEN EN DROOGMAKERIJEN

In de steden was een grote behoefte aan brandstof, zowel voor huishoudelijk als bedrijfsmatig gebruik. Omdat er in Nederland nauwelijks nog bossen waren en fossiele brandstoffen ontbraken, was men aanvankelijk geheel aangewezen op turf, dat gestoken werd in de venen. De turfwinning heeft tot ver in de twintigste eeuw plaatsgevonden. Ook na de ontdekking van steenkool en olie bleef turf als

Turfwinning in de Breukelerveen 1806

- veenweide gebied
- recreatieplas
- voormalig turfwinning gebied
- buitenplaatsen
- recreatief uitlooph gebied
- recreatieve beweging vanuit de stad
- drukzone recreatieplas
- stedelijk gebied
- historische kern
- rivier
- water
- grens Nationaal Landschap Groene Hart
- grens katern Groene Hart

goedkope brandstof nog lange tijd populair. Tegenwoordig wordt turf nog steeds verkocht, maar vooral in tuincentra waar het is verwerkt in potaarde, turfstrooisel en turfblokken.

De venen met de hoogste verbrandingswaarde waren de pakketten die niet met klei waren verontreinigd. Hiertoe behoorden de Ronde Venen en de veenmossen tussen de Vecht en Heuvelrug.

Kleinschalige afgravingen gebeurden meestal met de hand en lieten kleine, onregelmatige waterplassen achter (petgaten). De grootschalige

ingezet door commerciële veenmaatschappijen. Het veen werd uitgebaggerd in brede stroken (trekgaten) en te drogen gelegd op lange smalle stroken, die niet werden uitgegraven (legakkers). Als de veenbagger voldoende was gedroogd, stak men er blokken turf van. Deze werden vervolgens per schip naar de steden vervoerd. De smalle legakkers verdwenen na verloop van tijd door wind en golfslag, waardoor grote open watervlaktes ontstonden. Deze hadden de neiging door afslag steeds groter te worden en brachten de veiligheid van de omringende steden in gevaar.

Veen, of Turfboer. 88

*Het Veen, gebaggert uit de slooten,
Getreeden en gesneên aan moeten,
Op 't veld gedroogt en in de schuur,
Geeft aanden haart een dienstig vuur*

Nadat in Noord-Holland goede ervaringen waren opgedaan met droogmakerijen, werden met de veenmaatschappijen afspraken gemaakt om de plassen na het afvenen weer droog te malen en uit te geven als cultuurgrond. Dit is in een aantal gevallen wel gebeurd, maar in een groot aantal gevallen ook niet. Vooral aan Utrechtse kant ontstonden als gevolg van kwel grote problemen met de droogmakerijen. In de twintigste eeuw ontwikkelden de grote open plassen zich tot belangrijke recreatiegebieden, met name voor Amsterdammers. Een deel van de plassen, zoals bij Botshol, en een aantal kleinere plasgebieden in de Westbroekse venen, zoals Molenpolder, zijn beschermd natuurgebied.

VINKEVEENSE PLAS EN VECHTPLASSEN

De Vinkeveense Plassen zijn pas na 1887 ontstaan. Vervening is hier tot 1975 doorgegaan. Om verschillende redenen zag men af van droogmaking van de plassen. Inmiddels was in andere polders gebleken dat droogmaling op

grote technische problemen zou stuiten vanwege het vele kwelwater. Daarnaast werd de behoefte aan nieuwe landbouwgronden kleiner en aan recreatiewater groter. Bovendien vormden de Vechtplassen tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw nog een schakel in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het landschap van trekgraten en legakkers is hier, met name aan de rand van de plas, nog goed bewaard gebleven. Rond de Vinkeveense Plassen heeft de waterrecreatie zich sterk ontwikkeld. De legakkers zijn populair als vestigingsplaats voor recreatiewoningen.

legakkers en trekgraten van Breukelerveen en Maarsseveen getuigen nog van deze activiteit. In Achttienhoven en Westbroek waren de verveningen veel kleinschaliger. Grootschalige vervening werd hier ook tegengehouden door Utrecht uit vrees voor wateroverlast. Deze kleinschalige verveningsgebieden, waar zich momenteel weer nieuwe trilvenen ontwikkelen, hebben een hoge natuurwaarde.

DROOGMAKERIJ: RONDE VENEN, GROOT MIJDRECHT

Het droogmalen van de uitgeveende Ronde Venen bleek geen gemakkelijke opgave. In 1798 keurden de Staten van Utrecht een plan goed voor een gefaseerde drooglegging. Bijzonder is dat daarbij gebruik werd gemaakt van een 'vuurmachine', waarmee al in 1794 proeven waren gedaan. Hoewel dit stoomgemaal goed werkte, bleek het niet in staat om de polder droog te malen. Oorzaak waren de grote diepte van de polder (tot zes meter beneden NAP) en de poreuze bodem die veel kwelwater doorliet. In 1812 staakte men de pogingen. Met behulp van een combinatie van stoommachines en windmolengangen slaagde men er vanaf 1845

Vervening legakkers
bij Loosdrecht

Bijzondere elementen zijn de woonlinten die tussen het open water zijn gehandhaafd, zoals de Baambrugse Zuwe. De open delen van de plassen zijn vrij diep als gevolg van grootschalige zandwinning voor weg- en stedenbouw. In het Utrechtse deel van het Vechtplassengebied heeft grootschalige veenaafgraving alleen plaatsgevonden in aansluiting op de grote Loosdrechtse en Ankeveense verveningen. De plassen met

Ringdijk bij De Ronde Venen

wel in om de polder droog te malen: de Eerste (1845), Tweede (1856) en Derde Bedijking (1864) werden van elkaar gescheiden door zware ringdijken. De niet afgegraven 'bovenlanden' langs de Kromme Mijdrecht deden dienst als boezem. Er was sprake van getrapte bemaling, waarbij het water eerst in de bovenlanden werd gepompt en vervolgens in de rivier. Restanten

nog lang problematisch. Pas met de introductie van elektrische gemalen verbeterde dit. Rond Mijdrecht heeft de laatste tijd een sterke verstedelijking plaatsgevonden. Het bijna epische verhaal van de drooglegging is echter nog goed in het landschap af te lezen. De droogmakerij is in feite een technisch landschap, een civieltechnisch monument.

DIJKDOORBRAAK WILNIS

In augustus 2003 schrokken de bewoners van Wilnis wakker vanwege dijkalarm. De dijk langs de ringvaart was bezweken en het water stroomde samen met een hoop modder de nieuwbouwwijk Veenzijde in. Een deel van de ringvaart werd afgesloten, zodat deze niet verder kon leeglopen. Op de bodem van de vaart lagen bootjes en woonarken op het droge. Er waren geen slachtoffers, maar de overlast was groot. Het geval veroorzaakte ook grote onrust: want hoe stond het met de andere dijken? Was er kans op herhaling? Het ging in dit geval om een oude veendijk, waarvan er in Holland honderden zijn. Door langdurige droogte was de bovenlaag uitgedroogd, gaan scheuren en op de zwakste plek bezweken. De schade kon relatief snel worden verholpen. Maar een grootscheepse inspectie van alle oude veendijken met een eventueel verzwaringsprogramma lag in het verschiet.

van molens en gemalen laten dit nog zien. In 1879 viel de grootste bedijking, de polder Groot Mijdrecht, droog. De nieuwe polders werden volgens een strak geometrisch patroon verkaveld. De laatste bedijking was die van Wilnis Veldzijde (1926). De bemaling bleef overigens

DROOGMAKERIJ: BETHUNEPOLDER

Met het droogmalen van de Bethunepolder, boven Maarssen, werd begonnen in 1880. Maar de problemen met kwelwater, dat vanaf de Heuvelrug door de zandige bodem omhoog kwam, waren groot. De boeren konden de kosten van de bemaling niet opbrengen en men overwoog de polder weer terug te geven aan het water. De stad bracht in de jaren dertig van de vorige eeuw uitkomst. Het Amsterdamse Waterleidingbedrijf liet het schone kwelwater via een speciaal gegraven kanaal naar een drinkwateropslag bij Loenen pompen. Maar het pompen verlaagt ook de waterstand buiten de polder, wat schadelijk is voor de omringende

Boorden langs de Vecht

natuurgebieden. Inmiddels wordt overwogen om van de Bethunepolder nieuwe natuur te maken. Daarmee zou de cirkel rond zijn: van natuur via ontginning, waterplas en droogmakerij weer terug naar natuur.

HET LUSTHOVENLANDSCHAP

De stedelijke invloed had niet alleen gevolgen voor de exploitatie van de venen, ook op de stroomruggordels deden zich grote veranderingen voor. Op de oeverwallen langs de rivier begonnen rijke stadsbewoners in de zeventiende eeuw land en hoeven op te kopen om ze te transformeren tot buitenplaatsen, waar zij vooral in de zomermaanden met hun gezinnen vertoefden.

Waren stad en platteland tot dan strikt gescheiden werelden, nu zien we voor het eerst dat de stedeling zich op het platteland ging vestigen, zij het alleen 's zomers. Het waren de puissant rijke Amsterdamse kooplieden en regenten die in de eerste decennia van de zeventiende eeuw de trend zetten. Zij vestigden zich met name langs de boorden van de Vecht. Dit was destijds een van de belangrijkste verkeersaders van Nederland, zowel te water als over land. Voor de ondernemers van toen stond dat gelijk aan een 'zichtlocatie aan de snelweg'. Vanuit hun theekoepels aan het water konden zij het voorbijtrekkende verkeer aanschouwen en ook zelf gezien worden.

In het Groene Hart verrezen deze lusthoven vooral op de oeverwallen van de grotere rivieren, met name de Vecht, in mindere mate de Angstel en de Oude Rijn. In feite waren deze nouveaux-riches de voorlopers van de latere generaties die het platteland opzochten om er te wonen en te recreëren.

Buitenplaats Rupelmonde

GOUDESTEIN: 'TWEELIEVE DINGEN'

In de zeventiende eeuw vonden vele beroemdheden als Vondel, Rotgans en Huygens op de buitenplaats Goudestein een gastvrij onthaal. Constantijn Huygens wijdde daar de volgende regels aan:

'Nu weet ik 't Maarsseveen, en 't is licht om te versinnen,

Waarom uw Goudestein van velen werd bemind:

Twee lieve dingen dien 't, en die m'er altoos vindt

De soete Vecht voor deur, en soete vocht van binnen.'

Het lusthovenlandschap langs de Vecht strekt zich met name uit tussen Maarssen en Loenen, waar de boorden van de rivier bezaaid zijn met buitenplaatsen uit de zeventiende tot de negentiende eeuw. Vaak nog omringd door tuinen en parken, die aanvankelijk in formele stijl werden aangelegd, maar in de negentiende eeuw in veel gevallen in de landschapstijl zijn getransformeerd. Trendsetter was de Amsterdamse koopman J. J. Bal, die zich later

Ontwerp van Linschoten

Huydecoper zou gaan noemen. In 1618 kocht hij in Maarssen een hoeve om daar zijn buitenplaats Goudesteyn te bouwen, dat in de achttiende eeuw werd vervangen door het huidige huis. Huydecoper kocht in Maarssen meer grond op, dat hij doorverkocht aan andere rijke Amsterdammers die er eveneens buitenplaatsen stichtten. Het oudste nog bestaande huis is Ten Bosch in Maarssen (1628), gebouwd in opdracht van de Amsterdammer Pieter Belten.

Langs de Vecht en de Angstel staan nog tientallen buitenplaatsen overeind. Daartussen vinden we nog enkele oude kastelen die de het rampjaar 1672 en de grote afbraak in de

negentiende eeuw hebben overleefd: Nijenrode, Oudaen en Loenersloot. De kastelen zijn in de loop van de tijd eveneens als buitenplaats gaan fungeren.

Langs de nieuw aangelegde trekvaart Leidse Rijn verzezen in de zeventiende en achttiende eeuw verschillende buitenplaatsen, die nog wel bestaan, maar later in de stedelijke uitbreiding van Utrecht kwamen te liggen. Een goed voorbeeld is het buiten Oog in Al (1664), met theekoepel aan de Leidse Rijn. In 1918 werd de buitenplaats aangekocht door de gemeente Utrecht, die de parkaanleg inrichtte tot openbaar stadspark. Tussen Utrecht en Woerden zijn nog

Snelweg toerisme

enkele negentiende-eeuwse buitenplaatsen bewaard gebleven, waaronder enkele hoeven die werden uitgebreid met een herenhuis. Voorbeelden zijn Huize Voorn in Utrecht (teruggaand op oude ridderhofstad), Mariënborg en Noordborgh in Harmelen en Rijn Noord in Woerden.

Aan de Oude Rijnloop tussen Utrecht en Harmelen neemt kasteel De Haar een bijzondere plaats in. Het van oorsprong middeleeuwse en tot een ruïne vervallen slot werd rond 1900 in grootse stijl door P.J.H. Cuypers herbouwd. Het nieuwe slot werd omringd door een uitgestrekt slotpark, waarvoor het oorspronkelijke dorp Haarzuilens werd afgebroken. Achthonderd meter verderop verrees een nieuw Haarzuilens, net als het nieuwe slot in een geromantiseerde middeleeuwse stijl met heuse brink. In de zeventiende eeuw liet het Utrechtse patriciërsgezin Strick op de splitsing van Korte en Lange Linschoten het Huis te Linschoten bouwen, voorzien van een formele parkaanleg inclusief 'Grand Canal'. In de negentiende eeuw transformeerde J.D. Zocher jr. het park in landschapstijl. Het landgoed omvat

Massarecreatie op het water, te Mijdrecht

verder een voorplein met bouwhuizen, een duiventoren en een ijskelder.

MASSARECREATIE

Vanaf het einde van de negentiende eeuw begint de druk van de stad op het buitengebied een andere vorm aan te nemen: de vestiging van industrie en de aanleg van nieuwe woongebieden aan de rand van de stad. Met de opkomst van de tram en de lokalspoorweg, de fiets en de automobiel – en meer vrije tijd – wordt wonen en recreëren buiten de stad steeds populairder. Na de Tweede Wereldoorlog zien we door suburbanisatie en massarecreatie de druk vanuit de steden op het open middengebied toenemen. Het begrip 'Groene Hart' wordt geboren.

VINKEVEENSE EN BREUKELEVEENSE PLASSEN

In 1954 besloot de Provincie Utrecht om af te zien van drooglegging van de Vinkeveense Plassen, waar in bepaalde delen overigens nog steeds turfwinning plaatsvond. Ervaringen in Groot Mijdrecht en de Bethunepolder

Suburbanisatie/
nieuwbouwwijk

hadden geleerd dat de bodemkwel te sterk was. In hetzelfde jaar kreeg de gemeente Amsterdam vergunning om zand te winnen voor woningbouw. Ook de autosnelweg Amsterdam-Utrecht werd aangelegd. Hierna ontwikkelden de Vinkeveense Plassen zich in snel tempo tot hét waterrecreatiegebied van

Agrarisch land teruggegeven aan natuur langs Nederrijn

GROENPIONIER WARNAU

Een pionier van na-oorlogse recreatiegebieden was landschapsarchitect Hans Warnau. Bij de ruilverkaveling in het gebied Oukoop-Kortrijk (1966) ontwierp hij in het plangebied een aantal recreatieplaatsen voor de stedeling, aansluitend op de bestaande landschapsstructuur. De nog bestaande gebieden Bosdijk en Korenmolenweg, in de venen ten oosten van Wilnis, zijn daar voorbeelden van. Door zandwinning voor de uitbreiding van Utrecht Noord (Overvecht) ontstond in de jaren zestig van de vorige eeuw de Maarsseveense Plas. Hier omheen ontwierp Warnau een recreatiegebied dat zou uitgroeien tot een populaire dagbestemming.

Amsterdam. Er verschenen jachthavens en langs de Baambrugse Zuwe, de Vinkekade en de Groenlandsekade verrezen recreatiewoningen en villa's. Dit proces gaat tot op de dag van vandaag nog steeds door.

Soortgelijke ontwikkelingen deden en doen zich voor aan de andere kant van de Vecht, rond de Loosdrechtse Plassen en Breukeleveen. Op Utrechts grondgebied is de Kievitsbuurt bij Breukelen een gaaf complex van trekgraten en legakkers met aansluiting op de Loosdrechtse Plassen. Op de smalle legakkers, die alleen over het water zijn te bereiken, zijn tientallen recreatiewoningen gebouwd.

HET GESTUURDE LANDSCHAP

Toenemende claims op de ruimte geven steeds meer aanleiding tot conflicten tussen ruimtegebruikers, waaronder de zich steeds meer emanciperende burger. Een nieuwe ontwikkeling is dan ook dat overheden de ruimtelijke processen 'in het algemeen belang' trachten te sturen. De overheid krijgt in de twintigste eeuw steeds meer invloed op het ruimtegebruik. Vooral na de Tweede Wereldoorlog gaat 'ruimtelijke ordening' een grote rol spelen.

Naast maatregelen om de suburbanisatie in goede banen te leiden (gebundelde deconcentratie) zien we ook pogingen om te voorzien in natuur- en recreatiegebieden voor de snelgroeïende stedelijke populatie: het creëren van een Randstadgroenstructuur. In de jaren zestig van de vorige eeuw zien we daar de eerste voorbeelden van. Huidige programma's als Groen in en om de stad (GIOS, 'Groene Metropolen') en Stad-landverbindingen (SLV)

vloeien daaruit voort. Voorbeelden zijn het Oortjespad en het Brediuspark ten noorden van Woerden.

Heel anders van karakter zijn de maatregelen die het Groene Hart juist moeten beschermen tegen de stedelijke druk. Zo zijn grote delen aangewezen als deel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en kleinere gebieden als beschermd natuurgebied. Ook het creëren van 'Nieuwe Natuur', waarbij agrarisch land wordt 'teruggegeven' aan de natuur, valt hieronder. Voorbeelden van beschermde natuurgebieden in het Utrechtse Groene Hart zijn de Botshol en de Tienhovense Plassen (veenmoeras), de Kamerikse Nessen (schrale graslanden), de Westbroekse Zodden (trilvenen), de uiterwaarden van de Lek (ruimte voor de rivier), maar ook de Bethunepolder (droogmakerij wordt deels teruggegeven aan de natuur).

NOORDERPARK: MEERVOUDIG HERINRICHTINGSPROJECT

De meeste landinrichtingsprojecten hebben tegenwoordig een meervoudige doestelling. Een goed voorbeeld is het project Noorderpark. Dit omvat de natste delen van het veenweidegebied ten noorden van Utrecht. Het is een omvangrijk gebied waarin landbouw wordt gecombineerd met cultuur- en natuurbescherming, waterberging en recreatie. Allereerst is het de bedoeling dat het oorspronkelijke veenlandschap met verschillende stadia van ontginning en vervening wordt behouden of in ere wordt hersteld. Het gebied omvat verschillende beschermde natuurgebieden, zoals de Gagelpolder en de Molenpolder. Er zijn veenplassen, trilvenen, legakkers, pet- en trekpaten en ook de droogmakerij Bethunepolder, die deels aan de natuur zal worden teruggegeven. Het nederzettingsspatroon van opstreckende verkaveling is hier nog zeer gaaf. Een belangrijke cultuurcomponent wordt gevormd door de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Door de natte natuurfunctie te herstellen kan het gebied extra water bergen. Naast het intensieve recreatiegebied de Maarsseveense Plassen is het hele gebied toegankelijk gemaakt voor extensieve recreatie met fiets- en wandelroutes. Nieuwe (fiets- en wandel)verbindingen maken het gebied vanuit het omringende stedelijke gebied beter toegankelijk.

Recreatiegebied van Warnau

4. DYNAMIEK

Het Nationaal Landschap Groene Hart staat volop in de maatschappij. Het is een levend landschap dat te maken heeft met een veelheid aan ontwikkelingen. Zoals onze maatschappij verandert, zo verandert ook het landschap.

Sommige ontwikkelingen worden ingezet vanuit de overheid of grote maatschappelijke of commerciële organisaties. Ze zijn beleidsmatig ingebed en hun betekenis kan de lokale of regionale schaal ver overschrijden. De Voorloper Groene Hart 2009 - 2020 is zo'n beleidsdocument. Hierin hebben de drie Groene Hart provincies hun gezamenlijke ruimtelijke spelregels vastgelegd. Andere ontwikkelingen zijn autonoom, worden van onderaf worden geïnitieerd, vanuit particulieren of lokale organisaties. Ze komen voort uit persoonlijke betrokkenheid met het landschap of het economisch gebruik ervan. Sommige ontwikkelingen voltrekken zich geleidelijk. De afzonderlijke ingrepen zijn vaak klein van schaal, maar gezamenlijk kunnen ze een grote impact op het landschap hebben. Andere ingrepen zijn grootschalige interventies, die in één keer een grote, sprongsgewijze verandering in het landschap teweeg brengen. Sommige ontwikkelingen voltrekken zich nu al concreet in het veld. Andere bestaan alleen nog op papier. Of het zijn ideeën die al jaren 'in de lucht hangen' en steeds weer de kop opsteken. Al deze ontwikkelingen tezamen geven dynamiek aan het landschap van het Groene Hart.

De ontwikkelingen die in dit hoofdstuk worden aangegeven, betreffen een momentopname.

Ze geven een globaal overzicht van wat er in 2010 in dit Nationaal Landschap en haar directe omgeving zoal speelt. De beschreven dynamiek is zeker niet sluitend en zal met de jaren veranderen. Doel van de beschrijving is grip te krijgen op het type ontwikkelingen waar dit landschap mee te maken heeft. Daarmee ontstaat inzicht in mogelijke bedreigingen voor het behoud van de kernkwaliteiten of juist kansen voor de versterking en ontwikkeling hiervan.

Dit hoofdstuk is bedoeld als een verkenning en heeft daarmee geen formele status. Dat komt omdat elk landschap in ontwikkeling is. Dit is zo altijd geweest en zal altijd zo blijven. De kunst is hoe met deze ontwikkelingen om te gaan. Dit hoofdstuk geeft de dynamiek weer die we op dit gedeelte van Utrecht zien afkomen en die van invloed kan zijn op de kernkwaliteiten van het landschap. Het is daarmee nadrukkelijk geen weergave van provinciale plannen of visies. Niet alle genoemde ontwikkelingen zijn immers wenselijk. Door met de huidige beschrijving te onderkennen wat er gaande is, kunnen we toekomstige ontwikkelingen goed sturen of afwenden. Daarmee is het een weergave van de gebiedsopgaven voor dit deel van het Utrechtse landschap.

Hieronder wordt per functie in het kort de dynamiek beschreven voor het Groene Hart.

DYNAMIEK

 gebied met veel dynamiek

ontwikkeling in de landbouw

 schaalvergroting landbouw

 uitbreiding kassen

 overkapping boomaarden

natuurontwikkeling

 bestaande en nieuwe natuur

 robuuste verbindingzone

recreatieve groei

 recreatief knooppunt

 recreatief uitloopgebied

 doorgaande fietsverbinding

 nieuwe ontwikkelingen rond steenfabriek/veerhuis

infrastructurale groei

 hoofdontsluiting

 verbreding snelweg

 wegverbreding/aanleg nieuwe weg

 rotonde

 spoorlijn

 ontwikkeling langs spoor (HSL)

bebouwing voor wonen en werken

 bebouwde kern

 uitbreiding bedrijvigheid

 stedelijke uitbreiding

 stedelijke druk

 aan elkaar groeien dorpen

 nieuwe landgoederen

 blokkering zichtlijnen

water en energie

 water

 ruimte voor de rivier

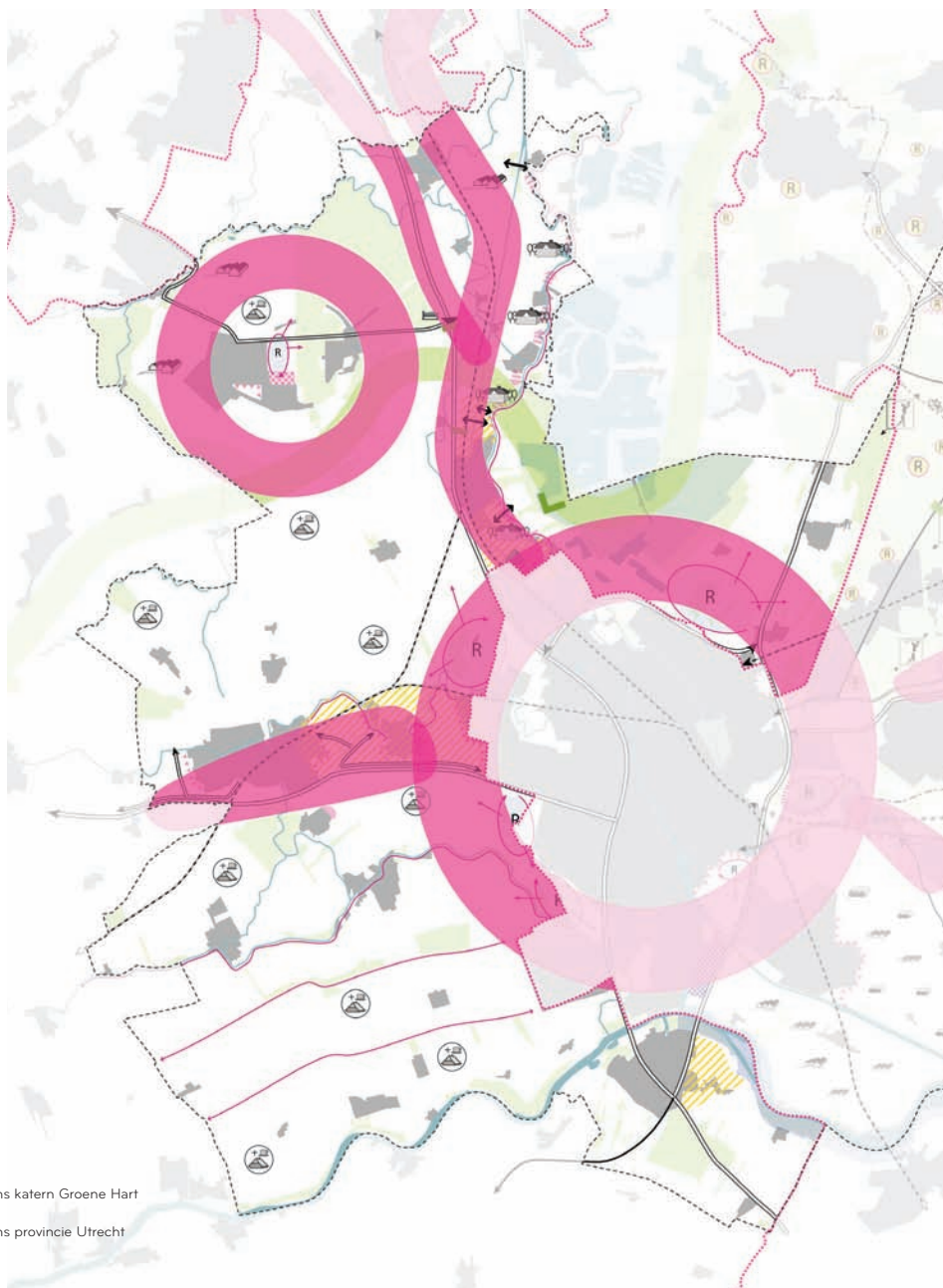
 zandvang

 dijkverzwaring

overig

 grens katern Groene Hart

 grens provincie Utrecht

Schaalvergroting in de landbouw

Dorpsuitbreidingen met nieuwbouw

ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

De landbouw in het Groene Hart heeft in grote lijnen te maken met dezelfde veranderingen als in de rest van Nederland. Ook hier komt schaalvergroting voor. Deze hangt vooral samen met het stoppen van boeren. De laatste tijd gebeurt dit met een omvang van drie procent per jaar. Misschien gaat dit vanwege de hogere leeftijdsopbouw in de sector de komende tijd wat sneller. Omdat de grond van stoppende boeren doorgaans door collega's wordt overgenomen en het totale aantal koeien ongeveer gelijk blijft, verdubbelt de gemiddelde bedrijfsomvang elke vijftien jaar. Dit krijgt steeds meer gevolgen voor de ruimtelijke inrichting van het buitengebied. De stallen worden groter, het verkeer wordt zwaarder en steeds meer voormalige agrarische gebouwen kunnen ruimte bieden aan nieuwe functies, maar zouden wellicht ook kunnen worden gesloopt. Schaalvergroting in de open polders leidt tot een

toenemende verkeersdrukte in de aangrenzende rivierlinten, waar de boerderijen zijn gevestigd. Soms is uitplaatsing van groter wordende boerenbedrijven een oplossing, maar dit leidt tot massa in de karakteristiek lege polders. Omtrent het fenomeen schaalvergroting in het Groene Hart, en hoe daarmee om te gaan heeft het Woerdens Beraad – het samenwerkingsverband van Groene Hartgemeenten – onder de vlag van de Kwaliteitsatlas een traject gestart om meer grip op deze materie te krijgen en om op lokaal niveau tot maatwerkoplossingen te komen. Verbreding van het boerenbedrijf met recreatieve nevenfuncties en landwinkels speelt vooral in het veen, de rivierlinten en op de oude stroomruggen. Dit leidt tot de introductie van allerlei nieuwe elementen en bijgebouwen op de erven, zoals terrasjes, parkeerterreintjes, kanoberging of hooiberghutten. Een enkele keer groeien de nevenfuncties uit tot hoofdfunctie en

Toenemende waterrecreatie

Toenemend recreatief medegebruik

is het aanvankelijke erf niet meer voldoende om alle voorzieningen te huisvesten. In de goed ontwaterde delen van de waarden verschijnen geleidelijk meer laagstamboomgaarden. In delen van het Groene Hart worden weilanden incidenteel omgezet in maïsakkers. Dit is uitgesloten in veenweidegebieden die bij bodembewerking gevoelig zijn voor oxidatie, wat verdere inklinking zou versnellen. Extensivering van de landbouw speelt in een deel van het veen en in enkele droogmakerijen.

BODEMDALING

Inklinking en oxidatie van het veen, ofwel bodemdaling, speelt in grote delen van het veenweidegebied van het Groene Hart. De Voorloper Groene Hart geeft de hoofdlijnen voor het afremmen van bodemdaling aan met als vertrekpunt: 'Substantieel afremmen van de bodemdaling binnen een robuust

en klimaatbestendig watersysteem, zodanig dat het op lange termijn goed betaalbaar en beheersbaar is en dat rekening wordt gehouden met behoud en ontwikkeling van de landschappelijke kernkwaliteiten'. Dit beleid uit de Voorloper bevat globaal samengevat de volgende richtingen:

- In de meest kwetsbare gebieden via herinrichting naar (natte) natuur de bodemdaling zoveel mogelijk beperken en het watersysteem robuuster maken (Voorloper noemt dit prioritaire gebieden).
- In gebieden daarbuiten waar eveneens een bodemdalingsopgave ligt, behoud van een vitale landbouw in combinatie met afremmen van bodemdaling (Voorloper noemt dit niet-prioritaire gebieden).
- In gebieden die matig of niet kwetsbaar zijn voor bodemdaling is geen aanvullend beleid nodig (Voorloper noemt dit overige gebieden).

Verbreiding snelwegen

Drukker wordende wegen op stroomruggen

NATUURONTWIKKELING

In Nederland wordt gestaag gewerkt aan het verstevigen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Onderdeel daarvan is de realisatie van nieuwe natuur langs de Lek en de aanleg van de Groene Ruggengraat, die door het veen en de droogmakerijen slingert. De precieze invulling ervan is afhankelijk van de natuurdoelstellingen, de mogelijkheden vanuit een duurzaam waterbeheer en van de kernkwaliteiten van het gebied waar de Groene Ruggengraat doorheen loopt. Delen van het veen die het meest kwetsbaar zijn voor bodemdaling en delen van droogmakerijen worden omgevormd tot (natte) natuur. De open landschappen worden veelal minder open door de toevoeging van opgaande beplanting in de nieuwe natuurgebieden. In andere delen van het veen gaat de nieuwe natuur samen met extensivering van de landbouw. Dit is ook voorzien voor de Bethune-polder.

Voor de Groene Ruggengraat zijn bij kruisingen

met grootschalige infrastructuur (A2, spoor, kanaal) enkele ecoducten voorzien.

Op veel plekken in het Groene Hart worden langs sloten, weteringen en de kleinere rivieren natuurvriendelijke oevers aangelegd. Zij dragen bij aan een intensiever netwerk van Ecologische Verbindingszones (EVZ).

RECREATIEVE GROEI

De recreatieve druk op het Groene Hart als uitloophet gebied neemt toe, zowel op het land als op het water. Het netwerk van fiets- en wandelpaden, klompenpaden en kanoroutes wordt op diverse plekken uitgebreid.

Met name de zone langs de Vecht wordt steeds drukker. Maar ook het Oude Rijngebied in aansluiting op Utrecht, de veenrivieren die aansluiten op Amsterdam en in mindere mate de Lek-dijken ondervinden steeds meer belangstelling van recreanten. De combinatie van drukker doorgaand en recreatief verkeer leiden tot allerlei profiel-aanpassingen van

Dorpsuitbreidingen met nieuwbouw

de wegen. Er wordt gewerkt aan betere oost-westverbindingen over de Vecht en naar de gebieden ten westen van de A2, onder meer met nieuwe bruggen over Vecht en Amsterdam-Rijnkanaal. Voor een veilige oversteek van pleziervaart over het Amsterdam-Rijnkanaal wordt een oplossing gezocht. Langs de rivieren komen meer steigers en aanlegplaatsen voor boten. Toenemende pleziervaart op de Oude Rijn leidt tot steekhavens in de rivieroeveren om de doorvaart breed genoeg te houden. De aanleg van het groengebied rond het parkbos van kasteel De Haar moet de recreatieve opvangcapaciteit voor Utrecht vergroten. Aan de noordzijde wordt de recreatieve toegankelijkheid van het Noorderpark verbeterd. Ook bij de nieuwe wijk Rijnenburg zal aan de mogelijkheden voor recreatieve uitloop worden gewerkt. Verder geven de transformatiezones van de Oude Rijn, Vecht en ten oosten van Vianen

Vergraving uiterwaarden langs de Lek

ruimte voor de toevoeging van recreatieve voorzieningen.

De recreatie rond de Vinkeveense Plassen neemt toe, met een blijvende vraag naar recreatiewoningen en verblijfsaccommodaties. Het recreatieschap heeft moeite een aantal bestaande terreinen voor dagrecreatie in het Groene Hart exploitabel te houden. Beheer en onderhoud dreigen in het gedrang te komen. Dit kan vragen om een toevoeging van inkomsten-bronnen.

INFRASTRUCTURELE GROEI

De toenemende verkeersdruk rondom Utrecht leidt tot veel aanpassingen van de infrastructuur. Aan de noordzijde van Utrecht wordt de huidige noordelijke randweg (N230) opgewaardeerd. De A27, A2 en A12 worden verbreed. Langs de snelwegen verschijnen op steeds meer plekken geluidschermen. In het Groene Hart zijn onlangs schermen geplaatst of worden deze binnenkort geplaatst of vernieuwd langs de

A2 bij de Vinkeveense Plassen en Breukelen/Maarsen/Utrecht en langs de A12 ter hoogte van Woerden tot aan Utrecht.

In het kader van het project A12 Bravo wordt een parallelweg langs de A12 vanaf Utrecht tot voorbij Woerden aangelegd. Tussen de parallelweg en de A12 zijn zichtschermen voorzien om hinder door tegenliggend verkeer te voorkomen.

De omleiding van de N201 rond Uithoorn wordt binnenkort gerealiseerd. Verdubbeling van deze provinciale weg is onderwerp van studie.

Het Zandpad op de oostoever van de Vecht wordt steeds drukker. Mogelijkheden worden onderzocht om het doorgaand verkeer om te leiden via de A2, eventueel in combinatie met het afwaarderen van de provinciale weg (N204) op de westoever.

In de Lopikerwaard wordt gewerkt aan het herstel van Tiendwegen.

BEBOUWING VOOR WONEN EN WERKEN

Veel kernen in het Groene Hart hebben binnen de rode contouren nog ruimte om woningen te bouwen. Een aantal, vooral kleinere kernen, zoals Kamerik, Lopik en Benschop hebben planologische ruimte om enigszins uit te breiden. Veel gemeenten zijn op zoek naar nieuwe ruimte. In alle linten van het Groene Hart worden her en der bestaande boerderijen vervangen door nieuwe (niet-agrarische) bebouwing.

Tussen Maarsen en Breukelen zijn plannen voor een haven aan het Amsterdam-Rijnkanaal. De Vecht is een gewilde locatie voor de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en buitenplaatsen. Samen met een geleidelijke toename van wonen langs het water, verdwijnt steeds meer het zicht op de rivier en slibben de oevers van de Vecht dicht.

Drie gebieden, tussen de A2 en de Vecht, tussen de A12 en de Oude Rijn en ten oosten van Vianen, zijn in de Voorloper Groene Hart aangewezen als transformatiezone. Hier kunnen mogelijk stedelijke functies binnen een landschappelijk kader een plaats krijgen. Aan de oostzijde van de Amstel bij Uithoorn is een uitbreiding van bedrijven gepland. Ten zuidenwesten van Utrecht bestaan in de oksel van de A12 en de A2 vergevorderde plannen voor de nieuwe wijk Rijnenburg, De grens van het Groene Hart is daarvoor verlegd..

WATER EN ENERGIE

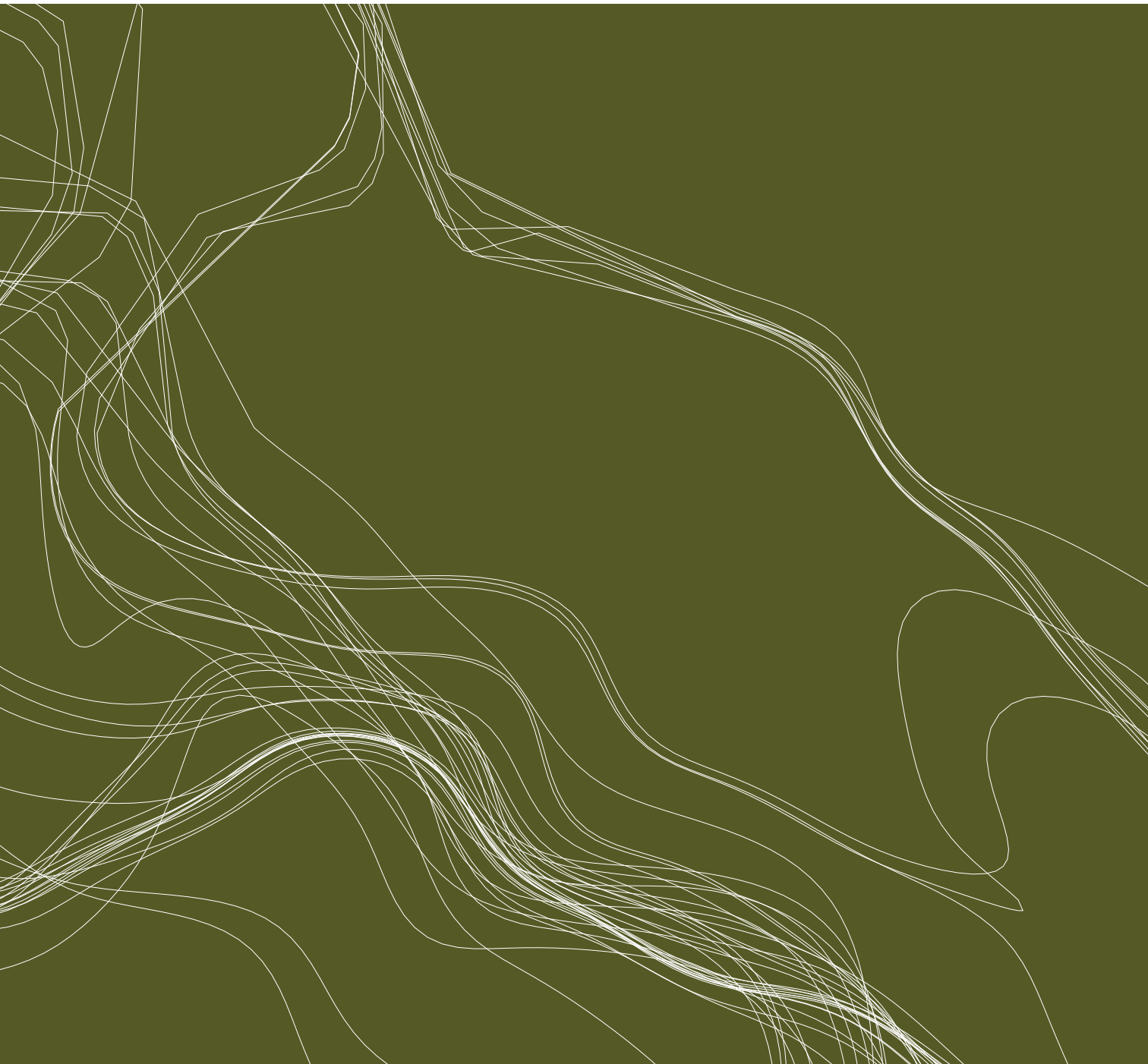
Vooral de waarden en de blokontginning zien een opkomst van zonnecellen op daken van bedrijfshallen en boeren schuren. Om de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen wordt gewerkt aan het programma Ruimte voor de Rivier. Langs de Lek zal dit leiden tot rivierverruimende maatregelen om de doorstroming te bevorderen, zoals het vergraven van de uiterwaarden.

DONKERTE

In nachtelijke uren bepaalt verlichting, of juist de afwezigheid daarvan het landschap. Hier kan positief gebruik van worden gemaakt door markante gebouwen zoals bijvoorbeeld kerktorens in dorpen bewust te verlichten. Maar er is ook steeds meer aandacht voor de negatieve kanten van verlichting, zoals horizonvervuiling (zichtbaarheid van lichtbronnen in de verte) en de verminderde zichtbaarheid van de sterrenhemel. Eerste winsten kunnen worden behaald door wegverlichting dimbaar te maken, of te zoeken naar andere vormen van aanlichting van het wegdek met een minimale uitstraling naar de omgeving

Agrariers zijn minder blij met het teruggeven van polder aan de rivier/natuur

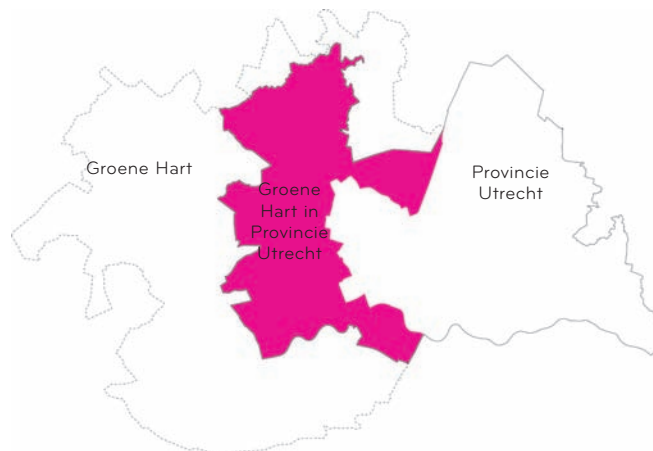
DEEL II

WAARDERING WAT WILLEN WE?

5. KERNKWALITEITEN IN HOOFDLIJNEN

In de Nota Ruimte van het ministerie van VROM zijn de kernkwaliteiten voor de verschillende Nationale Landschappen benoemd. Elke provincie heeft de opdracht gekregen deze kernkwaliteiten voor haar Nationale Landschappen nader uit te werken. Voor het Groene Hart heeft de provincie Utrecht, samen met Noord- en Zuid-Holland, in de Voorloper Groene Hart 2009-2020 een vertaalslag gegeven aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart. In deze Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen werkt de provincie Utrecht deze kernkwaliteiten uit.

Volgens de Nota Ruimte bestaat het Nationaal Landschap Groene Hart uit drie met elkaar samenhangende deelgebieden, met elk hun eigen kernkwaliteiten.

- Hollands-Utrechts veenweidegebied:
 - grote mate van openheid
 - veenweidekarakter
 - strokenverkaveling met hoog percentage water-land
- de waarden (Alblasserwaard, Krimpenerwaard, Lopikerwaard):
 - grote mate van openheid
 - verkavelingspatroon
 - groen karakter door beplante dijken en kaden

- de plassen (met name Vinkeveense, Loosdrechtse, Nieuwkoopse en Reeuwijkse plassen):
 - besloten oeverwal met veel buitenplaatsen
 - open veenplassen
 - veenweidekarakter

Daarbij wordt de volgende toelichting gegeven:

"Het polderlandschap is doorsneden door rivieren die de ontginningen in afzonderlijke eenheden verdelen. De langgerekte smalle weidepercelen die samen open ruimten vormen, worden omzoomd door waterlopen, lintdorpen en, vaak met bomen en struiken begroeide, dijken en kaden. Als totaal komt het gebied groots en open over. In deze open ruimte is water dominant aanwezig in de hoge slootwaterstanden en de uitgestrekte plassengebieden."

Bijzonder is bovendien dat in het noordelijke en oostelijke deel van het Groene Hart belangrijke cultuurhistorische waarden liggen van respectievelijk de Stelling van Amsterdam (opgenomen op de UNESCO-lijst van werelderfgoed) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

De kernkwaliteiten zijn door de drie Groene Hart-provincies samen uitgewerkt in de "Voorloper Groene Hart 2009-2020". De Voorloper stelt dat openheid en (veen)weidekarakter (inclusief de strokenverkaveling, lintbebouwing etc.) de belangrijke kwaliteiten van het Nationaal Landschap zijn. De overige kernkwaliteiten die de Nota Ruimte onderscheidt, kunnen hieronder worden gevat. De Groene Hartprovincies vinden dit echter niet voldoende om het unieke onderscheidende karakter van het Groene Hart te vatten. Zij voegen daarom de kernkwaliteiten 'rust en stilte' en 'landschappelijke diversiteit' toe. De Voorloper geeft de volgende toelichting op de vier kernkwaliteiten.

1. LANDSCHAPPELIJKE DIVERSITEIT

Landschappelijke diversiteit is een belangrijke belevingswaarde die ook bepaald wordt door de andere kernkwaliteiten. De zichtbare contrasten tussen de verschillende landschappen spreken tot de verbeelding. Landschappelijk gezien behoort het Groene Hart tot de meest diverse van de twintig Nationale Landschappen. De diversiteit ontstaat door contrasten tussen open-dicht, rust-drukke, groot-klein, droog-nat, bebouwd-onbebouwd en hoog-laag. De beleving van diversiteit wordt versterkt door kleinschalige elementen en structuren (sloten, dijken, molens) en grootschalige structuren (waterlinies, bebouwingslinten, droogmakerijen

etc.). Diversiteit biedt inwoner en bezoeker de keuzemogelijkheid om te verblijven of te recreëren in een rustige of juist een dynamische omgeving.

2. (VEEN)WEIDEKARAKTER (INCL. STROKEN-VERKAVELING, LINTBEBOUWING, ETC.)

De (veen)weidegebieden in het Groene Hart zijn het meest kenmerkend voor dit Nationaal Landschap. Ze bestaan al duizend jaar en zijn ontstaan op basis van menselijke ingrepen in de fysieke ondergrond en waterhuishouding. Karakteristiek voor de (veen)weidegebieden zijn de verschillende verkavelingspatronen met smalle kavels en veel sloten en de aanwezigheid van kaden, dijkjes, lintdorpen, oude dorpskernen, kronkelende veenriviertjes, openheid, vee, (weide)vogels, rietlanden en moerassige delen. De veenweidegebieden zijn, ook op Europees niveau, de best bewaarde cultuurlandschappen die ingericht zijn voor de landbouw.

3. OPENHEID

Openheid wordt vooral als 'zicht' gedefinieerd. De mate van openheid in een gebied wordt bepaald door maat en schaal van het betreffende gebied, door elementen in en de randen van het gebied. Openheid is dus meer dan een groot leeg weidegebied of een open watervlakte. Door toevoeging van meer grootschalige bebouwing, windmolens en bouselementen kan het gevoel van openheid snel worden aangetast. Openheid is een kwetsbare kernkwaliteit. De openheid van grote delen van het Groene Hart is een schaars goed in de volle Randstad. Inwoners van de Randstad hebben behoefte aan deze openheid, als contrast tot de bebouwde rand er omheen.

1. LANDSCHAPPELIJKE DIVERSITEIT

De verschillende landschappen, met zichtbare contrasten, spreken tot de verbeelding en zijn een belangrijke belevingswaarde van het Groene Hart.

2. (VEEN)WEIDEKARAKTER

Deze kwaliteit is het meest kenmerkend voor het Groene Hart. Karakteristiek is de smalle verkaveling met veel sloten, kaden, dijkjes, lintdorpen, oude dorpskernen, kronkelende veenriviertjes, openheid, vee, (weide)vogels, rietlanden en moerassige delen.

3. OPENHEID

Openheid wordt vooral als 'zicht' gedefinieerd. Ze is meer dan een grote lege ruimte en wordt bepaald door (1) maat en schaal van het betreffende gebied, (2) elementen in het gebied en (3) randen van gebied.

4. RUST & STILTE

Rust en stilte vormen een belangrijke gevoelswaarde, vooral in contrast met het drukke leven in de stad. Ze zijn nauw gerelateerd aan de openheid en het veenweidekarakter.

4. RUST & STILTE

Deze kernkwaliteit is een belangrijke gevoelswaarde van het Groene Hart. Zij is nauw gerelateerd aan openheid en (veen) weidekarakter. Mensen komen naar het gebied om te 'onthaasten'. Het vormt een belangrijk contrast met het leven in de stad. Het kent een grote waardering en is van belang voor een goed en gezond woon- en vestigingsklimaat.

Ook in het Groene Hart hebben openheid en rust en stilte een 'nachtelijke kant'. De hemelhelderheid in het Groene Hart kent een groot verloop van de donkerte in de Lopikerwaard tot de oplichtende hemel nabij Utrecht, Maarssen, Woerden en Mijdrecht.

6. ZICHTBAAR LANDSCHAP

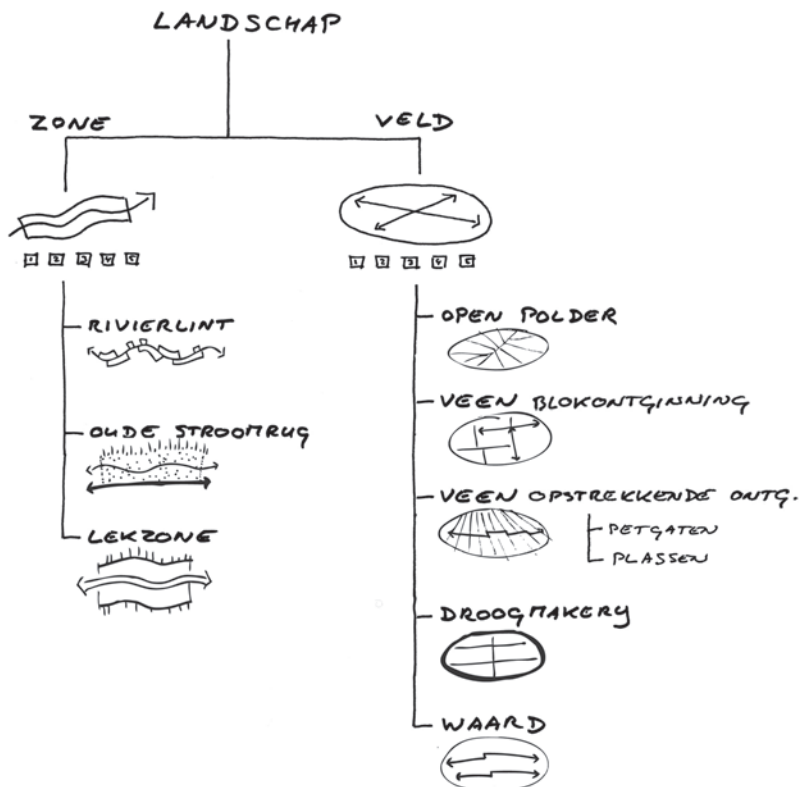
Dit hoofdstuk geeft een uitwerking van de ruimtelijke aspecten van de kernkwaliteiten. Wat zijn de principes uit de cultuurhistorische ontwikkeling die dit landschap zo uniek maken? Hoe zijn de kernkwaliteiten in het hedendaagse landschap zichtbaar? Als je in het veld bent, waaraan kun je dan concreet zien dat je in een specifiek landschap bent? Deze uitwerking gaat over beeld en structuur van het huidige landschap, gekeken door de bril van de kernkwaliteiten. Dit is nadrukkelijk een subjectieve analyse, alleen kijkend naar datgene waaraan je de kernkwaliteiten kunt beleven. Wat niet bij de kernkwaliteiten past wordt bewust weggelaten.

In een kort overzicht worden de belangrijkste systemen en mechanismen op een rij gezet die tot de vorming van dit landschap hebben geleid. Dit zijn wat betreft de kernkwaliteiten de essenties uit de verhalen van hoofdstuk 3.

Aan de hand van twee karakteristieke foto's wordt de ruimtelijke essentie van Nationaal Landschap Groene Hart benoemd. Het Groene Hart is zo'n omvangrijk en divers landschap dat het niet, zoals in de andere katernen, met één foto te karakteriseren is. Twee sets van vijf grafische weergaven ofwel 'iconen' verbeelden vervolgens deze essentie.

In elk Nationaal Landschap zijn op basis van ruimtelijke karakteristieken verschillende

deelgebieden te herkennen. Het aantal landschappelijke deelgebieden in het Groene Hart is bijzonder groot. Op basis van onderlinge verwantschap zijn binnen die veelheid aan deelgebieden twee groepen te onderscheiden. Deze noemen we landschappelijke families.

De indeling van deelgebieden in deze kwaliteitsgids is gemaakt op ruimtelijk-landschappelijke gronden. Dit is een andere indeling dan in de digitale kwaliteitsatlas. De gebiedsindeling in de kwaliteitsatlas heeft naast een landschappelijke ook een bestuurlijke en beleidsmatige achtergrond. De kwaliteitsgids gaat dieper in op de materie dan de Kwaliteitsatlas Groene Hart. Dit leidt tot een meer verfijnde landschappelijke indeling en kleine aanpassingen van de begrenzingen.

Na de omschrijving van deelgebieden wordt kort ingegaan op hun samenhang met de landschappelijke families. Vervolgens worden per deelgebied de vijf thema's uitgewerkt. De samenhang hiertussen wordt verbeeld met een isometrie. Een korte tekst beschrijft hun relatie met de kernkwaliteiten. Daarna worden de vijf thema's in meerdere iconen verder uitgediept.

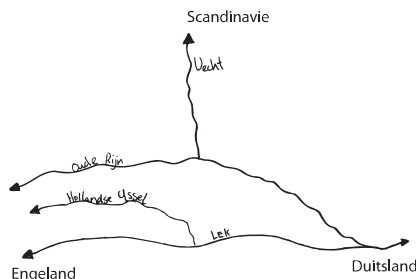
De Stelling van Amsterdam en de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie worden in dit hoofdstuk buiten beschouwing gelaten. Deze verdedigingslinies worden apart in het gebiedskatern Waterlinies behandeld.

6.1 ESSENTIES UIT DE VERHALEN

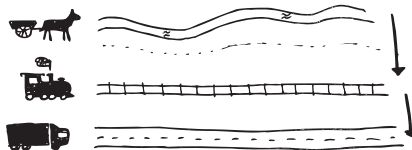
In het eerste deel zijn vier karakteristieke verhalen van Nationaal Landschap Groene Hart verteld (hoofdstuk 3). Ze geven een indruk van de ontwikkelingen die dit landschap heeft doorgemaakt en hoe het Groene Hart is geworden tot het landschap dat wij nu zo waarderen. Bij elk verhaal is een kaart getekend met de belangrijkste elementen en structuren die de verhalen van het landschap beleefbaar maken.

Achter het ontstaan van de kenmerkende elementen en structuren in Nationaal Landschap Groene Hart gaan karakteristieke ruimtelijke mechanismen schuil. Dit hoofdstuk laat de belangrijkste van deze mechanismen zien die bepalend zijn geweest voor de vorming van de huidige landschappelijke kwaliteiten van het Groene Hart.

ECONOMISCHE ASSEN

Rivieren als belangrijke economische assen voor transport en handel tussen het noorden (Scandinavië), oosten (Duitsland) en westen (Engeland)

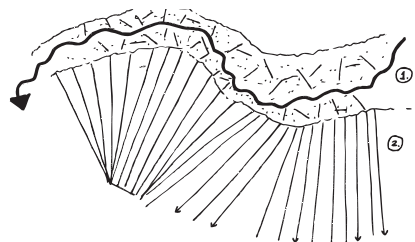

Verschuivende assen: eerst was de rivier met parallelle jaagpaden en wegen de as, in een later stadium kwam op enige afstand het spoor te liggen als nieuwe transportas. Weer later kwam daar de auto(snel)weg bij, ook op enige afstand

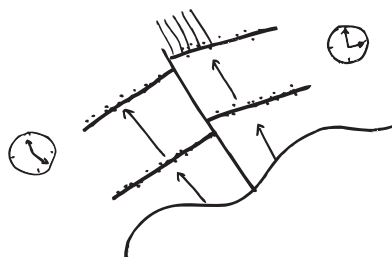
ONTGINNING VAN HET VEEN

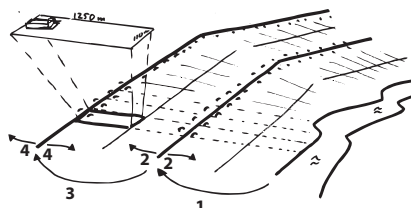
Rond de 8e eeuw worden de hooggelegen stroomruggen ontgonnen in blokverkaveling (1). Op de stroomruggen ontstonden de eerste vestigingen.

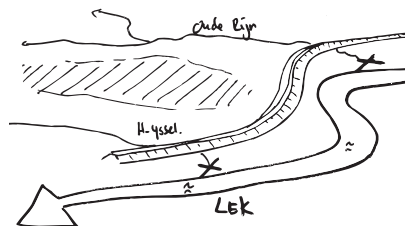
Na ontginning van de stroomruggen (1) werden vanaf de 10e eeuw de lager gelegen gebieden (2) vanaf de oeverwallen ontgonnen in opstrekende verkaveling. Dit resulteerde soms in 'gerende' (toe- of aflopende) percelen

Opstrekkingen kennen bajonetaansluitingen bij dwarswegen doordat verschil in ontginningssnelheden en richting geresulteerd hebben in wisselende afstanden tussen ontginningslinten

Copenontginningen zijn ontgonnen vanaf de rivier af. Het eerste lint ligt op gemiddeld 1250 meter afstand, vanaf hier is het land verder ontgonnen tot het volgende lint, weer op 1250 meter. Percelen hebben een vaste maat van 1250 x 110m

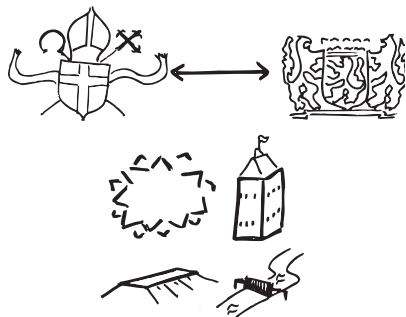

Afdammen van Hollandse IJssel en Oude Rijn maakte ontginning van de tot dan toe geregeld overstromende lagere (veen)kommen mogelijk

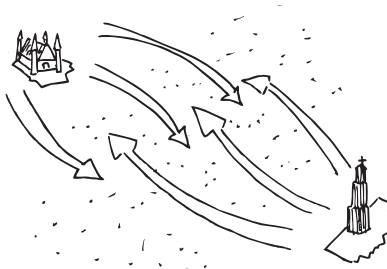

Doordat zowel langs de Vecht als de Oude Rijn vanaf de rivier naar het achterland werd ontgonnen in copenverkaveling, ontstond een geblokt patroon van copenontginning met verschillende richtingen. Percelen hebben een standaardmaat van 1250 x 110m

STRIJD OM DE MACHT

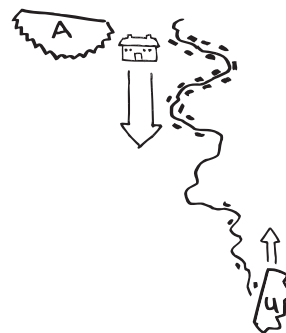

Inzet in de strijd om de macht tussen de bisschop van Utrecht en de graaf van Holland waren verdedigingsmiddelen als stadsrechten (en hiermee omwalling), kastelen & donjons en wateroverlastbeheersende middelen als kaden & dijken en rivierafdammingen

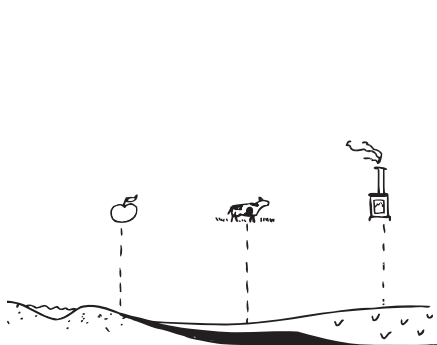

Het gebied tussen Utrecht en Holland was constant onder invloed van de geschillen tussen het Bisdom en het Graafschap, waarbij grond en steden voortdurend van 'eigenaar' veranderden. Hierdoor wisselden territoriumgrenzen geregeld

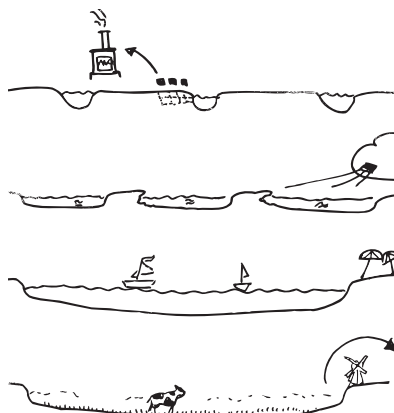
STEDELING IN HET LANDSCHAP

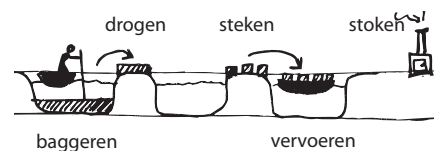
Buitenplaatsenzone langs de Vecht tussen Utrecht en Amsterdam, waar vooral vanuit Amsterdam rijke kooplieden een buitenplaats lieten bouwen. In mindere mate was er ook buitenplaatsontwikkeling vanuit Utrecht

Oeverwalgronden met een voedselproducerende functie met gewassen en fruitboomgaarden. Op de lager gelegen veen op klei lagen de weidegronden waar zuivelproducten vandaan kwamen. De dikke veenlagen werden afgeturfd voor de kachels van West-Nederland

Door het uitveenen kreeg het landschap een belangrijke energieproducerende functie voor de stad. Nadat legakkers en land door wind en water waren weggeslagen ontstonden plassen. Deze zijn in een later stadium drooggelegd tot droogmakerij of in gebruik genomen als recreatieplassen

Turfwinning: turf werd gebaggerd en kon drogen op legakkers. Na het steken werd de turf vervoerd naar de stad alwaar ze kon worden opgestookt

6.2 RUIMTELIJKE ESSENTIE

De zones met hun slingerende lijnen en beplanting ademen een beschutte en intieme sfeer.

ZONES: BESCHUT & INTIEM

Het Groene Hart bestaat uit twee families van landschappen, de 'zones' en de 'velden', die elk een fundamenteel andere structuur hebben. De natte laaggelegen grote open ruimten van de 'velden' stralen rust en stilte uit. De hoger gelegen kleinschalige en meer besloten 'zones' hebben juist een levendige en intieme sfeer. De zichtbare contrasten tussen de 'zones' en de 'velden' maken de landschappelijke diversiteit van het Groene Hart beleefbaar. Elke familie van landschappen bevat verschillende typen. In het Groene Hart zijn drie typen 'zones' te onderscheiden en vijf typen 'velden'.

'Zones' zijn lineaire landschappen met een meanderende rivier als basis. Rond de rivier heeft zich een beschut en intiem landschap ontwikkeld, met een mozaïek van gemengd grondgebruik, hoge bomen en bosschages, linten langs slingerende wegen en af en toe een dorp of stadje aan de rivier. De rivieren vormden van oudsher de grote transportaders door het landschap. Deze functie is veelvuldig uitgebouwd met moderne grootschalige infrastructuur (wegen, spoor etc.), parallel aan de rivier.

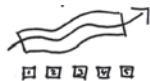

Een uitgestrekt grastapijt met zicht op lucht en horizon is karakteristiek voor de 'velden'.

VELDEN: LUCHT & HORIZON

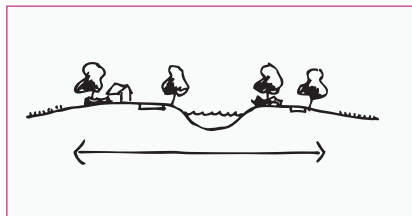
'Velden' zijn vlakke, open landschappen met vergezichten tot aan de horizon. De open ruimte wordt bepaald door een tapijt van gras in een strokenverkaveling. Rechte sloten, weteringen, wegen, kaden en dijken doorbreken het vlak. Bebouwing ligt in rechte linten in de ruimte. Aan de horizon wordt de openheid begrensd door randen van linten en opgaande beplanting.

ZONES: 5 THEMA'S

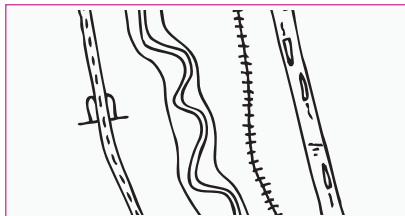

STROOK

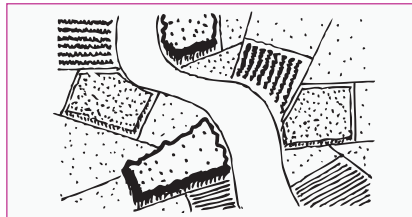
zone rond een meanderende rivier, verschillend van breedte, met geleidelijke overgangen naar de omgeving

INFRASTRUCTUUR

rivier met slingerende wegen vormt oude ruggengraat, moderne, grootschalige infrastructuur ligt op enige afstand parallel aan rivier

LANDGEBRUIK

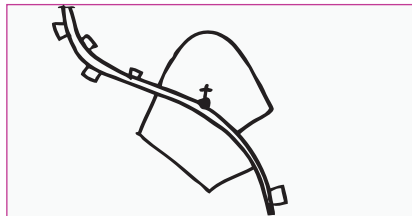
afwisseling van gras en landgebruik met opgaande begroeiing (akkers, bosjes, boomgaarden) in blok- en strokenverkaveling

HERKENNINGSPUNTEN

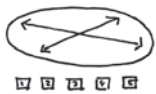

historische gebouwen zoals kastelen, buitenplaatsen, kerken en molens

BEBOUWING

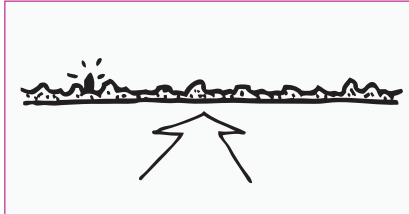
bebouwing geconcentreerd in dorpen, met enige bebouwing langs de uitlopende wegen

VELDEN: 5 THEMA'S

VELD

openheid met
zicht op de
horizon

OPGAANDE BEPLANTING

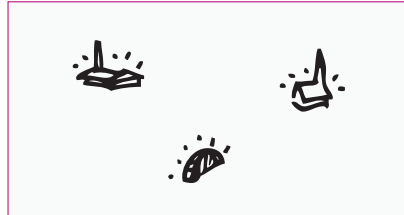
bepaalde
opgaande
beplanting, vrijwel
altijd lijnvormig

LANDGEBRUIK

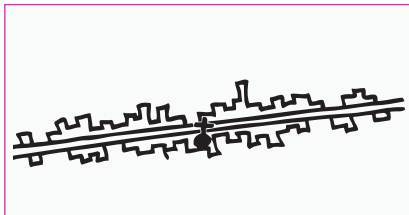
grasland met
vee in een
strokenverkaveling

HERKENNINGSPUNTEN

karacteristieke
objecten zoals
kerktorens, molens
en bruggen

LINTEN

bebouwing in
linten

6.3 TYPEN 'ZONES' EN 'VELDEN'

DRIE TYPEN ZONES

RIVIERLINT

RIVIERLINT

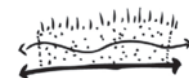
Een smal meanderend lint rond een kleine rivier, met wegen, erven en beplantingen aan weerszijden. Het lint ligt verhoogd in het omliggende open weidelandschap, met grastaluds op de overgang.

OUDE STROOMRUG

OUDE STROOMRUG

Een brede zone rond een meanderende rivier, met een mozaïek van landgebruik, veel opgaand groen, dorpen langs de rivier en open linten langs slingerende wegen. De zone heeft van oorsprong aan weerszijden een geleidelijke overgang naar het omliggende open landschap. Blokverkaveling met akkers, weiden, boschages en boomgaarden gaan geleidelijk over in strokenverkaveling met grasland. Nieuwe grootschalige infrastructuur ligt op enige afstand parallel aan de oude rivier en maakt van de oorspronkelijk geleidelijke overgang een scherpe grens.

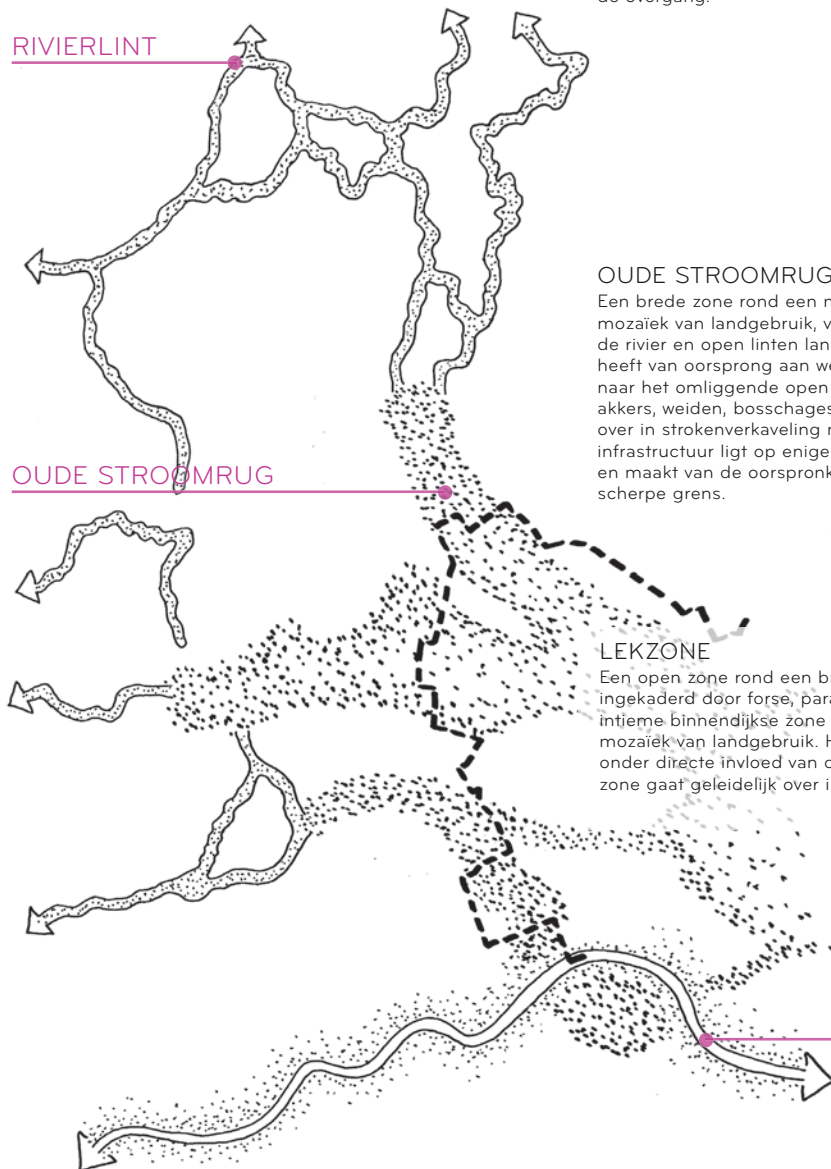

LEKZONE

Een open zone rond een brede rivier met beroepsvaart, ingekaderd door forse, parallel lopende dijken, met een meer intieme binnendijkse zone van bebouwingslinten en een mozaïek van landgebruik. Het open gebied buitendijks staat onder directe invloed van de rivierdynamiek. De binnendijkse zone gaat geleidelijk over in open weidelandschap.

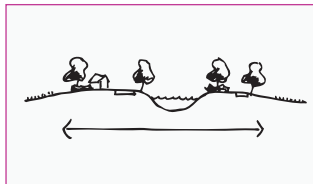
LEKZONE

5 THEMA'S

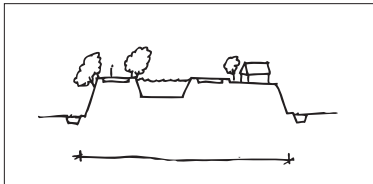
ZONES

zone rond een meanderende rivier, verschillend van breedte, met geleidelijke overgangen naar de omgeving

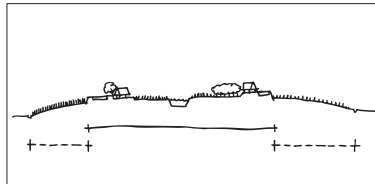
STROOK

RIVIERLINT

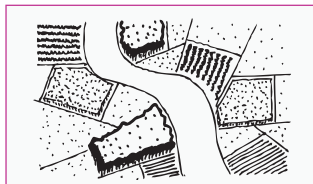
smalle zone, hoger gelegen dan omgeving, duidelijk begrensd door dijktaaluds, met rivier als ruggengraat

OUDE STROOMRUG

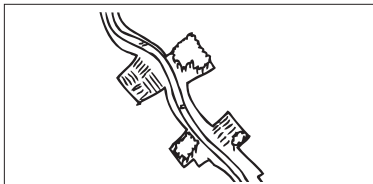

brede zone met een smalle, meanderende rivier, slingerende wegen op enige afstand en geleidelijke overgangen naar omgeving

LANDGEBRUIK

afwisseling van gras en landgebruik met opgaande begroeiing (akkers, bosjes, boomgaarden) in blok- en strokenverkaveling

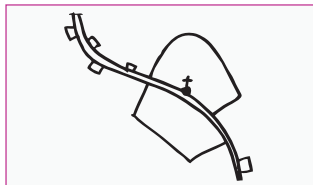

moestuinen en boomgaarden direct langs de rivier, benedendijks is alles gras

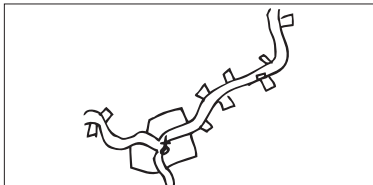

mozaïek van akkers, weiden, bosjes en boomgaarden, in een blokverkaveling overgaand in strookverkaveling

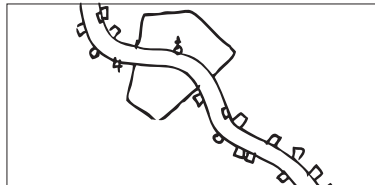
BEBOUWING

bebouwing geconcentreerd in dorpen, met enige bebouwing langs de uitlopende wegen

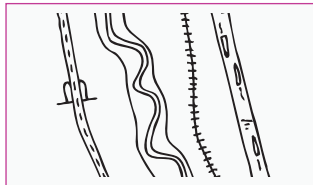

open bebouwingslint aan een weg aan weerszijde langs de rivier, met soms een dorp op de splitsing van het water

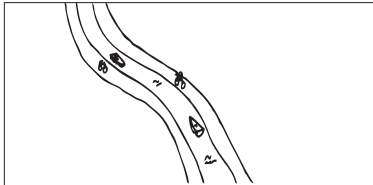

historische stadjes en dorpen, uitlopend in open linten

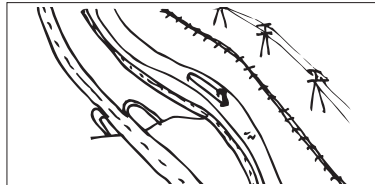
INFRA-STRUCTUUR

rivier met slingerende wegen vormt oude ruggengraat, moderne, grootschalige infrastructuur ligt op enige afstand parallel aan rivier

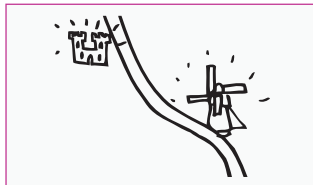

bevaarbare rivier en wegen erlangs; geen grootschalige moderne infrastructuur

oude rivier begeleid door wegen vormt de basis; veel grootschalige infrastructuur op enige afstand

HERKENNINGS-PUNTEN

historische gebouwen zoals kastelen, buitenplaatsen, kerken en molens

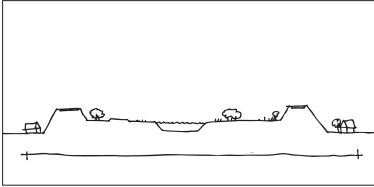

oude molens en voorname patriciërshuizen

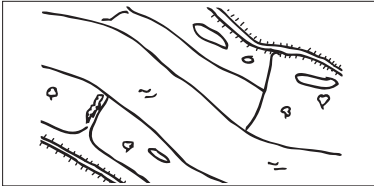

kastelen, landgoederen en buitenplaatsen

LEKZONE

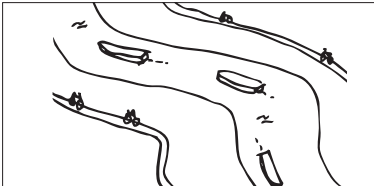
Lek als ruggengraat met een kernzone tussen de winterdijken en een invloedsfeer en overgangszone daarbuiten

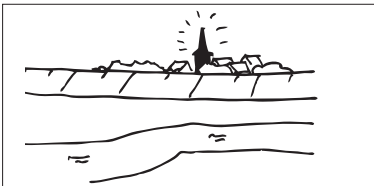
water en grasland, natuurlijke ruigte, recreatief gebruik in een onregelmatige blokverkeveling die de stroomrichting volgt

open lint van boerderijen onderaan de dijk aan de binnendijkse zijde en soms een dorpje

beroepsvaart over de rivier en lokale wegen over de dijk

dorpsgezichten aan de overzijde van de rivier

VIJF TYPEN VELDEN

OPEN POLDER

OPEN POLDER

Een open ruimte van weideland. Sloten met hoge waterstanden geven richting aan het grasvlak. De randen van de open ruimte worden scherp begrensd door rivierlinten. Het gebruik van het weiland gebeurt vanuit die linten.

DROOGMAKERIJ

BLOKONTGINNING

Een uitgestrekt open weidelandschap met strokenverkaveling en hoge waterstanden in de sloten. Overwegend haaks op elkaar staande ontginningsrichtingen van rechte bebouwingslinten en beplante achterkaden begrenzen het zicht naar de horizon en geven maat en diepte aan het landschap. De schaal van de ruimte heeft zijn basis in de cope-ontginning.

OPSTREKKENDE ONTGINNING

Een uitgestrekt open weidelandschap met opstreckende verkaveling en hoge waterstanden in de sloten. Rechte en gekromde bebouwingslinten met bajonetaansluiting lopen haaks op de gerende verkaveling en begrenzen de ruimte naar de horizon. Dit type veld kent drie varianten: opstreckend veen, petgaten en plassen. Ze vormen opeenvolgende stadia in de verening van het landschap, waarbij gras toenemend wordt vervangen door water en meer opgaande beplanting langs kavelgrenzen voorkomt.

BLOKONTGINNING

DROOGMAKERIJ

Een open weidelandschap met een orthogonale opzet. Open boerderijlinten langs strakke wegen met bomenrijen doorsnijden de ruimte. Hoge grasdijken bakenen de droogmakerij af van de omliggende landschappen.

WAARD

Een open landschap van weiland met een strokenverkaveling en goede ontwatering. De open ruimten worden begrensd door lange, vaak dichte bebouwingslinten en parallel lopende, beplante achterkaden. Het landschap heeft een sterke lengterichting. De diepte van de ruimte heeft zijn basis in de cope-ontginning.

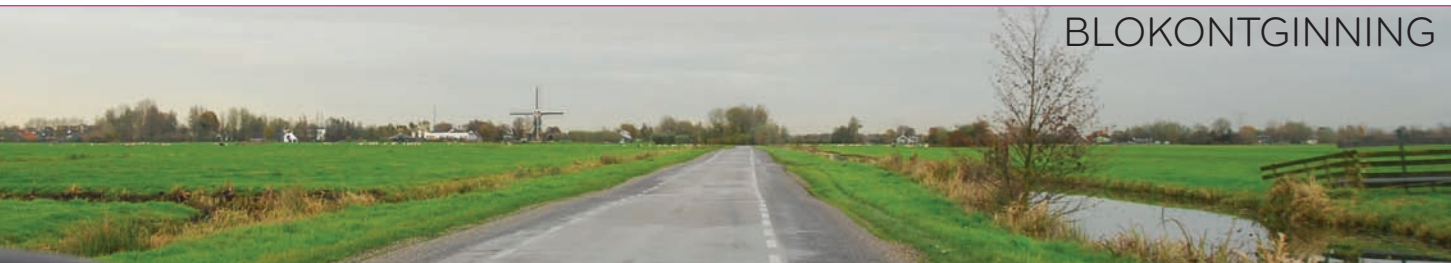
WAARD

OPSTREKKENDE ONTGINNING

OPEN POLDER

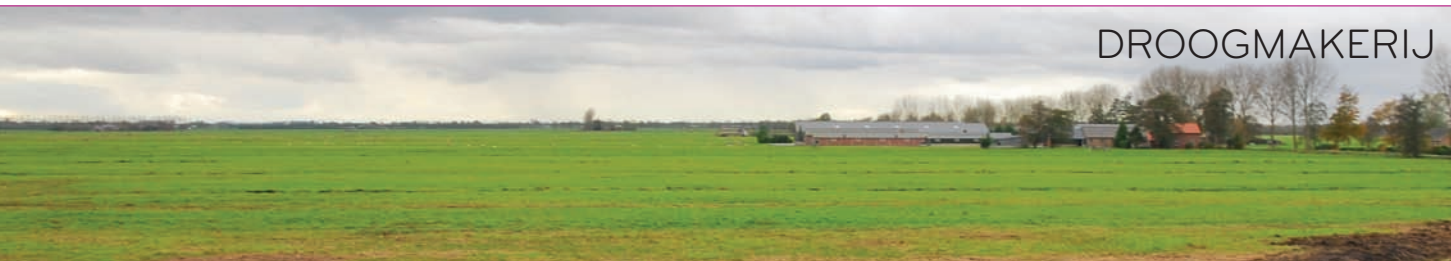
BLOKONTGINNING

OPSTREKKENDE ONTGINNING

DROOGMAKERIJ

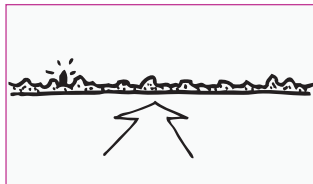

WAARD

5 THEMA'S

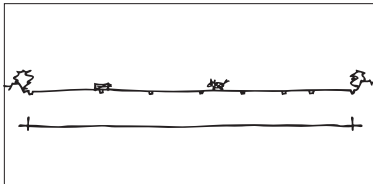
VELDEN

openheid met zicht op de horizon

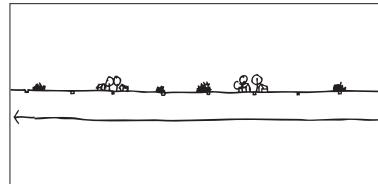
VELD

OPEN POLDER

open tot aan de randen, met alleen veen en kavelhekjes in de openheid

BLOKONTGINNING

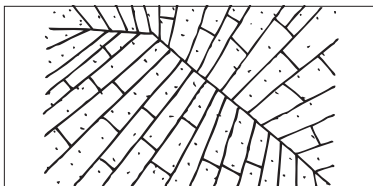

open landschap met schermen van bebouwingslinten en beplante achterkades

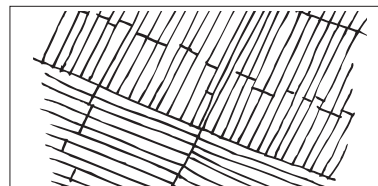

grasland met vee in een strokenverkaveling

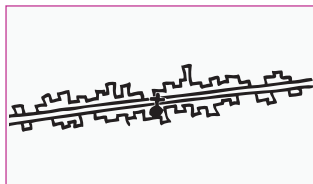
LANDGEBRUIK

grasland in onregelmatige strokenverkaveling, taps toelopend naar het midden en opgeknijpt per strook

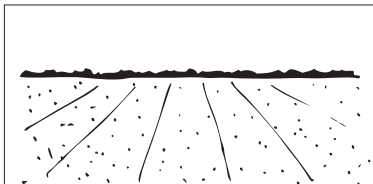

grasland in strokenverkaveling, op grotere schaal in blokontginning

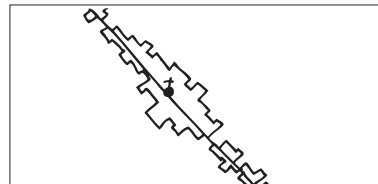

bebouwing in linten

LINTEN

niet aanwezig, alleen in de aangrenzende Rivierlinten

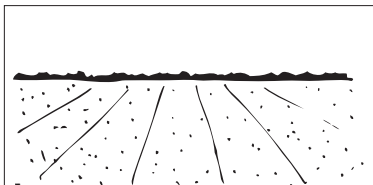

rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunning

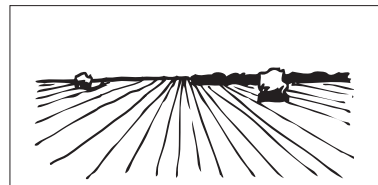

beperkte opgaande beplanting, vrijwel altijd lijnvormig

OPGAANDE BEPLANTING

niet aanwezig, alleen in de aangrenzende Rivierlinten

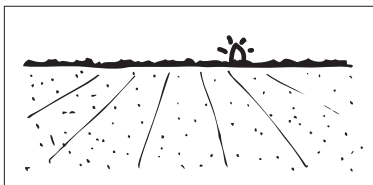

beplante linten, achterkades en pestbosjes geven diepte aan het landschap

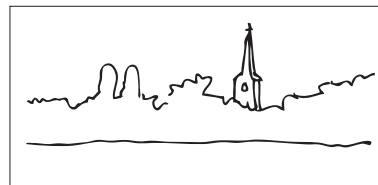

karakteristieke objecten zoals kerktorens, molens en bruggen

HERKENNINGSPUNTEN

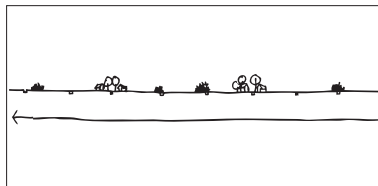

niet aanwezig, alleen in de aangrenzende Rivierlinten

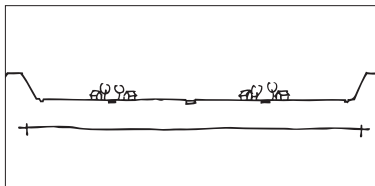
kerktorens steken boven het lint uit

OPSTREKKENDE ONTGINNING

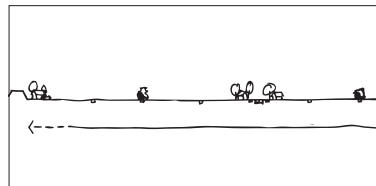
open landschap met schermen van bebouwingslinten

DROOGMAKERIJ

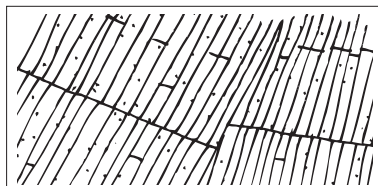

rationeel ingedeelde open ruimte met kaarsrechte bebouwingslijnen en hoge dijken aan de randen

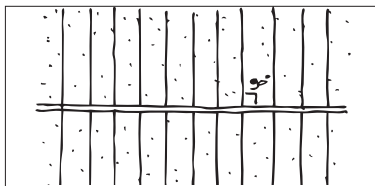
WAARD

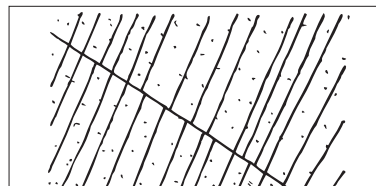
grote openheid opgespannen tussen linten en achterkades, met overgangszones naar de rivierdijken

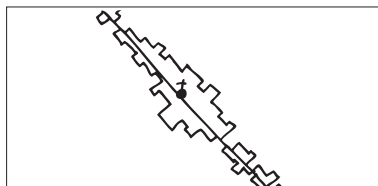
grasland in strokenverkaveling, op grotere schaal in waaivormige ontginning

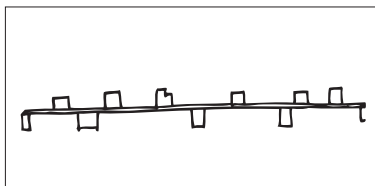
grasland in een rationele strokenverkaveling met vaste maten

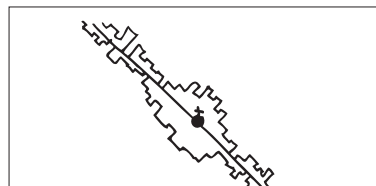
grasland in een strokenverkaveling, met laagstamboomgaarden in de overgangen aan de randen

rechte bebouwingslinten met verdichting en verduunning

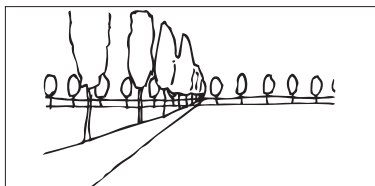
open linten van boerderijen

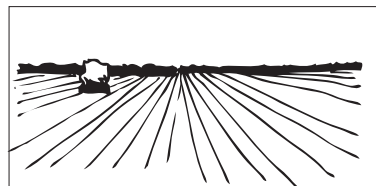
rechte bebouwingslinten met verdichting en verduunning

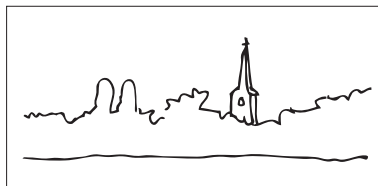
beplante linten en enkele pestbosjes geven diepte aan het landschap

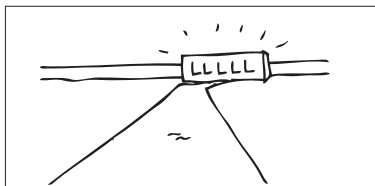
orthogonale wegenstructuur met opgekroonde bomenrijen, als transparante lijnen in het landschap

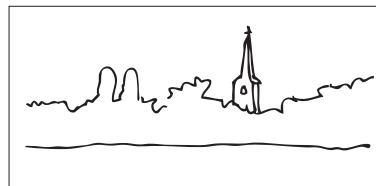
lineaire beplantingslijnen op de horizon, in linten en langs achterkades en enkele pestbosjes

kerktorens steken boven het lint uit

gemaal op de dijk aan het eind van een hoofdwatering

kerktorens steken boven het lint uit

6.4 SAMENHANG

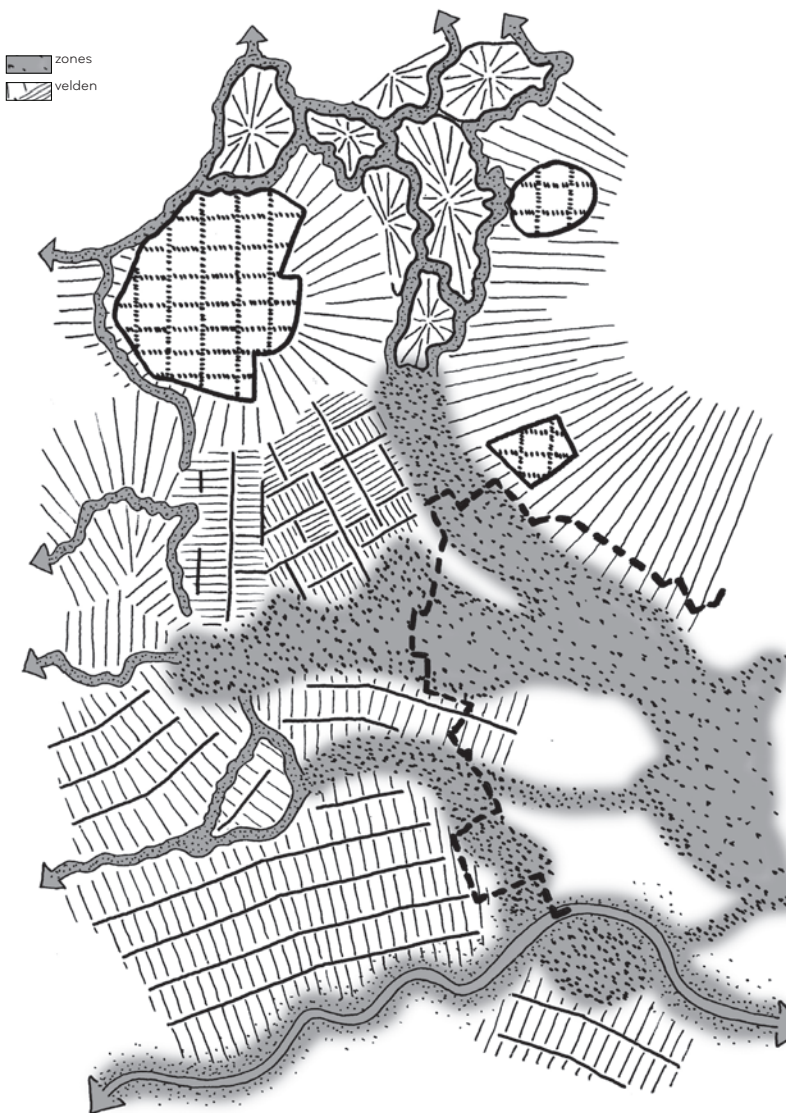
De landschappelijke families van zones en velden zijn duidelijk verschillend. De zones vormen het natuurlijke afwaterings- en transportsysteem van het Groene Hart. De mens heeft daar gebruik van gemaakt en op voortgebouwd. De velden zijn echter volledig door de mens gemaakte landschappen. Ze zijn letterlijk veroverd op de woestenij. De mens heeft er een eigen ruimtelijk systeem geïntroduceerd.

Maar zones en velden staan niet los van elkaar. Ze zijn complementair en hebben een groot scala aan historische en ruimtelijke relaties. De ontginning van de velden is begonnen vanuit de zones. Dit heeft zijn sporen nagelaten. De velden zijn enerzijds recht van opzet, maar anderzijds gerelateerd aan de rivierzones. De linten en achterkaden van de blokontginning zijn recht, maar tevens parallel aan de oude stroomruggen van de Vecht en Oude Rijn. Door de samenkomst van die twee richtingen is de karakteristieke blokvormige ontginning ontstaan. Het westelijke deel, rond Kamerick, is haaks vanuit de Oude Rijn ontgonnen. De gekromde linten van de opstreckende ontginning volgen eveneens de op enige afstand gelegen rivieren. De bajonetten tussen de linten zijn ontstaan door verschillende ontginningssnelheden vanuit de rivieren. Ook de linten en achterkaden in de waarden volgen de rivieren, waarbij de

bochten van de rivier geabstraheerd worden tot rechtstanden, afgewisseld met knikken en krommingen. Zelfs de orthogonale opzet van de droogmakerijen is niet willekeurig, maar loopt parallel aan en haaks op de nabijgelegen rivier.

De zones, met hun meer stevige en droge ondergrond, hebben meer beplanting en hogere bomen dan de velden. Ook ligt hier meer bebouwing en infrastructuur. Ze vormen meer beschutte landschappen dan de hoofdzakelijk open velden. Tussen zones en velden zijn echter vele zichtrelaties. De rijk- en hoogbeplante zones vormen steeds een rand aan de horizon van een weidelandschap. Van dichtbij kan de rand een geleidelijke overgang zijn (Lekzone en oude stroomruggen) of een scherpe rand (rivierlinten en grootschalige infrastructuur langs de oude stroomruggen). Altijd is het een 'zachte' rand, als kantwerk van beplanting en bebouwing, soms versterkt met grastaluds. Omgekeerd zijn uitzichten op de openheid van de velden een grote kwaliteit in de beleving van de zones. Dit kan variëren van intieme doorzichten bij de oude stroomruggen tot panoramische vergezichten in de Lekzone.

Binnen de landschappelijke families van de zones en de velden zit vanzelfsprekend een grote samenhang tussen de deelgebieden. Ze hebben veel overeenkomsten in

ontwikkelingsgeschiedenis en in ruimtelijke kenmerken. De grenzen tussen de zones onderling zijn lang niet altijd even scherp. De oude stroomruggen gaan stroomafwaarts geleidelijk over in rivierlinten. De Lekzone takt stroomopwaarts, in het Rivierengebied, af van een oude stroomrug. Ze is mede door menselijke afdammingen de jongste hoofdstroom van het rivierensysteem geworden. De belangrijkste relaties binnen de familie van de velden zijn gerelateerd aan het ontginningssysteem. Het systeem van de cope-ontginning, met linten en achterkaden in een vaste maatvoering, komt terug in zowel de blokontginning als in de waard. De opstreckende ontginning gaat uit van een vergelijkbare opzet, alleen met een vrijere maatvoering en zonder de beplante achterkaden tussen de linten. Droogmakerijen komen alleen voor in aansluiting op de opstreckende ontginning. Ze zijn een vervolg op de drie verveningstadia binnen dat deelgebied. De andere veld-landschappen kennen die verveningstadia niet, en hebben dus ook geen droogmakerijen. Tenslotte kennen de open polders door hun beperkte omvang geen eigen linten. Hun bebouwing zit in de rivierlinten. Er was geen noodzaak om nieuwe boerderijlinten in het veen te maken.

6.5 RELATIE MET DE KERNCWALITEITEN

In het voorgaande is een verhalende en ruimtelijke analyse van het landschap gemaakt. Dit levert een veelheid aan karakteristieke kenmerken op. Hieronder worden de kenmerken teruggekoppeld naar de eerder gedefinieerde kernkwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart (hoofdstuk 5).

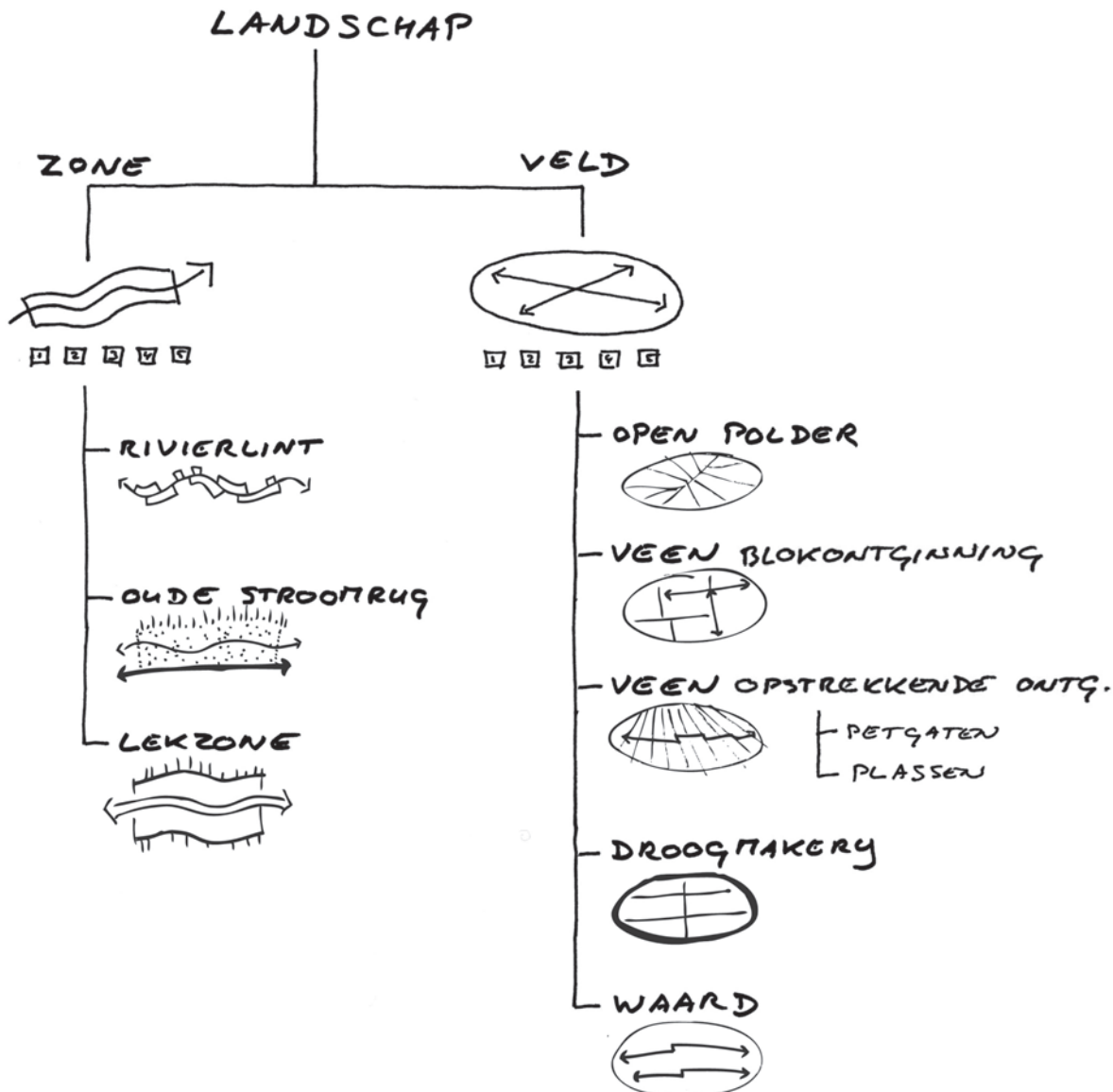
1. LANDSCHAPPELIJKE DIVERSITEIT

De landschappelijke diversiteit van het Groene Hart wordt gedragen door het verschil tussen de zones en de velden. Beide families van landschappen zijn principieel verschillend. Dit verschil begint met de ondergrond en wordt versterkt door het menselijk handelen gedurende de afgelopen eeuwen (zie hoofdstuk 4). Dit heeft tot duidelijk andere ruimtelijke karakteristieken geleid (zie hoofdstuk 5). Vervolgens kent elke familie een grote diversiteit aan deelgebieden. Elk deelgebied heeft zijn karakteristieke uitwerking van de ruimtelijke principes van de familie, waarmee het zich onderscheidt van de andere deelgebieden.

Vervolgens zijn binnen die deelgebieden weer allerlei variaties aanwezig, bijvoorbeeld in de bebouwingslinten, het landgebruik of de beleving van doorzichten. Datgene met de grootste variatie is karakteristiek voor het deelgebied. Tot slot zijn de overgangen tussen de deelgebieden zeer divers, wat opnieuw bepaald wordt door de karakteristieken van de deelgebieden. Samen geeft dit een enorme diversiteit binnen het Groene Hart. Deze diversiteit is niet lukraak, maar speelt zich af binnen duidelijk te onderscheiden grenzen.

2. (VEEN)WEIDEKARAKTER, INCL. STROKENVERKAVELING, LINT- BEBOUWING, ETC.

Deze kernkwaliteit zit bij uitstek in de landschappelijke familie van de velden. Dit zijn allemaal weidelandschappen met een strokenverkaveling. Op basis van de ondergrond en ontginningsgeschiedenis zijn duidelijk typerende combinaties ontstaan van verkaveling, linten, beplanting en het ruimtelijke patroon waarin ze samenkomen.

Deze typerende combinaties leiden tot verschillende deelgebieden.

De zone-landschappen kennen geen veen.

Weilanden zijn er wel in de zones, maar als onderdeel van een veel breder scala aan landgebruik. Strokenverkaveling komt ook voor, maar als onderdeel van de overgang naar een veld-landschap.

3. OPENHEID

De kernkwaliteit openheid hangt nauw samen met het (veen)weidekarakter. Dit is vooral aanwezig in de velden. De weilanden maken dat je ver kunt kijken. De beleving van de openheid is echter verschillend tussen de deelgebieden. Deze beleving wordt bepaald door de maat en schaal van de ruimten, door randen van die ruimten en door het standpunt van waaruit de ruimten zichtbaar zijn. In principe is de openheid in de veld-landschappen vanuit drie perspectieven te beleven:

- vanuit de linten, over open kavels of tussen de bebouwing door;
- vanuit wegen of paden langs beplante achterkades of kavelgrenzen;
- vanuit paden en wegen die door het open veld lopen.

De combinatie van perspectieven, schaal van de ruimten en vorm van de randen is karakteristiek per deelgebied.

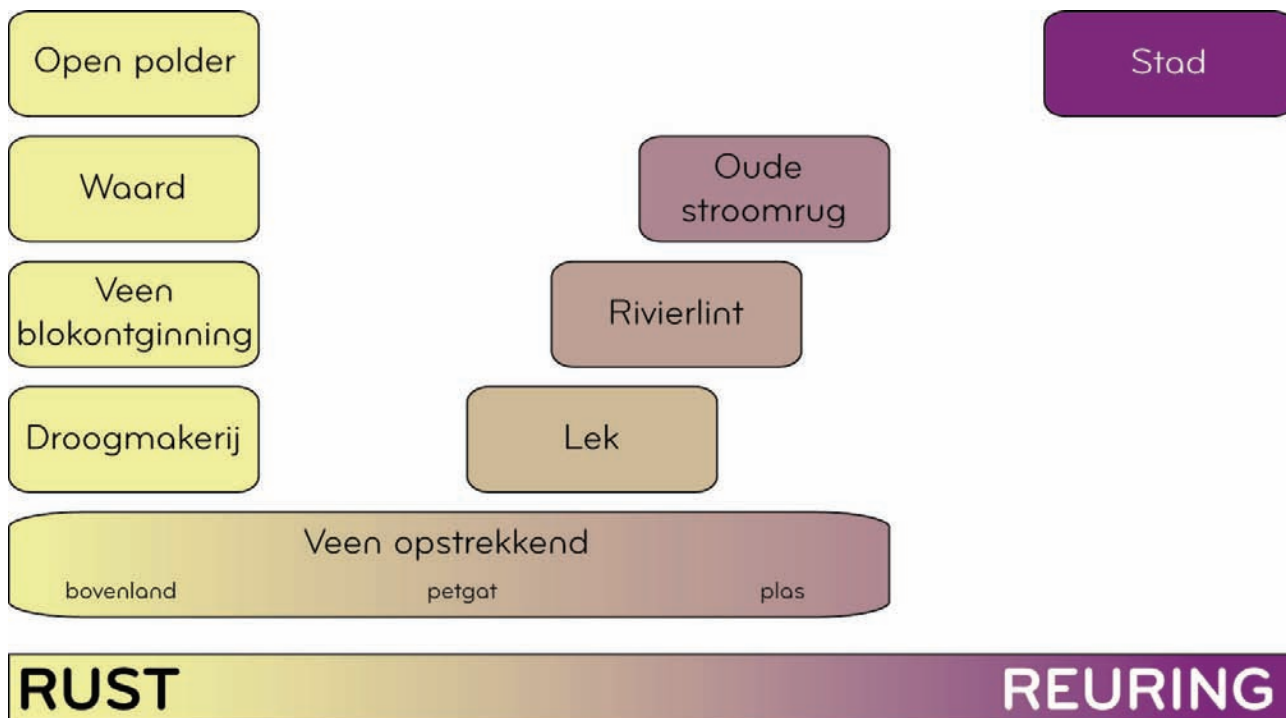
Zones worden minder bepaald door openheid.

Alleen de Lek-zone is duidelijk open rond de rivier. Openheid is echter wel een bepalende kwaliteit voor de zones, maar vooral als uitzicht op de openheid van aangrenzende veld-landschappen. De manier en intensiteit bepaalt mede het verschil tussen de deelgebieden.

4. RUST & STILTE

Ook de kernkwaliteit rust en stilte hangt sterk samen met landschappelijke families van zones en velden. In de velden, met hun dominante agrarische gebruik en extensieve natuur is de beleving van rust en stilte het grootst. Binnen de veld-landschappen is één grote uitzondering op de kernkwaliteit rust en stilte. De verschillende varianten van de opstreckende ontginning en de verschillende stadia van vervening, geven aanleiding voor een toenemend recreatief medegebruik, met afnemende rust en stilte tot gevolg.

De zones zijn minder rustig en stil dan de velden, maar ze zijn aanzienlijk rustiger dan de steden. Vanuit de steden komen de meeste mensen eerst in een zone-landschap voordat ze een veld-landschap beleven. In die sequentie is de relatieve rust en stilte van de zones een belangrijke kwaliteit.

7. AMBITIES

Net als het Rijk heeft de provincie Utrecht de ambitie om de kernkwaliteiten van het Groene Hart te waarborgen en te ontwikkelen. Met dit gebiedskatern wil de provincie inspiratie en houvast bieden voor het omgaan met ontwikkelingen en zo de landschappelijke kwaliteiten veiligstellen. In essentie komt dit neer op het beleefbaar houden van de ruimtelijke en verhalende kwaliteiten van het Groene Hart, zoals die in hoofdstuk 6 zijn aangegeven en in hoofdstuk 8 worden uitgewerkt. Maar dat wil niet zeggen dat overal evenveel aandacht voor nodig is. Sommige kenmerken zijn belangrijker voor het unieke karakter van dit Nationale Landschap dan andere. En sommige aspecten van de kernkwaliteiten zijn sterker aanwezig en beleefbaar dan andere.

Het onderscheiden van de ruimtelijke en de verhalende aspecten van het landschap is een goed middel om de kernkwaliteiten uit te werken en praktisch hanteerbaar te maken. Maar uiteindelijk zijn ze niet los van elkaar te zien. De beleving van het Nationaal Landschap bestaat uit de ruimte én het verhaal. In de ambitie worden de ruimtelijke en verhalende kwaliteiten van het landschap in hun onderlinge samenhang bekeken. De ambitie wordt verbeeld met een integrale kaart, waarin beide kwaliteiten bijeen zijn gebracht.

In essentie gaat de ambitie over de vraag wat de provincie beschouwt als de ruimtelijke en verhalende hoofdlijnen van de kernkwaliteiten van het Groene Hart. De provincie Utrecht geeft de volgende uitwerking aan landschappelijke kernkwaliteiten.

Bij het verwoorden van die ambities gaat het om de vraag wat de provincie Utrecht beschouwt als kerntaken: "wat vraagt het Nationaal Landschap Groene Hart van ons". Maar we beginnen niet met een blanco lei. In de Voorloper Groene Hart, die in 2009 is vastgesteld door de drie Groene Hart provincies, staat het overkoepelende Leidmotief:

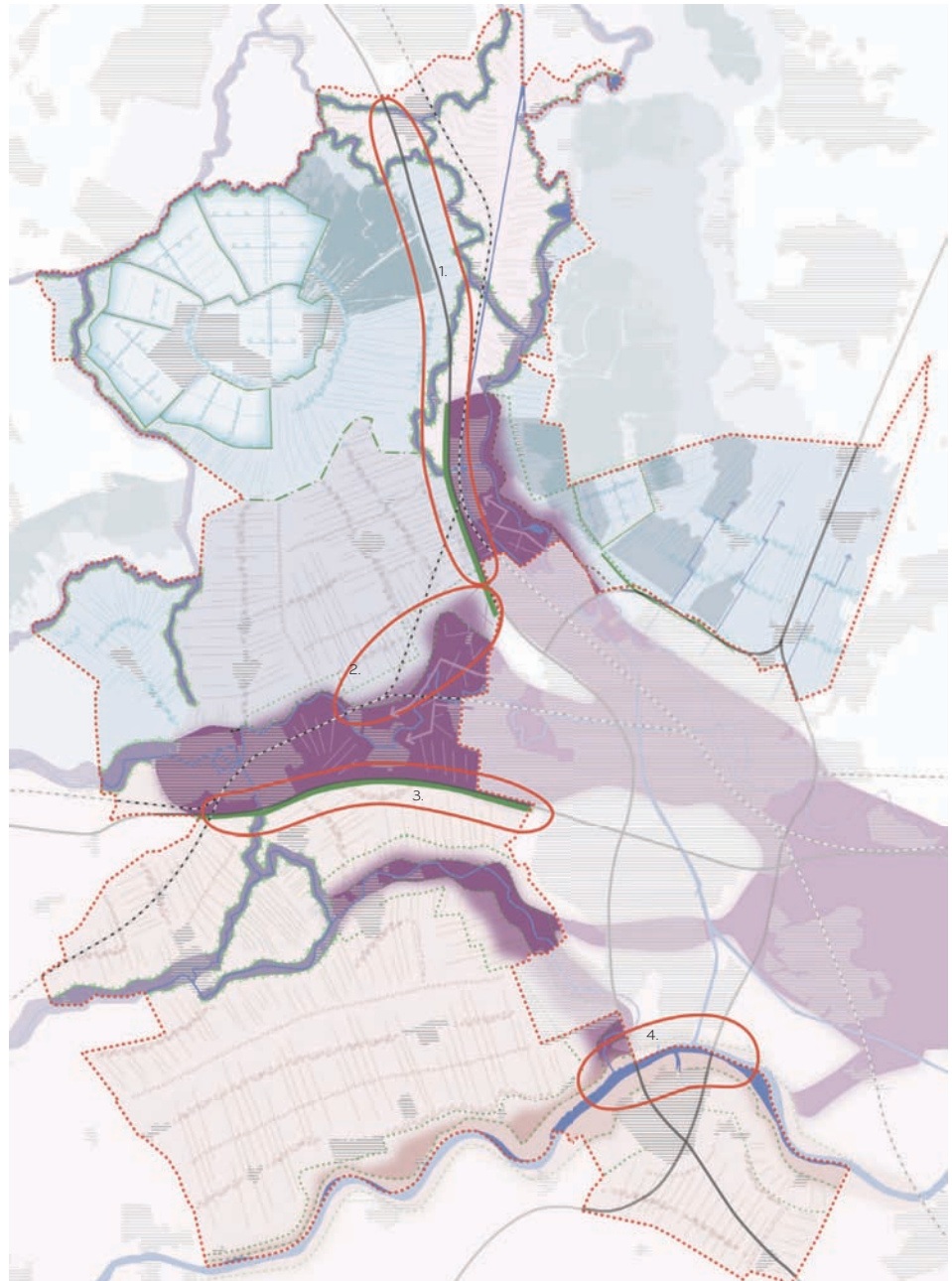
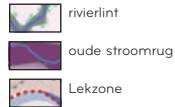
De diversiteit op Groene Hartniveau is in 2040 groter en contrastrijker geworden door versterking van de karakteristieke gebiedskenmerken.

Binnen de context van dit bredere Leidmotief geeft de provincie Utrecht in dit landschapskatern de volgende uitwerking aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart:

Het Utrechtse deel van het Groene Hart heeft een zeer divers landschap. Rust en weidse open weidegebieden vormen haar essentie, kern en stille kracht. Maar het Groene Hart biedt meer dan dat. Van oudsher kent het ook zones waar dynamiek de overhand heeft. Hier hebben

AMBITIEKAART GROENE HART

De ambitiekaart kan alleen geïnterpreteerd worden met de tekst van dit hoofdstuk ZONES

oude economische dragers en transportassen - vooral rivieren en hun oevers - vaak moderne opvolgers gekregen, in de vorm van (rijks-) wegen, spoorlijnen en kanalen. Deze hebben op hun beurt weer nieuwe impulsen gegeven aan wonen en werken.

Het is ook niet alleen openheid wat de klok slaat. De aanleg van buitenplaatsen - vaak een vroege vorm van verblijfsrecreatie - heeft geleid tot het ontstaan van landschappen met monumentale bebouwing en oude parkbossen, die vooral intiem en besloten zijn. Intimiteit en beslotenheid zijn ook kernbegrippen voor grote delen van het petgatenlandschap en de randen van plassen.

Het Groene Hart is niet alleen groen. Boerderijenlinten, dorpen maar ook grotere steden zoals Woerden en Mijdrecht zijn, net zoals de infrastructuur van toen én nu, verknoopt met de oude en nieuwe verhalen van het Nationaal Landschap.

Bovendien ontleent het Groene Hart zijn waarden en bestaansrecht mede aan het contrast met en belang voor de grote stedelijke agglomeraties die eromheen liggen. Economische dynamiek, infrastructuur, de interactie met het stedelijk gebied en de recreatiegebieden die voor de bewoners van de grote steden zo belangrijke zijn, betekenen dat niet alleen rust, maar ook reuring van nature bij delen van het Groene Hart hoort.

Het Utrechtse deel van het Groene Hart kent vaak eeuwenoude overgangen tussen landschappen. Deze zijn soms scherp, soms diffuus. Minstens zo belangrijk zijn de hedendaagse overgangen tussen stad en land en de manieren waarop snelwegen en de (groene) omgeving met elkaar ademen.

In het licht van de Voorloper heeft de provincie voor het landschap van het Groene Hart de volgende hoofdambitie.

Hoofdambitie: het versterken van de landschappelijke diversiteit.

Deze hoofdambitie betekent geen groen licht voor alles wat lokaal kan leiden tot meer diversiteit. Integendeel: kapstok en leidraad voor diversiteit in ons Utrechtse Groene Hart is het kenmerkende onderscheid tussen de twee landschappelijke families, de velden en de zones, en de soms zeer karakteristieke verschillen tussen de acht 'familieleden' daarvan (zie hoofdstuk 6.2 en 6.3). De provincie Utrecht vindt dat in het grootste Nationale Landschap van Nederland dit hogere schaalniveau bij iedereen op het netvlies moet staan. Dat hogere schaalniveau bepaalt en richt ons aller denken en doen.

Dit betekent dat het Nationaal Landschap Groene Hart het volgende vraagt:

Het versterken van de diversiteit op het schaalniveau van de verschillende typen landschappen. Daarbij worden de kernkwaliteiten gerespecteerd en benut om de contrasten tussen de verschillende typen landschappen te behouden én te versterken.

Binnen deze regionale context ligt de focus op het behouden, benutten en versterken van de contrasten tussen:

1. openheid en intimiteit
2. rust en reuring
3. oude en nieuwe overgangen

7.1 OPENHEID EN INTIMITEIT

Openheid is het kenmerk bij uitstek van de landschappen van de velden, met grote dank aan de melkveehouderij. Dit vaak eeuwenoude gebruik vormt de drager van deze kernkwaliteit die onlosmakelijk is verbonden met de weidse weidegebieden van de polders, veel veenontginningen, de droogmakerijen en de waarden. Bebouwingslinten in en langs de randen van deze landschappen zorgen voor de zo kenmerkende contrasten in de beleving. Doorzichten vanuit de intieme wereld van die linten maken de openheid des te markanter, het zicht vanaf een dijk des te imposanter. Linten en beplante achter- en zijkaden geven letterlijk hoofdrichting(en) aan de openheid.

Het Nationaal Landschap vraagt om:

Het respecteren van de karakteristieke verschillen in de (hoofd)richtingen van de openheid in, en langs de randen van de familieleden van de velden. 'Doorzichten vanuit', 'zicht op', 'zicht vanaf' en het behoud van deze wezenlijke belevingswaarden zijn daarbij dé trefwoorden.

In deze regionale context gaat het om het besef, het respecteren en het benutten van de volgende in hoofdstuk 5.1 beschreven en verbeelde ruimtelijke thema's en essenties.

OPEN POLDER

Een van oudsher en ook nu nog bijna pur sang lege ruimte binnen een kantwerk van rivierlinten.

De boodschap van het landschap van de open polders is kort en krachtig. Het vraagt om een uiterst zorgvuldig omgaan met de lege ruimte.

Dit betekent dat in die lege ruimte niet meer past dan een simpel landhekje. Snelweg,

spoorlijn en het Amsterdam-Rijnkanaal moeten zich gedragen als gasten in dit fijnzinnige en kwetsbare landschap. Ze gaan de maat ervan volstrekt te boven en stellen zich daarom zo bescheiden mogelijk op. Ze vormen dus geen aanknopingspunt voor nieuwe ontwikkelingen - op wat voor schaal dan ook - die inbreuk doen op de leegte. Begeleidende beplanting blijft beperkt tot de bestaande bomenrijen langs het kanaal. Mocht schaalvergroting van de landbouw het uitplaatsen van weideveehouderij-bedrijven uit de rivierlinten noodzakelijk maken, dan moet daarvoor ruimte worden gezocht langs het kanaal.

BLOKONTGINNING

In het Utrechtse Groene Hart ligt het meest puntgave, binnen internationale vakkringen vermaarde voorbeeld van deze middeleeuwse, typisch Nederlandse, strak georganiseerde vorm van verovering van de woestenij. Cope-ontginningen vanaf de oevers van de Vecht en die vanaf de (Oude) Rijn ontmoeten elkaar hier letterlijk op een haakse manier. De Hollandse Kade, een achtergrens van deze ontginning 'van weerszijde', markeert bij uitstek het oude verhaal van macht en territorium. Ooit was dit de grens tussen Utrecht en Holland. De dunne lijnen van de boerderijlinten met beplanting op en rond het erf en van het struweel op achter- of zijdekaden zorgen voor de karakteristieke indeling van de openheid in ruime kamers, waarbinnen de leegte overheerst. Kleine beplantingselementen, zoals pestbosjes, geven diepte aan de kamers.

Het landschap van de blokontginningen vraagt een grote terughoudendheid in het toevoegen van elementen die de ragfijne lijnvoering te boven gaan, inbreuk doen op de karakteristieke

indeling in kamers en op het gevoel van overheersende leegte daarbinnen.

Dit betekent dat de haakse kamerindeling met linten en beplante kades leidend is. Aan de open ruimte binnen de wanden van de kamers mogen geen elementen worden toegevoegd, een enkel 'eilandje van beplanting' uitgezonderd.

OPSTREKKENDE ONTGINNING

Dit is het landschap van de lange lijnen naar de horizon. Die lange lijnen dankt het landschap aan het verhaal van de ontginning, waarbij geen vaste dieptematen werden aangehouden. Het slotenpatroon, verdraaiingen in de richting van de verkaveling en incidentele houtsingels markeren en richten het perspectief. Bebouwingslinten geven er diepte aan.

Hier beperkt het ervaren van de openheid zich niet tot doorzichten vanuit de intieme wereld van de bebouwingslinten en vanaf achter- of zijkaden. Vooral in het gebied tussen de Vecht en de Heuvelrug bieden onbeplante en onbebouwde verbindingswegen haaks op de linten richting Vecht en stad, de bajonetaansluitingen tussen de linten en de recent aangelegde fiets- en wandelpaden (in het Noorderpark) een spectaculair zicht op de openheid.

Het landschap van de opstreckende ontginningen vraagt extra aandacht voor het beleven van de openheid vanaf de dwarsverbindingen.

Dit betekent dat alles wat afbreuk doet aan die beleving, zoals het toelaten van nieuwe bebouwing langs deze verbindingen, of het flankeren met dicht struweel 'not done' is.

OPSTREKKENDE ONTGINNING - PETGATEN

De ontginning van de woestenij was iets dat we met de kennis van nu waarschijnlijk als weinig duurzaam zouden bestempelen. Met de turfwinning deden we daar nog een schepje bovenop. Een deel van het landschap ging letterlijk in rook op in de kachels van de stad. Uitbaggeren van het veen en het te drogen leggen op het land heeft geleid tot het karakteristieke patroon van brede petgaten en smalle legakkers. In de Ronde Venen is dit 'vervenen' nog tot 1975 doorgegaan.

Het landschap van petgaten en legakkers vraagt dat we, daar waar het patroon nog gaaf is, er alles aan doen om dit in stand te houden.

Het patroon van nu vaak beplante en/of bebouwde legakkers neemt een bijzondere plaats in binnen het scala van openheid en intimiteit. Maar dat is een bijzaak. Veel belangrijker is het behoud van dit unieke hoofdstuk in het verhaal van land en stad.

OPSTREKKENDE ONTGINNING - PLASSEN

Door wind en golfslag verdwenen veel legakkers. Er ontstonden plassen die in de loop van de tijd steeds groter werden. Dit zijn nu onze meest open gebieden. Anders dan in de 'oervariant' van dit type landschap is de openheid vanaf de verbindingswegen langs de randen van de plassen vaak slecht te beleven. Waar mogelijk willen we dat zicht lokaal herstellen. Maar de plassen bieden meer dan openheid alleen. Legakkers getuigen, zoals hiervoor aangegeven, van de oude geschiedenis van ontginnen en turf winnen. Minstens zo belangrijk zijn de nieuwe eilanden in de Vinkeveense Plassen. Zij vertellen het recente verhaal van land en stad, van het

winnen van zand voor de aanleg van snelwegen en woonwijken en het opkomende belang van de waterrecreatie.

Het landschap van de plassen vraagt niet alleen het behoud van oude, maar ook van recente landschapselementen.

Dit zou kunnen betekenen dat het behoud van legakkers die nu verloren liggen in het open water, minder belangrijk is dan het behoud van legakkers in de gebieden waar dit patroon nog gaaf, en het verhaal dus duidelijk leesbaar is.

DROOGMAKERIJ

Dit landschap wordt niet door iedereen voldoende gewaardeerd. Wellicht omdat het zo recent is. Daarmee doen we de droogmakerijen geen recht. Hier is het moderne verhaal van de drooglegging en de civieltechnische ratio van de inrichting nog goed te lezen. Binnen de droogmakerij zorgen de orthogonale wegenstructuur met opgekroonde bomenrijen en de open linten van boerderijen voor de zo karakteristieke openheid met luchtige vitrages. Dijken begrenzen de ruimte en zijn de tribunes waarvan men die openheid het meest spectaculair beleeft.

Het landschap van de droogmakerij vraagt dat de civieltechnische ratio van de negentiende eeuw herkenbaar blijft.

Dit betekent dat de orthogonale structuur 'van dijk tot dijk' in het platte en verticale vlak altijd luchtig dominant moet blijven, ook daar waar landbouw plaatsmaakt voor natuur.

WAARD

De cope-ontginningslandschappen van de waarden zijn de 'XL-gebieden': de gebieden van de extra grote lengtematen. Enkele of dubbele boerderijenlinten, achterweteringen en -kaden liggen evenwijdig aan de bases van waaruit de ontginning startte: de Oude en Leidse Rijn, de Hollandse IJssel, de Lek en de Linschoten. Zij bepalen de hoofdrichting van de openheid. Imposant in het hart van de Lopikerwaard is de gigantische oost-westmaat van de cope-ontginning, zijn ver doorgevoerde regelmaat en zijn uitzonderlijk lange lintbebouwing langs de Lopiker en Benschopper Wetering. Verdraaiingen en verbuigingen in de hoofdrichting van de openheid hangen samen met de loop van de rivieren. Dat is goed te zien ten zuiden van Vianen en ten oosten van Linschoten.

Het landschap van de waarden vraagt dat de lijnen van de linten en de achterkaden de hoofdrichting van de openheid blijven bepalen.

Dit betekent dat nieuwe beplantingen in richtingen dwars op linten en kaden tot een minimum blijven beperkt. Daarbij moeten we wel rekening houden met regionale verschillen. In de waard ten zuiden van Vianen komen van origine meer grienden voor (in de polders Autena en Bolgarijen). Hier is die hoofdrichting minder dominant.

De randen van de waarden vragen een meer genuanceerde benadering. Daar gaan we bij het onderwerp overgangen op in.

7.2 RUST EN REURING

Rust (of stilte) is een belangrijke kernkwaliteit van het Groene Hart. Maar ook hierbij mogen we, net zoals bij openheid, niet alle gebieden in dit grote Nationaal Landschap over één kam scheren. Uit de verhalen in hoofdstuk 4 blijkt dat de oude stroomruggen door de eeuwen heen de economische assen van het Groene Hart vormen. Deze gebieden hebben altijd meer dynamiek, meer 'reuring' gekend dan de landschappen van de velden. Het verhaal van deze economische assen heeft een logisch vervolg in onze tijd. Dankzij de aansluitingen op snelweg en spoor zijn veel kleine dorpen op de stroomruggen van de Oude Rijn en de Vecht uitgegroeid tot grote woonkernen. Ook het feit dat nieuwe bedrijventerreinen de laatste decennia juist in deze zones, vooral op zichtlocaties bij de aansluitingen op de snelweg zijn ontstaan, heeft bijgedragen aan het behoud van de weldadige rust in de weidse velden. Maar ook daar is het absoluut niet alleen rust wat de klok slaat. De grote open plassen van Vinkeveen kennen een druk gebruik dankzij de recreatie. Dat geldt ook voor delen van het landschap van de trekaten en legakkers. Hier is het contrast groot met die delen die een natuurfunctie hebben. De droogmakerijen hebben hun eigen vorm van dynamiek. Dit zijn de gebieden die het meest vaak 'op de schop' zijn gegaan. Land werd water. Water werd land. Met de introductie van nieuwe natuur veranderen delen van dit landschap weer van kleur.

Het Nationaal Landschap vraagt om:

Het respecteren en benutten van de verschillen in dynamiek. Enkel en alleen het accent leggen op rust en stilte doet geen recht aan het

Groene Hart. Het waarborgen van rust vraagt ook het bieden van ruimte voor vormen van reuring. Daarbij ligt de focus op het vergroten van de contrasten in 'rust en reuring' tussen de agrarische landschappen van de velden en de dynamische landschappen van de oude stroomruggen.

In de agrarische delen van de velden staat rust voorop. Maar rust betekent absoluut niet stilstand. De linten in de velden moeten vooral ruimte blijven bieden voor ontwikkelingen in dienst van de landbouw. Nevenfuncties en -activiteiten - waaronder recreatie - zijn welkom, als zij bijdragen aan het mooi houden van het lint en aan de lokale agrarische economie. De belangrijkste eis van de agrarische velden is dat dit nevengebruik zich - qua maat en schaal - naadloos voegt in de fijnzinnige dimensies van de linten. **Aansluiten bij de lokale schaal en bij rust en ruimte is hier de boodschap.** Grote publiekstrekkingen, zoals golfterreinen, horen hier per definitie niet thuis. Zij- en achterkaden zijn van oudsher de 'achterkanten' in dit landschap. Hier moeten wandelaars en fietsers uiteindelijk kunnen genieten van de rust.

RIVIERLINTEN

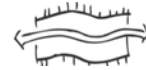
De rivierlinten rond de velden vragen een meer genuanceerde benadering dan de linten in de velden. Zij vormen de natuurlijke uitlopers van de oude stroomruggen, verbinden de stad met het buitengebied en moeten daarom meer ruimte kunnen bieden voor vormen van

reuring, voor nieuwe, niet agrarische functies zoals verblijfsrecreatie en landelijk wonen. Maar aansluiten bij de dimensies van de linten is en blijft ook hier de belangrijkste boodschap. Kleinschaligheid staat dus voorop.

OUDE STROOMRUGGEN

De oude stroomruggen van de Oude Rijn en de Vecht zijn de natuurlijke tegenhangers van de agrarische velden. Dynamiek was hier altijd, en blijft ook nu het motto. In dit landschap moeten we dus absoluut niet roomser willen zijn dan de Paus, of calvinistischer dan Calvijn. Delen ervan zijn niet voor niets in de Voorloper aangewezen als transformatiezone. **Hier biedt het landschap veel ruimte voor ontwikkeling**, vooral op een regionale schaal, zoals golfterreinen en nieuw recreatief groen voor de bewoners van de stad, eventueel in combinatie met vormen van wonen in het groen. De boodschap van deze gebieden is 'ontwikkeling met behoud van wat waardevol is'. Bij dat laatste gaat het onder meer om het behoud en het accentueren van doorzichten naar de velden, van de verschillen tussen oude voorkanten langs de rivier en nieuwe achterkanten van uitbreidingswijken, en het helder blijven onderscheiden van de diverse kernen. De oude stroomrug van de Hollandse IJssel vraagt een meer genuanceerde benadering dan die van de Oude Rijn en de Vecht. Van oudsher ligt hij meer in de luwte. Hier liggen geen zware bundels van nationale infrastructuur. Het fenomeen van oude achterkanten, nieuwe voorkanten, de natuurlijke economische drang naar zichtlocaties langs de snelweg en hoe daar landschappelijk mee om te gaan is hier geen issue.

LEKZONE

In het buitendijkse gebied van de Lekzone overheerst openheid en natuurlijke rust. Binnendijks, aan de voet van de dijk, ligt een zone die dankzij de overwegend agrarische bebouwing, erfbeplantingen en boomgaarden meer dynamiek vertoont en een intiemer karakter heeft.

De Lekdijk is de meest belangrijke dijk in het westen van Nederland, omdat hij een groot deel van Utrecht en Holland beschermt. Dorpen liggen ook hier van oudsher met de rug naar de rivier. Dat geldt ook voor het sterk gegroeide Vianen en het door Nieuwegein ingekapselde Vreeswijk.

Aandachtsgebied:

Bij Vianen en Nieuwegein komen veel verhalen 'van weerszijden' van de rivier samen. Hier ontmoeten rivier en stedelijk gebied elkaar en er ligt – 'last but not least' – het belangrijkste kruispunt van de rivier met de oude én moderne infrastructuur van wegen en kanalen. Dit deel van de Lekzone vormt de Utrechtse 'Waterpoort' van het Groene Hart. Belangrijk hier is:

- het versterken van het doorgaande karakter van rivier, uiterwaarden en oeverwallen, waarbij de natuurlijke oost-westrichting dominant is ten opzichte van de 'civieltechnische' noord-zuidrichting;
- het behoud van het contrast tussen het natuurlijke buitendijkse en het stedelijke binnendijkse;
- het slim combineren van rust in de uiterwaarden met ruimte voor recreatie.

7.3 OUDE EN NIEUWE OVERGANGEN

In het Groene Hart-beleid is het belang van de overgangen tot nu toe onderbelicht. Maar ze zijn minstens zo kenmerkend en belangrijk voor de diversiteit van dit Nationaal Landschap als openheid, intimiteit, rust en reuring. Daarbij gaat het niet alleen om de vaak eeuwenoude overgangen tussen de verschillende landschappen. Moderne overgangen tussen stad en land en tussen snelwegen en het landschap zijn net zo belangrijk.

Het Nationaal Landschap vraagt om:

Extra aandacht voor de verschillende typen overgangen en grenzen tussen de landschappen en tussen stad, snelwegen en land.

GELEIDELIJKE, OUDE OVERGANGEN

Het meest markant zijn de brede geleidelijke overgangszones tussen de Hollandsche IJssel en de Lek en de grote cope-ontginningen van de waarden die in de luwte daarvan liggen. Langs de rivier ligt aan de voet van de dijk, op de oeverwallen aan weerszijden van de rivier, een zone waar het landschap veel gevarieerder is dan in de kern van de open waarden, waar de grote maten en de regelmaat overheersen. Deze zones bieden kansen voor een gevarieerd agrarisch gebruik. Langs de Hollandsche IJssel kan het ook gaan om kleinschalige voorzieningen voor recreatie.

SCHERPE OUDE GRENZEN

In de velden begrenzen zij- en achterkaden de verschillende ontginningseenheden. Vaak zijn ze verbonden met het verhaal van de strijd om de macht. Een van de meest markante kade is de Veenkade/Demmerikse kade. Deze vormt de grens van de blokvormige cope-

ontginningen van Kockengen en de gerende opstreckende verkaveling van de Ronde Venen, ter hoogte van Wilnis en Vinkeveen. Deze grens is in de zestiger jaren van de vorige eeuw door landschapsarchitect Hans Warnau subtiel geaccentueerd met kleine recreatieplaatsen, die 'staan' voor de pioniersfase in de aanleg van na-oorlogse recreatiegebieden en voor de landschapsarchitectuur van die periode. **Hier vraagt het landschap extra aandacht voor de vormgeving van de Groene Ruggengraat**, die ook in de verre toekomst als hét voorbeeld fungeert voor de landschapsarchitectuur van ons huidige tijdsbeeld.

NIEUWE GRENZEN

De oude stroomruggen van de Oude Rijn en de Vecht hebben tegenwoordig een asymmetrische opbouw. Aan respectievelijk de noord- en de oostzijde van de rivieren liggen de oude geleidelijke overgangen met doorzichten naar de velden. Aan respectievelijk de zuid- en de westzijde bepalen de snelwegen de nieuwe grens.

Binnen deze gebieden, die het meest in aanmerking komen voor ontwikkeling, is deze asymmetrie in schaal en tempo leidend voor ontwikkeling.

Binnen de oude zones rond de rivier staat daarbij kleinschaligheid voorop, passend bij het afwisselende mozaïek van landgebruik. Aan de kant van de snelweg is ruimte voor ontwikkelingen met een grotere maatvoering.

Aandachtsgebieden:

Zowel de A12 (Oude Rijn-zone) als de A2 (Vechtzone) vormen heldere hedendaagse grenzen tussen de deels sterk verstedelijkte

stroomruggen en de grote agrarische landschappen van de open velden. Belangrijk hier is:

- het scherp houden van de grens en het zicht houden op de grote maten van de waard Reyerscop/Rapijnen en de landschappen van de Venen. Dit zijn de landschapsmaten die zich op de schaal van het Groene Hart kunnen meten met die van de snelwegen;
- de snelwegen mogen aan deze open landschapszijden geen aanknopingspunt vormen voor wat voor vorm van verdichting dan ook.

In feite zijn deze zones, voor zover ze niet door het Rijk zijn aangewezen als snelwegpanorama, minstens zo belangrijk als die delen die dat wel zijn. **Maar zicht vanaf de snelweg is niet het grootste leidmotief. Veel belangrijker is het erkennen en benutten van de snelweg als een hedendaagse heldere grens tussen gebieden waar meer reuring mag zijn, en gebieden waar rust voorop moet blijven staan.**

NIEUWE OVERGANGEN TUSSEN STAD EN LAND.

Het sterke punt van het Utrechtse Groene Hart is dat de grote stad en het landschap zo prachtig aan elkaar grenzen.

In het noorden markeert het lint van de Gageldijk op een magnifieke manier de overgang tussen de stad en het overwegend agrarische Noorderpark. Dankzij de 'coulissen' van de linten ervaar je de stad bijna niet. **Hier vraagt de toegankelijkheid, de verbindingen tussen stad en land voor fietsers en wandelaars, extra aandacht. In de gebieden langs de stadsrand die voor recreatie worden ingericht moeten er vanaf de Gageldijk ruime doorzichten**

blijven bestaan, met de lange doorzichten die bij dit landschap van de opstreckende verkaveling horen.

Aandachtsgebied:

Aan de westkant van de stad Utrecht gaat het park van Leidsche Rijn, via de Haarrijnse Plas over in het groengebied dat wordt aangelegd rond het parkbos van kasteel de Haar. **Hier is het belangrijk de geleidelijke overgang tussen de stroomrug van de Oude Rijn (transformatiezone) en de eerste linten en kaden van de cope-ontginningen helder te houden.** Deze grens markeert de scheidslijn tussen gebieden die (beter) ingericht kunnen worden voor recreatie en het agrarische landschap, waar wandelen en fietsen over kaden en het genieten van de rust en openheid voorop staan. Ook hier geldt dat de overgangszone doorzichten moet blijven bieden naar de velden.

8. VERDIEPING DEELGEBIEDEN

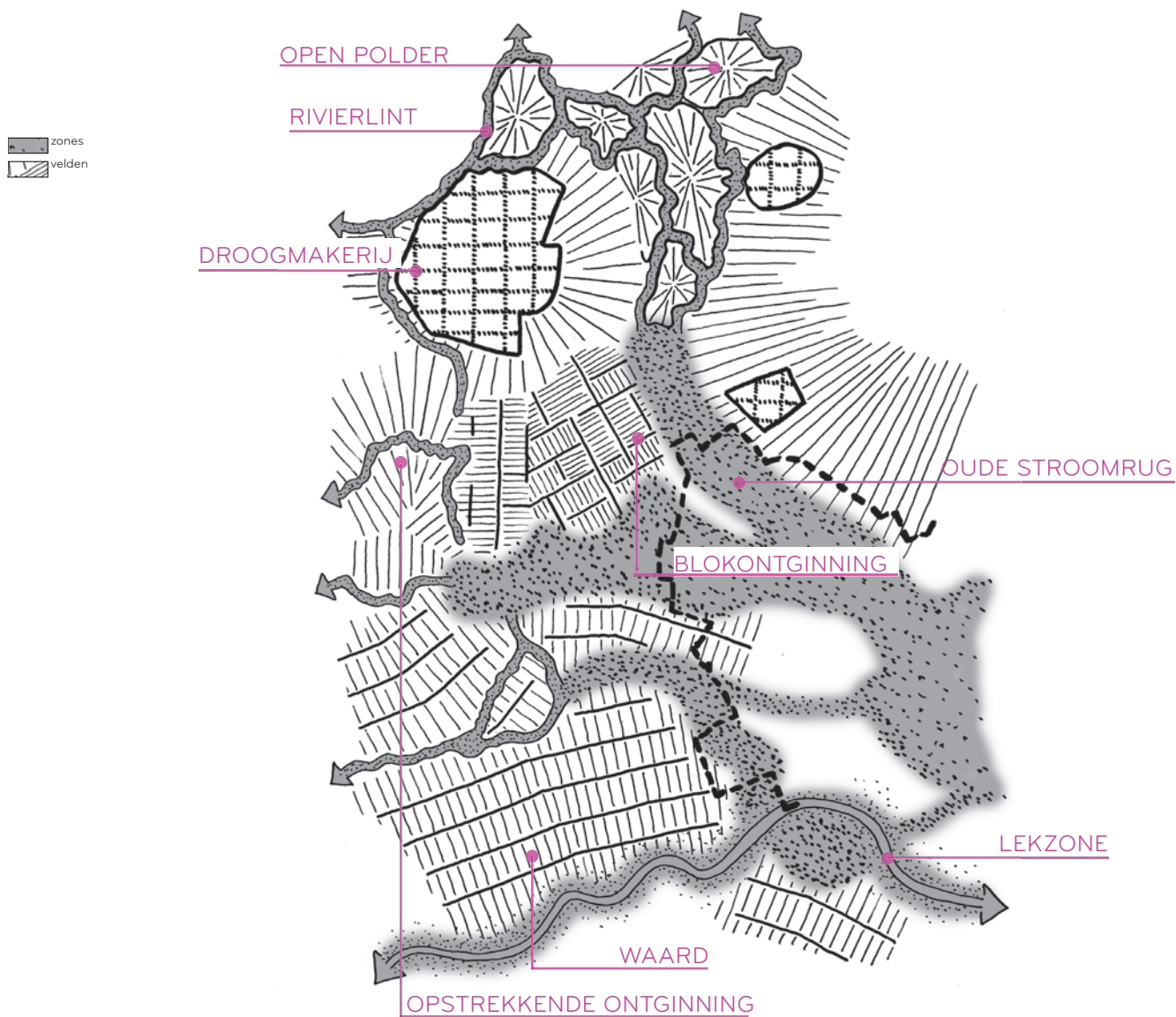
Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de kwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart, gevat in vijf thematische iconen per deelgebied. Er wordt een beschrijving gegeven van de landschappelijke essentie, gerelateerd aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart. Eén karakteristieke foto illustreert de ruimtelijke essentie ervan. Een isometrie toont de ruimtelijke samenhang tussen de thema's van de deelgebieden. Vervolgens worden de thema's verder uitgediept met series aanvullende iconen.

De vijf thematische iconen en hun uitwerking (verdieping) tonen de ruimtelijke principes van het betreffende deelgebied, die bepalend zijn voor de kernkwaliteiten van het huidige landschap. Ruimtelijke ontwikkelingen uit het verleden zijn grotendeels via deze principes vormgegeven en ingepast en hebben zo bijgedragen aan de huidige kwaliteiten van dit deelgebied.

Ook nu staat het landschap niet stil. Hoofdstuk 4 beschrijft welke ontwikkelingen er zoal op het landschap van het Groene Hart afkomen. Bij veel van deze ontwikkelingen is het niet de vraag of ze in dit landschap kunnen worden ingepast, maar vooral hoé dit gebeurt. Locatie en vormgeving bepalen of ze zullen gaan bijdragen aan de kernkwaliteiten van Nationaal Landschap Groene Hart, of daar juist afbreuk aan doen. De beste garantie om nieuwe ontwikkelingen

positief te laten bijdragen aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart is deze volgens de gedefinieerde ruimtelijke principes in te passen en vorm te geven.

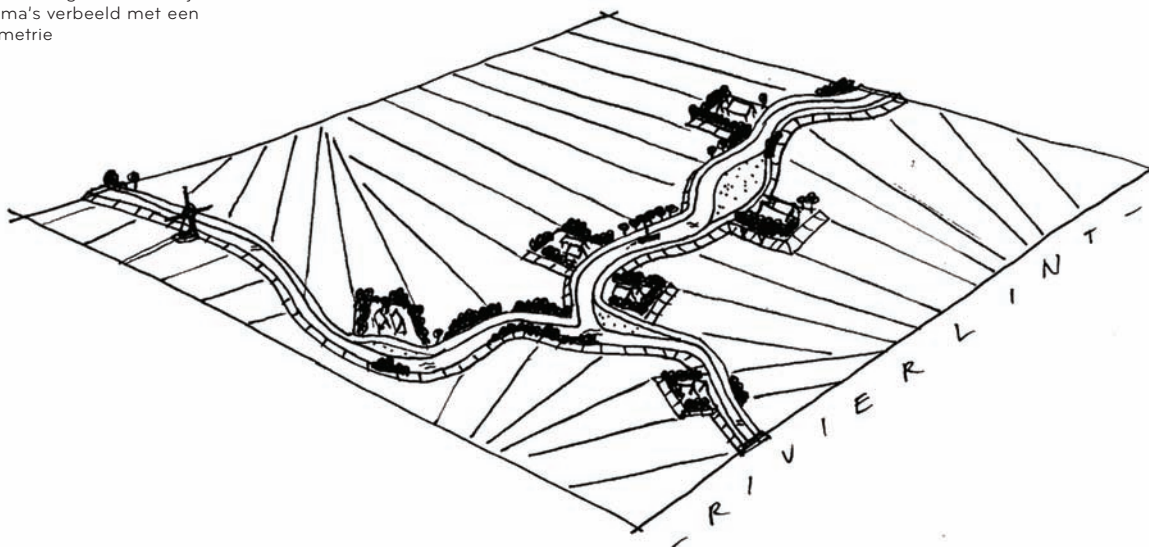
Bij sommige ontwikkelingen bieden deze principes echter onvoldoende houvast. Voor die gevallen worden per deelgebied aanvullende ontwikkelprincipes gegeven. Zij borduren voort op de kwaliteiten en karakteristieken van het deelgebied, zijn een aanvulling op de verdieping en dienen als inspiratie. Net als bij de behandeling van de dynamiek in hoofdstuk 4, zijn de principes gegroepeerd naar functies, zonder hierbij volledig te willen of kunnen zijn. Bij het optreden van onvoorziene ontwikkelingen of in het geval dat de ontwikkelprincipes onvoldoende houvast bieden, kunnen op grond van de thematische iconen en hun verdieping aanvullende principes worden ontworpen.

8.1 RIVIERLINT ZONES

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

De rivierlinten meanderen als meer besloten zones tussen open weidelandschappen. De rivier ligt hoger dan de omliggende weidelandschappen en wordt begeleid door slingerende dijkes met bebouwing en opgaande (erf) beplanting. De kleinschalige dijklinten geven wisselende zichten op de verstilde open weidelandschappen buiten de zone, terwijl het rivierlint zelf weer een oase van rust vormt ten opzichte van de steden en dorpen.

STROOK

smalle zone, hoger gelegen dan omgeving, duidelijk begrensd door dijktafuds, met rivier als ruggengraat

LANDGEBRUIK

moestuinen en boomgaarden direct langs de rivier, benedendijks is alles gras

BEBOUWING

open bebouwingslint aan een weg aan weerszijde langs de rivier, met soms een dorp op de splitsing van het water

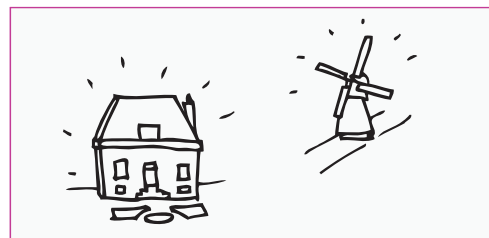
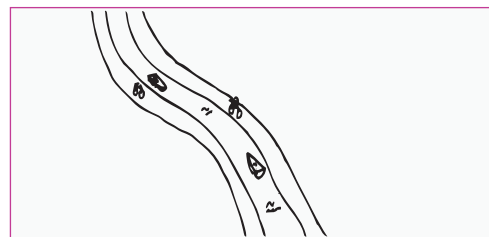
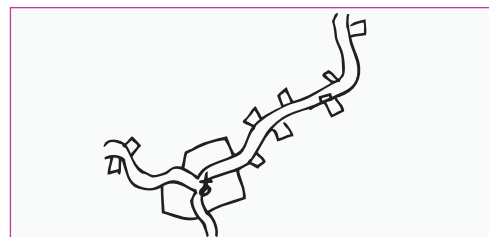
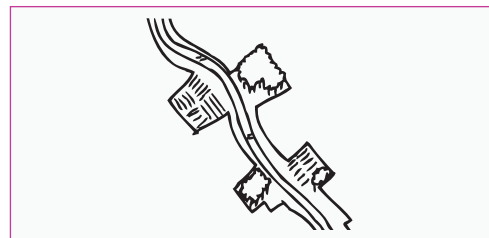
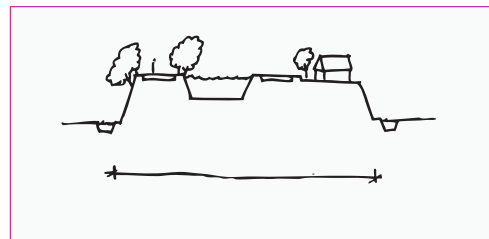
INFRASTRUCTUUR

bevaarbare rivier en wegen erlangs; geen grootschalige moderne infrastructuur

HERKENNINGSPUNTEN

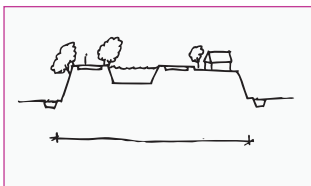
oude molens en voorname patriciershuizen

5 THEMA'S

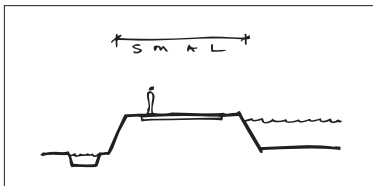
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED RIVIERLINT

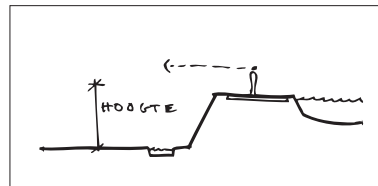

STROOK

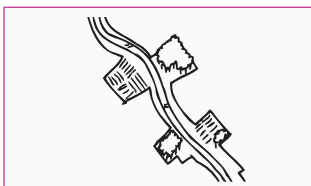
smalle zone, hoger gelegen dan omgeving, duidelijk begrenst door dijktaluds, met rivier als ruggengraat

dijk is relatief smal vergeleken met andere zones (Oude Stroomrug en Lekzone)

de zone ligt hoger dan zijn omgeving, met uitzicht vanaf de dijk over het ommeland

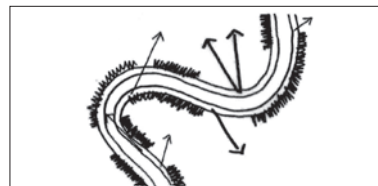

LANDGEBRUIK

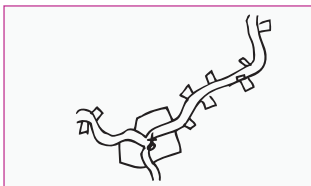
moestuinen en boomgaarden direct langs de rivier, benedendijks is alles gras

afwisselend beeld van beplantingschermen, bomenrijen, erven en riet

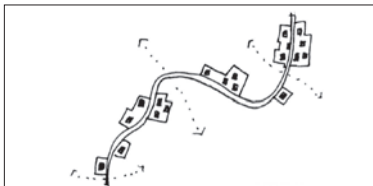

opgaande beplanting geeft wisselende zichten op de meanderende rivier en het omliggende landschap

BEBOUWING

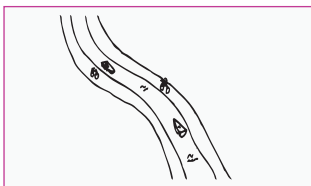
open bebouwingslint aan een weg aan weerszijde langs de rivier, met soms een dorp op de splitsing van het water

bebouwingslint verdicht en verdunt, geeft doorzichten naar het achterland

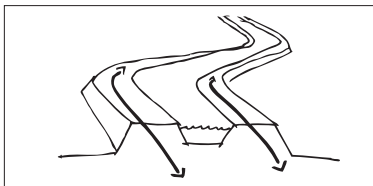

erven zijn 1 kavel breed

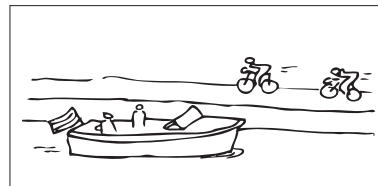

INFRA-STRUCTUUR

bevaarbare rivier en wegen erlangs; geen grootschalige moderne infrastructuur

dijkwegen zijn de enige ontsluiting; vaak aan beide zijden van de rivier

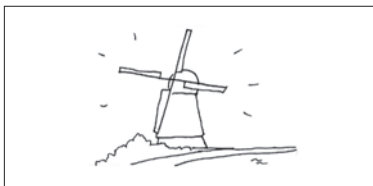

recreatief gebruik van water (kleine sloepjes) en weg

HERKENNINGSPUNTEN

oude molens en voorname patriciërshuizen

monumentale windmolens dicht op de dijk, met een open omgeving

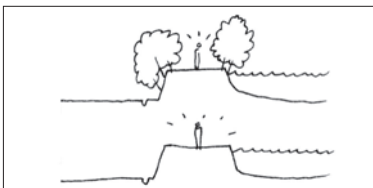
patriciërshuizen met zware bomen en een voorname voortuin

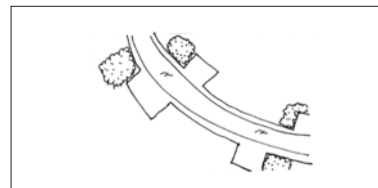
dijk is asymetrisch, keert de hoog gelegen rivier t.o.v. het laag gelegen ommeland

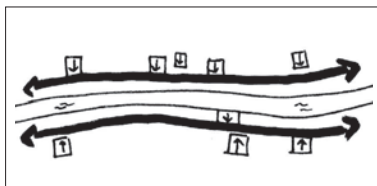
beplantingsschermen zijn niet altijd gesloten, soms zicht door de beplanting op de omgeving

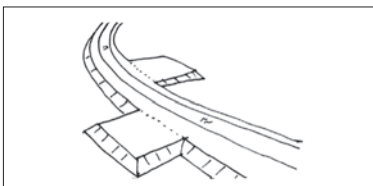
veelal beschut op de dijk, soms geheel open

sommige erven hebben een (hoogstam) boomgaard

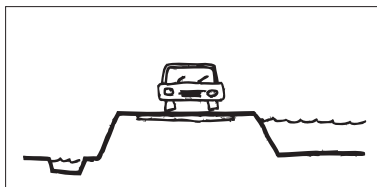
erven liggen direct aan de weg en bebouwing is op de weg georiënteerd; weinig bebouwing tussen weg en water

erven liggen op dijkhoogte of iets lager, altijd hoger dan het ommeland

oude monumentale boerderijen met gedetailleerd woonhuis en erf

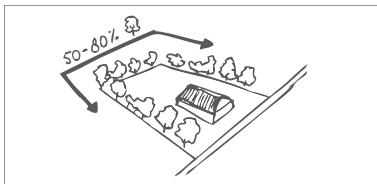
rijbaan is smal, niet breder dan 2 auto's

ONTWIKKELPRINCIPES RIVIERLINT

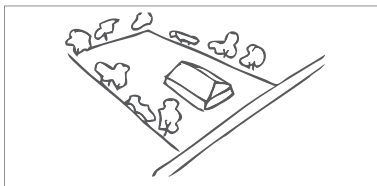
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

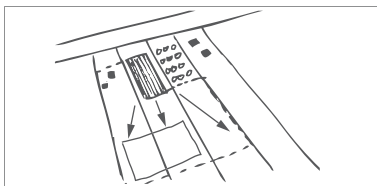
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

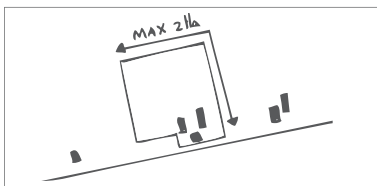
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

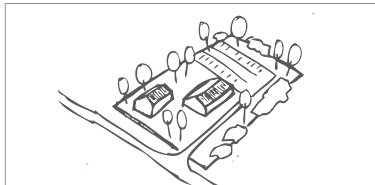
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm.

schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

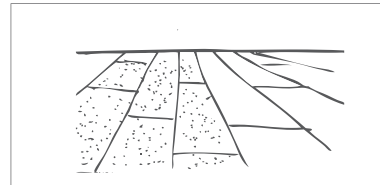

erf is maximaal 2 hectare groot

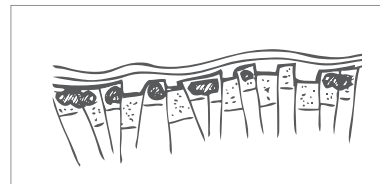

parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

NATUURONTWIKKELING

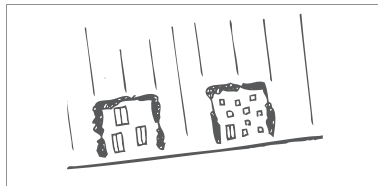

ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

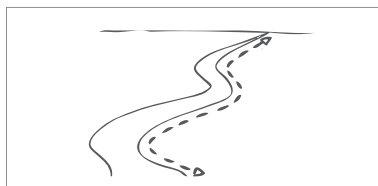

opgaande beplanting concentreren bij verdicht rivierlint

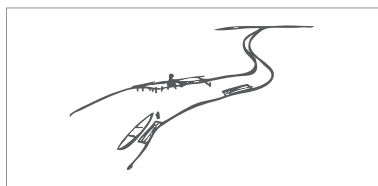
RECREATIEVE GROEI

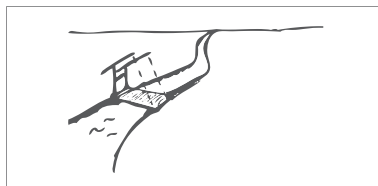
nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

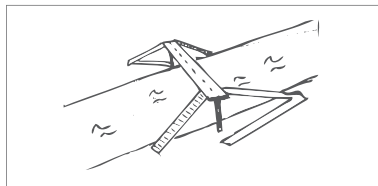
doorgaand recreatief (jaag)pad langs rivierlinten

aanleg steigers en visplaatsen maken rivier toegankelijk

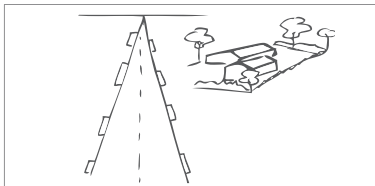

nieuwe bruggen over rivier zijn ophaalbruggen

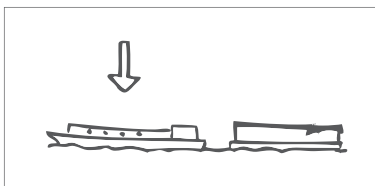

recreatieve brug met transparante brughoofden over Amsterdam - Rijnkanaal

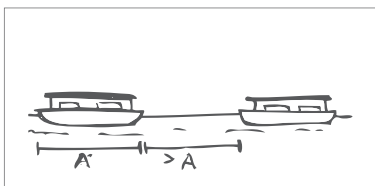
BEBOUWING WONEN EN WERKEN

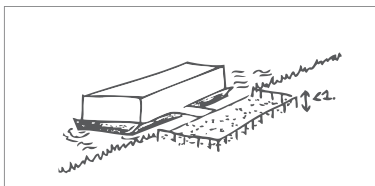
nieuw landgoed als boerenerf in het lint

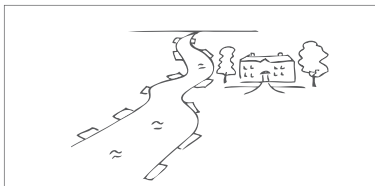
liever woonboot langs oude rivier dan woonark

tussenaafstand minimaal lengte van een woonboot

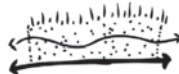

afscheiding op de oevers lager dan 1 meter

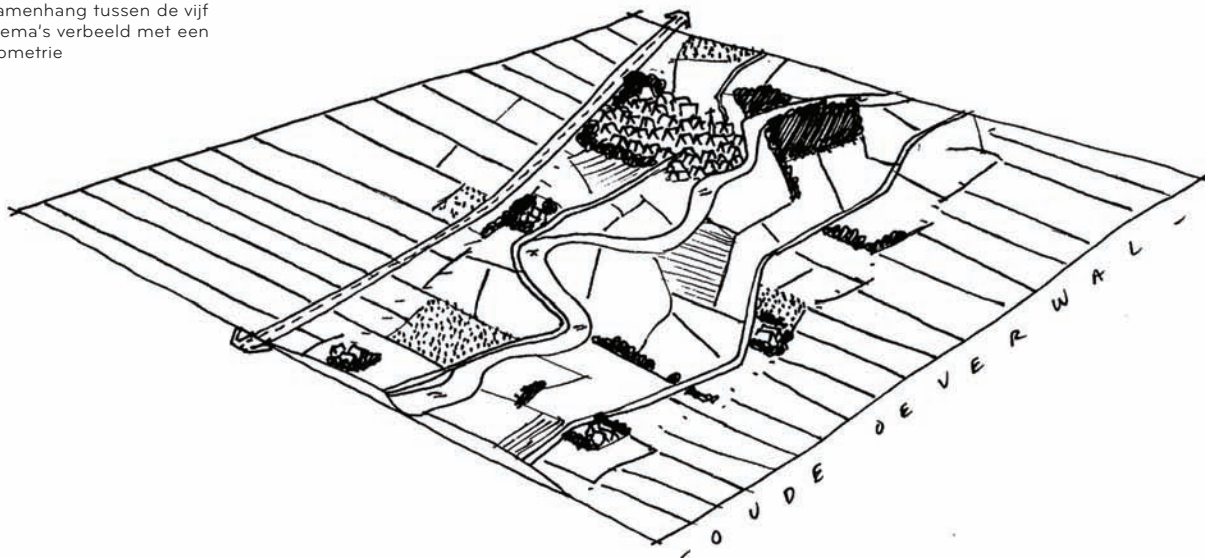

nieuw landgoed/ buitenplaats als statig huis langs de rivier

8.2 OUDE STROOMRUG ZONES

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

De oude stroomruggen liggen hoger dan de omgeving, maar zijn niet strak begrenst. Ze gaan geleidelijk over in de aangrenzende open weidelandschappen. De gradiënten van hoog naar laag, besloten naar open, bebouwd naar onbebouwd, blokverkaveling naar strookverkaveling zorgen voor een rijke diversiteit. De levendige stadjes en dynamiek op de stroomrug versterken de beleving van rust en stilte in het open veld, terwijl de oude stroomruggen zelf weer rustig zijn ten opzichte van de grote steden.

STROOK

brede zone met een smalle, meanderende rivier, slingerende wegen op enige afstand en geleidelijke overgangen naar de omgeving

LANDGEBRUIK

mozaïek van akkers, weiden, bosjes en boomgaarden, in een blokverkaveling overgaand in strookverkaveling

BEBOUWING

historische stadjes en dorpen, uitlopend in open linten

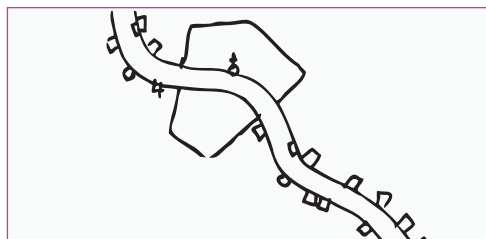
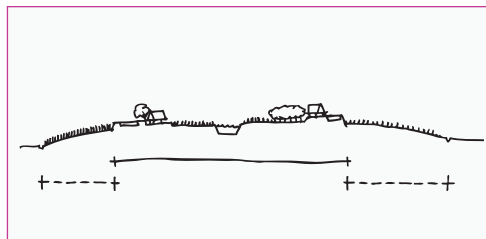
INFRASTRUCTUUR

oude rivier begeleid door wegen vormt de basis; veel grootschalige infrastructuur op enige afstand

HERKENNINGSPUNTEN

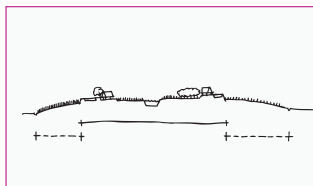
kastelen, landgoederen en buitenplaatsen

5 THEMA'S

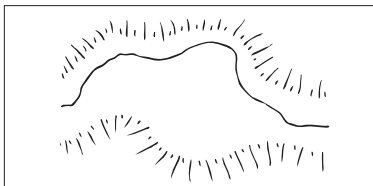
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED OUDE STROOMRUG

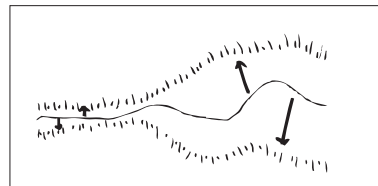

STROOK

brede zone met een smalle, meanderende rivier, slingerende wegen op enige afstand en geleidelijke overgangen naar de omgeving

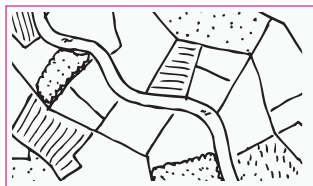
de rand van de zone is een geleidelijke overgang naar de open velden

de zone versmalt naar het westen en noorden

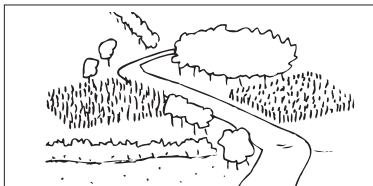

blokontginning langs de rivier gaat over in stroken langs de snelweg

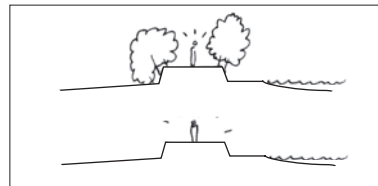

LANDGEBRUIK

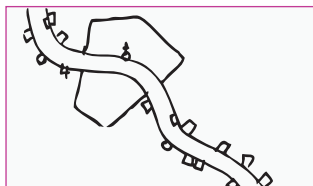
mozaïek van akkers, weiden, bosjes en boomgaarden, in een blokverkeveling overgaand in strookverkeveling

combinatie van akkers met hoge gewassen, bospercelen, bomenrijen, lanen en open weides

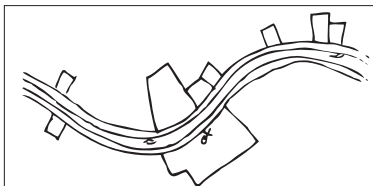

afwisseling van open en besloten langs de rivier

BEBOUWING

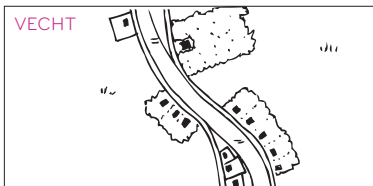
historische stadjes en dorpen, uitlopend in open linten

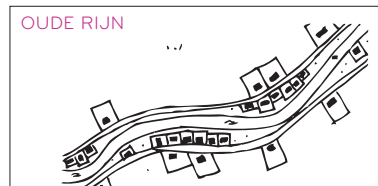
historische stadjes en dorpen aan de rivier, uitlopend in een dubbellint langs de rivier met verspreide bebouwing

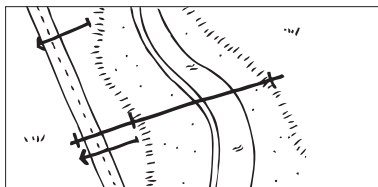
oude monumentale boerderijen met gedetailleerd woonhuis en erf

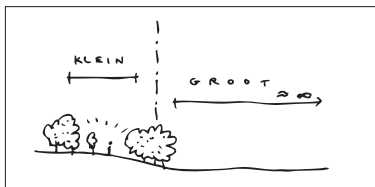
dijk meestal dicht langs de rivier, buitenplaatsen en huizen omgeven door veel geboomte

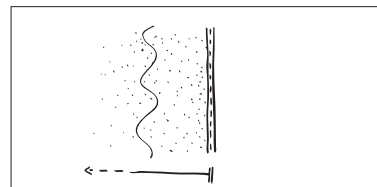
dijk en bebouwingslint dicht langs de rivier, veel huizen tussen weg en rivier, weinig landhuizen

grootschalige infrastructuur op enige afstand van de rivier, vormt een nieuwe rand van de zone

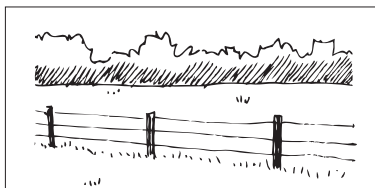
binnen de zone overheerst beschutting en een kleine maat, vanaf de randen overheerst de grootschalige buitenmaat

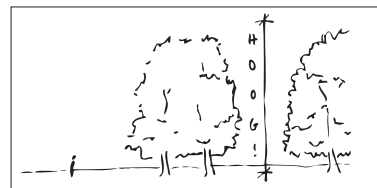
geleidelijke overgang vanuit de rivier, scherpe rand bij snelweg

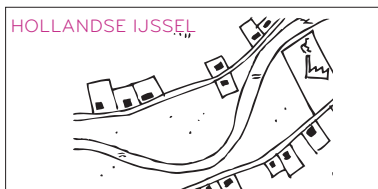
doorzichten naar de openheid buiten de zone

erfafscheiding is meestal een hek of houtwal, niet vaak een (kale) sloot

oude, hoge bomen dragen bij aan beschutting; gebiedseigen soorten

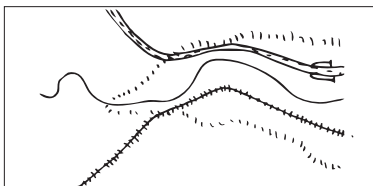
dijk met open lint ligt op afstand van de rivier, soms fabriek aan de waterzijde

5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED OUDE STROOMRUG

INFRA-
STRUCTUUR

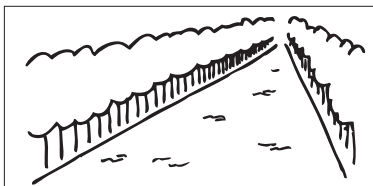
oude rivier begeleid door wegen vormt de basis; veel grootschalige infrastructuur op enige afstand

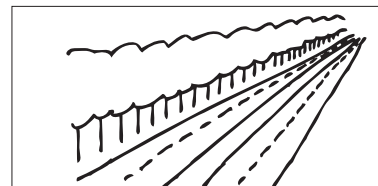
grootschalige infrastructuur loopt parallel aan de rivier en waaiert uit nadat de zone (hogere gronden) afloopt

de rivier ligt in het midden en de snelweg is de grens

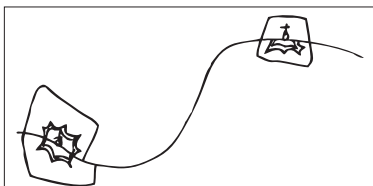
kanaal wordt begeleid door monumentale bomenrijen

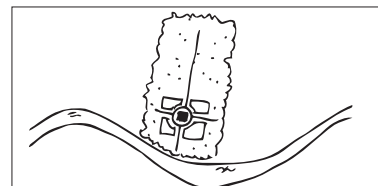
snelweg langs de oude stroomrug heeft een één-zijdige beplanting

HERKENNINGS-
PUNTEN

kastelen, landgoederen en buitenplaatsen

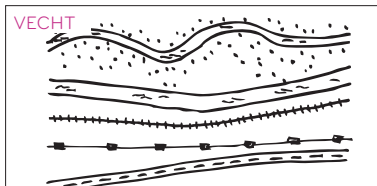

historische stadjes met vestingwallen

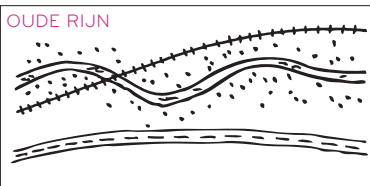
historische buitenplaatsen met voorname tuinen en landgoederen met een grote park-aanleg

VECHT

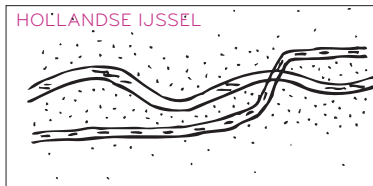
een brede bundel van grootschalige infrastructuur op de west-oever, op enige afstand van de rivier

OUDE RIJN

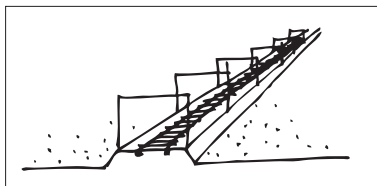

enige grootschalige infrastructuur; snelweg aan de zuidzijde, spoorlijn gaat van noord naar zuid

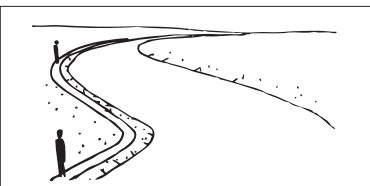
HOLLANDSE IJSSEL

geen grootschalige infrastructuur, alleen een provinciale weg

spoorlijnen hebben geen zelfstandige beplanting

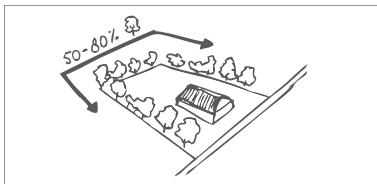
jaagpad langs de rivier

ONTWIKKELPRINCIPES OUDE STROOMRUG

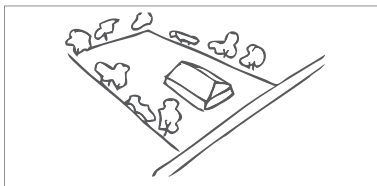
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

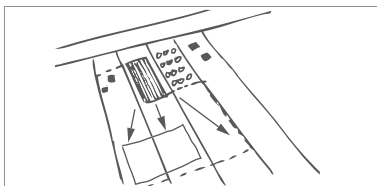
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen

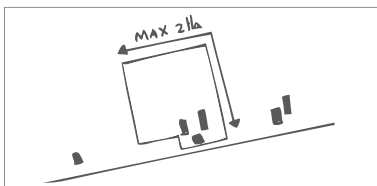
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

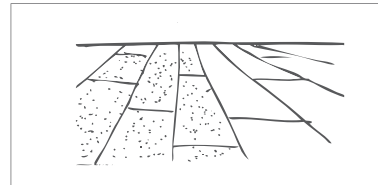

schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

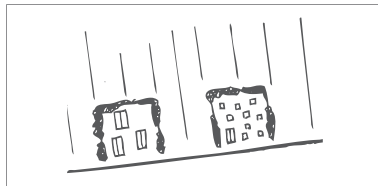
erf is maximaal 2 hectare groot

NATUURONTWIKKELING

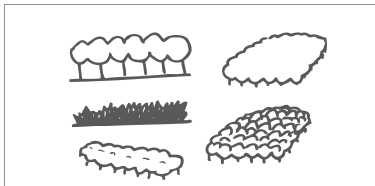

ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

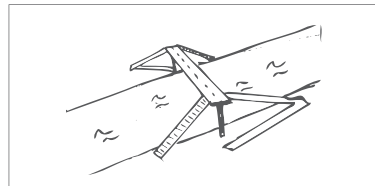
RECREATIEVE GROEI

nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

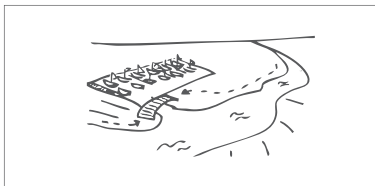
bomenrijen, houtwallen, lanen, bospercelen en boomgaarden gebruiken tbv diversiteit en verdichting

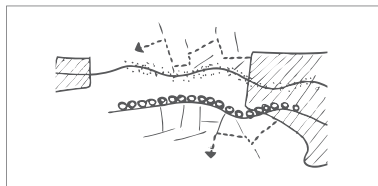
recreatieve brug met transparante brughoofden over Amsterdam-Rijnkanaal

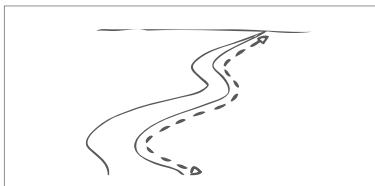
recreatieve paden gebruiken als aanleiding voor bomenlanen

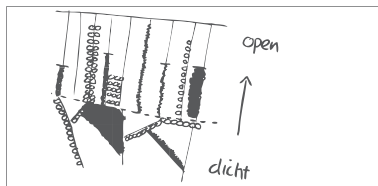
recreatievaart niet in losse steekhaventjes maar geconcentreerd in jachthavens los van de rivier met brug over havenmond

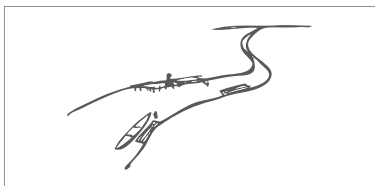
oude wegenpatronen en kavellijnen benutten voor recreatieve stad-land verbinding

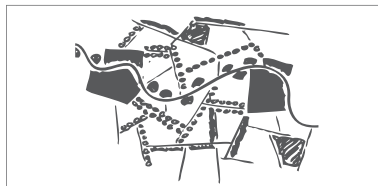
doorgaand recreatief (jaag)pad langs Oude Rijn en Hollandse IJssel

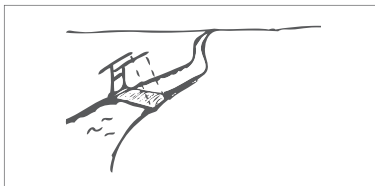
dichte stroomrugbeplanting op blok verkaveling loopt subtiel over naar opener strokenbeplanting

aanleg steigers en visplaatsen maken rivier toegankelijk

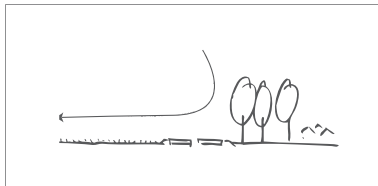
verkavelingsstructuur gebruiken voor intensiever groen raamwerk

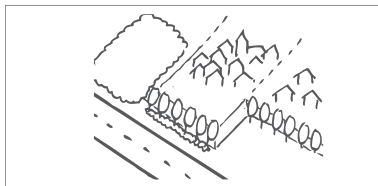
nieuwe bruggen over rivier zijn ophaalbruggen

ONTWIKKELPRINCIPES OUDE STROOMRUG

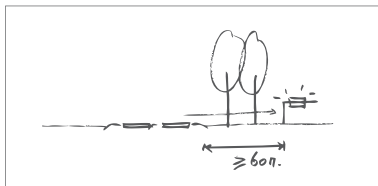
INFRASTRUCTURELE GROEI

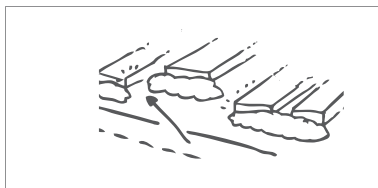
grens stroomrug en veld: bomen niet aan de kant van het open veld, vrij zicht op veld waarborgen

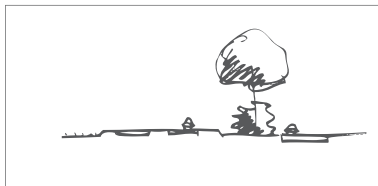
beplanting langs de snelweg komt voort uit de verkeersstructuur

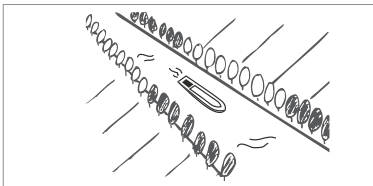
locaties op minimaal 60m afstand van de infrastructuur en bomenrijen

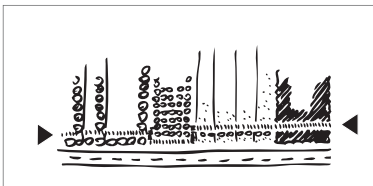
locaties passen zich aan aan beplantingsstructuur

verblinding parallelweg tegengaan door bomen+struweel

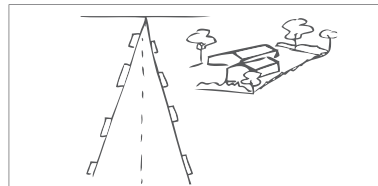

kanaal heeft continue laanbeplanting, gaten opvullen. Ook in de polder

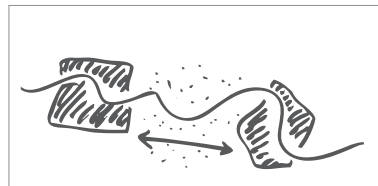

beplantingsstructuur is de drager van de geluidswand

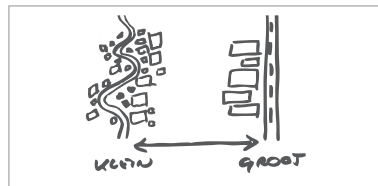
BEBOUWING WONEN EN WERKEN

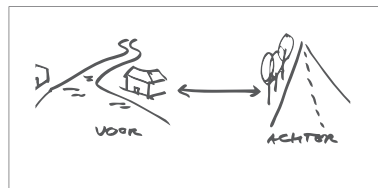
nieuw landgoed als boereerf in het lint

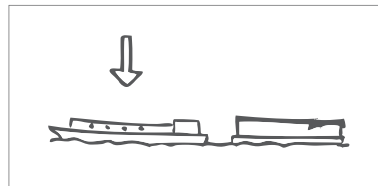
houd kernen los van elkaar

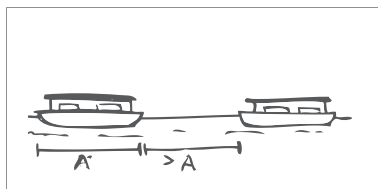
kleinschaligheid aan de rivier, grootschaligheid aan de snelweg

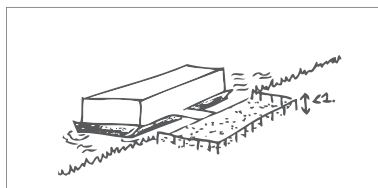
voorkant rivier, achterkant snelweg

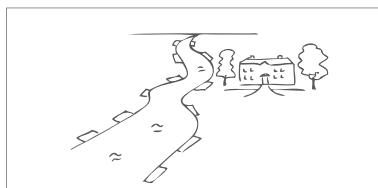
liever woonboot langs oude rivier dan woonark

tussenafstand minimaal lengte van een woonboot

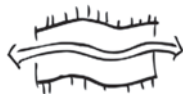

afscheiding op de oevers lager dan 1 meter

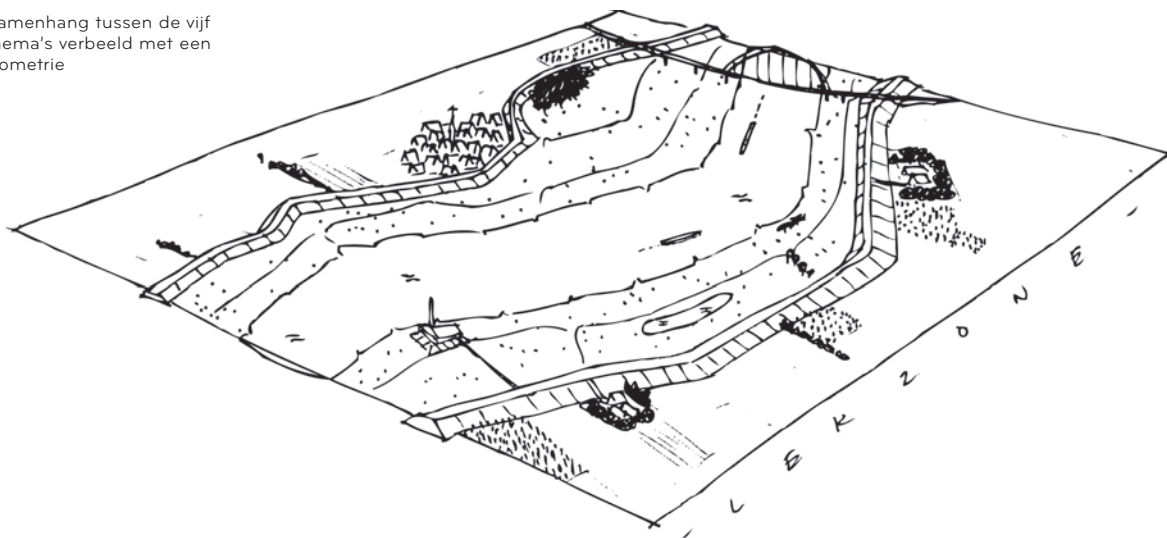

nieuw landgoed/ buitenplaats als statig huis langs de rivier

8.3 LEKZONE ZONES

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

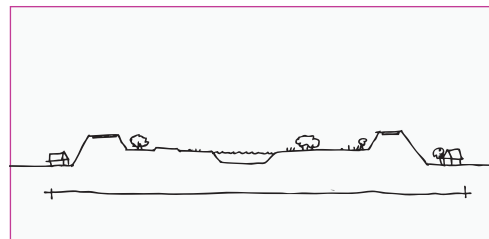

De hoge dijken van de Lek bieden aan weerszijden een panoramisch zicht op de omgeving. In dat panorama volgen de brede rivier, de openheid van de uiterwaarden, de besloten zone langs de dijk en het open weidelandschap van de waarden elkaar op. Ondanks de intensief bevaren Lek is de beleving van rust (en stilte) in deze zone groot.

STROOK

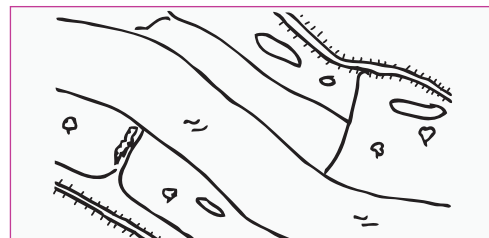
Lek als ruggengraat met een kernzone tussen de winterdijken en een invloedssfeer en overgangszone daarbuiten

5 THEMA'S

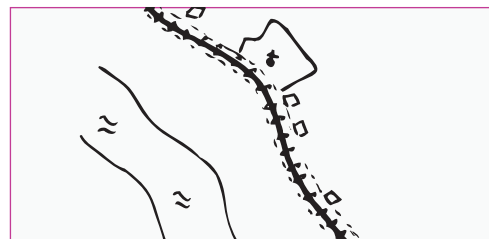
LANDGEBRUIK

tussen de dijken water en grasland, natuurlijke ruigte, recreatief gebruik in een onregelmatige blokverkaveling die de stroomrichting volgt

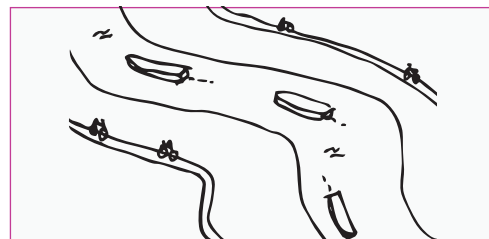
BEBOUWING

open lint van boerderijen onderaan de dijk aan de binnendijkse zijde en soms een dorpje

INFRASTRUCTUUR

grootschalige beroepsvaart over de rivier en lokale wegen over de dijk

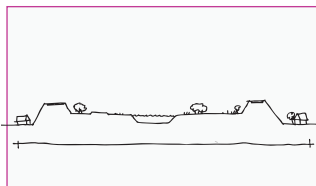
HERKENNINGSPUNTEN

dorpsgezichten aan de overzijde van de rivier

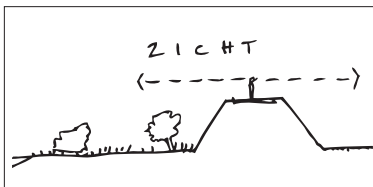
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED LEKZONE

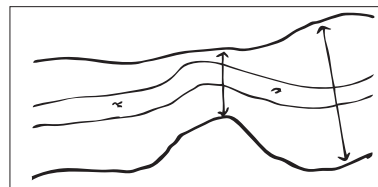

STROOK

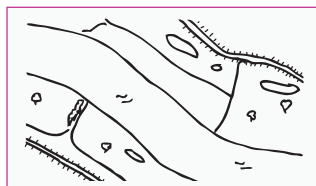
Lek als ruggengraat met een kernzone tussen de winterdijken en een invloedsfeer en overgangszone daarbuiten

panoramisch zicht vanaf de hoge dijken op de omgeving

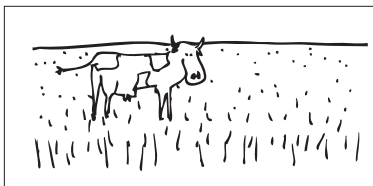

zone varieert van breedte

LANDGEBRUIK

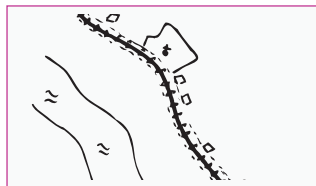
water en grasland, natuurlijke ruigte, recreatief gebruik in een onregelmatige blokkering die de stroomrichting volgt

weide en hooiland

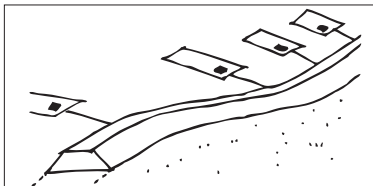

natte riviergebonden natuur met bosjes, riet en wilgen

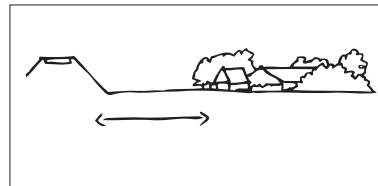

BEOUWING

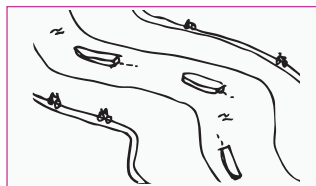
open lint van boerderijen onderaan de dijk aan de binnendijkse zijde en soms een dorpje

boerderijen vormen samen een lint van eilanden' onderaan de dijk

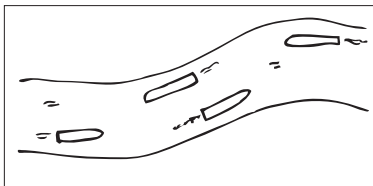

erven liggen op enige afstand van de dijkvoet

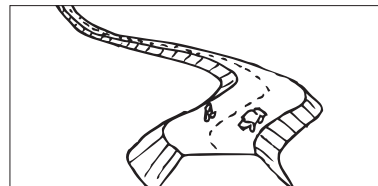

INFRA-STRUCTUUR

grootschalige beroepsvaart over de rivier en lokale wegen over de dijk

druk bevaren scheepvaartroute

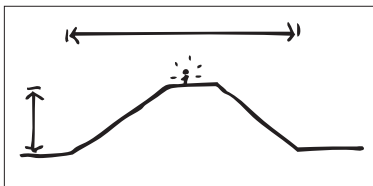

dijk als lokale ontsluitingsweg en recreatieve route

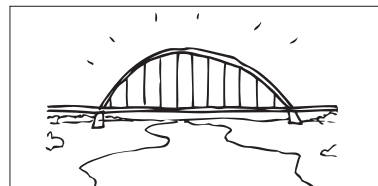

HERKENNINGS-PUNTEN

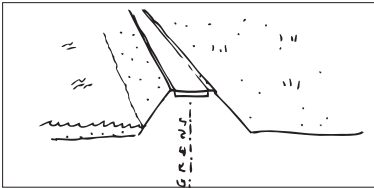
dorpsgezichten aan de overzijde van de rivier

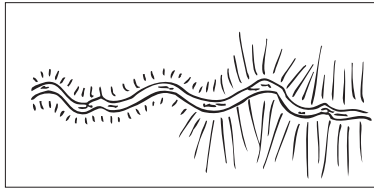
zware dijk, zeer breed en hoog vergeleken met andere dijken in het Groene Hart

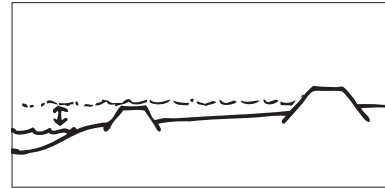
bruggen van grootschalige infrastructuur

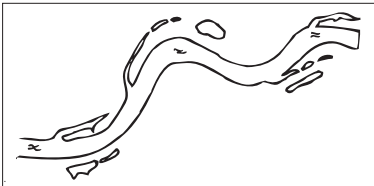
dijk vormt als waterscheiding een harde grens in het landgebruik

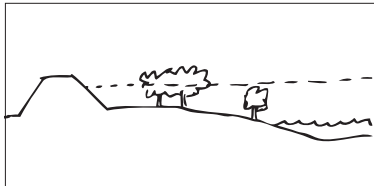
overgang naar het omliggend landschap wordt naar het westen toe smaller

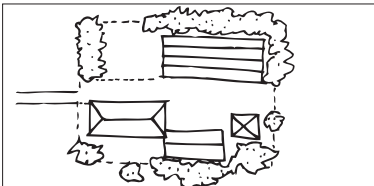
zomerdijk langs de rivier

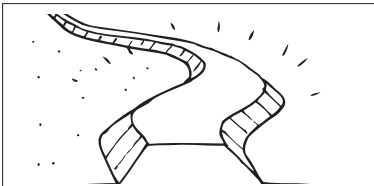
waterlopen, strangen en plassen volgen de rivierbochten

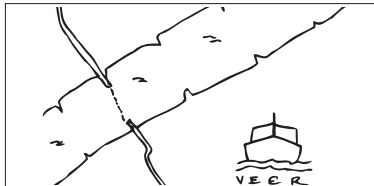
gebied onderhevig aan natuurlijke dynamiek van de rivier

erf is een samenstelling van gebouwen en opgaande beplanting

dijk ligt als kaal element in het landschap

veerpont bij Vianen, verder stroomafwaarts geen veerovergangen tot Schoonhoven

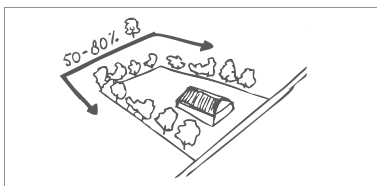
stuwcomplex Hagestein, herkenningspunt voor de invloed van het getij

ONTWIKKELPRINCIPES LEKZONE

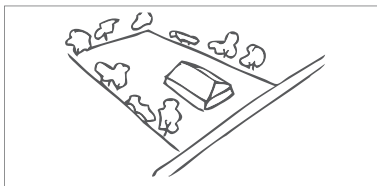
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

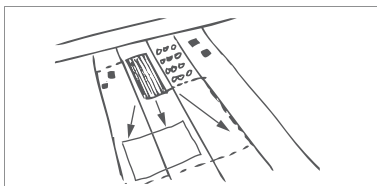
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

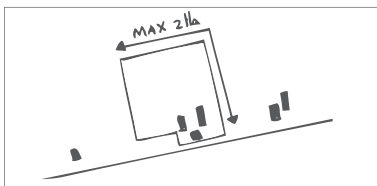
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

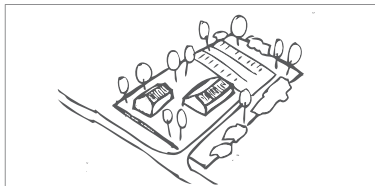
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

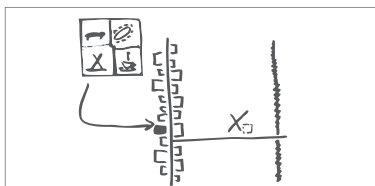
schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

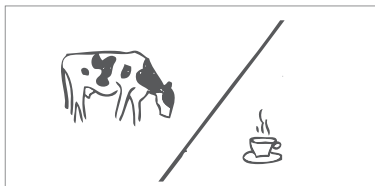
erf is maximaal 2 hectare groot

parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

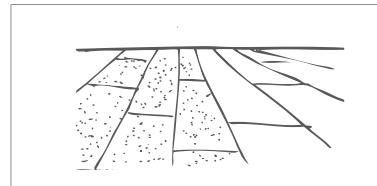

recreatieve voorzieningen uitsluitend in een lint

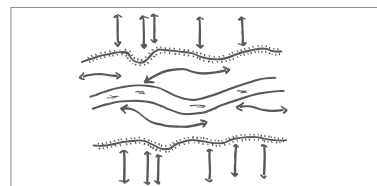

bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

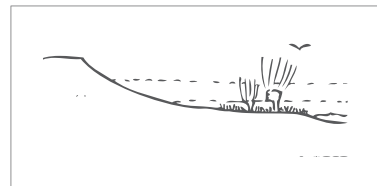
NATUURONTWIKKELING

ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

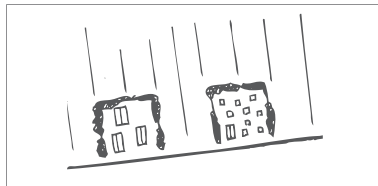

ontwikkelen naar de rivierdynamiek in parallelle richting buitendijks en haaks binnendijks

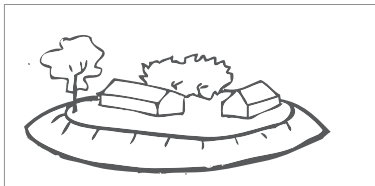

natuur gekoppeld aan rivier dynamiek

RECREATIEVE GROEI

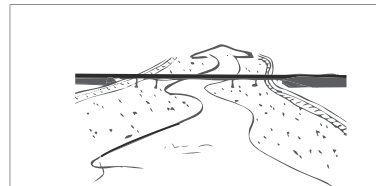

nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

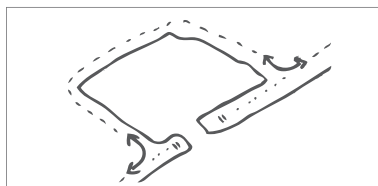

recreatieve voorzieningen op terp verhoogd in het landschap

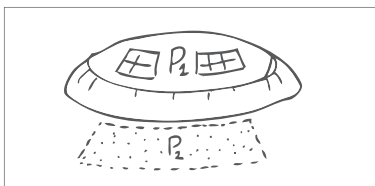
INFRASTRUCTURELE GROEI

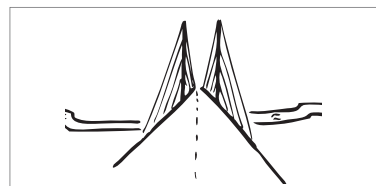
infrastructuur noord-zuid ondergeschikt aan rivier oost-west

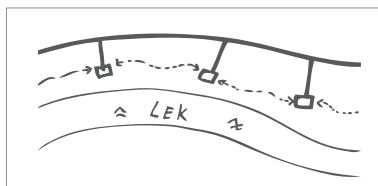
recreatief pad langs rivier duidelijk omleiden i.p.v. doodlopen op havenmond

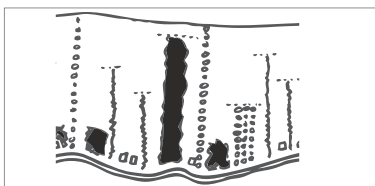
basisparkeren op terp. overloop op gras in het veld

brug overspant zichtbaar de rivier

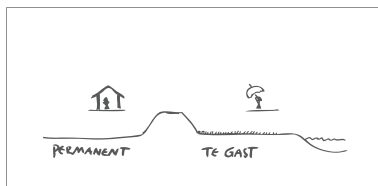

goed ontsloten punten naar de rivier, ertussen alleen informele paden

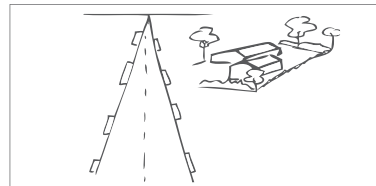

dijkzone intiemer maken door binnendijks te beplanten

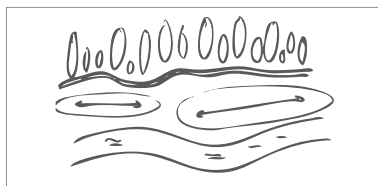
BEBOUWING WONEN EN WERKEN

in het buitendijkse gebied is de mens te gast

nieuw landgoed als boerenerf in het lint

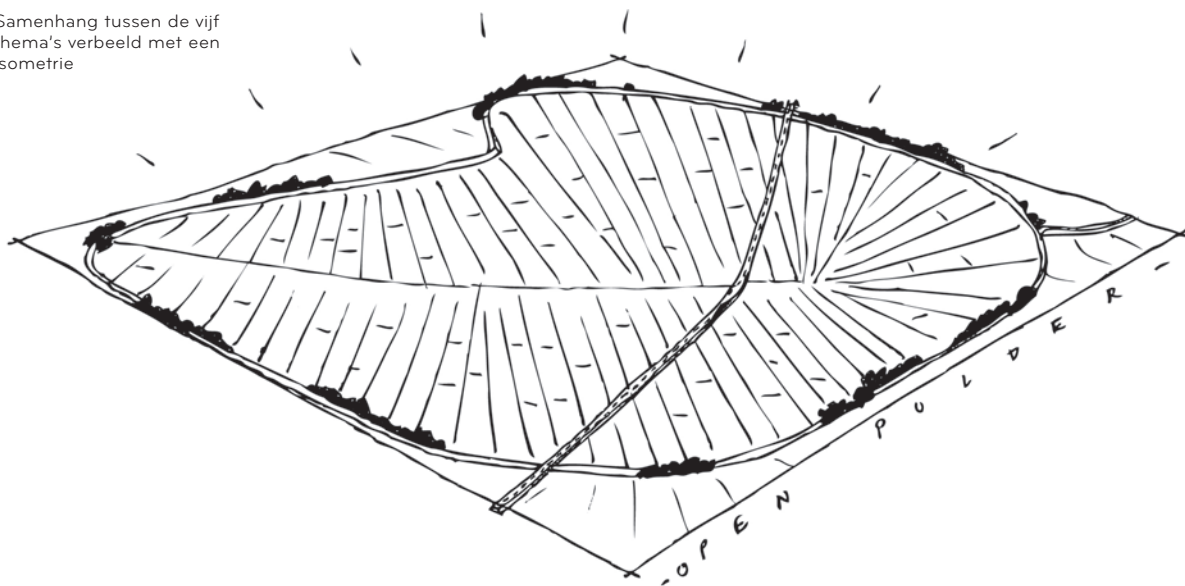

recreatief gebruik buitendijks in grote vlakken parallel aan de rivier, binnendijks in kleinere vlakken haaks op de dijk

8.4 OPEN POLDER VELDEN

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

Het grasland met onregelmatige strokenverkaveling loopt door tot aan de randen van de open polder. De hoger gelegen rivierlinten vormen de horizon van de openheid. Bebouwing en opgaande beplanting is alleen aanwezig in die aangrenzende linten. De polders zelf zijn bij uitstek verstilte landschappen. Hekjes zijn de enige verticale elementen in het open veld.

VELD

open tot aan de randen, met kavelhekjes in de openheid

LANDGEBRUIK

grasland in onregelmatige strokenverkaveling, taps toelopend naar het midden en opgeknipt per strook

LINTEN

alleen aangrenzende Rivierlinten

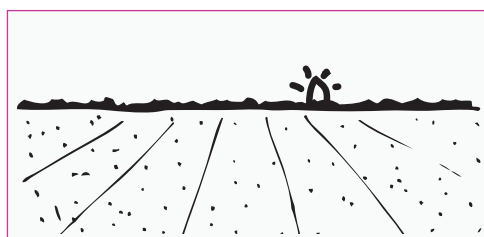
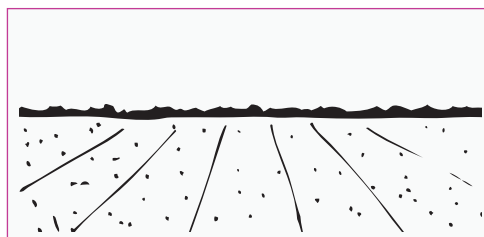
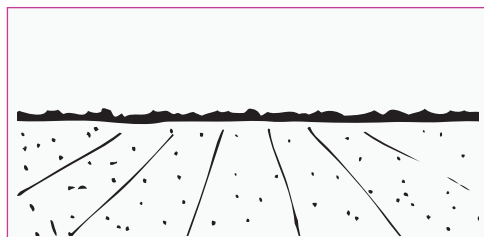
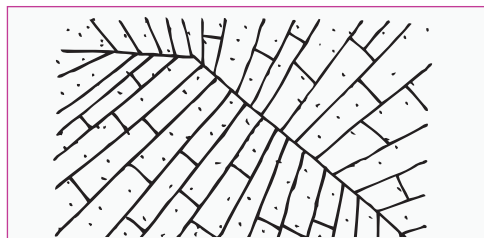
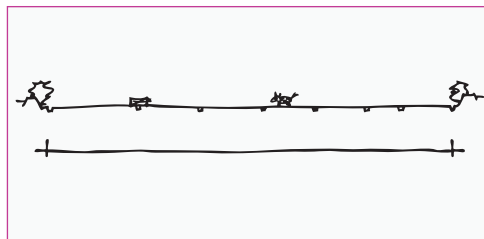
OPGAANDE BEPLANTING

niet aanwezig, alleen in de aangrenzende Rivierlinten

HERKENNINGSPUNTEN

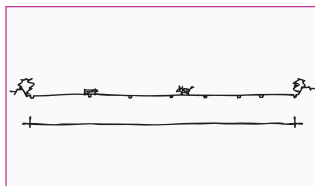
niet aanwezig, alleen in de aangrenzende Rivierlinten

5 THEMA'S

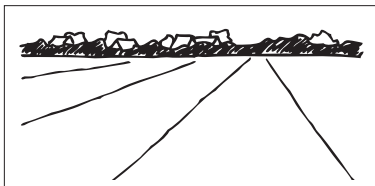
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED OPEN POLDER

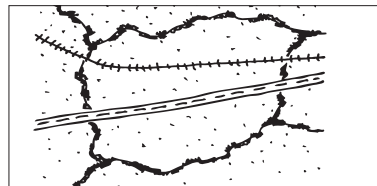

VELD

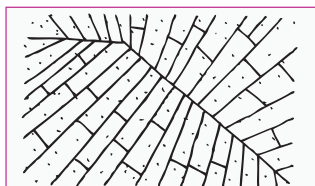
open tot aan de randen, met alleen veen en kavelhekjes in de openheid

horizon van de openheid gevormd door iets hoger liggende randen van bebouwing en beplanting

moderne, grootschalige infrastructuur voert door de open ruimte

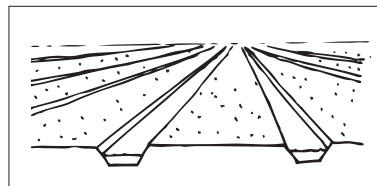

LANDGEBRUIK

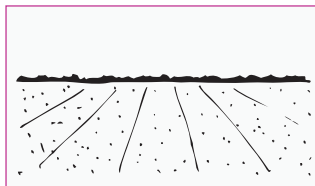
grasland in onregelmatige stroken-verkaveling, taps toelopend naar het midden en opgeknipt per strook

lange stroken opgeknipt in vele delen met een verhouding van grofweg 1:2

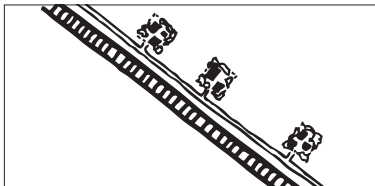

sloten zijn de kavelscheidingen

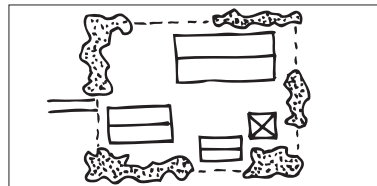

LINTEN

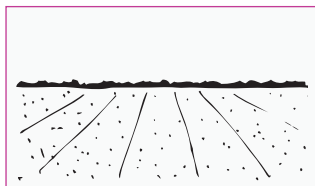
niet aanwezig, alleen in de aangrenzende rivierlinten

open ruilverkavelingslinten langs de grootschalige infrastructuur

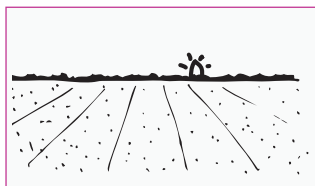

ruilverkavelingserven zijn een samenstelling van gebouwen en opgaande beplanting

OPGAANDE BEPLANTING

niet aanwezig, alleen in de aangrenzende rivierlinten

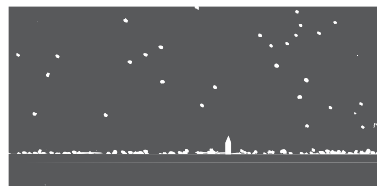

HERKENNINGS-PUNTEN

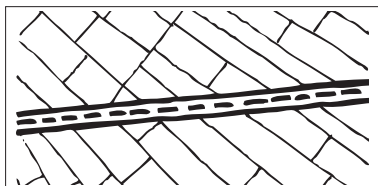
niet aanwezig, alleen in de aangrenzende rivierlinten

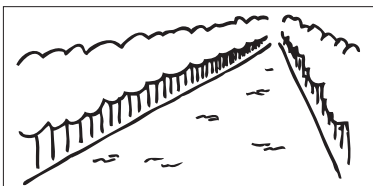
zicht op de sterren bij nacht (sterren zijn dan het herkenningpunt)

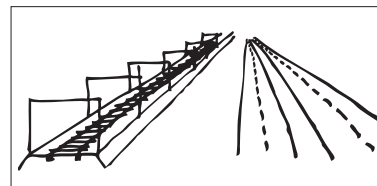
uitstraling van licht vanuit de aangrenzende rivierlinten benadrukt de donkerte

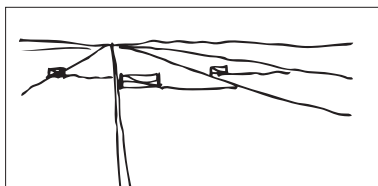
grootschalige infrastructuur ligt autonoom door de open ruimte

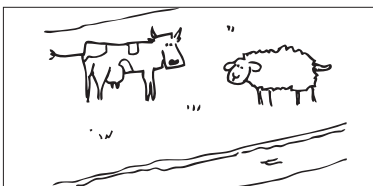
kanaal is aan weerszijde beplant met rijen hoge bomen

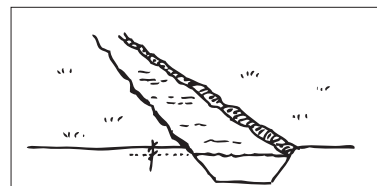
spoor en snelweg liggen open in het landschap

hekjes op achterliggende kaveldelen zijn enige opgaande elementen

grazend vee in het veld

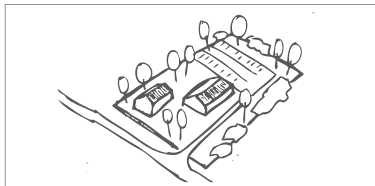
ondiepe ontwatering, water staat hoog in de sloten

ONTWIKKELPRINCIPES OPEN POLDER

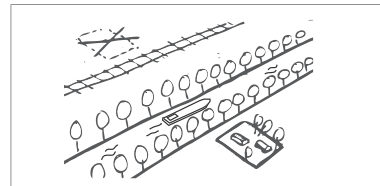
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

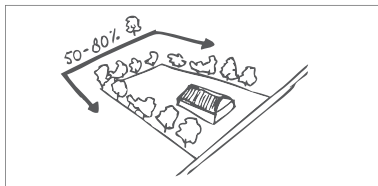
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

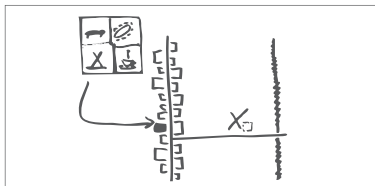
parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

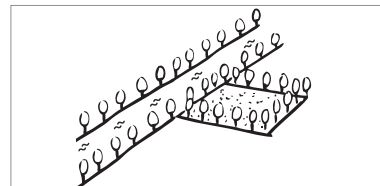
wanneer geen ruimte in het lint, nieuw erf liever aan beplant kanaal dan aan spoor, uitsluitend weide vee bedrijven

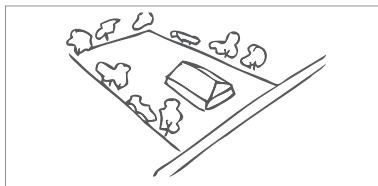
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

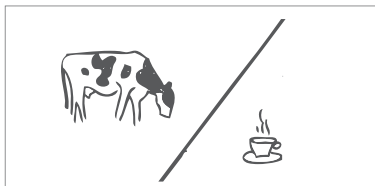
recreatieve voorzieningen blijven op het erf en uitsluitend in een lint

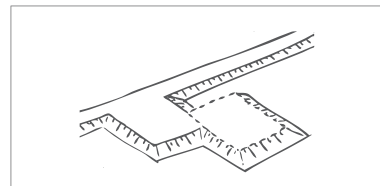
erf aan het kanaal een kader van bomen aansluitend op het kanaal

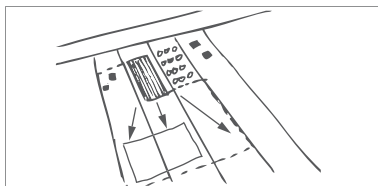
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

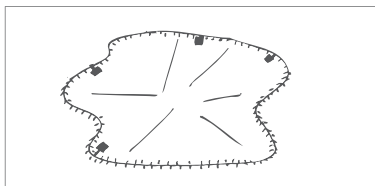
bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

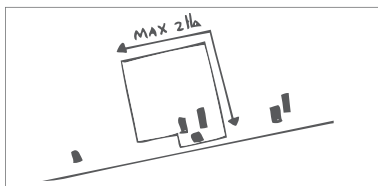
uitbreiding is hoger dan maaiveld en bij voorkeur lager dan het origineel

schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

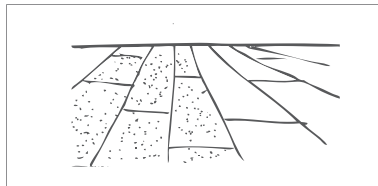

nieuwe erven in open polder aan de rand

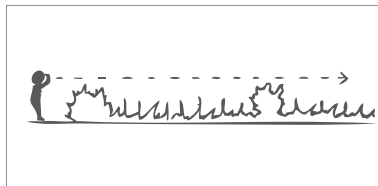

erf is maximaal 2 hectare groot

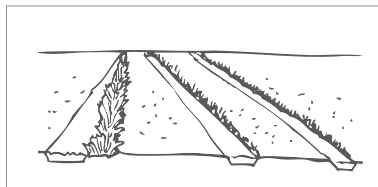
NATUURONTWIKKELING

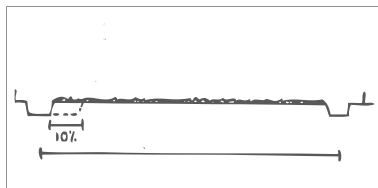
ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

natuurontwikkeling zodanig dat men eroverheen kan kijken (niet bij petgaten en plassen)

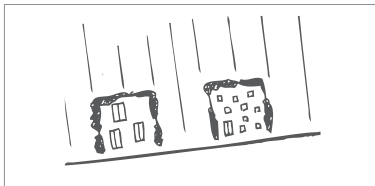

natte ecologische verbindingzone volgt slotenpatroon

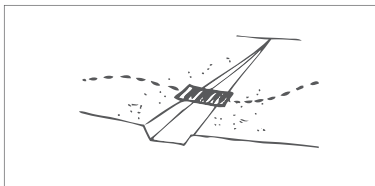

slootbreedte inclusief natuurlijke oever is maximaal 10% van de kavelbreedte

RECREATIEVE GROEI

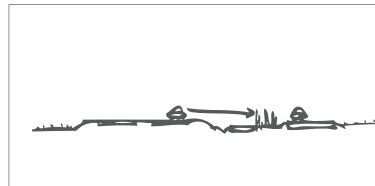

nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

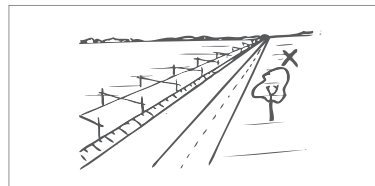

oversteken middels eenvoudige planken brug

INFRASTRUCTURELE GROEI

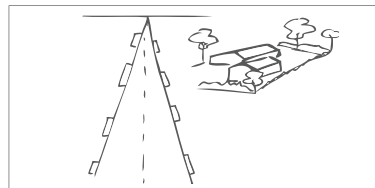

verblinding parallelweg tegengaan door rietkragen in veld zonder opgaande beplanting

spoorlijn en parallelweg liggen onbeplant in het veld

BEBOUWING WONEN EN WERKEN

nieuw landgoed als boerenerf in het lint

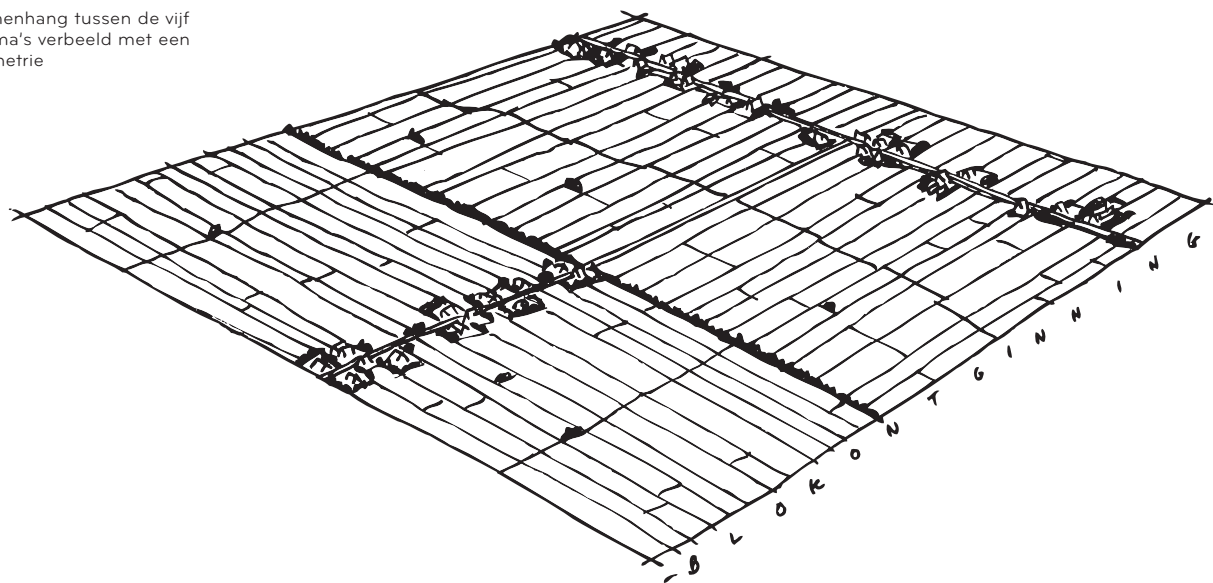

landmarks hebben breedte/ hoogteverhouding van kerktorens

8.5 BLOKONTGINNING VELDEN

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

VELD

open landschap met schermen van bebouwingslinten en beplante achterkades

LANDGEBRUIK

grasland in strokenverkeveling

LINTEN

rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunning

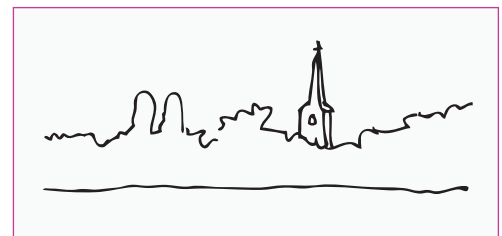
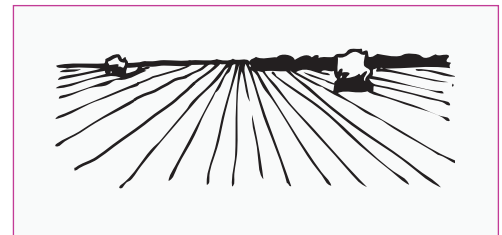
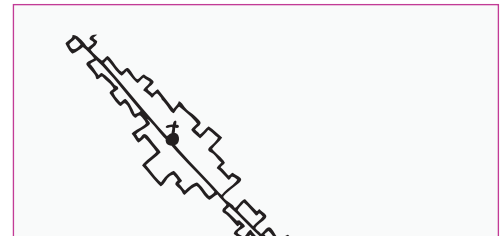
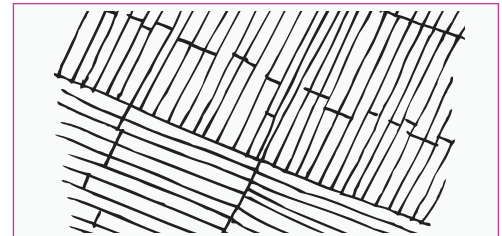
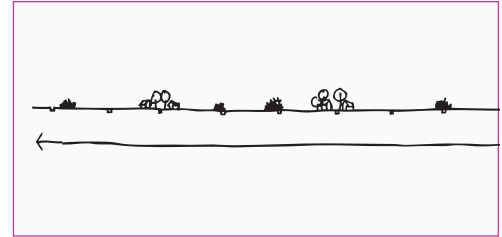
OPGAANDE BEPLANTING

beplante linten, achterkades en pestbosjes geven diepte aan het landschap

HERKENNINGSPUNTEN

kerktorens steken boven het lint uit

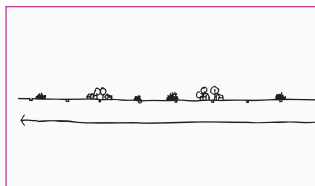
5 THEMA'S

Het open weidelandschap van de blokontginning wordt opgedeeld door bebouwingslinten, beplante achterkaden en pestbosjes. Blokvormige eenheden ontstaan door richtingveranderingen in de cope-ontginningen. Bebouwingslinten en hun achterkaden eindigen haaks op de achterkaden van andere linten. Diversiteit zit met name in het kleinschalige karakter van de linten. Ze hebben elk een ander profiel, maar zijn altijd een combinatie van wetering, weg met huizen en een grote verscheidenheid in weg- en erfbeplanting. De overal aanwezige weilanden en de beperkte dynamiek in de linten geven rust en stilte aan het landschap.

5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED BLOKONTGINNING

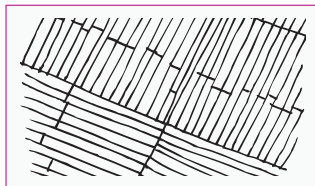

VELD

open landschap met schermen van bebouwingslinten en beplante achterkades

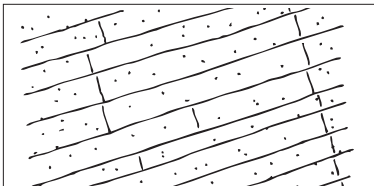

openheid geleed door beplante achterkades en kleine pestbosjes op kaveleinden

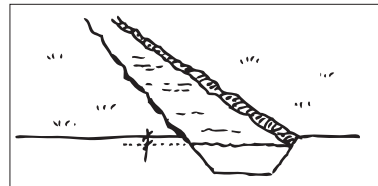

LANDGEBRUIK

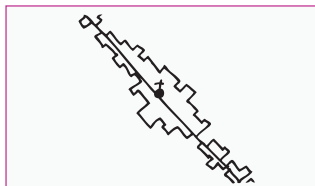
grasland in strokenverkaveling

strokenverkaveling in grasland

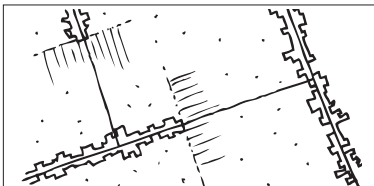

ondiepe ontwatering, water staat hoog in de sloten

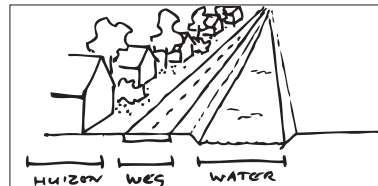

LINTEN

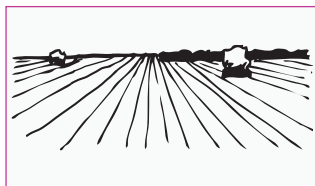
rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunning

linten haaks op elkaar, lint stopt bij achterkade van aangrenzend lint

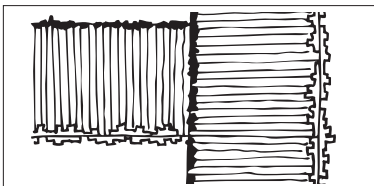

linten bestaan uit watering, weg en huizen

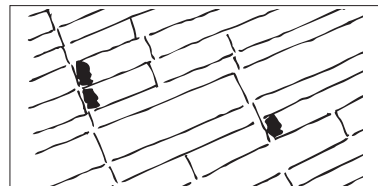

OPGAANDE BEPLANTING

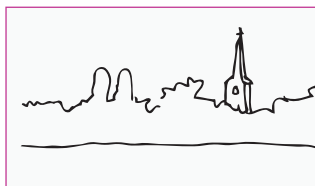
beplante linten, achterkades en pestbosjes geven diepte aan het landschap

beplante achterkades met beperkte lengte en haaks op elkaar, parallel aan een lint

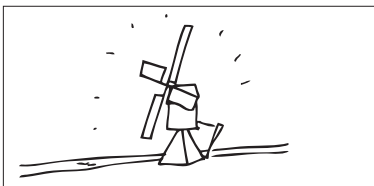

pestbosjes op kaveleinden, met name bij blok- en opstreckende ontginning

HERKENNINGS-PUNTEN

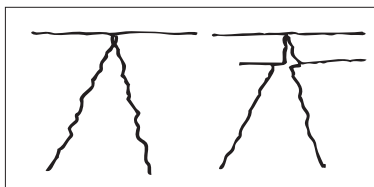
kerktorens steken boven het lint uit

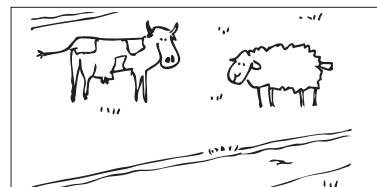
historische (houten) molens

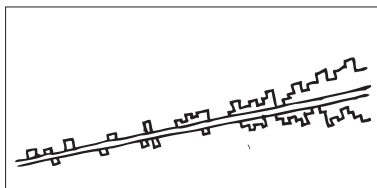
langgerekte kavels met overwegend een breedte van 50 à 60 meter en een geleding in de lengte

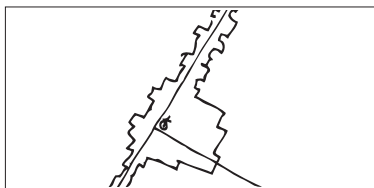
lijnen zijn niet strak maar 'handgetekend', met soms verspringen

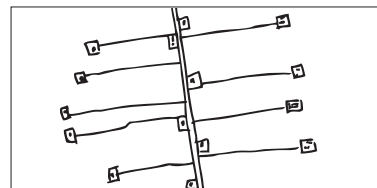
grazend vee in het veld

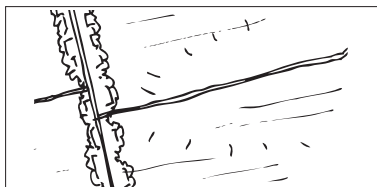
verdichtend en verdunnend lint

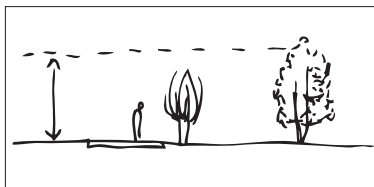
lint verdikt bij kerk en vlak bij dwarsweg

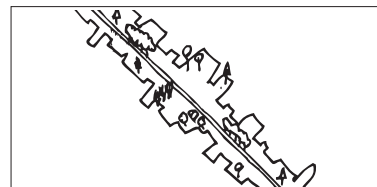
bijzondere situatie: achterlinten van Kamerick & Kanis

dwarswegen, parallel aan de verkaveling, zijn onbeplant met panoramisch uitzicht

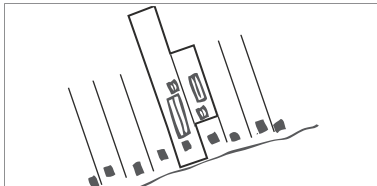
beplanting is relatief laag en weinig doorkijk onder de kronen (gebiedseigen beplantingssoorten)

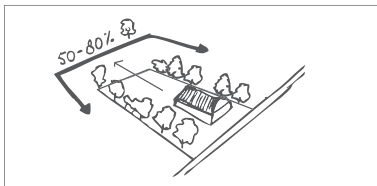
een verscheidenheid aan opgaande beplanting binnen het lint, veelal op private grond

ONTWIKKELPRINCIPES BLOKONTGINNING

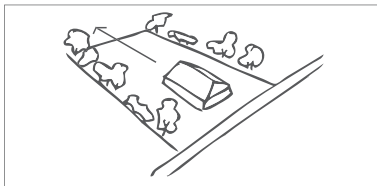
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

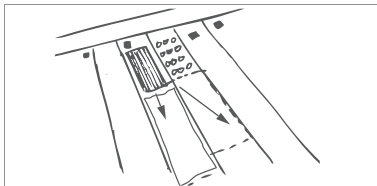
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

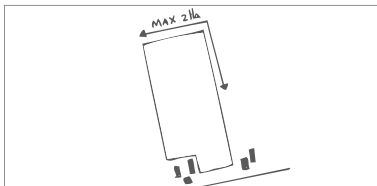
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

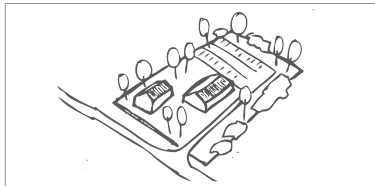
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm.

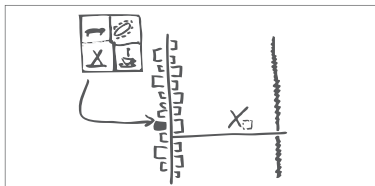
schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

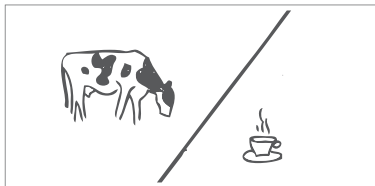
erf is maximaal 2 hectare groot

parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

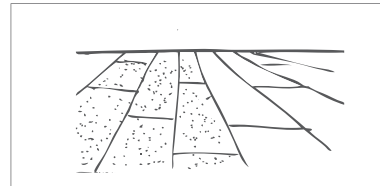

recreatieve voorzieningen uitsluitend in een lint

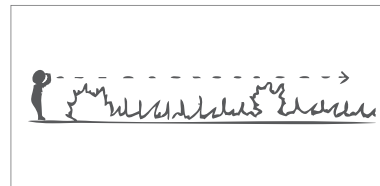

bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

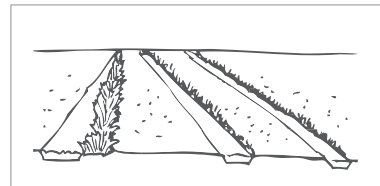
NATUURONTWIKKELING

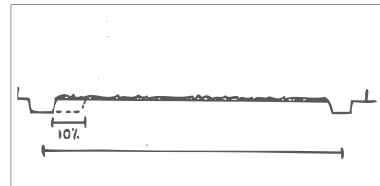
ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

natuurontwikkeling zodanig dat men eroverheen kan kijken (niet bij petgaten en plassen)

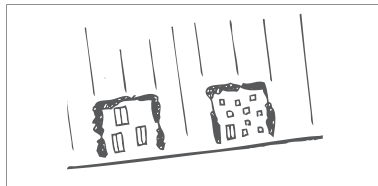

natte ecologische verbindingzone volgt slotenpatroon

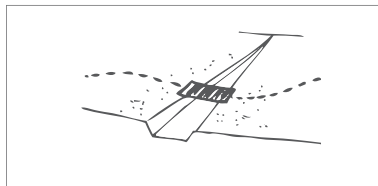

slootbreedte inclusief natuurlijke oever is maximaal 10% van de kavelbreedte

RECREATIEVE GROEI

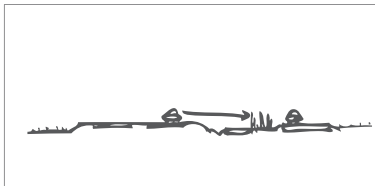

nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

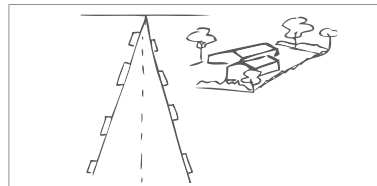
oversteken middels eenvoudige planken brug

INFRASTRUCTURELE GROEI

verblinding parallelweg tegengaan door rietkragen in veld zonder opgaande beplanting

BEBOUWING WONEN EN WERKEN

nieuw landgoed als boerenerv in het lint

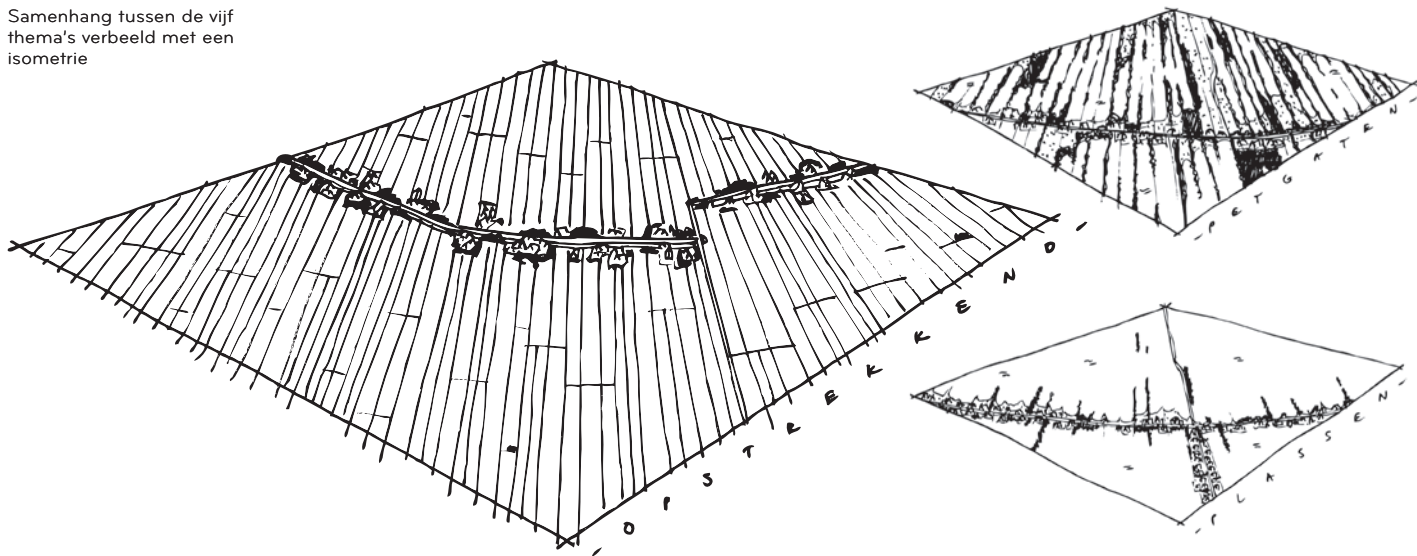

landmarks hebben breedte/ hoogteverhouding van kerktorens

8.6 OPSTREKKENDE ONTGINNING VELDEN

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

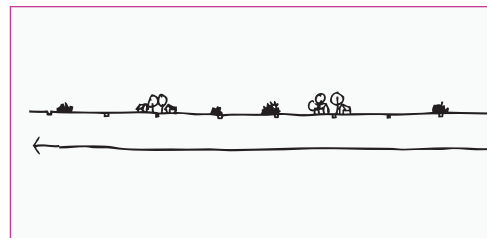

Het open weidelandschap van de opstreckende ontginning wordt opgedeeld door bebouwingslinten haaks op de gerende strokenverkaveling en her en der een enkel pestbosje. Linten worden onderbroken door lege bajonetaansluitingen. Drie ondersoorten (opstreckend veen, petgaten en plassen) geven diversiteit aan dit landschap. Ze vormen opeenvolgende stadia in de verving. Kenmerken als opstreckende verkaveling, rechte lijnen en linten blijven aanwezig, terwijl weide in toenemende mate wordt vervangen door water en kavelgrenzen met elzen beplant raken. Het water brengt veelal recreatief gebruik met zich mee waardoor rust en stilte afnemen.

VELD

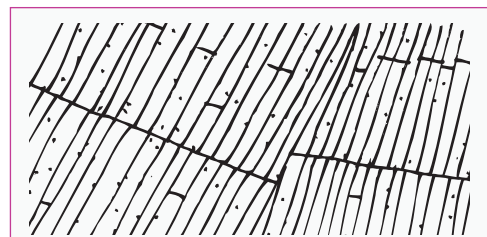
open landschap met schermen van bebouwingslinten en beplante achterkades

5 THEMA'S

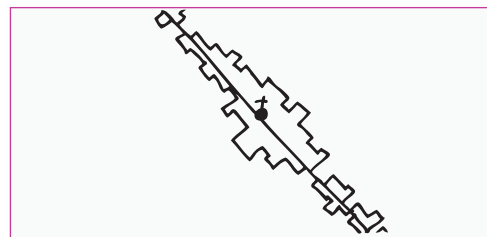
LANDGEBRUIK

grasland in strokenverkaveling

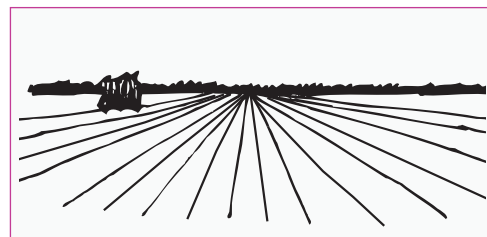
LINTEN

rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunning

OPGAANDE BEPLANTING

beplante linten, achterkades en pestbosjes geven diepte aan het landschap

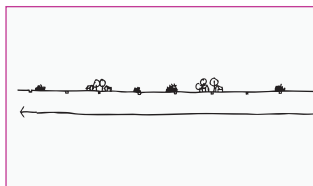

HERKENNINGSPUNTEN

kerktorens steken boven het lint uit

5 THEMA'S

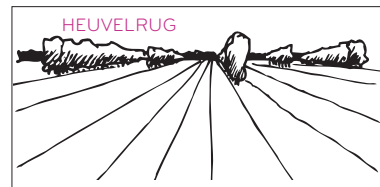
VERDIEPING DEELGEBIED OPSTREKKENDE
ONTGINNING

VELD

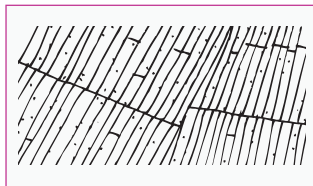
open landschap met schermen
van bebouwingslinten en beplante
achterkades

openheid geleed door beplante achterkades
en kleine pestbosjes op kaveleinden

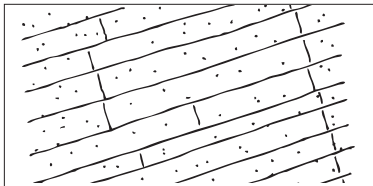

geleidelijke overgang naar de stuwwal
door intensivering van houtsingels langs
kavelranden

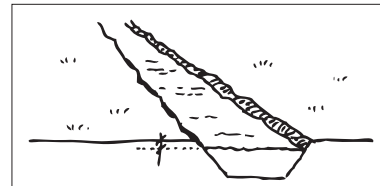

LANDGEBRUIK

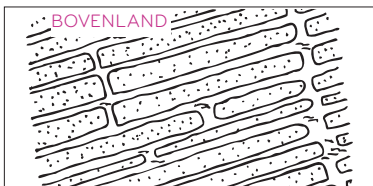
grasland in strokenverkaveling

strokenverkaveling in grasland

ondiepe ontwatering, water staat hoog in
de sloten

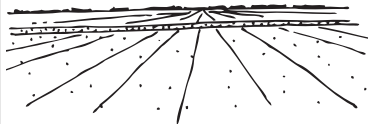

strokenverkaveling in grasland met brede
sloten

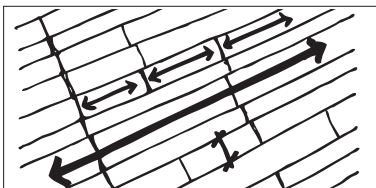

strokenverkaveling, graskavels worden
vervallen door water en langgerekte
opgaande beplanting

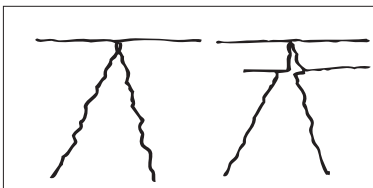
BOVENLAND

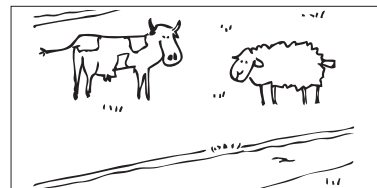
lage kade als rand van het veen, openheid loopt door

langgerekte kavels met overwegend een breedte van 50 à 60 meter en een geleding in de lengte

lijnen zijn niet strak maar 'handgetekend', met soms verspringingen

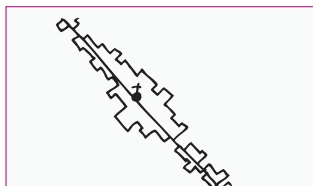
grazend vee in het veld

PLASSEN

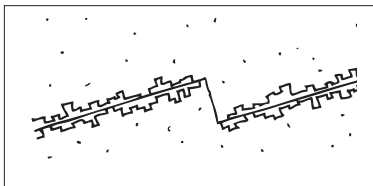
water met restanten legakkers uit strokenverkaveling, beplant met langgerekte opgaande beplanting

5 THEMA'S

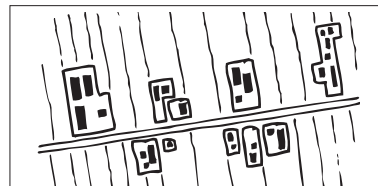
VERDIEPING DEELGEBIED OPSTREKKENDE
ONTGINNING

rechte bebouwingslinten met
verdichting en verdunning

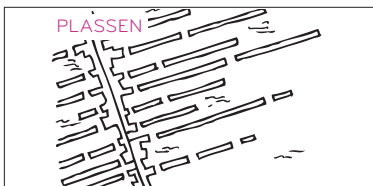
LINTEN

linten met bajonet-aansluitingen

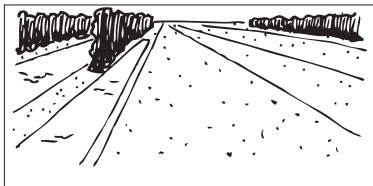
bebouwingslint en erven zeer gevarieerd in
opbouw en indeling

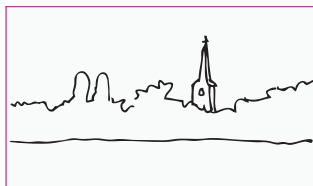
lint met bebouwde dwarsstroken van een
woning breed

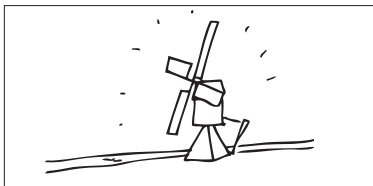
beplante linten, achterkades en
pestbosjes geven diepte aan het
landschap

OPGAANDE
BEPLANTING

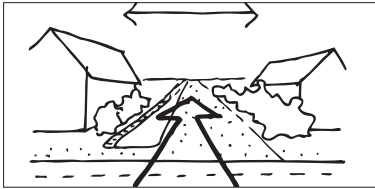
singels van gebiedseigen soorten langs
kavelranden, met name bij opstrekken
ontginning, petgaten en plassen

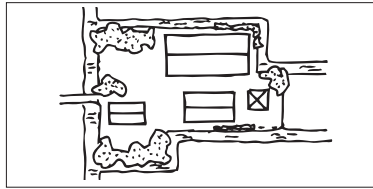
kerktorens steken boven het lint uit

HERKENNINGS-
PUNTEN

historische molens

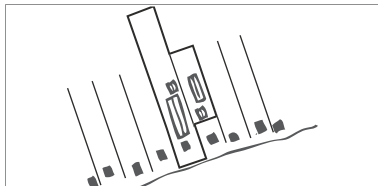
beperkt zicht op het achterland, korte zichten haaks op het lint gekoppeld aan een kavelsloot

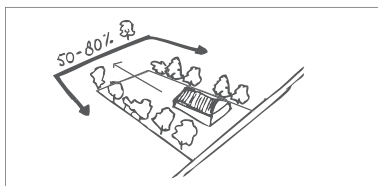
erf is een samenstelling van gebouwen en opgaande beplanting

ONTWIKKELPRINCIPES OPSTREKKENDE ONTGINNING

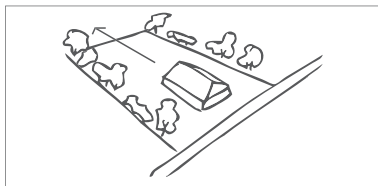
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

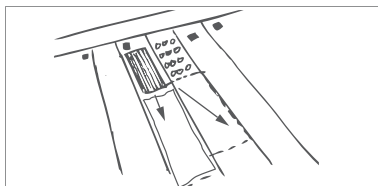
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

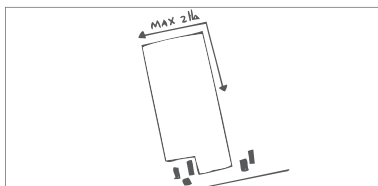
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

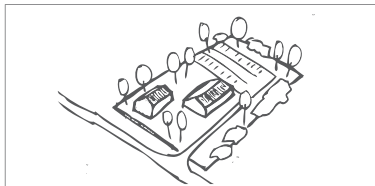
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

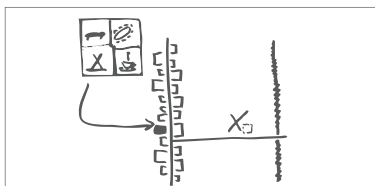
schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

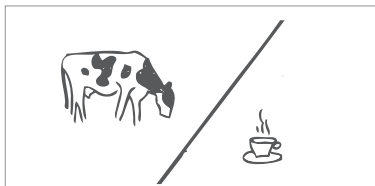
erf is maximaal 2 hectare groot

parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

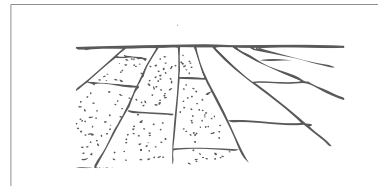

recreatieve voorzieningen uitsluitend in een lint

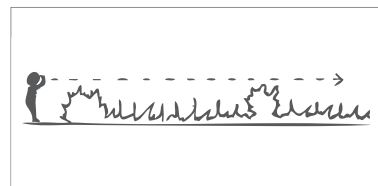

bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

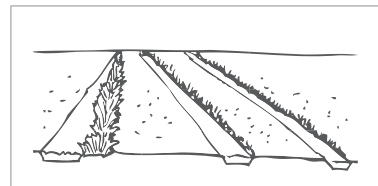
NATUURONTWIKKELING

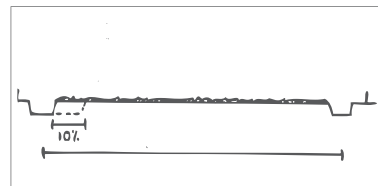
ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

natuurontwikkeling zodanig dat men eroverheen kan kijken (niet bij petgaten en plassen)

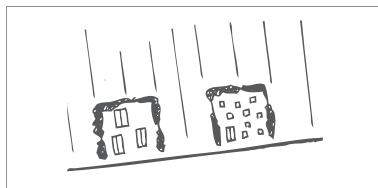

natte ecologische verbindingzone volgt slotenpatroon

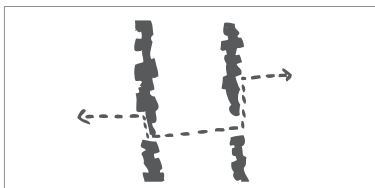

slootbreedte inclusief natuurlijke oever is maximaal 10% van de kavelbreedte

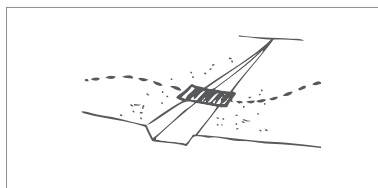
RECREATIEVE GROEI

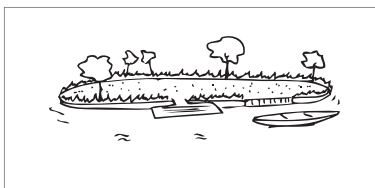
nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

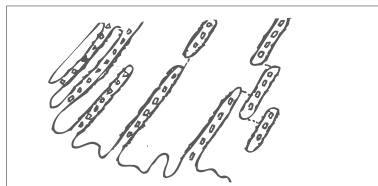
recreatieve paden nemen richting van het landschap aan maar verspringen bij het lint

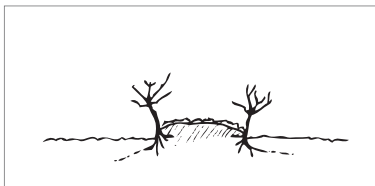
oversteken middels eenvoudige planken brug

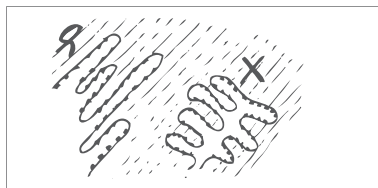
recreatief toegankelijk maken door steigertje of beschoeiing

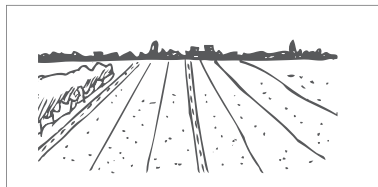
recreatiewoningen in groene setting van de legakkers

gebiedseigen opgaande beplanting (hakhout) om oevers vast te leggen

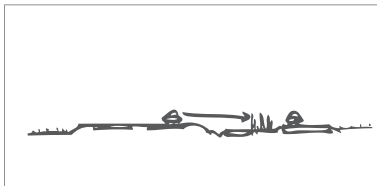
hoofdstructuur van nieuwe recreatie volgt bestaande landschapsstructuur

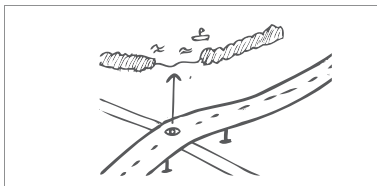
recreatief pad in open landschap of langs beplante petgaten

ONTWIKKELPRINCIPES OPSTREKKENDE ONTGINNING

INFRASTRUCTURELE GROEI

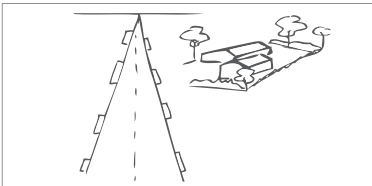

verblinding parallelweg tegengaan door rietkragen in veld zonder opgaande beplanting

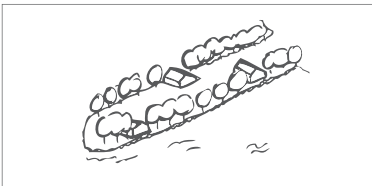

zichtlijn vanaf A2 op veenplassen

BEBOUWING WONEN EN WERKEN

nieuw landgoed als boerenerf in het lint

woningen op legakkers liggen ingebed in, of op de rand van gebiedseigen beplanting

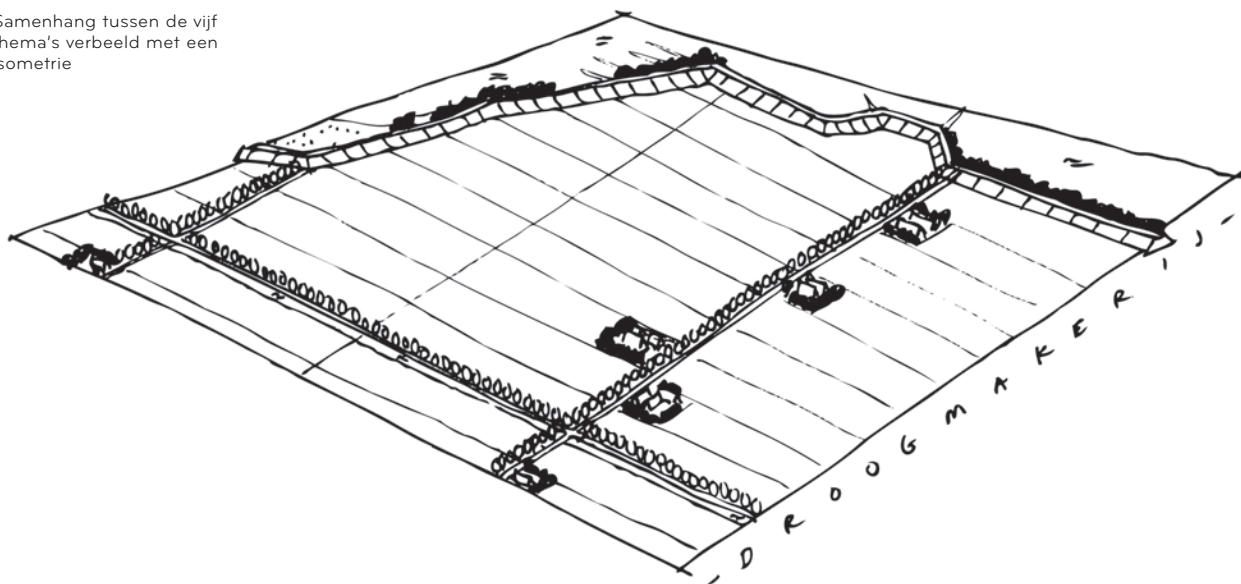

landmarks hebben breedte/ hoogteverhouding van kerktorens

8.7 DROOGMAKERIJ VELDEN

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een isometrie

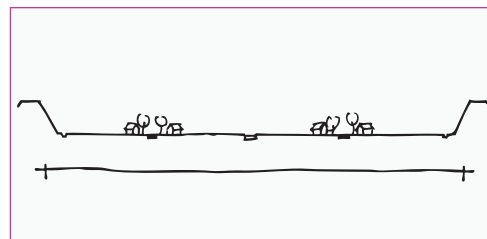

Hoge dijken begrenzen het open weidelandschap van de droogmakerij. Vanaf de ringdijk is het zicht over het landschap panoramisch. Alleen open boerderijlinten en opgekroonde bomenrijen langs de orthogonale wegen zorgen voor afwisseling. Het vrijwel uitsluitend gebruik voor veeteelt of extensieve natuur versterkt de beleving van rust en stilte.

VELD

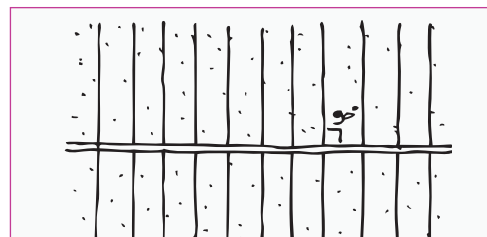
rationeel ingedeelde open ruimte met kaarsrechte bebouwingslijnen en hoge dijken aan de randen

5 THEMA'S

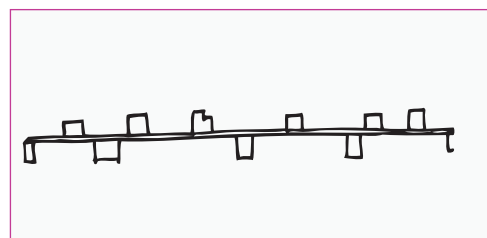
LANDGEBRUIK

grasland in een rationele strokenverkeveling met vaste maten

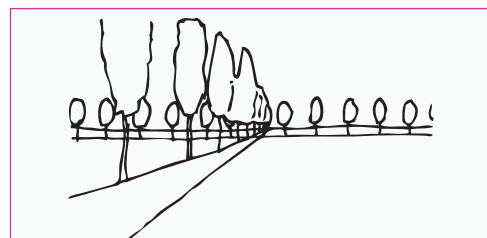
LINTEN

open linten van boerderijen

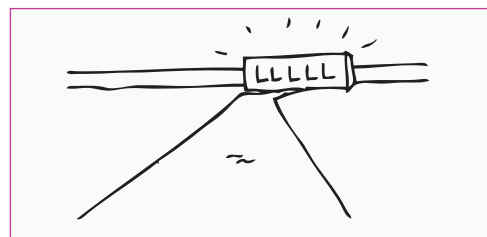
OPGAANDE BEPLANTING

orthogonale wegenstructuur met opgekroonde bomenrijen, als transparante lijnen in het landschap

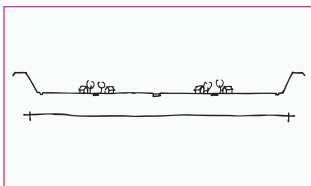
HERKENNINGSPUNTEN

gemaal op de dijk aan het eind van een hoofdwatering

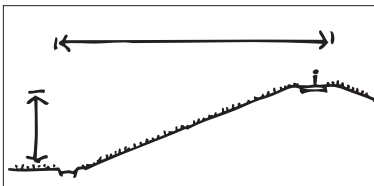
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED DROOGMAKERIJ

VELD

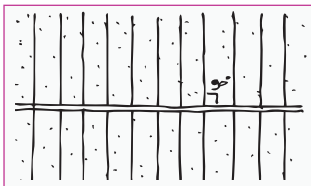
rationeel ingedeelde open ruimte met kaarsrechte bebouwingslijnen en hoge dijken aan de randen

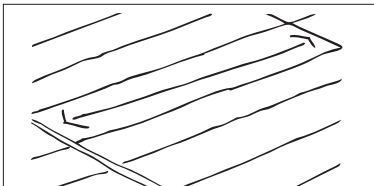
hoge dijken langs de rand, met zeer flauw en breed talud in gras

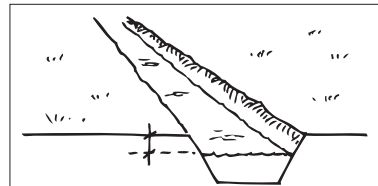
panoramisch uitzicht vanaf de omringende dijk over het landschap

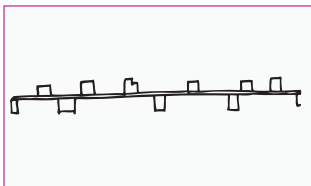
grasland in een rationele strokenverkaveling met vaste maten

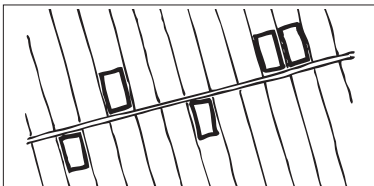
langgerekte kavels met gelijkmatige afmetingen (500x50m of 400x40m)

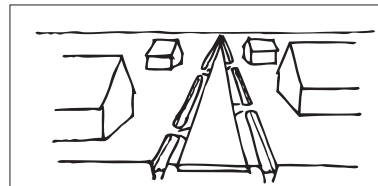
sloot met redelijke ontwateringsdiepte en licht uitzakkende randen

open linten van boerderijen

erven liggen versprongen ten opzichte van elkaar, meestal los van elkaar, soms aansluitend

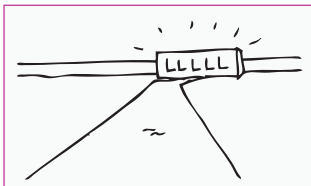
linten zijn kaarsrecht tot op de horizon

orthogonale wegenstructuur met opgekroonde bomenrijen, als transparante lijnen in het landschap

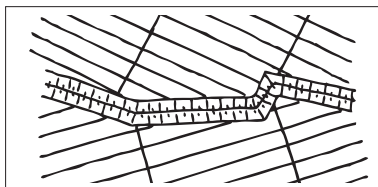

opgekroonde bomenrijen langs de wegen (gebiedseigen soorten)

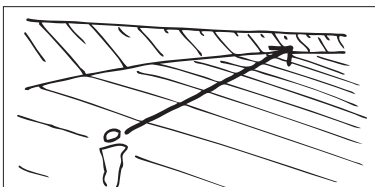

gemaal op de dijk aan het eind van een hoofdwetering

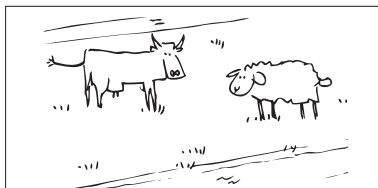
HERKENNINGS-PUNTEN

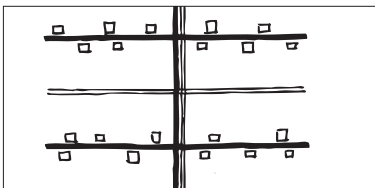
rechte tussendijken met knikken op de rand van grid-verdraaiingen tussen droogmakerijen

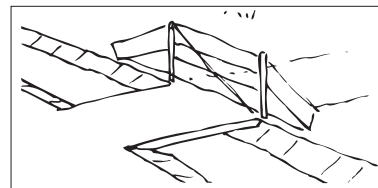
hoge dijken vormen visuele randen van de ruimte

grazend vee in de wei

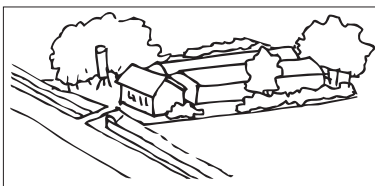
orthogonaal, hiërarchisch watersysteem complementair aan de bebouwingslinten

eenvoudige plaat-bruggen en hekjes vanaf de weg geven toegang tot erf en kavels

erven zijn langgerekt, met een verhouding van 1,5 tot 1:2

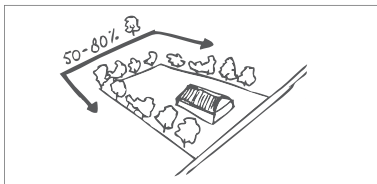
moderne boerderijen ingebed in groen

ONTWIKKELPRINCIPES DROOGMAKERIJ

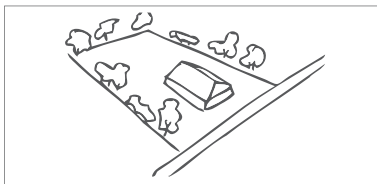
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

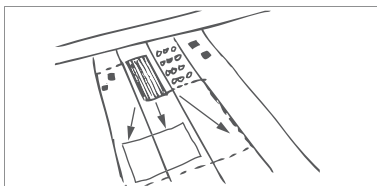
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

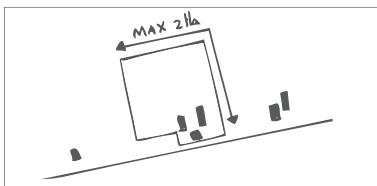
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

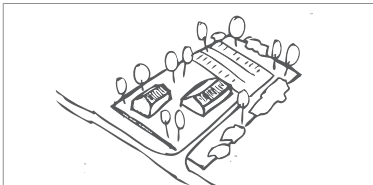
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

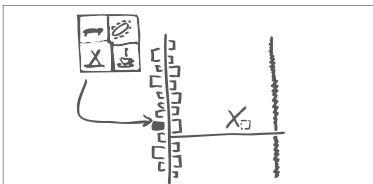
schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

erf is maximaal 2 hectare groot

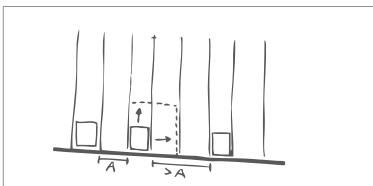
parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

recreatieve voorzieningen uitsluitend in een lint

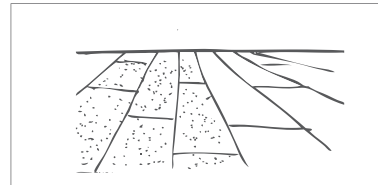
bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

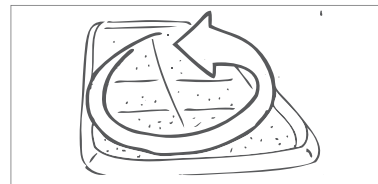
uitbreiden richting grootste maat afstand van de burens. erf is hele kavelbreedte

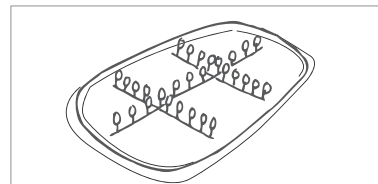
NATUURONTWIKKELING

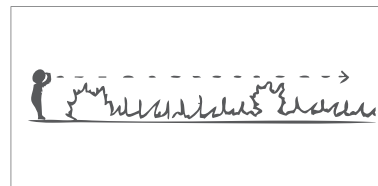
ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

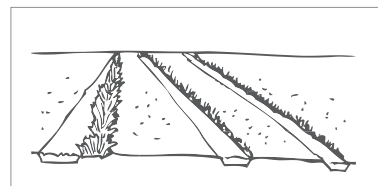
bij transformatie hele polder omvormen

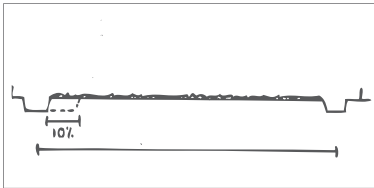
orthogonale structuur blijft herkenbaar

natuurontwikkeling zodanig dat men eroverheen kan kijken (niet bij petgaten en plassen)

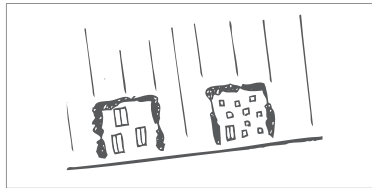

natte ecologische verbingszone volgt slotenpatroon

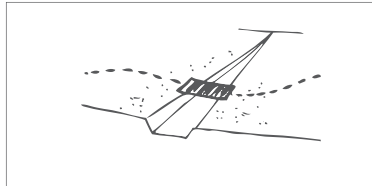

slootbreedte inclusief natuurlijke oever is maximaal 10% van de kavelbreedte

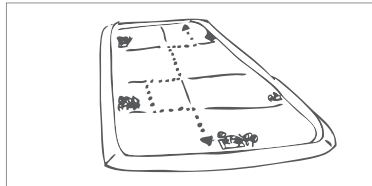
RECREATIEVE GROEI

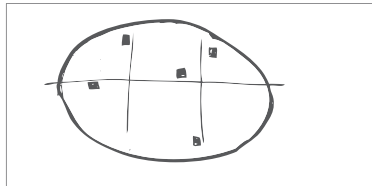
nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

oversteken middels eenvoudige planken brug

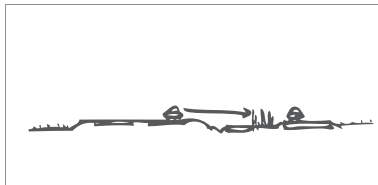
recreatieve hoofdstructuren blijven orthogonaal

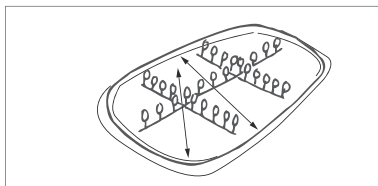
in open structuren (minimaal 100m afstand) gekoppeld aan orthogonaal grid

ONTWIKKELPRINCIPES DROOGMAKERIJ

INFRASTRUCTURELE GROEI

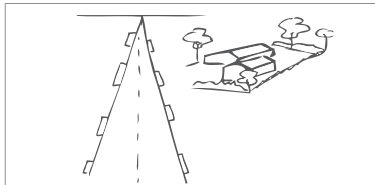

verblinding parallelweg tegengaan door rietkragen in veld zonder opgaande beplanting

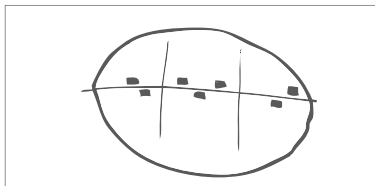

open beplantingsstructuur, zicht van dijk tot dijk

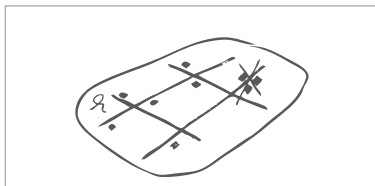
BEBOUWING WONEN EN WERKEN

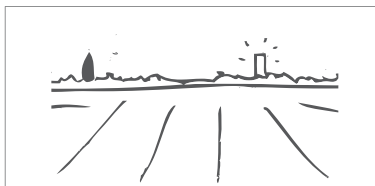
nieuw landgoed als boerenerf in het lint

nieuwe bouwkvavels koppelen aan orthogonale structuur van droogmakerij

wel spreiding van erven, geen clustervorming

landmarks hebben breedte/ hoogteverhouding van kerktorens

Samenhang tussen de vijf thema's verbeeld met een symmetrie

A 3D perspective drawing of a grid. The grid is composed of many small squares. Several lines and shapes are drawn on the grid, including a large 'X' shape, a large 'H' shape, and a large 'O' shape. The drawing is done in a sketchy, hand-drawn style with black lines on a white background.

Het open weidelandschap van de waard heeft een uitgesproken lengterichting door lange bebouwingslinten en parallel lopende, beplante achterkades. De strokenverkaveling staat haaks op de linten. De linten kennen onderling een aanzienlijke diversiteit, van open tot zeer besloten, met zowel lange rechtstanden als slingerende stukken en een grote variatie tussen de profielen. De overall aanwezige weilanden verlenen rust en stilte aan het landschap.

VELD

grote openheid opgespannen tussen linten en achterkades, met overgangszones naar de rivierdijken

LANDGEBRUIK

grasland in een strokenverkaveling, met laagstamboomgaarden in de overgangen aan de randen

LINTEN

rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunning

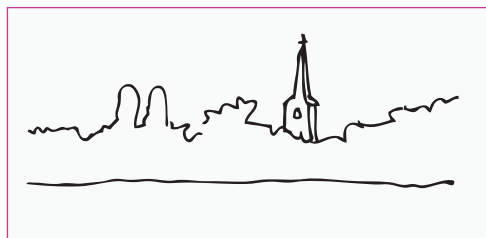
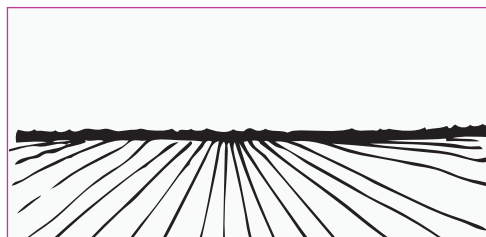
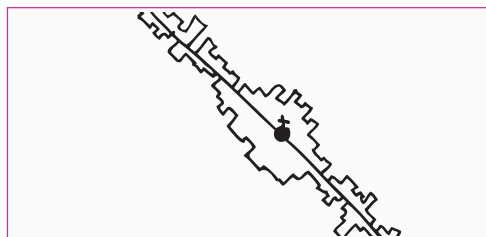
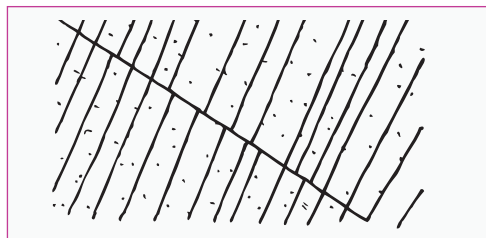
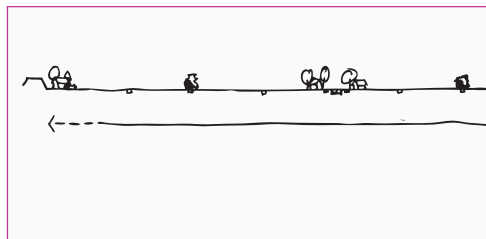
OPGAANDE BEPLANTING

lineaire beplantingslijnen op de horizon, in linten en langs achterkades

HERKENNINGSPUNTEN

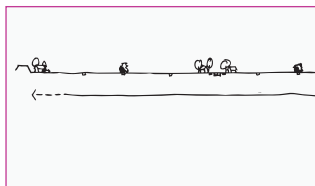
kerktorens steken boven het lint uit

5 THEMA'S

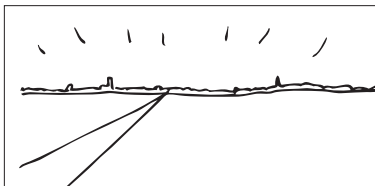
5 THEMA'S

VERDIEPING DEELGEBIED WAARD

VELD

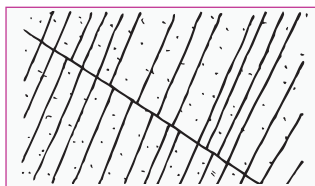
grote openheid opgespannen tussen linten en achterkades, met overgangszones naar de rivierdijken

grote maat van openheid

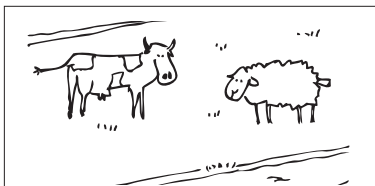

open ruimte wordt begrenst door strakke groene randen (linten en achterkades)

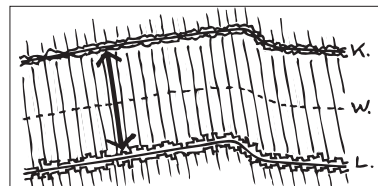

LANDGEBRUIK

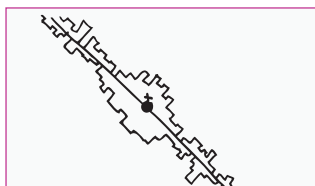
grasland in een strokenverkaveling, met laagstamboomgaarden in de overgangen aan de randen

grazend vee in de wei

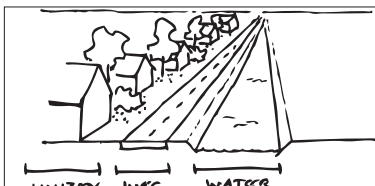

opstreckende kavels tussen lint en achterkade, met een wetering ongeveer halverwege

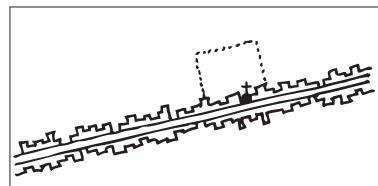

LINTEN

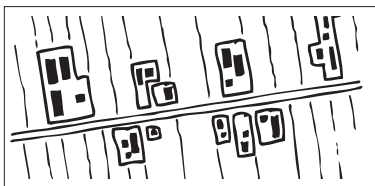
rechte bebouwingslinten met verdichting en verdunding

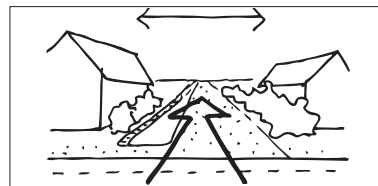
linten bestaan uit wetering, weg en huizen

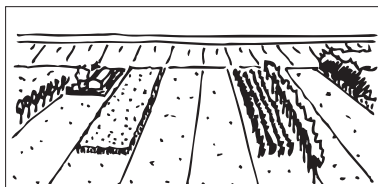
lint bij de kerk aan een zijde uitgebouwd

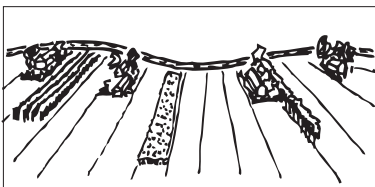
bebouwingslint en erven zeer gevarieerd in opbouw en indeling

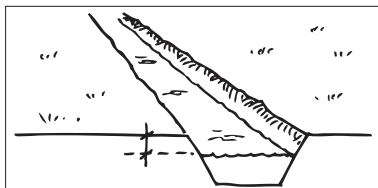
bij clusters bebouwing is beperkt zicht op het achterland; korte zichten haaks op het lint gekoppeld aan een kavelsloot

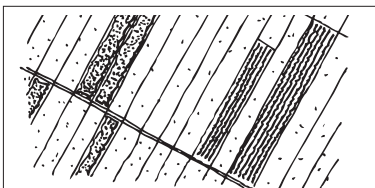
rand naar de 'Lekzone' verdicht met beplante kavels langs de hoge winterdijk

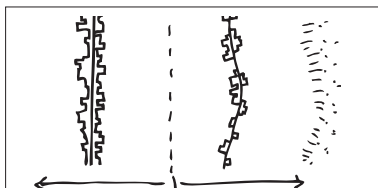
rand naar 'Oude stroomruggen' verdicht met beplante kavels en erven langs een slingerende weg

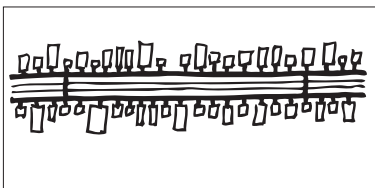
relatief diepe ontwatering met kleiige (minder zwarte) grond zichtbaar in de taluds

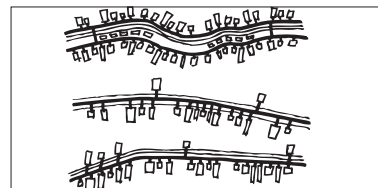
weidegrond met af en toe akkers en laagstamboomgaarden met windsingels

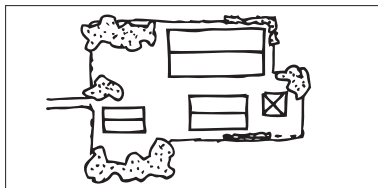
linten aan de randen volgen de krommingen van de aangrenzende rivierzone, meer naar het midden worden de linten rechter

midden in de waard is het lint dubbelzijdig, met een weg aan weerszijde van de wetering en slechts af en toe een brug

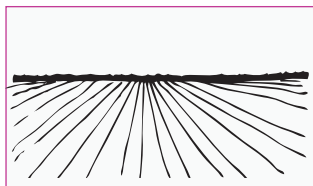
naar de randen neemt de variatie in de linten toe, tweezijdig of eenzijdig, wetering wordt soms een sloot

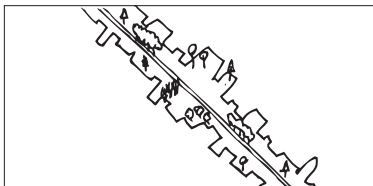
erf is een samenstelling van gebouwen en opgaande beplanting

5 THEMA'S

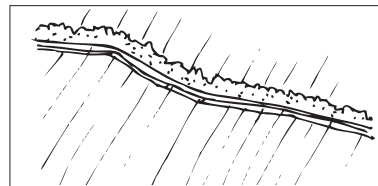
VERDIEPING DEELGEBIED WAARD

OPGAANDE
BEPLANTING

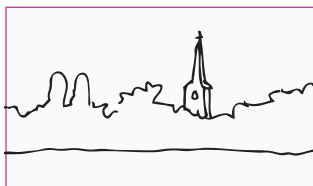
lineaire beplantingslijnen op de horizon, in linten en langs achterkades

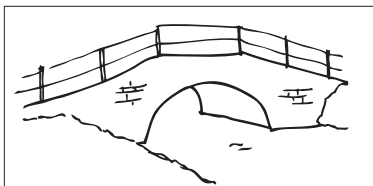
een verscheidenheid aan opgaande beplanting binnen het lint, veelal privaat

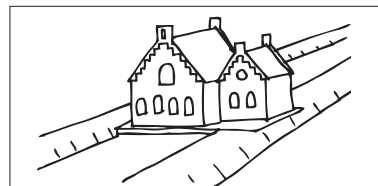
dicht beplante achterkades

HERKENNINGS-
PUNTEN

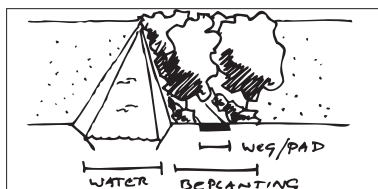
kerktorens steken boven het lint uit

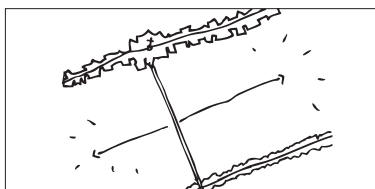
bruggen over de wetering

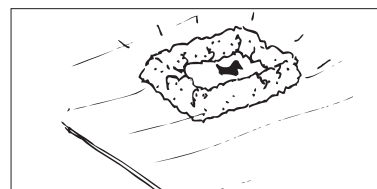
gemaal op de wetering

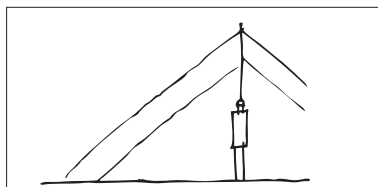
achterkade bestaat uit water, opgaande beplanting van bomen en struiken en een weg of pad

tussen lint en kade een zeer open landschap met verre gezichten

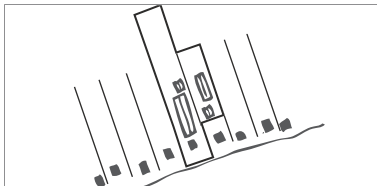
eendekoos in de open ruimte tussen lint en achterkade

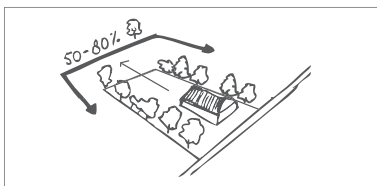
moderne oriëntatiepunten, zoals zendmast

ONTWIKKELPRINCIPES WAARD

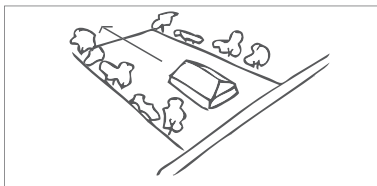
ONTWIKKELINGEN IN DE LANDBOUW

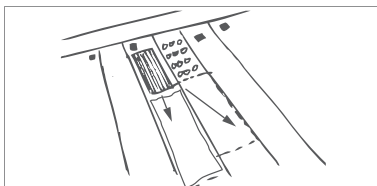
erf heeft een samengestelde vorm en beslaat hele kavelbreedten. Voor- en achterlijn kan verspringen.

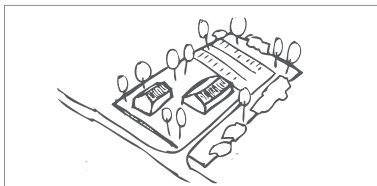
erfbeplanting inheems en beslaat 50-80% van de kavelgrens

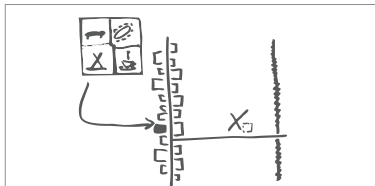
erfbeplanting bestaat uit streekeigen soorten, bij voorkeur in losse vorm

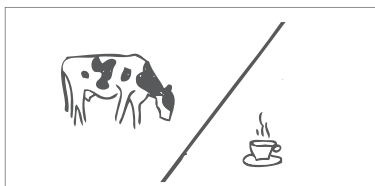
schaalvergroting op achtererf, voorkant kleinschalige groenelementen

parkeerplekken binnen het erf, uit het zicht van de straat

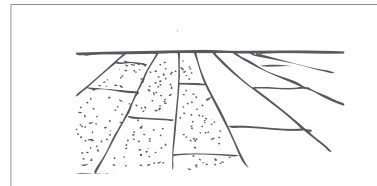

recreatieve voorzieningen in een lint

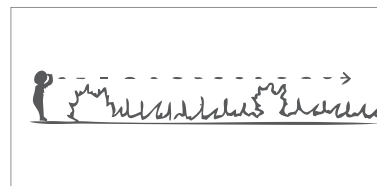

bij nevenfuncties blijft het agrarische karakter herkenbaar

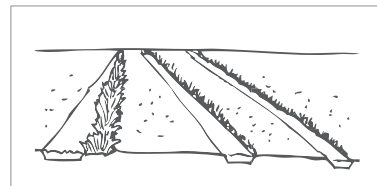
NATUURONTWIKKELING

ecozone neemt kavelrichtigen over maar vormt geen autonome lijn

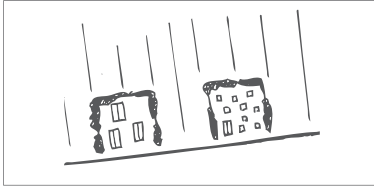

natuurontwikkeling zodanig dat men eroverheen kan kijken (niet bij petgaten en plassen)

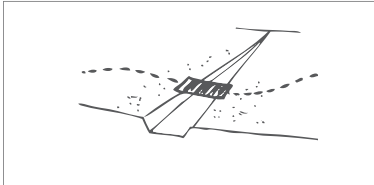

natte ecologische verbindingzone volgt slotenpatroon

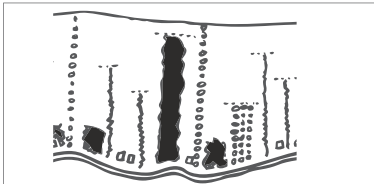
RECREATIEVE GROEI

nieuwe recreatie heeft de maat en verhouding van bestaande erven

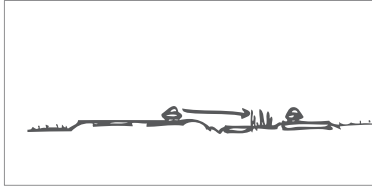

oversteken bij voorkeur middels eenvoudige planken brug

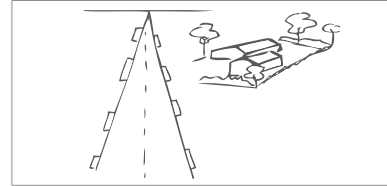
dijkzone intiemer maken door binnendijks te beplanten

INFRASTRUCTURELE GROEI

verblinding parallelweg tegengaan door rietkragen in veld zonder opgaande beplanting

BEBOUWING WONEN EN WERKEN

nieuw landgoed als boerenerf in het lint

landmarks hebben breedte/ hoogteverhouding van kerktorens

BRONVERMELDING

LITERATUURLIJST

Anonymus (div. jaren). *Geschiedenis en Architectuur in de provincie Utrecht. Meerdere delen.* Zeist.

Blijdenstijn, R. & Provincie Utrecht (2005). *Tastbare Tijd: Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht.* Utrecht/Amsterdam.

Bont, C. de (1991). *Het historisch-geografische gezicht van het Nedersticht: een cultuurhistorische landschapsverkenning van de provincie Utrecht.* DLO Staring Centrum rapport 133. Wageningen.

Borger, G., e.a. (1997). *Het Groene Hart. een Hollands cultuurlandschap.* Utrecht: Matrijs.

Dekker, A., & Leeuw, D. de (2008). *Linten in de leegte: Handboek groene bebouwingslinten in de Utrechtse waarden.* Alblaserdam: Impuls Publiciteit.

Ministerie van VROM (2008). *Zicht op mooi Nederland: Structuurvisie voor de Snelwegomgeving.* Verkregen van www.rijksoverheid.nl/.../zicht-op-mooi-nederland-structuurvisie-voor-de-snelwegomgeving/8344.pdf.

Ministeries van VROM, LNV, VenW & EZ (2004). *Nota Ruimte: Ruimte voor ontwikkeling.*

Provincie Noord-Holland, Utrecht & Zuid-Holland (2008). *Voorloper Groene Hart 2008-2020: Concept.*

Provincie Utrecht (2008). *Streekplan 2005-2015: Streekplanuitwerking Nationale Landschappen.* Utrecht.

Raad, J. de, Groenen, N. (2009). *Veen-land Water-land: honderd eeuwen landschap in de venen. 's-Graveland: Natuurmonumenten.*

Rijks Planologische Dienst (1996). *Het Groene Hart in woord, beeld en getal: Achtergronddocument Groene Hartgesprekken.* Den Haag.

Terra Incognita (2010). *Landschap in de venen: Concept.* Den Bosch.

Veen, P.J. & VISTA landscape and urban design (2009). *Kwaliteitsatlas Groene Hart versie 2.0.*

Programmateam de Venen (2007). *Herijkt Plan de Venen 2007.* Verkregen van <http://www.grootmijdrechtnoord.nl/Documents+7/Planrapporten/70282.aspx>.

ILLUSTRATIES

Tekeningen: OKRA Landschapsarchitecten

Foto's: OKRA Landschapsarchitecten & Provincie Utrecht

Kaarten: OKRA Landschapsarchitecten, op basis van GIS-informatie Provincie Utrecht, Tastbare Tijd en topografische atlas 1820 & 1920

COLOFON

Titel document:	Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen - Katern Groene Hart
Datum:	Juni 2011
Auteur:	OKRA landschapsarchitecten i.s.m. Provincie Utrecht Tekst van de verhalen (§3.1 t/m §3.4): Kees Volkers
Opdrachtgever:	Provincie Utrecht Postbus 80300 3508 TH Utrecht
Documentnr:	OKRA_11-089

Voor het samenstellen van dit document heeft OKRA getracht alle auteurs, fotografen en andere rechthebbenden te benaderen. Mocht iemand in dit document een illustratie aantreffen, waarop hij of zij rechten kan doen gelden of een niet correcte bronvermelding aantreffen, gelieve zich dan te melden bij de Provincie Utrecht, afdeling Communicatie.

Alle rechten zijn voorbehouden, zowel voor het gehele werk als delen ervan. Niets uit dit document mag in enige vorm of op enige wijze worden verveelvoudigd, openbaar gemaakt of opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, fotokopie en digitale vermenigvuldiging inbegrepen. Voor iedere vorm van gebruik is schriftelijke toestemming van OKRA vereist.

